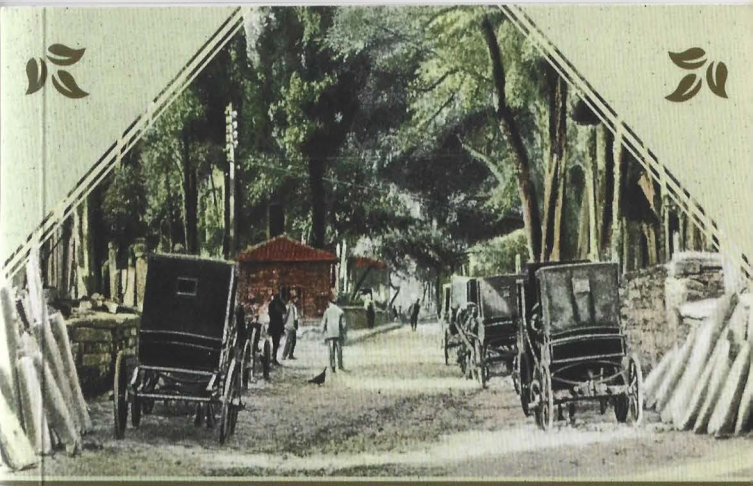

RECAİZADE MAHMUT EKREM

Araba Sevdası

Günümüz Türkçesiyle

2. BASKI

can
miras

RECAİZADE MAHMUT EKREM

ARABA SEVDASI

RESİMLİ MİLLİ HİKÂYE

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİYLE

Can Miras

Araba Sevdası, Recaizade Mahmut Ekrem
© 2019, Can Sanat Yayınları A.Ş.
Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Âlem Matbaası, 1898
Can Yayınları'nda 1. basım: 2019
2. basım: Kasım 2019, İstanbul
Bu kitabın 2. baskısı 2000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Mustafa Çevikdoğan
Düzelti: Aylin Samancı Elmasdağ
Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Sanat yönetmeni: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)
Kapak tasarımı: Seda Yüksel

İç baskı ve cilt: Türkmenler Matbaacılık Reklam San. ve Tic. Ltd. Şti.
Maltepe Mah. Gümüşsuyu Cad. No: 16-18
Topkapı, İstanbul
Sertifika No: 43087

ISBN 978-975-07-4080-0

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.
Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33
canyayinlari.com
yayinevi@canyayinlari.com
Sertifika No: 43514

RECAİZADE MAHMUT EKREM

ARABA SEVDASI

RESİMLİ MİLLİ HİKÂYE

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİYLE

Günümüz Türkçesine uyarlayan

Necati Tonga

ROMAN

can

Recaizade Mahmut Ekrem'in Can Yayınları'ndaki diğer kitabı:

Araba Sevdası (Açıklamalı orijinal metin), 2019

RECAİZADE MAHMUT EKREM, 1 Mart 1847'de İstanbul'da doğdu. Küçük yaşta babasından Arapça ve Farsça öğrendi, bir süre Vaniköy Sıbyan Mektebi ile Beyazıt Rüştiyesi ve Mekteb-i İrfan'da öğrenim gördü. Daha sonra Harbiye İdadisi'ne girdiyse de ikinci sınıftayken hastalanması üzerine bu okuldan ayrılmak zorunda kaldı. 1862'de Hariciye Mektubî Kalemi'nde çalışmaya başladı. Bu dönemde Divan şiiri tarzında şiirler kaleme aldı, Fransızcadan tercümeler yapmaya başladı. İlk yazıları *Tasvir-i Efkâr, Hakayıkü'l-vekayi* ve *Hazine-i Evrak* gazetelerinde yayımlandı. 1867'de yurtdışına kaçan Namık Kemal, *Tasvir-i Efkâr*'ın sorumluluğunu ona bıraktı. Öğrencisi Ahmet İhsan'a *Servet-i Fünûn* dergisinin sayfalarını genç şair ve yazarlara açmasını tavsiye etti. Bu sayede 1896 başlarında Edebiyat-ı Cedide hareketi gelişti. Hikâyelerini *Muhsin Bey Yahut Şairliğin Hazin Bir Neticesi* (1889) ve Şemsâ (1896) adlı iki kitapta toplayan yazar, *Afîfe Anjelik* (1870), *Atala Yahut Amerika Vahşileri* (1873), *Vuslat Yahut Süreksiz Sevinç* (1874), *Çok Bilen Çok Yanılır* (1916) adlı beş tiyatro eserine imza attı. Edebiyatımızda yenileşme akımının en önemli temsilcilerinden biri olan yazar, 31 Ocak 1914'te İstanbul'da vefat etti.

Recaizade Mahmut Ekrem
(Taha Toros Arşivi)

[عربه سودایی رسملرندن : اسکدار یولنده یاغمجی]

عربهٔ سودایی

مصور حکایه

بحریزی

رجائی‌زاده محمود اکرم

بك افندی حضرتلری

معلومدرکه انسان اکلنجه‌سز یاشایه‌مز. بنده‌کزکی فطرةً انزوایی سونلر ایچون ایسه مطالعه ویا تحریرین ایی اکلنجه اولهمز. شوقدرکه یوسوورت انتقال منادی وخصوصیله جدی اولنجه‌یورغونلقله تاب آور اولق قابل دکلدر. بوحالله بورغونلغی آز اکلنجه‌سی جوق منفعتلنلر آراتق طبیعیدر. ایشته شو احتیاجك سوقیله‌درکه آره صره بویله شیلر تحریریله امانهٔ زمانه مجبور اولیورم.

ایی بیلیورم که ایچه‌رده بولدیغو اشغالاتی مثلا شطرنج اویناسه‌مقدن اون قات عبث و باعیم فائده‌مقدن اون قات فائده‌سز عد ایدنلر آز دکلدر. احتمال که بوحکم طوغریدر. نه‌فائده‌که بن شطرنجی سراق ایده‌مدم ... باعیم فائده‌سز ایسه موسمك مساعده‌سی یوق ...

[محسن بك ...] حکایه‌سی هیچ برشی

دکل ایکن ارباب مطالعه طرفندن ایچه مظهر رغبت اولدیغی ایچون بوحکایه‌یی ده شمریه جسارت اولندی. ثبت احترامم بونلرك رفیع پرچه‌یه ابلاغ ایتمك واندن سکره براز دهاییو کلرنجه‌ده یازمقدر.

بشمریه متعلق اولدقی جریان ایتمکده اولان موجب عبرت و فایع و احوالله شعر وحکمتله ممزوج بر نظرله باقیلیرسه هپسی ده آز چوق حزین کوریلور. بونلردن برطاقم کریهٔ تأثرله .. دیکر بر قسملری خندهٔ استغراب ایله تلقی ایدیلسه‌ده کی فرق وقوعاتك ماهیت اصلیه‌لرندهکی حیثیاتله دکل کیفیت اعتباریه‌لرندر. حقیقت ویاامکان دائره‌سنده تصور وتصویر اولونمقله مشروط اولان بیوك کوچوك حکایه‌لرایسه وقایع واحوال بشریه‌نك پرتو ضیاسنه عبرتنما سیدر.

مطالعه‌یه کورهٔ [محسن بك ...] حکایه‌سی ارباب مطالعه‌سنجه آغلاتمه‌جی شیلردن کورلمش اولدیغی حالده بو [عربه‌سودایی] کولدیرمك حالللردن عد اولنسه کرکدر. فقط دقت اولونورسه بو ایکی حکایه‌نك موضوعلری بر بیرلرندن چوق مؤلدر!..

استانبول ۱۶ تشرین ثانی سنه ۱۳۰۵ رجائی زاده م . اکرم

امکدار دن یاغلر یانی طریقیله چامایجه‌یه کیدیلیرکن طوپخانه‌لی اوغلنده کی درت یول اغزی موقعندن تقریباً بر یوز خطوه ایلریه مد نظر اولور ایسه او واسع شوسه‌یك منتهای وسطیسنده اطرافی برمیحی آرشون قدر ارتفاعنده دیوار ایچه آغیش بر آغاجك کورینور.

بو آغاجله وارلدیغی کی شوسه یولصاغ وسول اولق اوزره ایکی شعبه‌یه آیریلیر. دیوار ایله محاط اولان آغاجلغك بیوجك بر قپوسی واردرکه ایکی یولك تمام شعبهٔ افتراقنده واقعدر.

صاغ وسولده کی یولاردن هانکیسنه کیدیلدیکك اولسه طرف مقابلدن مهمود آغاجلغله محدوددر. آغاجلغك یانده کی دیوار آلچاجق اولدیغندن اوزرندن حیوان و بالخصوص انسان آشه مادی ایچون بوغچه تارلرنه دوشمکدر.

متدل بر یوقوش اوزرنده کی بویله‌دن سیر عادی ایله درت بش دقیقه قدر کیدیلدیکنجه داشما دیوار ایله محاط اولان آغاجلق بر میدانچه منتهی اولور. اغاجلغك بوراده‌ده جبهه‌ده آلتاشیکیه محاذی بر قپوسی واردرکه بو کسکدن قوش باغینی بر نظرله یقین تمکن اولسه بر شکل مخروطیده کورینه‌جك اولان آغاجك بوراده بیتر ایسه‌ده ایکی یول یه برلشه‌مز. میدانچك اوتوز خطوه اولدیغنه‌ده ایچه واسع و مرتفع بر سه اوزرنده — کار قدیم بنالری تقلید اولنه‌رك یاپلمش اکثی صاچاقلی بر قاندن عبارت بر بنا و بویك اطرافنده بعض سیوجك آغاجلر موجوددر. آنك اوست یاننده دیکر بر سدایله باشلانیر ایله یوقاری سرو ومیشه آغاجلریی ووقتیله تیریو — یوب قالش و موقعك — صاری قایا — اسمیله بنام اولسنه سبب اولمش بیوك بیوك صارمرمش قیالری حاوی اینجلی بوقوشلی متروك بر منزارلقدر که کیدیکجه میدانچه‌دن بورایه دکین اولان مسافه‌ده یه بر شدقیقه‌ـ لق قدر تخمین اولونور.

Araba Sevdası, Servet-i Fünûn'un 258. sayısında tefrika edilmeye başlanıyor. 8 Şubat 1311 (20 Şubat 1896).

Araba Sevdası tefrikaya başlarken Recaizade Mahmut Ekrem'in *Servet-i Fünûn*'da çıkan fotoğrafı.
"Edib-i muhterem ve mükerrem Recaizade utufetlu Ekrem Beyefendi Hazretleri."
(*Servet-i Fünûn*, No. 258, S. 372).

Sunuş

Recaizade Mahmut Ekrem'in *Araba Sevdası* romanı, edebiyatımızda realizm akımı doğrultusunda kaleme alınan ilk eserlerden biridir. Yazar, kitabın önsözünde "Muhsin Bey" adlı uzun hikâyesi gibi *Araba Sevdası*'nda da insanlık hallerini ibretli bir ayna gibi yansıtmaya çalıştığını belirtir. *Araba Sevdası* ele aldığı tema ve bu temanın işleniş tarzı bakımından Tanzimat dönemi romanımızın olduğu kadar Türk roman tarihinin de köşe taşlarından biridir. Yazar, romanını eğlendirmek için kaleme aldığını belirtse de Bihruz Bey özelinde toplumumuzun Batılılaşma serüveni dönemin sosyal hayatını da yansıtacak şekilde ironik bir dille anlatılır.

Araba Sevdası, ilk olarak *Servet-i Fünûn* dergisinde 20 Şubat 1896-8 Ekim 1896 tarihleri arasında tefrika edilmiş, kitap olarak ilk baskısı ise 1898'de Âlem Matbaası'nda yapılmıştır. Yazarının sağlığında yapılan bu baskının ardından 1940'lı yıllarda Latin harflerine aktarılan *Araba Sevdası*, ilerleyen dönemde pek çok yayınevi tarafından yayımlanmıştır.

Kitabı günümüz Türkçesine uyarlarken 1898'deki ilk baskısını esas aldık, yazarın diline en az müdahaleyle artık Türkçe sözlüklerden neredeyse tamamen çıkmış kelime ve terkiplerin en uygun karşılıklarını vermeye çalıştık. Bugün sık kullanılmayan Türkçe kökenli bazı kelimelerle gündelik hayata dair bazı açıklayıcı bilgileri dipnotlarda vermeye çalıştık. Az da olsa hâlâ kullanımda olan ve bağlamdan anlamı çıkarılabilen kelimelere müdahale etmedik, bunlar için kitabın sonuna küçük bir sözlük hazırladık.

Araba Sevdası, Bihruz Bey'in alafrangalığı etrafında şekillendiği için romanda sık sık Fransızca kelimeler ve cümleler kullanılmıştır. Bu kelimeler ve cümleler; romanın gerek tefrikasında, gerekse kitap halindeki baskısında Türkçe okunuşlarıyla yer almış ve rika yazıyla dizilmiştir. Romanın bu baskısında da aynı esas göz önünde bulundurulmuş, Türkçe söylenişlerine göre yazılan Fransızca kelime ve cümleler italik olarak dizilmiş, dipnotlarda bu kelime ve cümleler açıklanmaya çalışılmıştır.

Romanın dikkat çeken yönlerinden biri de gerek tefrikada gerekse kitap halindeki baskısında "Musavver Milli Hikâye" alt başlığıyla sunulması ve resimli olmasıdır. *Araba Sevdası*'ndaki resimler, bizzat bu roman için Ressam Halil Bey tarafından çizilmiştir. Biz de romanın bu baskısında *Araba Sevdası*'nda yer alan orijinal resimleri kullanmaya özen gösterdik. Romanda, bu resimlere dönemi yansıtan ve çoğu Atatürk Kitaplığı Arşivi'nden alınan kartpostallar ile fotoğraflar eşlik etmiştir.

Kitabın yayına hazırlanışı aşamasında emeği geçen Can Yayınları çalışanlarına teşekkür ederim.

Necati Tonga
Kırıkkale, 2019

Okuyuculara

Malumdur ki insan eğlencesiz yaşayamaz. Bendeniz gibi yaratılışı gereği inzivayı sevenler içinse okuma veya yazmadan iyi eğlence olamaz. Şu kadar ki bu uğraş, devamlı ve özellikle ciddi olunca yorgunluğuna dayanmak mümkün değildir. Bu halde yorgunluğu az, eğlencesi çok meşguliyetler aranmak tabiidir. İşte şu ihtiyacın yönlendirmesiyle ara sıra böyle şeyler yazarak vakit öldürmeye mecbur oluyorum.

İyi bilirim ki içimizde bu türlü uğraşıları mesela satranç oynamaktan on kat saçma, bahçe kazmaktan on kat faydasız kabul edenler az değildir. İhtimal ki bu hüküm doğrudur. Ne fayda ki ben satrancı merak edemedim... Bahçe kazmayaysa mevsimin müsaadesi yok!

"Muhsin Bey..."[1] hikâyesi hiçbir şey değilken okuyucular tarafından epeyce rağbet gördüğü için bu hikâyenin de yayımlanmasına cesaret edildi. Naçizane niyetim bunları birkaç parçaya ulaştırıp ve ondan sonra biraz daha büyüklerini de yazmaktır.

İnsanlıkla ilgili olarak geçen ibret verici olay ve durumlara şiir ve hikmetin iç içe geçtiği bir bakışla bakılırsa hepsi de az çok hüzünlü görünür. Bunlardan birtakımının üzüntülü gözyaşlarıyla, diğer bir kısmının tuhaf gülümsemelerle algılanmasındaki fark olayların asli özelliklerindeki fecilikten değil algı-

1. Recaizade Mahmut Ekrem'in 1888 yılında yayımladığı, sevgilisini kaybeden Muhsin Bey'in dünyayla bağlarını koparışını anlatan uzun hikâyesi. (Y.N.)

lanış şekilleriyle ilgilidir. Hakikat veya imkân dairesinde tasarlamak ve tasvir etmek şartlarını yerine getiren büyük küçük hikâyelerse olayların ve insanlık hallerinin birer ibret verici aynalarıdır.

Bu düşünceye göre "Muhsin Bey..." hikâyesi okurlar tarafından ağlanacak şeylerden görülmüş olduğu halde bu *Araba Sevdası* gülünecek hallerden sayılsa gerektir. Fakat dikkat olunursa bu ondan elbette daha ziyade hüzünlü, elbette daha çok ıstırap vericidir!

İstinye
28 Kasım 1899
Recaizade M. Ekrem

Birinci Kısım

عبد مسعود

1

Üsküdar Belediye Bahçesi (Resim: Halil Bey)

Üsküdar'dan Bağlarbaşı yoluyla Çamlıca'ya gidilirken Tophanelioğlu'ndaki dört yol ağzı mevkisinden yaklaşık olarak bir yüz adım ileriye bakış atılırsa o geniş şosenin sonunda, etrafı bir buçuk arşın kadar yükseklikte, duvarla çevrilmiş bir ağaçlık görülür.

Bu ağaçlığa varıldığı gibi şose yol, sağ ve sol olmak üzere ikiye ayrılır. Duvarla çevrili olan ağaçlığın büyükçe bir kapısı vardır ki iki yolun tam ayrılma noktasında bulunur.

Sağ ve soldaki yollardan hangisine gidilecek olsa diğer taraf bahsedilen ağaçlıkla çevrilidir. Ağaçlığın yanındaki duvar alçacık olduğundan üzerinden hayvan ve özellikle insan aşamasın diye boyunca teller uzatılarak korunmuştur.

Orta derecede bir yokuş üzerindeki bu yollardan basit bir yürüyüşle dört-beş dakika kadar gidilince daima duvarla çevrili olan ağaçlık bir meydancığa varılır. Ağaçlığın burada da cephede aşağıkine paralel bir kapısı vardır. Yüksekten kuşbakışı bir bakışla bakmak mümkün olsa bir koni şeklinde görünecek olan ağaçlık burada biterse de iki yol yine birleşemez. Meydancığın bir otuz adım ötesinde epeyce geniş ve yüksek bir set üzerinde –eski tarz binaları taklit yolunda yapılmış– enli, saçaklı, bir kattan ibaret bir bina ve bunun etrafında bazı büyücek ağaçlar mevcuttur. Onun üst yanında diğer bir setle başlayan yerse birtakım servi ve meşe ağaçlarını ve vaktiyle kırılamayıp kalmış ve mevkinin "Sarı Kaya" ismiyle adlandırılmasına sebep olmuş büyük büyük sararmış kayaları olan inişli yokuşlu kendi haline terk edilmiş bir mezarlıktır ki geçtiğimiz meydancıktan buraya değin olan mesafe de yine bir beş dakikalık kadar tahmin olunur.

Bu mezarlık da geçildikten sonradır ki iki yol hem birleşir hem de düzleşir. Buradan yine bir beş dakika kadar ileri yürünürse artık Çamlıca Dağı'nın eteğinde Kısıklı köyünün çarşısına varılmış olur.

Buraya çıkıncaya kadar yorulmadıksa yine aşağı doğru inelim de noktalarını ve sınırlarını belirlediğimiz yerleri inceleyelim. Tabiidir ki bu incelemeye de bahsi geçen ağaçlıktan başlayacağız.

Burası "Çamlıca Bahçesi"[1] adıyla İstanbul'da en önce düzenlenmiş ve açılmış olan bahçedir. Birkaç zamandan beri halkın rağbetinden bütün bütün uzak olduğundan çoğu günler kapıları kapalı durur.

Yazın ve özellikle baharlarda bu bahçeyi açtırıp da aşağıki kapıdan içerisine girerseniz beş-on adım ilerleyerek etrafınıza bakınca çok büyük ve bayındır, iç açıcı bir bahçe içinde bulunduğunuzu derhal anlarsınız.

Bahçenin yalnız meydana geldiği tarihte güzel görünmesi fikriyle değil, ileride yani zamanlar gelip geçtikçe ağaçların, ormanların büyüyerek kazanacakları hale göre güzelliklerini daima artırarak koruyabilmesine dair ileri görüşlülükle yapılan iç bölümleme ve o büyüklü küçüklü tarhlarının[2] uyumuna ve konumlanmalarına bakarak önce düzenlenmesini üstlenen tabiatsever kim ise sanatını alkışladıktan sonra her tarafı birer birer dikkat ve beğeniyle seyretmeye başlarsınız.

Dışarısının meraklı bakışlarını kesmek için kenarlara düzenli bir sırada dikilip gereği gibi büyümüş, dal budak salıvermiş salkım, aylandoz, atkestanesi gibi gölgeli ağaçlarla orta yerlerde yer yer dikilmiş çınar, kavak, manolya, salkımsöğüt gibi çeşit çeşit ağaçların ve bazı yerlerde bakışın ışığının değil güneş ışıklarının bile içerisine kolaylıkla nüfuz edemeyeceği şekilde sıklaşmış ormancıkların etrafında dolaşır; bunları ziyadesiyle gönlünüze uygun bulursunuz.

Biraz ilerleyince bir düzlüğün ortasında üstü kapalı, etrafı açık kameriye[3] gibi bir şey ve bazı kenar yollar üzerinde kulübe tarzında düzenli ve hoş ufak ufak binalar gözünüze çarpar. Bunlardan çardağa benzeyen şeyin

1. 1870'te Millet Bahçesi adıyla açılan bahçe. (Y.N.)
2. Çiçek dikmeye ayrılan kısım. (Y.N.)
3. Yazın oturulmak üzere ahşap veya demirden yapılmış çardak. (Y.N.)

–özel günlerde müzik icrası için çağrılacak– çalgıcı takımına ayrılmış bir yer ve o kulübelerin de bahçe içinde yiyecek ve içecek satmak için yapılmış "büfe"ler olduğunu anlar, bunları da beğenirsiniz.

Azıcık daha ileri gidince bir büyük *lak*[1], onun ortasında gönlünüze göre bir adacık, bu adayı kenara bağlamak üzere düzensiz bir şekilde çitten yapılmış tabii güzel köprüler ve adanın üzerinde yine işlenmemiş ağaç dal ve kütüklerinden inşa olunmuş zarif bir köşk gözlemler, bunlardan da aşırı hoşlanırsınız. En sonra yukarıki kapıdan çıkarak bahsettiğimiz meydancığı geçip ve set üzerine çıkarak evvelce gördüğünüz binayı da yakından seyrettiğiniz ve bunun da bahçeye bağlı bir "gazino" olduğunu öğrendiğiniz halde bahçenin her şekilde kusursuzluğunu kabul edersiniz.

2

Şu birkaç sözle nitelikleri kabaca tarif edilmiş olan Çamlıca Bahçesi bundan evvel şimdiki gibi hüzünlü bir tenhalık ve sessizlik mekânı değil şamatalı bir neşe ve fitne şenliğiydi.

Düzleştirilmesi ve düzenlemesiyle bir hayli zaman uğraşılan bu bahçenin 1870 yılının bahar mevsiminde açılacağı haberi İstanbul ile bilad-ı selase[2] olarak adlandırılan yerlerin ahalisi arasında duyulunca zevk ve eğlenceye düşkün gençler ve özellikle böyle eğlenceleri erkeklerden birkaç kat fazla aramaya yaratılışları gereği

1. (Fr.) *Lac*: Göl. (Y.N.)
2. "Üç belde" anlamında Galata, Üsküdar ve Eyüp için kullanılır. (Y.N.)

mecbur olan hanımlar belirlenmiş zamanın gelmesini bekleyerek elbiseye, süse bağlı hazırlıklara gereği gibi hararet vermişler ve bizim memlekette örneği henüz görülmeyen bu "moda" seyir yerinden her vakit ve belki mehtaplı gecelerde bile faydalanma amacı kolaylıkla gerçekleşsin diye pek çok aileler Çamlıca, Bulgurlu, Kısıklı, Tophanelioğlu, Bağlarbaşı taraflarında köşkler, haneler kiralayarak bahar gelir gelmez hemen taşınmaya girişmişlerdi.

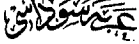
Nihayet o senenin mayıs ayı başlarında "bahçe" açıldı. Dinlenmeye ve dolaşmaya ayrılmış olan cuma ve pazar günleri Üsküdar, Kadıköyü, Beylerbeyi gibi Çamlıca'ya civar sayılan yerlerden başka İstanbul'un uzak yerlerinden, Boğaziçi'nden ve diğer yerlerden arabalar, hayvanlarla ve bazen yayan olarak gelen kadın erkek binlerce seyircinin bahçeye hücumu hakikaten görülecek temaşalardandı.

Çevresi bir çeyrek saatte ancak dolaşılabilen bahçe, o kadar genişliğiyle beraber o insan kalabalığını taşıyamadığından halkın birtakımı girdikçe diğer birtakımını çıkmaya mecbur ederdi. Bu şekilde gerek yukarıki gerek aşağıki kapıdan sürekli girip çıkan seyircilerin izdihamının çokluğuyla o koca bahçe –benzetme biraz kabacaysa da– büyük bir arı kovanını andırırdı. Fakat bu bir kovandı ki arıların bal alacakları çiçekler de içinde bulunurdu! İçeride kalanlardan –alafranga bir tabirle– taife-i latife-ye[1] mensup olanlar bahar çiçekleriyle rekabet eder gibi en parlak, en güzel renkler içinde ve üçü beşi bir yerde çiçekler gibi iki taraflarına salınarak gezinirler ve bunlardan bal almak hevesiyle kararsız olan arı mizaçlı genç beyler de çiçeklerin arasında ikişer ikişer dolaşırlardı.

1. Güzeller taifesi, hanımlar. (Y.N.)

Bahçenin dışarısına gelince o da bir başka âlemdi: Süslü hanımları, şık beyleri taşıyan birkaç yüz kadar araba bahçenin etrafını kuşatarak hareketli bir zincir gibi birbiri ardınca sürekli ve art arda dönerlerdi.

Gerçi o tarihte ağaçlar daha pek genç ve belki çocuk, ormanlarsa pek seyrek olmakla beraber bitki türleri içinde manzara güzelliğine sahip ve bahçeyi süslemeye yarar ağaçların ve çiçeklerin ve çimenlerin makbul ve itibarlı her türü kendisinde mevcut bulunduğu için tabiat denilen bahar ülkesinin özel olarak seçilmiş bir derlemesi gibi bakılmaya layık olan ve fazla olarak içinde *lak* ve köşk gibi bakışları başkaca memnun edecek şeyleri ve özellikle dinlenme ve huzur arzu edenler için yer yer sandalyeleri, kanepeleri bulunan bu bahçe halkın diğer seyir yerlerine olan rağbetini tamamıyla kendisine çekmişti. Bu sebeple cuma ve pazardan başka günlerde ve bazen mehtaplı gecelerde bile "bahçe" ziyaretçisiz kalmazdı. Onun için demiştik ki: Çamlıca Bahçesi bundan evvel şimdiki gibi hüzünlü bir tenhalık ve sessizlik mekânı değil şamatalı bir arzu ve fitne şenliğiydi. Gerçekten o yaşlı ağaçlar vaktiyle gençti, arzularının istekleri önünde kararsız olan gençler gibi bunlar da en hafif bir rüzgârla hemen sallanmaya, şevk ve ümide dair konuşmaya başlarlardı!

3

O senenin haziran ayı ortalarına doğru sıcaklar günden güne şiddetini artırdı. Sıcaklar arttıkça bahçedeki hararet azalmaya başlamıştı. O esnada bir perşembe gecesi olan fırtınayı takiben sabaha kadar devam eden yağ-

mur havayı temizleyip düzelttiği ve tozları tamamen bastırdığı gibi dağlara bağlara da yeni bir tazelik verdiğinden bir gün sonraki cuma günü saat sekiz sularında[1] "bahçe" örneği görülmedik bir kalabalığa erişmişti.

Bu kalabalığın çoğunluğu –kadınlar başka erkekler yine başka olarak– üçer beşer bahçenin içinde aşağı yukarı gezinirler, diğerleri de tarhların arasındaki kanepelere, sandalyelere oturarak ve çalgıcıların –o zamanlar İstanbulca pek "moda" olan– *Bel Elen*[2] operasından çaldıkları havaları dinleyerek gezinenleri seyrederek eğlenirlerdi.

Bu seyircilerin içinde yaklaşık olarak yirmi üç-yirmi beş yaşlarında top simalı, saz benizli, ela gözlü, kara saçlı, az bıyıklı, kısaca boylu, güzel giyinmiş bir bey görülürdü ki aşağıki kapıya yakın ve kapıdan her gireni çıkanı görmeye uygun bir yer tutarak bir masanın iki yanındaki birer sandalyeden birisine kendisi kurulmuş, diğerine de yakasının iç tarafındaki "Terzi Mir"[3] markası yakından geçenlerin gözlerine çarpmakta olan "pardösü"sünü sanki gelişigüzel atmıştı.

Masanın üzerinde bir tepsi içinde görülen bir "arpa suyu" kadehi hemen bir saatten beri geldiği gibi dolu durmaktaydı. Genç beyse oturduğu yerde sol ayağı üzerine atmış olduğu sağ ayağını mızıkanın usulüne uygun bir hareketle sürekli oynatır ve o ayağı pek de küçük

1. Alaturka saate göre. Bugünkü saatle yaklaşık 17.00. (Y.N.)

2. *La Belle Hélène* (Güzel Helen): Librettosu Henri Meilhac ve Ludovic Halévy tarafından yazılmış, Jacques Offenbach tarafından bestelenmiş bir operadır. Helen'in Troya Savaşı'nın başlamasına yol açmasını anlatan eser, ilk olarak 17 Aralık 1864'te Fransa'da sahnelenmiştir. (Y.N.)

3. Terzi Mir, Osmanlı'nın son dönemlerinde Beyoğlu'nda faaliyet gösteren (günümüzde Beyoğlu Derviş Sokak'ta yer alan 2 numaralı dükkânın olduğu yerde hizmet vermiştir) meşhur erkek terzilerindendir. O dönemde Terzi Mir'de dikilen kıyafetleri giymek, alafrangalaşma ve modaya uyma konusunda statü göstergelerinden biri kabul edilmiştir. (Y.N.)

değilken ziyadesiyle nazik ziyadesiyle biçimli gösteren "Heral"[1] işi parlak ayakkabısının sivrice burnuna elindeki bağa saplı ve sapının üzeri Fransızca "M.B." harflerini gösterir gümüş markalı bastonuyla devamlı vurur ve en azı her beş dakikada bir kere uçları altınlı bir siyah ipek şeride bağlı mineli saatini beyaz yeleğinin cebinden çıkarıp baktıktan ve sabırsızlıkla yerinden fırlayarak kapı tarafına doğru beş-on adım gittikten sonra yine sandalyesine dönerek evvelki vaziyetini alırdı. Genç beyin bu haline dikkat edenler kendisinin mühim bir bekleyiş rahatsızlığı içinde bulunduğuna hükmedebilirlerdi.

4

Muhteşem Bihruz Bey eski vezirlerden vefat etmiş ... Paşa'nın oğludur.

Şehirden şehre taşınarak on beş sene kadar aralıksız İstanbul'a ayak basmamış olan babasıyla küçük yaşlarında memleket memleket dolaştığından dolayı Bihruz Bey bir çocuk için birinci derecede öğrenilmesi gereken bilgileri on altı yaşına kadar elde edememişti. Sonunda pederinin görevinden alınması üzerine İstanbul'a dönmesiyle küçükbeyin bir ortaokula konulmasına nasılsa girişildi. Aradan altı ay geçmeden ... Paşa yine bir şehrin valiliğine memur ve İstanbul'dan tekrar ayrılmaya mecbur olduysa da artık bu defa Bihruz Bey eğitiminden geri kalmamak için validesiyle beraber İstanbul'da bırakıldı.

1. Kunduracı Herald, İstiklal Caddesi 401 numarada hizmet veren dönemin meşhur ayakkabıcısıdır. (Y.N.)

İki sene sonra paşa yine görevinden alınıp İstanbul'a geldiği zaman küçükbeyi kara cümleden[1], imladan, okumadan bizzat imtihan ederek bilgisini yeterli derecede görmekle eğitimini tamamlayıp da bir diploma alıncaya kadar okula devam ettirmeye lüzum görmeyerek çocuğu kendi arzusu üzerine Babıâli kalemlerinden birisine çırak ettirmiş ve beyefendi için eğitimi artık elbette zorunlu görünen Fransızcayla beraber ikinci derecede lüzumu kabul edilen Arapça ve Farsçayı öğrenmek üzere Bihruz Bey'e başka başka maaşlı hocalar tutmuştu.

Bihruz Bey ilk hevesle beş-altı ay kadar kaleme devam ederek daha Fransızca bir ibare okumaya güç kazanamadan ağızdan bellediği bir hayli söz ve tamlamalarla en alafranga genç beylerin tavır ve kıyafet ve hal ve hareketini taklitte gerçekten büyük bir yatkınlık gösterdi.

Bihruz Bey anne ve babasının tek evladı olduğu için zaten pek şımarık büyümüştü. Babasının servet ve geliri, oğulun her arzu ettiği şeyi kolaycacık elde edebilmesine müsait olduğu gibi gençlik gereklerinden olan eğilimlere de hiçbir taraftan, hiçbir şekilde engelleme görmediği için Bihruz Bey sonraları kaleme gidip gelmeyi pek seyrekleştirmişti.

Kaleme gitmediği günlerse saçlarını kestirmek, terziye giysi ısmarlamak, kunduracıya ölçü vermek gibi hiç eksik olmayan vesilelerle Beyoğlu'nda, ötede beride vakit geçirir, cumaları pazarları da sabahleyin hocalarıyla yarımşar saat ders yaptıktan sonra hanesinden çıkar, akşamlara kadar seyir yerlerinde dolaşırdı.

Şehirlerde bulunduğu zaman en büyük zevki sırmalı giysiler içinde, midilli[2] veya at üzerinde, arkasında çifte

1. Dört işlem. (Y.N.)

2. Çeşitli işler yanında çocuklar için binek hayvanı olarak kullanılan küçük boylu bir cins at. (Y.N.)

çifte uşaklarla sokak sokak gezip dolaşmaktan ibaret olan bu beyin İstanbul'a geldikten sonra merakı üç şeye yöneldi ki birincisi araba kullanmak; ikincisi alafranga beylerin hepsinden daha süslü gezmek; üçüncüsü de berberler, kunduracılar, terziler ve gazinolardaki "garson"larla Fransızca konuşmaktı.

Bey, kışları Süleymaniye'deki konaklarında, yazları da Küçük Çamlıca'daki köşklerinde ikamet ederdi. Kendisi gibi kibarzadelerin rağbet göstereceği hiçbir seyir yeri bulunmazdı ki bu beyefendi en son modaya uygun şekilde giyinmiş olduğu halde bazen yağız ve bazen kır bir çift beygir koşulu dört tekerlek üzerinde üstü ve yanları açık süslü bir peykeden ibaret olan ve seyisin oturmaya ayrılmış yeri arka tarafında bulunan arabasıyla orada hazır bulunmasın.

Kışın mesela zemheri içinde bir açık hava görünce arkasında özellikle süse halel vermemek için dar ve incerek ceket, dizlerinin üzerindeyse yalnızca süslü görünmek için bir kadife örtü bulunduğu halde Beyoğlu Caddesi'nde, Kâğıthane yollarında araba kullanmak isteğiyle en şiddetli poyrazın karşısında tiril tiril titreyen Bihruz Bey yazın da otuz-otuz beş derece sıcak günlerde Çamlıca, Haydarpaşa, Fenerbahçesi yollarında yine o hevesle en kızgın güneşin altında haşım haşım haşlanır ve fakat bu azabı kendisine en büyük zevk kabul ederdi. Bihruz Bey her nereye gitse, her nerede bulunsa amacı görünmekle beraber görmek değil, yalnız görünmekti.

Nihayet ... Paşa'nın ölümü üzerine küçükbey birden yirmi sekiz bin liralık bir mirasa kavuşarak eylemlerinde de serbest kalınca o büyük serveti az zaman içinde tüketecek bir eğlence hayatına koyuldu. Çünkü annesinin küçükbey hakkında eskiden beri hiçbir hükmü, hiçbir tehdidi işlemez ve etkili olamazdı. Babasının ölümüyle oğluna kalan servetin güzelce idaresi yolunda akrabadan

bazı kişileri işe karıştırmak gibi önlemlere girişmişse de sonuçsuz kalacağını anladığı gibi çocuğu bütün bütün kendi havasına bırakmak zaafını göstermiş ve fazla olarak genç beye o yönden de bir sıkıntı çektirmemek üzere konağın mutfak masraflarını ve hizmetlerinde bulundurdukları bazı (emektar) çalışanların maaşlarını kendi gelirinden karşılamaya razı olmuştu.

Mirasyedi beyefendinin kendi eğlence hayatından başka hiçbir masrafı olmadığı halde her ay eline geçen yüz elli lira kadar bir para o eğlence hayatına yetmezdi.

Bu sıradaydı ki beyin Arapça ve Farsça hocaları birer birer aşağılandıkları için konağa gelmemeye başladılar. Yalnız Mösyö "Piyer" namındaki Fransızca hocası beyin mizacına göre şerbet verir kurnaz bir ihtiyar olduğu için onun eskiden olduğu gibi devamına izin verildi ve hatta dört liradan ibaret maaşı altı liraya çıkarıldı.

Genellikle mirasyedilerin düşündüğü gibi Bihruz Bey de servetini yemekle bitmez tükenmez zannederdi. Bu sebeple uluorta giriştiği harcamalara nakitten başlandı. Onlar bitince İstanbul tarafındaki en az gelir getiren dükkânlardan birer birer kurtulundu. Ardından Beyoğlu'ndaki mühim mağazalara sıra geldi. Bunlar da elden çıkarıldı. Gelir namına Galata'da bir han kalmıştı. Nihayet o da satıldı. Mülk olarak elde Süleymaniye'deki konakla Küçük Çamlıca'daki köşkten başka bir şey kalmadı. Fakat Bihruz Bey dalmış olduğu sefahat bataklığına arabasıyla, çalışanlarıyla, debdebesiyle batmakta devam ediyordu. Çünkü annesinin renk renk kadife kutular içinde çekmecelere süs veren mücevherlerine ve takılarına henüz el sürülmemiş ve hanımın kendi üzerinde bulunan diğer beş-on parça kira getiren mülküne ise hiç saldırılmamıştı.

5

Çamlıca Millet Bahçesi'nin açılacağını yakınlığı sebebiyle elbette herkesten evvel haber alan Bihruz Bey mart gelir gelmez annesini zorlaya zorlaya yazlığa taşınmaya razı etmiş ve köşke taşınmalarının ertesi günü hemen *jarden püblik*'e[1] aceleyle girip içini ve dışını kontrol ederek buranın pek *alamod*[2] ve özellikle kendi arzusu yönünden süslerini göstermeye pek *favorabl*[3] bir *promenad*[4] yeri olacağını anlayınca *ekipaj*'ına[5] biraz daha süs vermek için Beyoğlu'nda sağladığı bazı vasıtalarla "Bender"[6] fabrikası üretiminden olmak üzere gayet hafif ve zarif bir arabayla mevcutlarına nispeten ikişer parmak daha boylu bir çift eğitilmiş Macar araba hayvanı ısmarlamıştı.

Arabayla hayvanlar bahçenin açıldığının ikinci haftasında geldi yetişti. Bihruz Bey de hemen o haftadan itibaren her cuma ve pazar günü Millet Bahçesi seyircileri arasında görünmeye başladı.

Araba gerçekten o senenin moda rengi olan gayet açık tatlı sarıya boyanmış, yan tarafları beyin isim ve mahlasının ilk harflerini içeren yaldızlı birer markayla süslenmiş, tekerleklerinin çubukları incecik fakat kendi-

1. (Fr.) *Jardin public*: Umumi bahçe. (Y.N.)
2. (Fr.) *À la mode*: Son moda. (Y.N.)
3. (Fr.) *Favorable*: Uygun. (Y.N.)
4. (Fr.) *Promenade*: Gezinti. (Y.N.)
5. (Fr.) *Équipage*: Araba takımı. (Y.N.)
6. Bender fabrikası, o dönemde Fransızlara ait açık ve kapalı araba üreten ünlü bir müessesedir. (Y.N.)

si ziyadesiyle yüksek, zarif ve nazik ve basit bir tabirle kız gibi bir şeydi.

Macar cinsinin en güzellerinden olan kır hayvanlara gelince bunların da gerek boyları gerek renkleri arabayla uygun olduğu gibi koşum takımı da tabii en iyisindendi.

Mevsimin modasına göre bazen koyu bazen açık renkte gayet dar elbisesi, bal renginde eldivenleri, ufarak fesiyle yan taraftan simasının bir yarısı Frenk gömleğinin dimdik duran yüksek yakasıyla örtülmüş, bileğinden aşağı ellerinin yarısından ziyadesi yine o gömleğin uzun kolları içinde saklanmış olduğu halde Bihruz Bey arabanın ön tarafında bulunarak hayvanların terbiyesini[1] tutar, parlak düğmesi, lacivert setresi[2], malta renginde açık ve dar pantolonu, dizkapaklarına kadar çıkan uzun konçlarının[3] yukarıdan tersine kıvrılmış tarafı beyaz oradan aşağısı siyah çizmeleri ve beyinkinden daha açık, büyücek fesiyle seyis de kendi yerinde oturarak beyefendinin hareketlerine dikkat ederdi.

Bu sebeple Bihruz Bey'in *ekipaj*'ı –yukarıda tarif olunduğu gibi– bahçenin etrafını sürekli ve zincirleme dolaşan hareketli zincirin birinci övünç halkası sayılmaya layıktı!

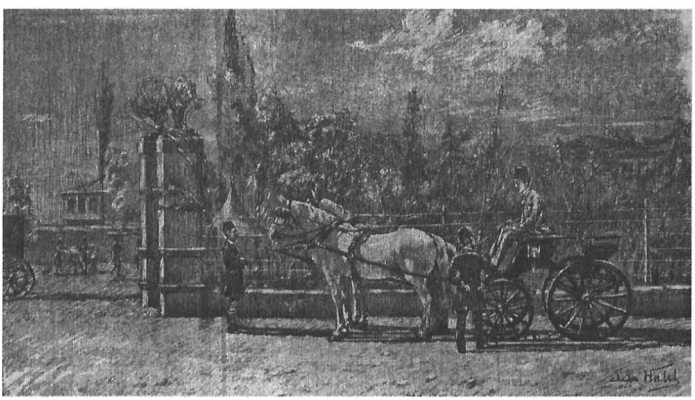
Bihruz Bey bahçe seyrinde araba kullandığı zamanlar bir kimseyi çiğneyip de bir kaza çıkarmamak, arabayı bir yere çarptırıp da bir sakatlığa meydan vermemek için kendi hayvanlarının ve özellikle öndeki ve gerideki arabaların hareketlerine sürekli dikkat etmek mecburiyetinde bulunduğundan dolayı hiçbir şey göremez, hiçbir kimseye bakamazdı. Ancak görmek, bakmak da istemez-

1. Koşum, dizgin. (Y.N.)

2. Eskiden daha çok resmî dairelerde giyilen, düz yakalı, önü ilikli, Avrupai kesim bir tür ceket. (Y.N.)

3. Ayağa giyilen şeylerin ayak bileğinden baldıra doğru çıkan kısmı. (Y.N.)

di. Çünkü tek amacı süs ve gösteriş hususunda araba seyrinin seçkinleri içinde birinciliği kazanmaktan ibaret olarak bu amacın gerçekleşeceğindense kendisi tamamıyla emindi. Şu kadar ki o kıyafette, o vaziyette ve özellikle o kalabalık içinde saatlerce araba kullanmak yorgunluğuna tahammül edemediğinden hem dinlenmek hem de *ekipaj*'ının seyirciler üzerinde oluşturduğu *efe*'yi[1] bizzat gözlemlemek için ara sıra bahçenin üst tarafındaki meydancığın –gelen geçen arabaları görmeye, içindekileri seçmeye müsait– bir noktasında arabasını durdurur ve bazı vakit arabadan inerek bahçenin içerisinde bir tur yapmaya da rağbet gösterirdi.

Millet Bahçesi'nde Bihruz Bey'le Keşfi Bey'in karşılaşıp konuşması. (Resim: Halil Bey)

Yine bir defa o şekilde araba içinde sürekli devreden bir seyirle eğlenirken kalem arkadaşlarından kendisi gibi epeyce süslü fakat arabalı değil hatta hayvanlı da değil yaya bir genç bey Bihruz Bey'in arabasına yaklaşarak be-

1. (Fr.) *Effet*: Tesir. (Y.N.)

yefendiye *a la mod* yani kısacık bir selam vererek el de verdikten ve arabayı, hayvanları öven ve yücelten birkaç sözden sonra Bihruz Bey'in daveti üzerine arabaya çıkmış, ötekinin yanına oturmuştu.

İki arkadaş hem konuşurlar hem de gözleri önünden geçmekte olan arabaları seyrederlerdi. Bu arabalardan bir tanesi ikisinin birden dikkatini çekti. Çünkü bu araba güzel bir çift doru beygir koşulu, büyücek ve yeni bir landoydu. Çünkü landonun *siyej*'i[1] üzerinde özel bir temkinle oturmakta olan *koşe*[2] yani arabacı parlak düğmeliydi. Çünkü landonun içinde bulunan iki beyaz baştan bir tanesi beylerin bulundukları noktaya gelince arabadan dışarıya doğru özel bir tavırla uzanarak önce arabaya, hayvanlara, sonra da beyefendilere başka başka dikkatli bakışlarını yöneltmişti.

Lando ikinci defa geçtiği sırada o beyaz baş yine evvelki hareketi tekrar edince Bihruz Bey'in söze başlamasıyla iki genç arasında şu konuşma gerçekleşti:

"*Tre şik*!"[3]

"*Trez elegant*!"[4]

"*Mon şer*[5] kimin bu lando?"

"Landoyu tanıyamadım."

"*E la blond*?"[6]

"*Blond*'u[7] tanıyacağım gibi..."

"Kim bakayım?"

1. (Fr.) *Siège*: Arabacının oturduğu yer. (Y.N.)
2. (Fr.) *Cocher*: Arabacı. (Y.N.)
3. (Fr.) *Très chic*: Çok şık. (Y.N.)
4. (Fr.) *Très élégant*: Çok zarif. (Y.N.)
5. (Fr.) *Mon cher*: Azizim. (Y.N.)
6. (Fr.) *Et la blonde*: Ya sarışın? (Y.N.)
7. (Fr.) *Blonde*: Sarışın. (Y.N.)

"Fakat pek *sür*[1] değilim. Bilmem. Benzetiyor muyum?"

"*Kem port, dit*!"[2]

"Zannederim ki bizim köyden. Belki de bizim *kartiye*'den...[3]"

"*Drol*![4] Dünyada ne kadar güzel varsa hepsi de sizin köyden mi olur?"

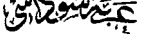
"Hepsi değil amma bazıları... Ne zannettin ya? Bizim köy cennetten bir parça, bunlar da hurileri!"

"Fenerbahçesi'nden dolayı mı?"

"Hayır, Kuşdili'nden dolayı..."

"Ben o dilden anlamam. Fener âlemi nasıl gidiyor? *Monde*[5] geliyor mu?"

"Ne gezer! Sizin bu *jarden*'iniz[6] yok mu, Papazın Bağı'nı da kuruttu, Fener'in parlaklığını da söndürdü, Moda'yı da eskitti! Şimdi buradan başka her yer *dezer*![7]"

6

Arkadaşıyla bu konuşmayı yaptığı kısa süre zarfında Bihruz Bey'in zihninden bir alay düşünceler geçmişti.

"Ne münasebet? Kadıköyü gibi *burjuva kartiye*'de[8]

1. (Fr.) *Sûr*: Emin. (Y.N.)
2. (Fr.) *Qu'importe, dites*: Ne önemi var, söyleyin. (Y.N.)
3. (Fr.) *Quartier*: Semt. (Y.N.)
4. (Fr.) *Drôle*: Tuhaf şey! (Y.N.)
5. (Fr.) *Monde*: Sosyete. (Y.N.)
6. (Fr.) *Jardin*: Bahçe. (Y.N.)
7. (Fr.) *Désert*: Issız, tenha, çöl. (Y.N.)
8. (Fr.) *Quartier bourgeois*: Orta sınıf mahallesi. (Y.N.)

bu derece şık bir *ekipaj* bulunsun! Ne münasebet? Orada olanlar hep malum. *Blond*'u tanırım demesi de ağız... Tanısaydı öyle mi dururdu? Oh! *Kel bote divin*![1] *Sürtu kel gu ekselan*![2] Benim *ekipaj*'a ne kadar dikkatli bakıyordu! Yaratılışının güzelliğini bu da ispat etmez mi? Acaba kimdir bu? Şüphesiz *ün jön fiy blond*[3]. Lakin şu Keşfi'yi nasıl savayım? O vakit çabuk anlaşılır, bakalım iltifat bana mı yönelikmiş yoksa ona mı? Kim olduğunu öğrenmek kolay. Takip de eder, gittiği yeri görürüm."

Şu düşüncelerinden de anlaşılır ki Bihruz Bey "lando"nun Kadıköyü tarafından olduğuna ihtimal veremiyor ve arkadaşı Keşfi Bey'in, "Landoyu her ne kadar tanımazsam da sarışın hanımı bileceğim," yollu sözünü –hanıma birlikte bakıyor olmak yönünden– bir tür tedbire yormakla beraber bu konuda da bütün bütün şüpheden geri duramıyordu.

"Lando"yu Kadıköyü'ne yakıştıramıyordu çünkü pek alafranga beylerle arkadaşlık etmesi sayesinde edindiği bazı fikir garipliği kapsamında olmak üzere Bihruz Bey İstanbul ile çevresindeki yerleri ve mahalleleri –birincisi kendisi gibi *nobles*[4] yani itibarlı ve asil kişilerden oluşan *sivilize*[5] kibara, ikincisi *burjuva* sınıfına yani medeni fikirlerden o kadar nasibi olmayan kaba tabiatlı, orta halli halka, üçüncüsü esnaf takımına mahsus olmak üzere– üç sınıfa ayırmış ve Kadıköyü'nü birinciye geçirmek lazım gelirken her nasılsa ikinci sınıfa dahil etmişti.

Arkadaşı Keşfi Bey'in, "Sarışın hanımı tanırım," demesini hakikatten çok tedbir amaçlı bir yalana yorma-

1. (Fr.) *Quelle beauté divine*: Ne ilahî bir güzellik! (Y.N.)
2. (Fr.) *Surtout quel goût excellent*: Özellikle ne ince bir zevk! (Y.N.)
3. (Fr.) *Une jeune fille blonde*: Sarışın bir genç kız. (Y.N.)
4. (Fr.) *Noblesse*: Asiller. (Y.N.)
5. (Fr.) *Civilisé*: Medeni. (Y.N.)

sındaki sebepse şuydu: Güya Keşfi Bey bu nazlı güzele *kur*[1] edecek olursa –kendi köyünden bulunduğu ve zaten tanıdığı için– Bihruz Bey'in bir şey demeye hakkı ve rekabete kalkışmaya yüzü olamayacak. Halbuki Bihruz Bey nerede? Keşfi Bey nerede? İkisinin arasında asillik, layıklık, zariflik bakımından ve şahsen mevcut olan fark Küçük Çamlıca ile Kadıköyü arasındaki fark kadar büyük olarak "lando"nun seçkin koltuğunu süsleyen nazlı güzelin bu farkı bilmemesiyse Bihruz Bey'in fikrince mümkün değildi. Burası öyleyse de hanımefendinin bir aralık Keşfi Bey'e de bakışındaki hikmet neydi?

Bu bakışın manası Keşfi Bey'e, "Bey! Sen o arabaya hiç de yakışmıyorsun!" demek miydi? Yoksa kendisine karşı, "Ne için öyle adi adamlarla görüşüyorsunuz?" Veyahut, "Yanınızda o bulunmasaydı size daha başka türlü bakacaktım..." yollu bir şey miydi? Bunu derhal anlamak Bihruz Bey için pek önemli ve bu da Keşfi Bey'in savuşturulmasına bağlıydı. Onun için Keşfi Bey'i yanından defetmeye zihninde bir çare arayıp dururken Keşfi Bey'in, "Monşer, ben biraz da bahçeye gireceğim, arkadaşlardan birisiyle *randevu*'muz var, bakayım gelmiş mi..." yollu ayrılma talebinde bulunmasını, "Öyleyse *orövuvar*[2]," diye karşılayarak iki arkadaş birbirinden ayrıldı.

7

Keşfi Bey gerçekten doğru bahçeye girdi ve kalabalığın içinde kayboldu. Bihruz Bey de fesini, boyunbağını

1. (Fr.) *Cour*: Kur yapmak. (Y.N.)
2. (Fr.) *Au revoir*: Hoşça kal. (Y.N.)

düzelttikten, potinlerinin tozunu arabacısına aldırdıktan sonra yerine rahatça yerleşti. "Lando"nun gelmesini bekledi.

Aradan iki dakika geçmeksizin "lando" bahçenin öbür köşesinden göründü. Zavallı Bihruz Bey o güne gelinceye kadar öyle bir yürek çarpıntısına uğramamıştı. Başındaki kan kalbine doğru hücum ederek çehresinde mavi bir renk ortaya çıktı. Kendi kendine, "*Diyabl! Par hazar sörej amurö?*"[1] gibi alafranga söylenmeye başladı. Oturduğu yerde bazı *poz*'lardan[2] sonra landoya gözlerini dikti. Lando bütün gösterişiyle Bihruz Bey'in bulunduğu noktaya geliyorsa da içindekilerde katiyen bir hareket görülmüyordu. Bihruz Bey arabasını biraz geri almak bahanesiyle hayvanlarını hareket ettirdi. Bundan maksadı landonun içindekilere, "Ben buradayım!" demekti. Bu hareketin de etkisi olamadı. Lando geldiği gibi geçti gitti.

"Ne bayağı kadın! Yazık *ekipaj*'a. O da bir şey değil a... Zaten modası geçmiş! Hayvanlar dersen kaç paralık şeyler? Öyle *ordiner*[3] insanlar kendileri gibi insanlara meyleder. *Setu natürel*[4] lakin *domaj*![5] *Vuala ün bote mal plase! Si se tün bote par ekzampl*![6]"

Bihruz Bey'in böyle sözler söylemeye kalkışması arabadan evvel iltifata kavuşamamasının getirdiği mahrumiyeti teselli etmek içindi; yoksa gerçekte o zamana kadar bir kerecik olsun tadını tatmadığı bir hasedin acılığını birdenbire tatmış ve bu hasedin tabii sonuçların-

1. (Fr.) *Diable! Par hasard serai-je amoureux?*: Vay canına! Yoksa âşık mı oluyorum? (Y.N.)

2. (Fr.) *Pose*: Yapmacık duruş. (Y.N.)

3. (Fr.) *Ordinaire*: Alelade, basit. (Y.N.)

4. (Fr.) *C'est tout naturel*: Bu çok tabii bir şey. (Y.N.)

5. (Fr.) *Dommage*: Yazık. (Y.N.)

6. (Fr.) *Voilà une beauté mal placée! Si c'est une beauté par exemple*: İşte yerini bulmamış bir güzellik! Eğer güzellik denebilirse. (Y.N.)

dan olmak üzere ansızın beliren bir öfke nöbetine tutulmuş, gözleri kararmış, fikirleri bulanmıştı. Bu sebepten kendisine bir dakika evvel sevinçli bir şenlik âlemi gibi görünen o toplanma yerini gözleri huzursuz eden bir kargaşalıktan ibaret görmeye ve bahçeden doğru gelen mızıka seslerini kulakları tırmalayan bir cehennem ezgisi gibi duymaya başladı.

Fakat ne yapsın? Arabanın arkasından gitmek bir tenezzül, orada durmak tahammül edilemez bir durum, bütün bütün savuşup gitmek varsa da o da üzüntüye yorulacağı için kendince bir tür küçüklük. Biçare Bihruz Bey zihninde hiçbir şeye karar veremediği için olduğu yerde durup düşünüyordu.

Fransızca hocasıyla beraber okuduğu bazı romanlarda kendisinin karşılaştığı zor duruma benzer bazı olaylar geçmişti. Bir aralık hatırına onlar geldi. Onları düşündükçe yavaş yavaş kanındaki hiddet soğumaya başladı. Çünkü böyle durumlarda kadınlara karşı *endiferans*[1] göstermekten başka etkili ve faydalı bir tedbir olamayacağına dair tecrübeyle sabit kuralı o romanların kendisine kazandırdığı faydalardan biri olmak üzere hatırlayarak olduğu gibi orada kalmaya ve "lando" tekrar gelip geçtiği vakit kendisi de amaçsız bir şekilde başka bir tarafa bakmaya karar verdi. Bu defa "lando"yu rahatlamış bir şekilde bekledi.

"Lando" dördüncü defa olmak üzere yine öbür taraftan göründü. Fakat bu defa doğruca bahçenin kapısı hizasına geldi durdu. Hanımların emir ve işaretleri üzerine arabacı derhal aşağıya atladı, arabanın kapısını açtı. Zihninde tamamıyla amaçsız görünmeye karar veren Bihruz Bey'in gözleri evvelkinden daha çok açılmış, ile-

1. (Fr.) *Indifférence*: Kayıtsızlık. (Y.N.)

riden bu duruma bakıyordu. Arabanın kapısı açılır açılmaz birbirini takip eden iki hanım indiler. Bunlardan birincisi o bildiğimiz sarışın hanım, diğeri de eşliğindeki hanımdı.

Hanımlar arabadan indikten sonra arabacı aldığı bir emir üzerine landoyu öbür tarafa doğru yürüttü. Sarışın hanım –kendisi gibi gönül avcılığında ustalık kazanmış nazlı güzellerin işveli tavırlarından biri olmak üzere– yanındaki hanıma bir şey söylemiş de ona gülüyor gibi gülümseyerek Bihruz Bey'e bakış attıktan sonra ağır ağır yürüdü. Arkadaşıyla birlikte bahçeye girdi.

Bunlar landolarını bahçenin hizasında durdurur durdurmaz Bihruz Bey kendi kendine, "Keşfi'nin randevusu anlaşıldı! Hay şıllık hay! *Se ne kün grizet*![1] Ya berikinin o ağızları neydi? Lakin bu kim? Belki bir *kokot*![2] Böyle bir bayağı *kokot*'la Keşfi gibi bir bayağı *kurör*'ün[3] muamelelerini görmek de hoştur ya! Ben de bahçeye girer, bir tarafta bunları seyrederim. Ne ehemmiyeti var ki, ah o zevzeğe niçin yüz verdim de arabama çağırdım, yanıma oturttum? Lakin şunun kim olduğunu öğrenmeliyim. *Laparans e trompöz*[4] derler. Ne kadar doğru bir söz," yollu birtakım sözler söyleyerek bahçeye girmeye zaten karar vermişken sarışın hanımın o şekilde bakışından yine kendisine yönelmiş ve ümit veren bir mana çıkardığı için kadıncağız hakkındaki sözlerini geçici olarak geri alarak hemen arabasından fırladı, bahçeye girdi, önü sıra lakırdı ederek gayet yavaşça yürümekte olan iki hanımı takibe başladı.

1. (Fr.) *Ce n'est qu'une grisette*: Basit bir kızdan başka bir şey değil! (Y.N.)
2. (Fr.) *Cocotte*: Fahişe. (Y.N.)
3. (Fr.) *Coureur*: Çapkın, hovarda. (Y.N.)
4. (Fr.) *L'apparence est trompeuse*: Görünüş aldatıcıdır. (Y.N.)

8

Sarışın hanım kısadan uzunca, uzundan kısaca, tam orta boylu, narin yapılı, yürürken ansızın durur, dururken birdenbire hareket eder, döner döner arkasına bakar, hani şu:

"Ahû zî tu âmûht be-hengâm-ı devîden
Rem gerden u üstâden u vâpes nigerîden![1]

meşhur sözünde tarif olunan cazibeli tavra sahip bir nazlı güzeldi. Saçları şimdiki boyaların verdiği kızıl renkte değil gayet açık tabii sarı, gözleriyse tabiatın ressamının güzel bir hatası olmak üzere mavi değil de çizgili koyu sarı, kaşları kumral, siması vücudunun narinliğine nispeten dolgunca, burnuysa çehrenin dolgunluğuna nispeten incecik "çekme" tabir olunan biçimde, ağzı şairlerin tasavvur ettikleri görünmeyecek kadar küçük nokta derecesinden beş-on bin defa büyük, fakat yine alışılmışın dışında küçüktü.

Şu özellikleriyle epeyce güzel denilen sarışın hanımın en büyük, en etkili güzelliği bakışıyla dudaklarındaydı. O bakışta bilmem ne keskinlik vardı ki dikilip durduğu vakit yöneldiği gözlere bir şimşek parıltısı gibi nüfuz ederek ta can evine ulaşır ve olağanüstü tabiatı ve yakıcılığı karşısında yürekleri tir tir titretirdi! O dudaklarda bilmem ne kuvvet vardı ki nazikçe konuşarak veya

1. Molla Câmî'ye ait olan, suzinak ve bayati makamlarında bestelenen beyit, Türkçeye şöyle aktarılabilir: "Ceylan koşarken ürkmeyi, durmayı ve dönüp arkasına bakmayı senden öğrendi." (Y.N.)

zarifçe tebessümle hareket etmeye başladığı zaman hasret çeken bakışlara türlü türlü manalar sunar ve bu manalar sakinlik ve dayanma gücünü yakardı!

Nazlı hanım ne kadar da güzel giyinmişti: O zamanın modasına pek de uygun olmayarak biraz darca kesilmiş süt mavisi rengindeki atlas feracesi boyundaki orantılılığı gizlemekten âciz olduğu halde araba içinde saatlerce üzerine oturulmaktan dolayı birçok kıvrımlar bükümler oluşması nedeniyle güneşe karşı gelince –usta bir ressam için örnek olmaya layık tarzda– gayet güzel, gayet gönül okşayıcı ışıklar gölgeler içinde bakışı çelen bir dalgalanma manzarası göstermekteydi. En ince cinsinden yaşmağı tozpembesi rengindeki yanakları üzerinde yeni açmış bir gülü süsleyen güzel bir çiğ tanesi gibiydi ve yaşmağın iki yanından haylazcasına dışarıya sarkmış olan ve en hafif esintiyle hemen oynamaya başlayan sırma tellerse beyaz bir bulut parçasına yansıyan güneş ışıklarını andırırdı. Başındaki hotoz da havaî maviydi. (Benzetmemizin bayağılaşmayacağından emin olsak bunu da o sarı saçlarla beraber güneşli bir gökyüzüne benzetirdik.) Eflatunun açığı eldivenler içinde saklı ellerin ve tahminen otuz dört numara iskarpin içinde ipek çorapla örtülü ayakların uyum ve inceliklerinin derecesi bilinemezse de arzulu bir bakış için bunlar da pek sevimli, pek nazikti.

Sarışın hanımın şemsiyesine gelince öyle dantelli, saçaklı nev'inden parlak renkli değil de yaratılışındaki –hani ya şu Bihruz Bey'i ilk görüşte "*Kel gu ekselan*!"[1] sözüyle kendisine övgüler düzdüren– zarafetin en büyük nişanı olmak üzere sade, güzel ve yalnız sapına feracesinin renginde bir kurdele bağlı siyah ağır atlastandı. (Okuyucu-

1. (Fr.) *Quel goût excellent*: Ne ince bir zevk! (Y.N.)

lar isterlerse bu şemsiyeyi de o güneşli gökyüzünün bir tarafında bir kara buluta benzetebilirler. Şu kadar ki o zaman benzetmenin sunacağı hayal terse çevrilmiş olur. Çünkü bulut göğün içinde olmak lazım gelirken gökyüzü bulutun içine girmiş olur.)

Sarışın hanımın yaşından bahsetmedik, çünkü bilmiyoruz. Dişlerini anlatmadık, çünkü göremedik. Fakat tahminimizce nazlı hanım olsa olsa yirmi yaşını henüz bitirmiş olmalı. Dişler de elbette iki dizi incidir!

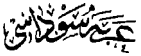
Buna refakat eden hanıma gelince, bu ötekinden boylu, ötekinden enli, ötekinden yaşlı, hem de çok yaşlı... Mavi gözlü, esmer yüzlü fakat canlı canlı yürüyüşü sebebiyle pek dinç, lakırdıyı çok etmesi, latifeyi çok sevmesi ve daima gülmesinden dolayı pek neşeli, yanlarından gelen geçenlere hemen bir şey söyleyecek gibi dikkatli dikkatli bakması sebebiyle serbestliğe alışmış, sanki Kalpakçılarbaşı'ndaki dükkânlardan çokça alışveriş etmiş olmasını akla getirir bir hanımdı.

Siyaha yakın koyu yeşil canfesten[1] feracesine söz yoksa da bunun arka eteğini daima sağ eliyle tutup kaldırmasında pek de zarafet yoktu. "Karamandola"dan[2] potinleri eski değilse de yürürken feracenin etekleri çok kalktığından o potinlerin üst tarafından beyaz tire çorapların görünüşü pek güzel gelmiyordu. Sol elindeki beyaz şemsiye ipekli gibi parlıyorsa da büküm yerlerinin bir parçacık sararmış olması o kadar hoş görünmüyordu. Kalınca yaşmağı o yaşta bir hanım için pek münasipse de bu yaşmağın ara sıra çenesinden aşağıya doğru düşmesi hiç de sevilir şey değildi. Bununla birlikte bu iki hanımın birbirlerine refakati aşırılıkları gidererek bir güzel man-

1. Bir tür desensiz ipekli kumaş. (Y.N.)

2. Ayakkabı ve terlik yüzü olarak kullanılan, satene benzer sağlam ve parlak kumaş. (Y.N.)

zara meydana getiriyordu. Sarışın hanım mesela bir sarı gül, diğeriyse o güle bağlanmış bir mazı[1] dalıydı. Yahut sarışın hanım çiçek açmış bir nazik fidan, yanındakiyse o fidanın biçimsiz bir gölgesiydi. Veyahut sarışın hanım parlak bir güneş, öbürüyse o güneşin yanından ayrılmaz, o güneşi daha şaşaalı göstermekle beraber kendisi de hoş görünür bir kara buluttu.

9

İki hanım ağır ağır gittiler, bahsedilen *lak*'ın yanında durdular. Oraya beş-altı kadar çiçek, birkaç da arı toplanmış, havuzu temaşa ediyordu. Bihruz Bey de berikilerin arkaları sıra gitti. Dört-beş adım kadar uzakta, *lak*'ın kenarında bastonuna dayandı durdu.

Havuz bu türden durgun sularca eskilik ve beklenmişlik işareti olan ve bazı vakit berraklıktan daha çok hoşa giden yeşil rengi henüz kazanamamışsa da epeyce bulanmış, sararmış olduğundan yüzeyi kenar ve civarındaki ağaç ve bitkilerle temaşasına gelenlerin şekil, dış görünüş, endam ve suretlerine aynalık edebiliyordu. İçerisindeki kırmızı, beyaz, siyah renkte balıklar güneşten hayat hisselerini almak için ta suyun yüzüne kadar çıkmış ve su âlemi içinde sakince ve kendinden geçmişçesine dolaşmaya dalmıştı. Havuzun güneş ışıklarının yansımasıyla parıl parıl parlayan yüzeyi –içindeki bu balıklarla beraber– çirkin renkte çiçekli bir ipek kumaş gibi görünürdü.

1. Servigiller familyasından her mevsimde yeşil olan bir süs ağacı. (Y.N.)

Sarışın hanımla refakatindeki hanım *lak*'ın kenarına gidip de yüzünde kendi akislerini görünce sarışın hanımın söze başlamasıyla aralarında şöyle bir konuşma geçmeye başladı:

"Bak bak Çengi Hanım yer aynası! Görüyor musun kendini?"

"Yer aynası mı? O da nedir? Yerelması bilirim ama yer aynası hiç işitmedimdi!"

"Yaşmağını biraz sıyırır da bakarsan yer aynasının içinde iki tane yerelması da görürsün..."

"Nesine bakayım, bulanık bir su... O kırmızı şeyler de galiba Amasya elması olacak."

"Ay Amasya'da elmas çıkar mıymış? Ben de bunu işitmedimdi."

"Elma, ayol elma! Elmas değil. Elmasın, pırlantanın İngiltere'de çıktığını bilmeyecek ne var? Sen de eğlence bulamadın da besbelli benimle eğleniyorsun..."

Hanımların bu konuşmasını büyük bir dikkatle ve ehemmiyet vererek işitmek için olduğu yerde –alafranga bir tabirle– baştan ayağa kulak kesilen Bihruz Bey "yer aynası" benzetmesi ve özellikle "yer aynası içinde yerelması görüneceği" göndermesinden dolayı kendi kendine, "*Kel espri*! *Kel fines*!"[1] diyerek sarışın hanımın zarafetine hayran olup dururken en sonra "İngiltere" sözünü işittiği gibi bunu yalnızca kendisine ait olmak üzere fırlatılmış –pırlanta kadar kıymetli– bir ufak taş olmak üzere telakki etmek istedi. Bunda da esasen hakkı vardı. Çünkü o toplanma yerinde kendisinden başka –İngiltere'den henüz gelmiş bir mösyö gibi– alafranga giyinmiş kimse yoktu. Dünyalara değer böyle bir iltifata kavuşmaktan dolayı kendisini en birinci bahtiyarlardan addetmeye

1. (Fr.) *Quel esprit*! *Quelle finesse*!: Ne zekâ! Ne ince düşünüş! (Y.N.)

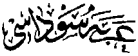
kalkışan Bihruz Bey bu taşın, yani bu zarif hediyenin altında kalmayacak şekilde güzel bir karşılık hazırlamaya başladı.

Bu sırada orada mevcut olan seyirciler de çekiliyorlardı. Beyefendi bu güzel tesadüften faydalanarak derhal hanımlara yaklaştı, *jaket*'inin bir iliğine sokulmuş olan beyaz *jeranium*'u[1], yani kaba Türkçesi "sardalya" çiçeğini yerinden çıkardı ve, "Kıymeti İngiltere'yi, Fransa'yı ve belki bütün Avrupa'yı satın alabilecek olan pırlantanıza böyle bir *fane*[2] çiçekle karşılık vermek layık değilse de kabulüne tenezzül buyurmanızı ricaya cesaret etmekle kendimi bahtiyar sayarım. Öyle bir iltifatınız *admiratör*'ünüzü[3] ne derecelere kadar *örö*[4] ettiğini tarif edemem..." diyerek çiçeği sarışın hanıma doğru uzattı. Sarışın hanım bu lakırdıyı hiç üzerine almayarak güya kendi temaşasıyla meşgul oluyordu. Nihayet refakatindeki hanımın uyarısı ve zorlamasıyla Bihruz Bey'e doğru döndü, "Teşekkür ederim," dedi, çiçeği aldı, bir topluiğneyle göğsünün bir tarafına iliştirdi. Ardından yanındaki hanıma, "Acaba köşke girmeye izin var mıdır?" diyecek oldu. Öteden Bihruz Bey hemen söze karışarak, "Bahçenin her tarafını gezmeye herkesin *druva*'sı[5] vardır. Zaten böyle *rüstik*[6] yerlere sizin gibi huriler, periler yakışır!" dedi. Bunun üzerine sarışın hanım gülerek arkadaşına doğru eğildi, gizlice bir şey söyledi. Söylediği, "A... bu benim adımı nereden öğrenmiş?" sözünden ibaretti.

Bihruz Bey derece derece sarışın hanıma yaklaşmak,

1. (Fr.) *Geranium*: Sardunya. (Y.N.)
2. (Fr.) *Fanée*: Solmuş. (Y.N.)
3. (Fr.) *Admirateur*: Hayran. (Y.N.)
4. (Fr.) *Heureux*: Mutlu. (Y.N.)
5. (Fr.) *Droit*: Hak. (Y.N.)
6. (Fr.) *Rustique*: Köy, kır hayatına ait. (Y.N.)

onunla bilişmek, tanışmak, konuşmak istiyor, halbuki birinci tesadüfte o kadar yakından kendisini Bihruz Bey'e göstermek (artık bari ismiyle analım) Periveş Hanım'ın hesabına uymuyordu. Bu sebeple iki hanım köşkü gezmekten vazgeçerek aşağı doğru yürüdüler, beş-on adım sonra kalabalığın içine girdiler. Bihruz Bey de gölge gibi bunları takibe başladı.

10

Bihruz Bey hem ağır ağır yürür hem de Periveş Hanım'ın güzelliğinin niteliklerini ve halinin güzelliklerini birer birer anarak ve tekrarla –böyle yüzü melek, huyu melek, *espri*'si fevkalade, *edükasyon*'u[1] mükemmel ve bu özelliklerle gayet *nobl*[2] bir aileye mensubiyeti şüphesiz olan bir hanımefendinin Keşfi gibi bir bayağı, bir *mal elöve*[3] adama iltifata tenezzül etmesi mümkün olmayacağını– düşünür ve biraz evvel bu hanım hakkındaki kötü zannından dolayı ortaya çıkan duygularını şu aşağıki düşünceleriyle düzeltmeye çalışırdı:

"Bu nasıl *bote*[4]? Uzaktan güneş gibi görünüyor, gözleri kamaştırıyordu. Yakından ay gibi parlıyor da insanın baktıkça bakacağı geliyor! Ne kadar *poetik*[5] bir *bote*! Ya o *konversasyon*'un[6] güzelliği! *Miruvar terestr, o glas parter.*

1. (Fr.) *Éducation*: Eğitim, yetişme tarzı. (Y.N.)
2. (Fr.) *Noble*: Asil. (Y.N.)
3. (Fr.) *Mal élevé*: Fena yetişmiş. (Y.N.)
4. (Fr.) *Beauté*: Güzellik. (Y.N.)
5. (Fr.) *Poétique*: Şairane. (Y.N.)
6. (Fr.) *Conversation*: Konuşma. (Y.N.)

Tre bel komparezon pur ön pöti lak.. Se trejoli![1] İngiltere pırlantası! Bu da güzel. Benim için *ön pö tro flatan me sa nöfe riyen*.[2] Çiçeği pek güç *aksepte*[3] etti. Tabii, öyle bir *jönperson*[4] için *sa va bien, sa ne kö dö la püdör, se dö la kandör*![5] Acaba adı nedir? Ah! Aceleyle soramadım. *Emosyon*[6] bırakmıyordu ki... Ben de güzel karşılık verdim ya. *Örözman*[7] üzerimde o çiçek bulundu. Gerçekten pek *poetik* bir *rankontr*[8] oldu. *Viktuar*![9] Öyle bir *lak*'ın kenarında... Lamartin![10] Ah Lamartin! Gelip de bu hali görmeliydin! Beş dakika içinde en parlaklarından beş yüz *ver*[11] yazmak için ne şairane bir "tablo"ydu! Çengi Hanım... *Kel drol dö nom*![12] Çengi... Malum sözler.. Lakin bu kelimeyi isim olarak hiç işitmedimdi. *Orijinal*, bu da pek *orijinal*. Şu *tuvalet*'e[13] bak! Şu yürüyüşe bak! Gerçekten bir "Kalipso[14]", sanki "Kalipso"yu adasından almışlar... Yaşmaklamışlar, feracelemişler de şu bahçenin içine salıvermişler!"

1. (Fr.) *Miroir terrestre... Ô glace parterre... Très belle comparaison pour un petit lac. C'est très jolie*!: Yer aynası. O yerdeki ayna. Bir küçük göl için çok hoş bir karşılaştırma... Çok sevimli! (Y.N.)

2. (Fr.) *Un peu trop flattant, mais ça ne fait rien*: Biraz fazla övücü ama zararı yok. (Y.N.)

3. (Fr.) *Accepter*: Kabul etmek. (Y.N.)

4. (Fr.) *Jeune personne*: Genç. (Y.N.)

5. (Fr.) *Ça va bien, ça n'est que de la pudeur, c'est de la candeur*: Pek güzel, bu durum yalnızca iffetten, saflıktan. (Y.N.)

6. (Fr.) *Émotion*: Heyecan. (Y.N.)

7. (Fr.) *Heureusement:* Çok şükür. (Y.N.)

8. (Fr.) *Rencontre*: Tesadüf. (Y.N.)

9. (Fr.) *Victoire*: Yaşasın. (Y.N.)

10. Lamartine'in "Le Lac" şiirine atıfta bulunulmaktadır. (Y.N.)

11. (Fr.) *Vers*: Mısra. (Y.N.)

12. (Fr.) *Quel drôle de nom*: Ne tuhaf isim. (Y.N.)

13. (Fr.) *Toilette*: Giyim kuşam. (Y.N.)

14. Yunan mitolojisinde tanrılardan uzakta, ıssız Ogygie adasında yaşayan peri. İsmi "saklamak, gizlemek" anlamındaki *kalyptein*'den gelmektedir. (Y.N.)

İşte Bihruz Bey bu yolda düşünür, düşündüğü kadar da mesut olur ve övünürdü. Çünkü önü sıra tam bir naz ve edayla yürümekte ve güzelliğine, zarafet ve kıyafetine yalnız erkekleri değil kendi derecesinde süslü hanımları bile hayran etmekte olan Periveş Hanım'a beğenilmek bahtiyarlığı o kadar şık beyler içinde yalnız kendisine nasip olmuştu. Gerçekten nazlı hanım her adımda beş-on kişiyi kendisine yol açtırmak için yollarında durdurduğu halde bunların hiçbirisine bakış atmaya bile tenezzül etmeyerek ve yalnız güzellikte, parlaklıkta kendisine rakip saydığı taze çiçekleri hafiften küçümseyici bakışlarla kuşatarak ilerlerdi.

Bihruz Bey başarısından emindi. Yalnız bir hatıracık ara sıra kendisini huzursuz ediyordu ki o da –Keşfi Bey bahçedeyse elbette görüleceğinden– sarışın hanımın ona karşı ne muamelede bulunacağı endişesiydi.

Çalgı mevkisine kadar Keşfi Bey görülmedi. Bihruz Bey'in de mutluluk göğünün ufkundaki o kara hatıra bulutu yavaş yavaş dağılmaya başladı. Biraz daha ilerlediler. Burası kalabalıktan uzaktı. Bihruz Bey adımlarını sıklaştırdı, hanımlara yetişti. Bu süratten maksadı sarışın hanımı bir daha nerede ve ne vakit görmek mümkün olacağını sormaktı. Sarışın hanım buna meydan vermeksizin Çengi Hanım'a hitaben, "Burası pek güzel... Pek hoşuma gitti... Gelecek cuma da gelelim, hem doğruca buraya girelim," dedi. Bunun üzerine Bihruz Bey, "*Akel ör*?[1] Pardon efendim, saat kaçta?" der demez geriden doğru bir, "Haset! Haset!" bağırtısı geldi. Hepsi birden döndüler baktılar. Bunu söyleyen oracıkta ağaçlarla çevrili bir tarhın içinde yalnız başına oturmakta olan Keşfi Bey'di. Hanımlar bağırışın sahibini tanıyarak birbirlerine bir şey söylediler, gü-

1. (Fr.) *À quel heure*: Saat kaçta? (Y.N.)

lüşmeye başladılar. Bu sırada aşağıki kapıya da ulaşmışlardı. Bihruz Bey'in, "Saat kaçta?" suali cevapsız kaldı.

Hanımlar kapıdan çıktılar. "Lando" evvelce aldığı emir üzerine oraya gelmişti. Arabacı mevkisinden indi, arabanın kapısını açtı, hanımlar içeriye girer girmez kapı "tak" diye kapandı. Arabacı mevkisine çıktı, ardından bir kırbaç şakırtısı işitildi, lando süratle aşağı doğru yürümeye başladı.

11

Bihruz Bey Çamlıca Bahçesi'nde. (Resim: Halil Bey)

Bihruz Bey bu dakikada pek bedbahttı. Keşfi Bey'in o şekilde haykırması, hanımların o şekilde gülüşmesi, sualinin cevapsız kalması, arabacının, o teresin de landonun kapısını açmakta, hanımları alıp gitmekteki sürati, nihayet sarışın hanımın arabadan bakıp da bir *adiyö*'cük[1]

1. (Fr.) *Adieu*: Hoşça kal. (Y.N.)

bile demeksizin çıkıp gitmesi zavallı beye pek çok tesir etmişti. Bu aşırı üzüntü şaşkınlığı içinde birden hatırına landoyu takip etmek fikri geldi. Kapının yanında bağcı kılığında iki kişi durmuş konuşuyorlardı. Onlara bakarak sertçe bir edayla, "*Mon ekipaj?*"[1] dedi ve muhataplarının hızlıca hareket etmelerini bekledi. Fakat herifler bundan bir şey anlamadıklarından şaşırmışçasına birbirine bakmaktan başka hiçbir şey yapamadılar. Bihruz Bey'in buna da canı sıkıldı. Artık kendi gözleriyle arabasını aramaya başladı. Halbuki yukarıki kapıdan bahçeye girdiği zaman *ekipaj*'ı aşağıki kapıya getirmesini *koşe*'ye tembih etmemişti. Onun için araba kendisini bıraktığı yerde bekliyordu. Sarışın hanımın ardı sıra bir kere bahçeden dışarıya çıkmış bulunduğu için şoseden yukarıya doğru aceleyle yürümek istediyse de birbiri ardınca gelmekte olan arabaların izdihamından ve özellikle bir sarı bulut gibi havaya yükselmekte olan tozun yoğunluğundan ürktü. Tekrar bahçeye girdi. Aceleyle giriş ücreti vermeyi unutmuştu. Gerçekleşen ihtar üzerine elini cebine soktu, bir mecidiye[2] çıkardı, para alan adama fırlattı. Mecidiyenin üst tarafını almaya meydan yoktu. Koşar gibi bir süratle yürürken Keşfi Bey'i biraz evvel gördüğü yerde göremeyince süratini daha da artırdı. Bu aralık yolunun üzerinde karşılaştığı süslü bir madamanın fistanına bastı yırttı. Telaşından zarar gören kişinin cinsiyetini ve özellikle yabancılığını düşünemeyerek, "*Pardon mon şer!*"[3] dedi geçti. Biraz daha ötede bir tepsi içinde kahve ve bira götürmekte olan "garson"a çarptı, tepsiyi yere düşürdü. Şişeler kırıldı. Dökülen kahveler, biralar kendi-

1. (Fr.) *Mon équipage*: Arabam nerede? (Y.N.)

2. Sultan Abdülmecid tarafından bastırılan 20 kuruş değerindeki gümüş para. (Y.N.)

3. (Fr.) *Pardon mon cher*: Affedersiniz azizim. (Y.N.)

siyle beraber kadın erkek birkaç kişinin daha üstüne başına sıçradı. O yine koşup gidiyordu. Garson, "Beyefendi! Beyefendi! Bizim zararlar ne olacak?" diye haykırmaya ve arkasından koşmaya başladı. Çaresiz bunun için de durdu. *Jile*'sinin[1] cebinden bir altın çıkardı, garsona doğru attı. Bu aralık tanıdığı bir kişiye rast geldi. O zat bir şey söylemek, bir şey anlatmak için kendisini yolundan alıkoymak istediyse de bey, "*Je afer*! *Je afer*! *Jö süi tre prese*,"[2] diyerek bundan da kurtuldu. Hele güçbela kapıdan çıktı, arabasını buldu. *Par malhör*[3] arabacı hayvanların önüne birisini bırakarak o da kendinin bir ufak işi için bir tarafa gitmişti. Bihruz Bey arabacının dönmesini beklemedi. Hemen yerine çıktı, terbiyeleri eline aldı, hayvanları kırbaçladı, aşağıya doğru mümkün olan süratle gitmeye başladı.

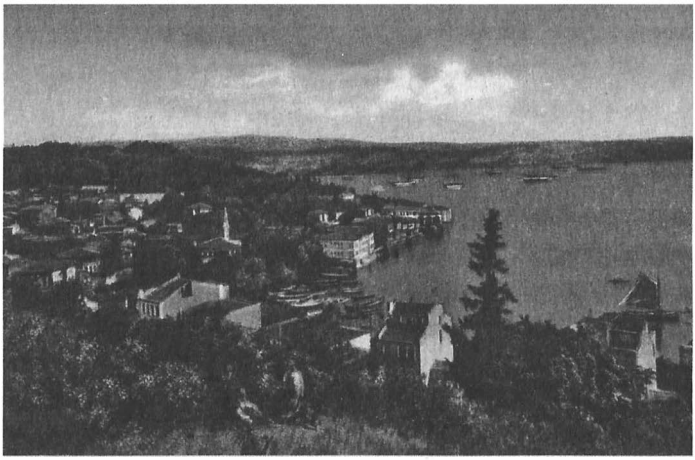
Yolun üzeri arabalar, hayvanlar, insanlarla hıncahınç dolu olduğundan Bihruz Bey dakikada bir durmaya mecbur oldukça sabırsızlığından pek ziyade sıkılırdı. Hele aşağıki kapıyı da buldu. Oradan ötesi tenhacaydı. Arabayı alabildiğine koşturarak Tophanelioğlu mevkisine geldi, birdenbire durdu. Çünkü burada karşısına çıkan dört yoldan hangisine gitmek lazım geleceğini evvelce düşünüp kararlaştıramamıştı. Burada dahi çok sıkılmaya başladı. İki dakika kadar durakladıktan sonra Beylerbeyi'ne inen yolu tutturdu. İstavroz[4] üzerlerine kadar bir koşu gitti. Landodan bir iz bile bulamadı. Oradan döndü. Bağlarbaşı, Nuhkuyusu yoluyla Haydarpa-

1. (Fr.) *Gilet*: Yelek. (Y.N.)

2. (Fr.) *J'ai affaire*! *J'ai affaire*! *Je suis tre pressé*: İşim var! İşim var! Çok acelem var. (Y.N.)

3. (Fr.) *Par malheur*: İşe bak ki. (Y.N.)

4. Bugünkü Beylerbeyi'nin bulunduğu bölgenin *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*'nde geçen eski adı. (Y.N.)

Beylerbeyi, tarihsiz. (Atatürk Kitaplığı Fotoğraf Arşivi)

şa'ya indi, landodan yine iz bulamayınca bütün bütün üzüldü.

Bu esnada vakit de on ikiyi geçmiş, yarıma[1] geliyordu. Çaresizce Koşuyolu'ndan ağır ağır giderek büyük bir teessürle köşküne döndü. Doğruca odasına çıktı. Fesini bir tarafa attı, eldivenlerini çıkardı. O aralık, "*Mösyö e servi, e Mösyö Piyere e la...*"[2] diye gelen uşağı Mişel'i uyararak savdıktan sonra *trapeze*'nin[3] üzerinde bir tabak içinde duran frenk sigaralarından birisini aldı, tepesini dişiyle kopardı, sigarayı lambadan yaktı, kanepeye geçti oturdu ve sigarasının tavana doğru yükselmekte olan mavi dumanını bakışıyla takip ederek üzüntülü bir şekilde düşünmeye başladı.

1. Alaturka saate göre. Bugünkü saatle yaklaşık 20.00-20.30. (Y.N.)

2. (Fr.) *Monsieur est servi, et Monseiur Pierre est là*: Mösyönün yemeği hazır ve Mösyö Pierre burada. (Y.N.)

3. (Fr.) *Trapeze*: Masa. (Y.N.)

12

Periveş Hanım'la arkadaşı Çengi Hanım'a gelince, bunların terbiye ve erdem bakımından özellikleri bahçede *lak*'ın yanında Bihruz Bey'e karşı gösterdikleri laubali tavırlardan ve biraz aşağıda anlatılacak olan konuşmalarından anlaşılır. Burada yalnız şunu anlatmak lazımdır ki Periveş Hanım –Bihruz Bey'in yakıştırdığı gibi– öyle şerefli bir aileye, asil bir hanedana mensup olmadığı gibi ikametgâhının bulunduğu yer de Bihruz Bey'in sınıflandırmasına göre tahminine uygun olmak üzere kibar sınıfına mahsus olan yerlerden değildi.

Kaşıkçı esnafından Sakin Ağa adında namuslu bir adamın kızı ve arzuhalcilikle geçimini sağlayan Mağmum Efendi adında şerefli bir kişinin eşi olan Periveş Hanım on altı yaşında pederini kaybettikten ve yirmi üç yaşında kocasından ayrıldıktan sonra validesi Zaime Hanım'la birlikte Karabaş Mahallesi'nde bulunan dört odalı evlerinde fakirlik içinde ve fakat yine namuslu bir şekilde geçinir giderlerdi. Gerçekten fevkalade denecek güzellerden olan Periveş Hanım'ı bir kötü tesadüf Çengi Hanım denilen yoldan çıkarıcıyla biliştirmiş ve bu şekilde zavallının az zaman içinde güzelliğinin ve zarafetinin şöhreti gereği gibi yayılmış ve fakat –yazık ki!– mücevher değerindeki erdemi bütün bütün kaybolmuştu.

Bu kötü ilişkinin kurulmasından sonra Periveş Hanım çoğunlukla Çengi Hanım'la bir araya gelir, daima onunla gezer ve gerektikçe de Çengi Hanım'ın evinde gecelerdi.

Bunların Çamlıca Bahçesi'nde görüldükleri günün sabahı Periveş Hanım adi bir yatak bağına bürünmüş ol-

duğu halde Karabaş Mahallesi'nden çıkarak sekiz yaşında bir komşu çocuğu refakatiyle bir hayli mesafe kat ettikten sonra güneş görmez ve bu yüzden çamuru kurumaz bir sokağın izbe bir köşesinde –karşısı bostan, arkası yine bostan her iki tarafı bekâr odaları, ahır filan gibi önemsiz basit binalarla çevrili olmak üzere– tek başına bulunan şüpheli bir eve gelmişti.

Burası Çengi Hanım'ın ikametgâhıdır. Periveş Hanım'ın varışından bir saat sonra bu iki hanım yukarıda tarif olunan zarif kıyafete girmiş oldukları halde yaşlısı önde, genci arkada olarak evden çıktılar, Aksaray Caddesi'ne doğru yürüdüler.

Hanımların evden çıktıkları zaman kararları Samatya'ya kadar yaya inerek oradan demiryoluyla Makriköyü'ne[1], oradan da Sakızağacı mesiresine gitmekti. İşte bu kararla yürürlerken Periveş Hanım, "Çamlıca Bahçesi'ni pek methediyorlar... Bugün de oraya gitsek acaba nasıl olur?" yolundaki sorusuna Çengi Hanım tarafından verilen olumlu karşılık Sakızağacı kararını Millet Bahçesi'ne çevirmişti. Bunun üzerine hanımlar hareketlerini hızlandırarak Aksaray'ın tramvay durağına yetiştiler ve hemen hareket etmek üzere bulunan tramvay arabasına çıktılar oturdular. Üç çeyrek saat sonra Köprübaşı'nda tramvaydan indiler, Köprü'yü geçerek Üsküdar vapuruna girdiler. Vapura girdikten yarım saat sonra da Üsküdar Vapur İskelesi'ne çıktılar. Beylik ambarın önüne doğru yürümeye başladılar.

Diğer günler vapurdan çıkan halkı karşılamaya koşarak, "Boş araba! Araba lazım mı? Sizi şu temiz kupayla[2] götüreyim?" yollu sözlerle rahatsız edici çığırtkanlık-

1. Günümüzde Bakırköy. (Y.N.)

2. (Fr.) *Coupe*: Dört tekerlekli, kapalı, oturacak yeri arkada olan iki kişilik atlı araba. (Y.N.)

larla birbirleriyle yarışan arabacılardan hiçbirisi görünmedi. Çünkü o gün mesire yerlerine dağılmak için kira arabalarına yapılan hücum diğer vakitlerden pek çok fazla olduğundan bir saatten beri iskelede boş bir tek araba bile kalmamıştı.

Çengi Hanım'ın orada rast geldiği işsiz bir adama, "Ayol! Kira arabası arıyoruz, acaba nerede bulunur?" sorusuna, "Hanımefendi boşuna aramayınız, bulamazsınız," diye aldığı cevap üzerine hanımların ikisi birden, "A! Vah vah, o kadar uzak yerden gelişimiz hiçbir şeye yaramadı!" demekle beraber beri taraftaki Çeşme Meydanı'na yönelerek ilerlediler ve orada da rast geldikleri birkaç kişiye, "Ayol! Buralarda hiçbir araba bulunmaz mı?" sorusunu tekrar ettiler.

O gün sabahleyin Beyoğlu kira arabalarından bir lando, Kadıköyü'ne bir hasta götürerek Üsküdar'a dönmüş, araba vapurunu bekler vaziyette çeşmenin yanında durmaktaydı. Landonun arabacısı hanımların araba arayışında olduklarını görünce kendi kendine, "İki saat daha burada boş boşuna vapur bekleyeceğime şu hanımları alsam götürsem daha iyi olmaz mı?" dedikten sonra hanımlara doğru ilerledi ve Çengi Hanım'a hitaben, "Nereye gideceksiniz hanımefendi? İsterseniz sizi bu landoyla götüreyim..." deyince hanımlar ikisi birden dönerek landoyu inceleyerek –talihin sırf yokluk içinde meydana getirdiği– bu istediklerinin çok daha ötesindeki imkânı bakışlarıyla, gülüşleriyle birbirlerine belirttikten sonra Çengi Hanım gidilecek yeri belirleyerek pazarlığa girişti.

O mevkide bulunan kayıkçı, hamal, beygir sürücüsü gibi birtakım alelade kimseler Periveş Hanım'ın etrafına toplanarak iğrenç iğrenç laf atmalarla nazlı güzeli rahatsız etmeye ve haziran güneşinin gökyüzünün ucundan yerde yaşayanların kafalarına diklemesine yansıyan ateşli ışıkları çaresiz kızı sıkıntıdan terletmeye başlamıştı. Bu

zor durumdan bir an evvel kurtulmak ihtiyacını fazlasıyla hisseden Periveş Hanım arabacıya işaret edip arabanın kapısını açtırdı, hemen içeriye kendisini attı. Ardından Çengi Hanım da girdi.

13

İşte Bihruz Bey'in Periveş Hanım hakkındaki dış görünüşe dair tahminlerine ve zor beğenir hisleri ile düşüncelerine tam bir dayanak olan landonun bu nazlı güzeli taşır halde Millet Bahçesi seyrinde bulunması –pek o kadar nadir olmayan– tesadüflerden birisiydi. Bununla birlikte böyle bir tesadüfün gerçekleşme düşüncesi Bihruz Bey'in hatırından bile geçmediğinden dolayı beyefendi landoya bakarak hanımları ve hanımlara nispetle landoya –gördüğümüz derecelere kadar– ehemmiyet vermiş ve bu ehemmiyetin neticesi olarak bahçenin içinde Periveş Hanım'a –bildiğimiz şekilde– musallat olmuştu.

Yukarıda tarif olunduğu şekilde hanımlar –Bihruz Bey dahi arkalarında olduğu halde– bahçeden çıkarak landolarına binerek araba hareket eder etmez Periveş Hanım'ın, "Daha pek toy zavallı!" demesiyle iki hanım arasında şu konuşma cereyan etmeye başladı:

"Adeta budala ayol!"

"Biraz hoppaya da benzer."

"Zıpır derler bunlara zıpır... Fani çiçeği ne yaptın? Bakayım hâlâ göğsünde duruyor mu?"

Çengi Hanım, Bihruz Bey'in bir aralık söylemiş olduğu Fransızca *fane* kelimesini "fani" diye işittiğinden ve bir hanıma ilk görüşte aşkını ilan etmek için sunulan çiçeğin faniliğinden bahsetmekte güzel bir bağlantı, bir

zarafet ve hoşluk bulamadığından, "Fani çiçeği ne yaptın?" demekle Bihruz Bey'in o münasebetsizliğini hatırlatmak istedi.

"Ha! Gerçek o ne demekti acaba? 'Benim aşkım da bu çiçek gibidir, böyle solar gider,' mi demek istedi?"

"Adam sen de! Onun ne söylediğinden, ne yaptığından kendisinin de haberi yoktu."

"Gelecek cumaya bekleyecek..."

"İşi yoksa beklesin dursun."

"Adam gelelim, eğleniriz, bahçe de hiç fena değil doğrusu..."

"Her vakit böyle süslü arabayı nereden bulacaksın?"

"Böylesi olmasın da basiti olsun, amaç eğlenmek değil mi?"

"Ya o vakit alafranga bey yine sana bakar mı dersin?"

"Bakmazsa bakmayıversin... O da tasamın on beşi[1] sanki!"

"Bahçeden çıkarken o deli deli bağıran da kimdi?"

"Aa, bilemedin mi? Geçen gün Kadıköyü vapurundan çıkarken benim feracemin eteğine basıp da pardon diyen bey değil mi ya?"

"O budala mıydı o? Değil değil, onun sakalı vardı."

"A, hiç ben bilmez miyim? Ta kendisiydi."

"Adam nemize lazım... Acaba iskelede çok bekleyecek miyiz?"

"Sanırım ki beklemeyiz. Olmazsa kayığa da binmek olabilir."

"Galiba sen canını yabanda bulmuşsun. Ey, şimdi paraları sayacak mıyız?"

"Sayacağız ya, arabacının bahşişini de unutma!"

"Bahşiş mi? İki saat için yüz kuruş verdikten sonra

1. Umrumda değil! (Y.N.)

bir de bahşiş öyle mi? Üstüme iyilik sağlık! Ben çıldırmadım ayol!"

Bu aralık araba Üsküdar İskelesi hizasında gündüz hanımları aldığı noktada birdenbire durunca Çengi Hanım, "A, geldik mi? Ne çabuk geldik, vallahi iyi!" diyerek evvelce hazırladığı dört mecidiyeyle bir miktar bakır parayı arabacıya verdi. İki hanım arabadan indiler, ağır ağır iskeleye doğru yürüdüler, vapura girdiler. On dakika sonra vapur da iskeleden ayrılarak İstanbul'a yöneldi ve yirmi dakika içinde Haliç dahilindeki gemilerin arasına karışarak gözden kayboldu.

İkinci Kısım

عبد سودائی

1

Bihruz Bey odasında. (Resim: Halil Bey)

Odasında sigara içerek düşünür bıraktığımız Bihruz Bey düşüne düşüne sonunda fikirlerini bir neticeye ulaştırmayı, tasarılarını bir karara bağlamayı başardı. Bu karar da kendisini daha şimdiden eziyet çeken âşığı kabul ettiği Periveş zalimine, aşkını ilan eden ve ayrılık ânında

kendisinin, "Saat kaçta?" sorusuna cevap verilmemesinden ve özellikle landonun hareketi esnasında bir veda işareti edilmemesinden dolayı sitem ve serzenişi içeren bir mektup yazmak, gelecek cuma günü saat sekizde ve belki daha erken bahçede bulunarak Periveş Hanım'ın gelmesini beklemek ve hanımefendi görünür görünmez hazırlanacak mektubu yaklaşarak kendisine takdim edip ondan sonraki hareket ve davranışlarını duruma göre ayarlamaktan; kısacası emel ormanının süsü olan hoş görünüşlü ve güzel endamlı ceylanı Keşfi zevzeğine rağmen arzunun tuzağına düşürmeye çalışmaktan ibaretti.

Bu esnada üçüncü defa olarak –izin isteyerek– salona giren Mişel lambaları kontrol ederek fitillerini biraz indirip yine çıkardıktan sonra beyefendinin çehresine gizlice baktı. Halinde gözlemlediği sakinlik belirtilerinden cesaret alarak yavaş bir sesle, "Yemek soğuyor," diyebildi.

Bihruz Bey'in zihninin bıktırıcı meşguliyeti bahsolunan karardan sonra her ne kadar bütün bütün geçmemişse de hayli hafiflemiş ve *sal a manje*'de[1] hemen üç çeyrek saatten fazla bir vakitten beri kendisini bekleyen muallim Mösyö Piyer'i daha ziyade bekletmek çirkin olacağı düşüncesi o zihnin bir köşesinde kendi kendini gösterebilmişti. Bu sebeple bey yerinden kalktı, üçte ikisinden ziyadesi yana yana bitmiş olan sigaranın uzamış beyaz külünü masanın bir tarafındaki sigara tablasına bıraktıktan sonra sigaradan kalan parçayı dudaklarının arasına kıstırarak yemek odasına yöneldi. Kapıdan içeriye girer girmez muallim efendiye hitaben –şüphe yok ki artık bu defa pek halis Fransızca olarak– "Affedersiniz, azizim muallim efendi! Pek mühim bir şey düşünüyordum da sizi beklettim. Ümit ederim ki bana gücenmediniz!" dedi. Ve tokalaşmak için hoca efendiye elini uzattı.

1. (Fr.) *Salle à manger*: Yemek odası. (Y.N.)

Mösyö Piyer oralarda değildi. Zaten bütün bütün denecek derecelerde yemekten kesilmiş ve olanca iştahı, zevki, eğlencesi siyasi gazetelerin günlük meselelere dair sütun sütun neşrettikleri makale ve bahislerin okunmasına yönelmiş olan bu altmış beşlik ihtiyar, köşke geç vakit gelip ikinci kata çıkar çıkmaz açgözlü Mişel'in, "İsterseniz buraya buyurun, şimdi yemek çıkacaktır," demesi üzerine doğruca yemek odasına girerek, sakosunun cebinden çıkardığı bir yığın gazetelerden ayırdığı çarşaf kadar bir tanesini katlayıp küçülterek bir iskemlenin üstünde tam bir dikkat ve ehemmiyetle okumaya koyulmuş ve yemeğin gecikip gecikmediğinden kesinlikle haberdar olmamıştı.

Bu sebeple Bihruz Bey'in o yolda af dilemesine şaşırmakla beraber, "Hiç zararı yok, zaten ben gazetemi okuyordum..." diyerek karşılık verdikten ve Bihruz Bey'in uzattığı eli sıkıp bıraktıktan sonra beyle karşı karşıya sofraya geçtiler, oturdular.

Mösyö Piyer'in o çarşaf kadar gazetede tam bir dikkatle okuduğu şey o devrin en mühim siyasi meselelerinden olan Süveyş Kanalı'na[1] dair uzun bir makaleydi ki meselenin özü hakkında servet, ticaret, siyaset bakımından birtakım fikir ve hükümleri içeriyordu.

Politikaya ziyadesiyle merakı olan Mösyö Piyer gazetede okuduğu şeylerin hâlâ tesiri altında bulunarak fikrini onlarla biraz daha meşgul etmek ihtiyacında olduğundan sofraya oturur oturmaz Bihruz Bey'e hitaben, "*Patri*'de[2] şimdi bir makale okudum. Süveyş Kanalı hakkında pek mühim düşünceleri içeriyor," diye söze başlayarak okuduğu şeyleri kısa kısa özetleyip anlatarak bunlara kendi görüşlerini de eklemeye kalkıştı.

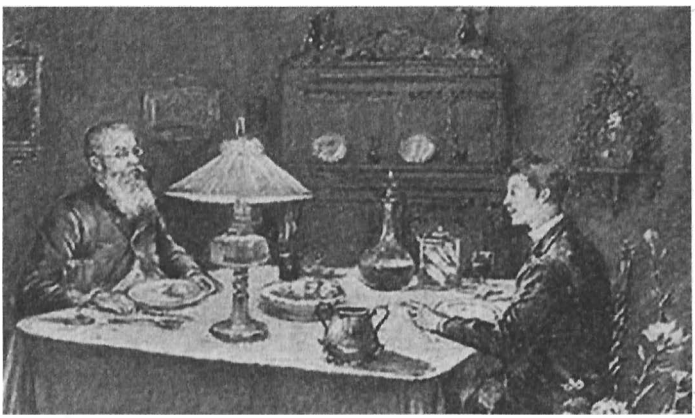
Beri tarafta bir ucu Periveş Hanım'ın saçlarına ilişip

1. Süveyş Kanalı 17 Kasım 1869 tarihinde açılmıştır. (Y.N.)
2. *La Patrie*: 1841'de kurulmuş Fransız gazetesi. (Y.N.)

kalmış, diğer ucu Keşfi Bey'in püskülüne takılıp dolaşmış olan düşüncelerinin keşmekeşi arasında zihni yeniden perişan olmaya başlayan Bihruz Bey, Mösyö Piyer'in sözlerini kesinlikle dinlemiyordu ve dinlese de anlayamazdı.

Öğrencisinin böyle siyasi ve ciddi bahislere muhatap olmak için kabiliyetsiz olduğunu herkesten iyi takdir etmiş olması gereken Mösyö Piyer'in söz söylerken Bihruz Bey'in yüzüne bakması, önünde bulunan sürahiye, Bordo şişesine hitap etmektense kaşı gözü hareket eder, eli ayağı oynar bir istatüye[1] hitap etmenin daha uygun olacağı fikrine dayanıyordu.

2

Bihruz Bey, hocası Mösyö Piyer'le karşı karşıya sofraya oturdular. (Resim: Halil Bey)

Mösyö Piyer bir aralık bahsin kendince en can alıcı bir noktası üzerinde hararetli hararetli nutuklar atıp du-

1. (Fr.) *Statue*: Heykel. (Y.N.)

rurken bu gevezelikler, bu gürültüler ister istemez kulağına yansıyıp beynini tırmalanan, fikri bütün bütün karışan Bihruz Bey'in, "*Pardon mon şer! Parlon damur ön pö, sil vu ple,*"[1] diye hocasını aşk ve alaka konusuna davet etmesi Mösyö Piyer'i ansızın büyük bir hayretin sessizlik ve sakinliğine düşürdü. Zavallı ihtiyar, çatalı bıçağı bırakarak iki eliyle gözlüğünü iyice yerleştirdikten ve Bihruz Bey'in yüzüne –sofraya oturduğundan beri henüz birinci defa olmak üzere– dikkatlice bir hayli baktıktan sonra Fransızca, "Peki buyurunuz, ondan bahsedelim," dedi ve çatalı bıçağı tekrar eline alarak sözüne devam eyledi:

"*Dö kel amur vulevu kö jö parl? Vu save biyen kil ya lamur dö la patri, lamur filyal, lamur maternel, lamur dö proşen, lamur propr, lamur dö suva... Sö son dezamur dö diferant natür. Dükel vule vu kö nu parliyon?*"

"*Dö lamur döfam, biyen sür!*"[2]

Bihruz Bey tarafından girişilmek istenilen bu bahsin Mösyö Piyerce yersizliği, zamansızlığı ihtiyarın epeyce canını sıkmıştı. Beyin birdenbire söylediği, "*Dö lamur dö fam!*"[3] tabirindeki münasebetsizlik üzerine herifin o yorgun sinirleri şiddetle oynamaya, o soğuk kanı süratle kızışmaya başladı. Çehresi kızardı. Gözleri açıldı. Edepsiz öğrencisini iyice haşlamak istedi. Fakat istediğini yapamadı çünkü Küçük Çamlıca'nın havadar bir köşkünde hafta-

1. (Fr.) *Pardon mon cher! Parlons d'amour un peu s'il vous plaît*: Affedersiniz azizim! Lütfen biraz da aşktan bahsedelim. (Y.N.)

2. (Fr.) *Du quel amour voulez-vous que je parle? Vous savez bien qu'il y a l'amour de la patrie, l'amour filial, l'amour maternel, l'amour du prochain, l'amour propre, l'amour de soi. Ce sont des amours de différentes natures, du quel voulez-vous que nous parlions? – Le l'amour de femme, bien sûr!*
Yazarın dipnotta yaptığı çeviri: "Sevdanın hangi nevinden bahsetmek istiyorsunuz? Malum ya, muhabbetin envai vardır: Evlat muhabbeti, valide muhabbeti, hısım akraba muhabbeti, nefse muhabbet... Bunlar hep ayrı ayrı şeylerdir. Hangisinden bahsedelim? – "Hangisinden olacak? Karı muhabbetinden!"

3. (Fr.) *De l'amour de femme*: Kadın aşkından. (Y.N.)

nın iki gecesini gönül rahatlığıyla geçirmek için vapur ve araba ücretlerinden başka peşin olarak her ay eline geçirdiği altı adet yirmi iki frank yetmiş beş santim[1] Mösyö Piyer'e hatırlıca bir dosttu. Bihruz Bey karakterinin zayıflığıyla, tembelliğiyle, garip garip davranışlarıyla ve sözleriyle ne zaman Mösyö Piyer'i kızdırsa o hatırlıca dost meydana çıkar, Mösyö Piyer'in kulağına, "Canım, o daha pek gençtir. Gençliğin bu tür hallerinin mazur görülmesi lazımdır. Şu zavallı çocuğa kızmanın ne lüzumu var? Sen bilge bir adamsın, öyle kusurlara bakmamalısın!" yollu söz söyler. Muallim efendi de bu hatırlı, bu yumuşak yüzlü, bu sevimli dostunun gönlüne hoş gelen o öğüdünü onaylayarak Bihruz Bey'in her fenalığını hoş görürdü.

Bu defa da yine o dostun onun hayrını isteyen zorlayıcı uyarısı üzerine kendini tuttu. Yalnız Bihruz Bey'in damdan düşercesine ortaya sürmek istediği kadın düşkünlüğü ile ilgili hevesler bahsini beyin hoşlanamayacağı bir şekle dökerek manevi bir intikam almak arzusundan geçemediği için tekrar şu şekilde söze başladı:

"La Bruyer[2] mi yoksa La Roşfokol[3] mu? Bilmem hangisidir. Der ki: 'Bağımlılığın her türlüsü insanlara türlü maskaralıklar ettirir. Özellikle aşk ve sevda insanı hepsinden ziyade maskara eder.' Manasını iyi anladınız ya?"

"Hayır, fikrinizi anlayamadım."

"Pardon! Bu benim fikrim değil. Kendi fikrimi söylesem o hiç hoşunuza gitmez. Bazı filozoflara göre aşk ve alaka, sahibini gülünç eder. Bencesi gülünç değil, adeta... çünkü aşk ve alaka zevzeklikten başka bir şey değildir!"

1. O dönemde 1 lira 22,75 franktır. (Y.N.)

2. Jean de La Bruyère (1645-1696): Denemeleriyle ünlü Fransız yazar. (Y.N.)

3. François de La Rochefoucauld (1613-1680): Hatıraları ve özdeyişleriyle ünlü Fransız yazar. (Y.N.)

"Siz ihtiyarsınız, muhabbete tabii düşman olursunuz."

"Kadın muhabbetine öyle mi?"

"Şüphe yok."

"Ha! Ahlak yönünden ekseriya pek çirkin olan o güzeller topluluğunun, o akıl ve zarafetleri makul şeylerden ziyade delilikleri destekleyen kadınların muhabbetine, öyle mi? Korkarım öğrencim bir kadına âşık olmuş olmalı!"

"Hayır, pek de öyle değil..."

"Kendini gözet evladım! Kendini gözet! Kadınlar çok muzırdırlar. Onlar azap meleklerinin yeryüzünde ortaya çıkmış benzerleridir. Bizi cennet kapısından cehenneme düşürürler... Bir âmâya demişler ki: 'Eşiniz bir güldür.' O da, 'Dikenlerinden öyle anlıyorum,' cevabını vermiş."

"Pardon! Mösyö Piyer..."

"Dinleyiniz, dinleyiniz! Daha bitmedi. Sokrat[1] ne diyor bilir misiniz? Diyor ki: 'Kadın her türlü fenalığın kaynağıdır.' Aristofan[2] da, 'Dünyada kadınlar kadar idaresi zor mahluk yoktur. Ne deliler ne de canavarlar onlar kadar kaçınılmaya layık olamaz!' demiş."

"*Me mon şer profesör*!"[3]

"Dinleyin, dinle genç bey!"

"*Mon profesör*![4] Bu akşam her vakitki Mösyö Piyer değilsiniz. Ahlakınız değişmiş. Pek *nervö*[5] olmuşsunuz. Bilmem niçin?"

"İhtimal. Lakin siz her vakitki Bihruz Bey'siniz!"

1. Sokrates (MÖ 469-MÖ 399): Antik Yunan filozofu. (Y.N.)
2. Aristofanes (MÖ 446 - MÖ 386): Antik Yunan tiyatro yazarı. (Y.N.)
3. (Fr.) *Mais mon cher professeur*: Fakat aziz hocam. (Y.N.)
4. (Fr.) *Mon professeur*: Hocam! (Y.N.)
5. (Fr.) *Nerveux*: Sinirli. (Y.N.)

3

Bihruz Bey'in son sözü pek doğruydu. Daha üç-dört ay evvel *Pol e Virjini*'yi[1] birlikte okudukları zaman bu iki tabiat çocuğunun hemen kendileriyle birlikte doğup kendileriyle birlikte gelişip büyüyen ruhani alakalarını, iki saf kalbi birbirine bağlayan o masum aşkın –ıssız bir adanın tenha yerlerinde, akarsuların kenarlarında, karanlık ormanların kıyıcıklarında, kumluk sahillerde, muz ağaçlarının tepelerinde, yavru kuşların yuvaları yanında aydınlık denizlere, renkli günbatımlarına, parlak güneşlere, güzel mehtaplara karşı gerçekleşen– görüntülerin güzelliklerini Mösyö Piyer ne kadar tatlı tatlı anlatmış, ne kadar tatlı tatlı yorumlamış ve açıklamıştı! Daha üç-dört hafta evvel *La Dam O Kamelya*'yı[2] köşke getirip de, "*Vuala ön şe dövr dü roman*!"[3] diyerek kitabı hemen o gece yukarıdan aşağıya Bihruz Bey'e dinletip anlatırken Margrit'in[4] o aslında temiz olmayan bahtsız kadıncağızın sevgilisi "Arman" hakkındaki aşkının temizliğinden ve bu aşktan kaynaklanan duyguların saflık ve incelik ve temizliğinden ve nihayet çaresiz âşığın vereme yakalanıp garip bir şekilde vefatından Mösyö Piyer ne kadar etkilenmiş, öğrencisini de ne kadar etkilemişti! Özellikle daha üç-dört gün evvel Al-

1. *Paul et Virginie (Paul ve Virginie)*, Bernardin Saint-Pierre'in 1787'de yayımlanan romanı. (Y.N.)

2. *La Dame Aux Camélias (Kamelyalı Kadın)*, Alexandre Dumas'nın 1848'de yayımladığı roman. (Y.N.)

3. (Fr.) "*Voilà un chef-d'oeuvre de roman*": "İşte romanların bir şaheseri." (Y.N.)

4. *Kamelyalı Kadın* romanının kahramanı Marguerite Gautier kastedilmektedir. (Y.N.)

fons Karr'ın[1] *Ihlamurların Altında*[2] adlı romanını Bihruz Bey okuyup da romanın kahramanı olan "Istefan"ın aşkla o derece çılgınlıklarını zihnine aldıramadığından bahsettiği zaman nefsani alakanın o derecesine *pasyon*[3] denilip bu alakaya tutulanları adeta mecnuna döndüreceğini ve bu mecnunluğa yakalananların genellikle sevgililerine kavuşmakla da teselli olamayıp mahiyeti kendilerince de meçhul bir öldürücü his neticesi olarak intihar edegeldiklerini ve bu tutku halini Alman şairi Göte[4] meşhur *Verter*[5] hikâyesinde gayet tabii bir şekilde anlatmış olduğundan bir kere de o hikâyenin Fransızca tercümesini okumak lazım olduğunu Mösyö Piyer ne kadar ciddi bir tavırla öğrencisine anlatmıştı!

Bu akşam Mösyö'ye ne oldu da daima saygıyla andığı aşk ve muhabbeti böyle aşağılamaya kalkıştı?

Zavallı Bihruz Bey, muallim efendiye hitaben, "*Pardon damur sil vu ple!*"[6] dediği vakit neler düşünmüştü: Gündüzki aşk macerasını bütün ayrıntılarıyla özetleyerek Mösyö Piyer'e anlattıktan sonra o özeti muallim efendinin dil becerisiyle giydirilmiş, kuşatılmış, süslenmiş, kıvraklanmış olarak tekrar işitecekti! Evet! İhtişam denilen arabanın süsü olan, nazlı nazlı salınan sarı saçlı kızla âşıkçasına karşılıklı ilk bakışmalardan başlanarak bahçeye inişler, *lak*'ın kenarında duruşlar, gülüşler, söyle-

1. Jean Baptiste Alphonse Karr (1808-1890): Fransız gazeteci, yazar, romancı. (Y.N.)

2. Alphonse Karr'ın 1832'de yayımladığı orijinal adı *Sous les Tilleuls* olan romanı. (Y.N.)

3. (Fr.) *Passion*: İhtiras. (Y.N.)

4. Johann Wolfgang Von Goethe (1749-1832): Alman yazar, şair, ressam. (Y.N.)

5. Goethe'nin 1774 yılında yayımladığı *Genç Werther'in Acıları* (*Die Leiden des jungen Werthers*) adlı ünlü romanı. (Y.N.)

6. (Fr.) *Parlons d'amour sil vous plaît*: Lütfen aşktan bahsedelim. (Y.N.)

nişler, yer aynası latifesi, pırlanta sohbeti, çiçek muhabbeti, gezinişler, yürüyüşler, *randevu* talebi, rakip belası, hüzün veren ayrılık, veda etmeksizin gidiş, engellere karşı koyma, zamansız takip, sonuçsuz koşturmaca, kalp çarpıntıları, hiddetler sırasıyla üçer beşer kelimeyle söylendikçe Mösyö Piyer bu cümle ve kısımları kendine has belagat ve şenlikle genişletip süsleyerek tekrar edecek... Bihruz Bey de bunları dinledikçe bu güzel, bu şairane romanın kahramanı bizzat kendisi olduğunu düşünerek mutlu olacak ve övünecekti.

Bihruz Bey'in istifadesi bundan ibaret de kalmayacaktı: Henüz birinci bölümü meydana gelebilen bu güzel romanı arzuladığı şekilde sonuçlandırmak için ne türlü *entrig*'lere[1], tedbirlere başvurmak gerekeceği konusunda Mösyö Piyer'in teorik bilgisinden ve pratik deneyimlerinden yardım dahi istenecekti. *Par malör*[2] muallim efendinin bu akşam tersliği tuttu. Netice hakkında kendisinden bir fikir almak şöyle dursun başlangıçtan bile bahse imkân bulunamadı.

Diğer taraftan Mösyö Piyer de öğrencisine karşı gösterdiği kaba davranışta o kadar haksız değildi. Herif Süveyş Kanalı meselesi gibi ciddi ve derin bir konu içinde yuvarlanıp uğraşır, söylenip dururken Bihruz Bey'in damdan düşer gibi, "*Parlon damur sil vu ple*," demesi ve özellikle, "*Dö kel amur vule vu köjö par*?"[3] tecahül-i arifanesine "*Dö lamur döfam*!" kaba tabiriyle karşılık vermesi affolunur münasebetsizliklerden, hazmolunur kabalıklardan mıdır?

1. (Fr.) *Intrigue*: Entrika. (Y.N.)

2. (Fr.) *Par malheur*: Ne yazık ki. (Y.N.)

3. (Fr.) *De quel amour voulez-vous que je parle*: Hangi aşktan bahsetmemi istiyorsunuz? (Y.N.)

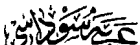
Halbuki Bihruz Bey kendi kabahatini anlayamadığından Mösyö Piyer'in münasebetsizliğini mizacındaki sinirliliğin her nedense heyecanda bulunmasına ve bu kötü tesadüfü *fatalite*'ye[1] bağlayarak zorunlu olarak konuşmaktan kaçınmaya karar verdi. Yemek gürültüsü de bitmişti. Meyveyi beklemeksizin sofradan kalktı. Onun başlatmasıyla aralarında şu sözler söylendi:

"Pardon Mösyö Piyer! Rahatsızım, başım pek ağrıyor. Müsaadenizle içeri gideceğim. Siz yarın belki erken inmiş olursunuz, o halde *a mardi, nes pa*?[2]"

"Nasıl isterseniz..."

"*Bon suar*[3] mösyö."

"*Bon suar* bey. Allah rahatlık versin!"

4

Zavallı Bihruz Bey bu dakikada gerçekten pek ziyade üzgündü. Gündüzün saat dokuzundan[4] beri zihninin aşırı bir faaliyet halinde bulunmasından, kalbinin nöbetler halinde şiddetli çarpıntılara tutulmasından zavallı gencin sinirlerinde tam bir sarsıntı meydana gelmişti. Odasında yalnız başına bir hayli düşünerek yapacağı şeyi kararlaştırdıktan sonra bir dereceye kadar sakinleştirmeyi başardığı sinir sarsıntısını Mösyö Piyer'den alacağı öğütler sayesinde bütün bütün yatıştırabileceğini ümit ederek bu ümitle sofraya oturmuşken muallim efendiden ansızın

1. (Fr.) *Fatalité*: Kader. (Y.N.)
2. (Fr.) *A mardi n'est-ce pas*?: Salı görüşürüz değil mi? (Y.N.)
3. (Fr.) *Bonsoir*: İyi akşamlar. (Y.N.)
4. Alaturka saate göre. Bugünkü saatle yaklaşık 18.00. (Y.N.)

uğradığı muamelenin şiddeti sinirlerini yeniden altüst ettiğinden biçarenin sevdalı başına şiddetli bir ağrı yapışmış ve bu ağrı kendisini istirahata muhtaç etmişti.

Bu yüzden bey sofradan kalktığı gibi salona dahi uğramaksızın harem dairesine geçti. Doğruca yatak odasına gitti. Kendisini soymak için gelen dadı kalfayı, "Biraz başım ağrıyor, yatacağım. Bugün çok dolaştım, yoruldum da. Valide beni soracak olursa yarın erken gidecekmiş, yattı deyiver," diye savdıktan, oda kapısını da sürmeledikten sonra hemen yatağına düştü. Dört-beş saat yatağın içinde bir taraftan bir tarafa döne döne nihayet gözlerini kapayabildi.

Bihruz Bey yemek odasından çıkar çıkmaz Mösyö Piyer yüz otuz altı frank elli santimle[1] yüz yüze geldiler. Bu yumuşak yüzlü, bu tatlı dilli hayırsever dost Mösyö Piyer'e bu defa kim bilir ne acı sözler söyledi ki zavallı ihtiyar sakin sakin biraz düşündükten sonra henüz ısırdığı bir akça armudunu ezmeye uğraşan dişsiz ağzından, "Lakin bazen ben de münasebetsizlik ediyorum! Zavallı çocuğu fena sıktım. Şuna gelecek salı kadın aşkına dair güzel bir eser getireyim," sözleri farkında olmaksızın dökülüverdi.

Koca profesör! Gelecek salı akşamı öğrencisine cildi yaldızlı bir *Kont dö Bokas*[2] hediye etmeyi planlamıştı. Bu şefkatli niyet üzerine Bihruz Bey'e dair artık hiçbir endişesi kalmadı. Önündeki Bordo şişesine uzandı, kadehini doldurdu, kendi sıhhatine olarak içti, sofradan kalktı. Bihruz Bey'in evvelce büfenin kenarına bıraktığı *sigar*[3]

1. Yaklaşık altı lira. (Y.N.)

2. *Contes de Boccace*, İtalyan yazar Boccaccio'nun (1313-1375), 1353 yılında tamamladığı, on kişinin aşk ve cinsellikle ilgili anlattığı hikâyeleri içeren *Decameron* adlı eseri. (Y.N.)

3. (Fr.) *Cigare*: Puro, yaprak sigarası. (Y.N.)

parçasını kendinin zannıyla yakaladı, lambadan yaktıktan sonra gazetelerini aldı, bir tarafa çekildi, yine rahat bir şekilde okumaya koyuldu.

Öte tarafta Bihruz Bey uykuya dalar dalmaz gündüzki olaylar o kapalı gözlerin önünde karmakarışık bir şekilde cereyan etmeye, sofra başındaki konuşmalarsa o kaynar beynin içinde bağlantısız bir halde çın çın ötmeye başladı: [Periveş Hanım'ın landosu İstavroz'un üzerinden Beylerbeyi'ne doğru yokuş aşağı bir derecede süratle gidiyor ki tekerlekler yere değmiyor! Landoyu çekenler beygire asla benzemez bir çift acayip mahluk! Bunları kullananlar bildiğimiz parlak düğmeli "*koşe*" değil... Keşfi Bey'in kendisi! Bihruz Bey yağız bir ata binmiş, landoyu takip ediyorsa da bir türlü yetişemiyor! Atı kırbaçlıyor, sürüyor, koşturuyor, tam landoya yetişeceği vakit hayvan geri geri gitmeye başlıyor! Bihruz Bey bu halden fevkalade eziyet çektiği halde arkasına dönüp görüyor ki "Madam Piyer" olması lazım gelen bir ihtiyar madam hayvanın kuyruğuna yapışmış, geri geri çekip duruyor! Bu aralık Mösyö Piyer etekleri yerlere sürünür derecede uzun bir *rob dö şambr*[1] giymiş, başında renkli tüylerle süslü bir kadın şapkası, iki koltuğunda da birer Bordo şişesi olduğu halde birdenbire meydana çıkıyor, "*Kes köse kö lamur? Se tön tambur, se tön tambur*! *Me mon şer kavalye*! *Javu anfen kö lö bo seks vo miyö kön lapen*!"[2] diye haykırıp sıçradıkça landoyu çeken acayip şekilli mahluklar şaha kalkıp landoyu deviriyorlar! Landonun içinden bir çift kaplumbağayla bir de fino köpeği

1. (Fr.) *Robe de chambre*: Sabahlık. (Y.N.)

2. (Fr.) "*Qu'est-ce que c'est que l'amour? C'est un tambour, c'est un tambour! Mais mon cher cavalier? J'avoue enfin que le beau sexe vaut mieux qu'un lapin!*": Aşk da nedir ki? Bir davul, bir davuldur! Fakat sevgili süvari! Şunu itiraf edeyim ki, kadın kısmı bir tavşandan iyidir. (Y.N.)

ortaya çıkıyor! Derken Bihruz Bey'in yağız atı beyin altından sıyrılıp ve büyük bir atmaca gibi havalanıp uçmaya, kaplumbağalar dans etmeye, fino köpeği de *Bel Elen* operasından bir parçayı söyleyerek havlamaya başlıyor!

Bunlara benzer daha birçok şekil, durum, davranış gariplikleri!]

Zavallı Bihruz Bey bunları görmekten, bunları işitmekten ziyadesiyle huzursuz oluyorsa da gözlerini o sıkıntılı uykudan bir türlü açamıyordu. Hele sabaha karşı dadı kalfanın oda kapısına vurarak, "Beyim nasılsın? Başağrısı geçti mi?" diye haykırması genç beyi uyandırdı. Bey hemen yatağından fırladı. Önce bir pencere açtı. Sonra kapıya doğruldu. Dadı kalfayla birkaç lakırdı ettikten ve lavaboda uzun uzadıya yüzünü gözünü yıkayıp kuruladıktan sonra tekrar geldi, açık pencerenin önüne bahçeye karşı oturdu, yine düşünmeye başladı. Düşündüğü şeyler uyku âleminde gördüğü şeyler kadar biçimsiz, garip, münasebetsiz değilse de hemen onlar kadar karışık, onlar kadar bağlantısızdı.

Sabahleyin Büyük Çamlıca Dağı'ndan kopup kendisine kadar gelen taze ve saf havayı soluması sayesinde yorgun vücuduna bir zindelik, ağrılı başına bir hafiflik geldi. Sinirlerindeki gerginlik geçti. Bu arada iki rafadan yumurta, bir parça taze tereyağıyla büyükçe bir fincan içinde sütlü kahveden, iki ufak dilim de francaladan ibaret olmak üzere dadı kalfanın getirdiği kahvaltıyı epeyce bir iştahla yiyip içtikten ve bir sigara da tellendirip beşaltı nefes çektikten sonra hemen giyindi, selamlığa çıktı.

Mösyö Piyer sabahleyin çıkıp gitmişti. Bunu haber alınca sevinerek doğruca odasına girdi. Kütüphanesinin önünde durdu. Raflardaki irili ufaklı, ciltli ciltsiz, yaldızlı yaldızsız kitapları camın arkasından inceledikten sonra kütüphanenin kapısını açtı. İki cilt kitap aldı. Orta yerdeki yeşil çuha örtülü masanın üzerine koydu. Kendi de bir iskemleyle masanın yanına geçti oturdu.

5

Bihruz Bey'in kütüphaneden aldığı iki ciltten birisi Jan Jak Ruso'nun[1] âşıkçasına yazışmaları içeren meşhur *Nuvel Eloiz*'i[2] diğeriyse *Sökreter dez Aman*[3] adında ufak bir kitaptı.

Bihruz Bey, kolası parlak Frenk gömleğinden başlayarak Terzi Mir markalı hafif ve zarif pardösüsüne kadar üzerinde bulundurduğu yakalı ne kadar şey varsa her biriyle başka başka yakasını pençesine teslim etmeye özendiği *amur dö fam*![4] hakkında Profesör Mösyö Piyer hazretlerinden her ne kadar bir öğüt alamamışsa da –yukarıda bahsi geçtiği şekilde– gelecek cuma günü Periveş Hanım'a sunulmak üzere mükemmel bir sitem mektubu hazırlamak şeklindeki akşamdan kendi kendine vermiş olduğu karardan vazgeçmemişti.

Fakat beyin fikrince Periveş Hanım gibi *nobl* bir aileye mensup, mükemmel terbiye görmüş bir nazlı güzele sunulacak aşk mektubunun içereceği tabirler, *santiman*'lar[5] da *nobl* olmak lazımdı ve bu hususta Fransızca o yolda yazılmış şeylere müracaat zaruriydi.

1. Jean-Jacques Rousseau (1712-1778): Fransız yazar, düşünür. Düşünceleri ve eserleriyle Fransız İhtilali'ne zemin hazırlamıştır. (Y.N.)

2. Orijinal ismi *Julie, ou la nouvelle Héloïse* olan Jean-Jacques Rousseau'nun 1761'de yayımlanan mektup tarzındaki aşk romanı. (Y.N.)

3. Orijinal ismi *Le Secretaire des amants, ou Recueil choisi de lettres d'amour* (Âşıkların Sır Kâtibi ya da Aşk Mektupları Seçkisi) olan, A. Person de Teyssèdre'nin 1838'de yayımlanan aşk mektubu örneklerinden oluşan kitabı. (Y.N.)

4. (Fr.) *L'amour de femme*: Kadın aşkı. (Y.N.)

5. (Fr.) *Sentiments*: Duygular. (Y.N.)

Bu yüzden beyefendi ilk önce *Nuvel Eloiz*'i açtı. Ötesinden berisinden okudu, anladı, anlayamadı. Çünkü kitabın ifade tarzı pek çetin, o ibarelerde gizlenen fikirlerse çok *filozofik*'ti[1]. Kitabı karıştırdı, yine karıştırdı, birçok karıştırdı. Nihayet kolay sandığı ve azıcık değişiklik yaparak kendi hal ve mevkisine uygulamaya uygun gibi gördüğü birinci mektubu lazım gelen yerlerini hale göre değiştirerek tercümeye başladıysa da bu yöntem sökmedi. Yalnız baş taraflarında şuradan buradan birkaç ifadesini almakla yetinerek ve eksik kalan yerlerini kendi zihninden çıkararak uğraşa uğraşa aşağıki mektubu meydana getirdi:

Ah! Güzel hanımefendi! Sizden kaçmalıyım. Evet efendim! Burasını pek iyi hissediyorum. O kadarcık bile durup size bakmamalıydım. Yahut sizi hiç görmemeliydim. Lakin bugünkü gün ne yapmalı? Kendimi nasıl idare etmeli? Bakınız halime de zavallı âşığınıza bir *konsey*[2] veriniz.

Bilirsiniz ki bendeniz bahçeye kendi arzumla girmedim; insanı sarhoş eden bakışınızın davetiyle girdim. Yer aynalarını güzelliğine hayran eden güzelliğinizi yakından gördüm, çıldırdım! Evet! Sizden ayrıldıktan sonra bahçenin öbür kapısından adeta *mezon de zalyene*'den[3] kurtulmuş gibi çılgın çıktım! Bunun üzerinde tertemiz kişiliğinizi temin edebilirim.

Ah! O *momand*'da[4] ne kadar *örö*, ne kadar da *malörö*[5] idim! Derece-i *nobles*'ini tarif etmeye kâfi bir *kalifikatif*[6] bulmaktan âciz kaldığım tertemiz şahsınıza sunmaya cesaret et-

1. (Fr.) *Philosophique*: Felsefi ya da felsefeyle ilgili. (Y.N.)
2. (Fr.) *Conseil*: Öğüt. (Y.N.)
3. (Fr.) *Maison des aliénés*: Tımarhane. (Y.N.)
4. (Fr.) *Moment*: An. (Y.N.)
5. (Fr.) *Malhereux*: Talihsiz. (Y.N.)
6. (Fr.) *Qualificatif*: Sıfat. Niteleyici ya da niteleme sıfatı.(Y.N.)

tiğim o fakir *geranyum*'u *parjantiyes*[1] kabul buyurdunuz da o güzel *korsaj*'ınızda[2] ona yer bile verdiniz... Ah! O *fane*[3] çiçeğin bahtiyarlığına haset! Her biri bir cihana bedel olan iltifatlarınız onunla da kalmadı. Lakin kendime *emportans*[4] vermiş olmaktan korkarım, bunları tekrar etmekten çekinirim. Her ne kadar bazı *talan*'lar[5] *kültive*[6] ettimse de tertemiz şahsınıza layık olmadığımı itirafla kendimi bahtiyar sayarım!

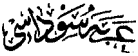
Hem de *malörö* idim demiştim. Çünkü, ah, sizden şikâyet etmek dahi cinayettir. Lakin kulda kusur çok olur, affeder efendisi sözü gereğince kulunuzun bu kabahatini affetmenizi şahsınızın yüceliğinden beklerim. Gelecek cuma günü yine buraya gelelim diye buyurduğunuzda saat kaçta diye sordumsa da cevaba her nedense tenezzül buyurulmadı. Bunun sebebini mümkünü yok keşfedemedim. Birdenbire tertemiz gözünüzden düşüvermiş olmak için ne kusur etmiş olduğumu bilemiyorum. Ve özellikle bahçeden çıkıp acele landonuza atlayışınız ve giderken bin canla iltifat ifadelerinizi bekleyen bu zavallı âşığınıza bir *adiyö* bile demeye tenezzül buyurmayışınız! Artık bu *ensült*'lerin[7] yüreğimde açtığı kanlı yaraların acısı ebediyete dek sürecektir.

Evet! Bunlar benim kendi yaptıklarımın cezasıdır. Sizi gördüğüm zaman yüzünüzün güzelliğine –Oh! *Kel divin bote kö vuzet*![8]– yüzünüzün güzelliğine bakmaya cesaret etmemeliydim, yüreğimi sevdanızın pençesine düşürmemeliydim. Bununla beraber cesaretimin cezasını çekmeye başladığımdan

1. (Fr.) *Par gentillesse*: Nezaketen. (Y.N.)
2. (Fr.) *Corsage*: Elbisenin göğüs kısmı. (Y.N.)
3. (Fr.) *Fanée*: Solmuş. (Y.N.)
4. (Fr.) *Importance*: Önem. (Y.N.)
5. (Fr.) *Talents*: Kabiliyetler. (Y.N.)
6. (Fr.) *Cultiver*: Yetiştirmek. (Y.N.)
7. (Fr.) *Insulte*: Aşağılama, kötü muamele. (Y.N.)
8. (Fr.) *Quelle divine beauté que vous êtes*: Ne ilahî bir güzelliksiniz. (Y.N.)

tertemiz şahsınıza hiç bahsetmemeliyim. Bu hususdaki *plezir*[1] dahi başka bir lezzettir! Bununla beraber sizi her gün görüyorum. O güzel, o şık, o zarif landonunuza bir *reyn*[2] gibi kurulup hayalimin parkında dolaşıp yüreğimi üzüyorsunuz! Lakin görüyorum ki siz bunu düşünmeyerek masumane yapıyorsunuz. Ve kulunuzun elemlerini ağırlaştırıyorsunuz. Lakin kulunuz ümitsiz mi kalacağım? Sizden kendimi çekmek için sevdanızdan gönlümü almak benim elimde midir? Küçük hanımefendi! Kulunuz yalnız bir çare görüyorum bu *ambara*'dan[3] çıkmak için ki sonra arz ederim. Şimdilik tertemiz şahsınızdan istirhamım budur ki kulunuzun bu mektubuna her ne *sans*'ta[4] olursa olsun bir-iki satırlık cevap yazmanızı rica ederim. Cevabı kendim almak için pazar günü saat sekizden on bir buçuğa kadar Büyük Çamlıca'da teşrifinizi beklerim.

O kadar güzel bir vücudun içindeki yürek taş olabilir mi? Artık merhametinize sığınırım. Mektubum tertemiz şahsınıza layık değilse de bu hususdaki kusurlarımın affını dileyerek kendimi bahtiyar sayarım. Her halde ferman efendimizindir.

6

Bihruz Bey aşk mektubunu bu şekilde meydana çıkardıktan sonra bir-iki defa okudu. Baş tarafındaki birkaç cümleyi, ortalarındaki bir-iki lakırdıyı *Nuvel Eloiz*'den çarpmış olduğu için fena bulmadı ve kendi zihninin mahsulü olan sözlerden, "Sebebini mümkünü yok keşfedeme-

1. (Fr.) *Plaisir*: Zevk. (Y.N.)
2. (Fr.) *Reine*: Kraliçe. (Y.N.)
3. (Fr.) *Embarras*: Sıkıntı. (Y.N.)
4. (Fr.) *Sens*: Anlam. (Y.N.)

dim," cümlesindeki göndermeyi beğendiyse de mektubun *ansambl*'ını[1] pek *komün*[2], ziyadesiyle *fad*[3], aşırı *ensipid*[4] gördüğünden temize çekip sunmayı uygun bulmadı. O zaman mektubun yazılışındaki çirkinliği Türk dilinin yetersizliğine yorarak biraz söylendikten sonra tekrar *Nuvel Eloiz*'i aldı. Birçok karıştırdı. Bundan maksadı içindekiler kısmında kendi haline uygun özlü bir mektup bulup onu tamamıyla tercümeye uğraşmaktı. Aradığı şeyi bunda bulamayacağını aklı kesince kitabı bıraktı ve *Sökreter dez Aman*'ı eline alarak süzmeye başladı.

Bundaki mektuplar ufak değişikliklerle kendi gibi her âşığın işine gelebilecek şekilde düzenlenmiş şeylerdi. Bihruz Bey birçok sayfalar çevirmeye muhtaç olmaksızın arzusuna uygun gelen bir mektubu –ortasında fazla gördüğü bir bölümü dikkate almayarak, sonuna da kendi halince gerekli gördüğü bazı sözleri ilave ederek– tam bir arzuyla ve ara sıra zorlukları halletmek için Biyanki[5] ve Hançerî[6] lügatlerine müracaatla aşağıdaki gibi tercümeye başladı:

Küçük hanımefendi!

İtiraf ediyorum. Kulunuz daima hayal ederdim ki, sevda ki bana çoğunlukla karşı konulmaz şekiller altında ve bir oklukla

1. (Fr.) *Ensemble*: Bütün, tüm. (Y.N.)

2. (Fr.) *Commun*: Sıradan. (Y.N.)

3. (Fr.) *Fade*: Tatsız. (Y.N.)

4. (Fr.) *Insipide*: Yavan. (Y.N.)

5. Thomas-Xavier Bianchi'nin (1783-1864) 1843'te yayımladığı ve Türkçeye *Elsine-i Türkiyye ve Fransaviye* (1850) adıyla tercüme edilen *Lusage des agents diplomatiques et consulaire, des commercants, des navigateurs, et autres vogageurs dans le levant* adlı sözlüğü kastedilmektedir. (Y.N.)

6. Alexandre Handjeri ya da Hançerli'nin (ö. 1854) 1840-1842 yılları arasında yayımladığı üç ciltlik *Dictionnaire français-arabe-persan et turc* adlı sözlüğü kastedilmektedir. (Y.N.)

silahlanmış bir şekilde *reprezante*[1] olunmuştu, gerçekten tehlikeli değildir. İlla o zayıf ve romantik canlar için ki kuvvetli *etüd*'lerle[2] meşgul olamazlar ve şiddetli ve sıhhi jimnastiklere kendilerini veremezler de her yerde işsiz güçsüz, tatsız tuzsuz, rahat yükü altında eğilir akıl taşırlar. Bu sizi görerek, güzellikleriniz içinde *natür*'ün[3] en sevimli işlerinden birisini *admire*[4] ederek kendimi kandırdım ki benim fikirlerim cesaretli olduğu kadar yanlışmış da! Çünkü kulunuzun gururlu ve boş sözleri, karşı konulması imkânsız bir güzellikten, bir cazibeden beni müdafaa edemedi.

Sevdaya sabırlı bir şekilde karşı koymuştum. Sevda, kendi kuvvet ve kudretini gönlü aldatan bir şey üzerinde kamaşmış gözlerime eksiksiz göstererek beni cezalandırıyor!

Bundan böyle şevkli kahramanları üzerinde yazarları alaya almak haksızlığında bulunamam, mademki bizzat kulunuz bile o yazarlara itaat eden bir *süje*[5] olmak hizmetini yerine getirebilir oldum! Bundan böyle elektriğe benzeyen *pasyon*'lar hakkında –ki kaderden gelirler gibi görünürler ve sizi, daha doğrusu kulunuzu ansızın bir derin yarayla yaralar– şek ve şüphe etmeyeceğim! Oh, kulunuzu artık inanmazlık ettirmeyecek derecede derin vurdu!

Evet, küçükhanım! Bir görüşte âşık olunabiliyor... O kadına hayat boyunca tapılabiliyor ki yalnız süratli bir gölge gibi görünmüştür. Bunun ispatı sizsiniz ey güzel varlık! Mademki benim bahtımı kararlaştırmaya birkaç dakikacık yetti! Gerçekten kim karşı koyabilirdi o güzelliğe ki bütün hareketlerinizde hüküm sürüyor gibiydi? Bunların hepsi beni aldatmaya *konkur*[6] etmiyorlar mıydı?

1. (Fr.) *Représenté*: Gösterilmiş. (Y.N.)
2. (Fr.) *Étude*: Araştırma. (Y.N.)
3. (Fr.) *Nature*: Tabiat. (Y.N.)
4. (Fr.) *Admirer*: Hayran olmak. (Y.N.)
5. (Fr.) *Sujet*: Kul, tâbi olan. (Y.N.)
6. (Fr.) *Concours*: Yarış. (Y.N.)

Aşk! Aşk! Bana bu keskin ateşleri hissettirmekliğin bilahare *meprize*[1] olmuş şiddetli bir *pasyon*'un ümitsizliği içinde terk etmek içinse beni bitirdin!

Şimdi güzel hanımefendi! Bu halis ilanıaşka ne *aköy*[2] edeceğinizi bildirmeye tenezzül ediniz veyahut daha iyisi hiç yazmayınız... Kâğıt sizin kıymetli fikirlerinizi saklamaya layık değildir. Onları gönül aldatıcı bir sakız gibi kendi hafızasında bir araya getirmek yumuşak ve hürmetkâr âşığınıza aittir.

Şimdi tertemiz ayağınızın toprağına yüzüm gözüm sürüp perişan halimi serbestçe arz etmek için merhametinize ve kulluğunuza layık samimi bir kul olduğumu ispat eylemek üzere münasip bir yerde *randevu* vermenizi rica eder ve bu mektubumun cevabını almak için gelecek pazar günü Büyük Çamlıca'da bulunan gazinoda şerefli teşrifinizi bekleyeceğimi belirterek sözlerimi bitiririm. Herhalde ferman tertemiz şahsınızındır.

21 Haziran sene 86[3] Perşembe günü.

Biçare âşığınız

M. B.

7

Birinci olarak karaladığı mektuba nazaran bile şaşkınlıkla güldürmeye uygun olan bu gariplikler komedisini, bu yazı ucubesini Bihruz Bey tam bir dikkatle hemen bir on defa okudu. Biraz fazla alafranga düşmüş olmasından başka hiçbir kusurunu bulamadı. Bu kusursa sunulacak zatın alafrangalığına göre mükemmeliyete işaret

1. (Fr.) *Méprisé*: Hor görmek. (Y.N.)
2. (Fr.) *Acceuil*: Kabul. (Y.N.)
3. 3 Temmuz 1870. (Y.N.)

edecek bir haldi, işte müsvedde bu şekilde hazırlandıktan sonra başarı göstergelerinden olan hoşnutluk ve sevinç işaretlerinden olmak üzere beyefendi kâh ıslık çalarak, kâh ağzından "lel lele lel lele, lel lele lel lel" diye anlamsız sözler çıkararak *Bel Elen* havalarını söyleyerek odanın içinde dolaşmaya başladı. Nihayet yazıhanesini açtı. Kenarı yaldızlı, bir ucuna goncalı pembe bir gül resmolunmuş, mis gibi kokar bir kâğıt, bir de zarf çıkardı. Müsveddeyi tam bir itinayla bu kâğıda aktardı. O zaman bu mektuba bir güzel *poezi*[1] veya bir *kuple*[2] de eklemeyi düşündü. *Sökreter dez Aman*'ı karıştırırken gözüne ilişen şiirlerden bazılarını tekrar okudu. İçinden bir tanesini pek beğendi. Bu şiir, ismi bilinmeyen bir kadın için yapılmış üç *kuple*'den ibaret bir *şanson*'du[3]. Bihruz Bey ismini henüz haber alamadığı sevgilisine bu şiiri sunmanın gayet uygun olacağını düşündü. Lakin bunu aynen yazmayı –şayet bilinir diye– istemedi. *An ver*[4] tercümeye Türkçenin uygun olmamasını, *an proz*[5] tercümedeyse bir güzellik olmayacağını düşündü. Bununla birlikte *kuple*'nin içindeki o güzel fikirlerin, o nazik hislerin Türkçeye çevrilmişinin nasıl olacağını anlamak için şu şekilde tercüme ediverdi:

Gül adını veririm
O kadına ki benim aklımı bulandırır.
Eğer kelime şeyi resmetmeye borçluysa
O kadının bu dilber isim almaya hakkı vardır,
Bir gül gibi.

1. (Fr.) *Poésie*: Şiir. (Y.N.)
2. (Fr.) *Couplet*: Kıta. (Y.N.)
3. (Fr.) *Chanson*: Şarkı. (Y.N.)
4. (Fr.) *En vers*: Nazım halinde. (Y.N.)
5. (Fr.) *En prose*: Nesir halinde. (Y.N.)

Bir gül gibi
Beni kendisine doğru çektiğinden beri
Yüreğim hiç durmayarak vuruyor.
Onu koklamaktan yanıyorum.
Bir gül gibi!

Bir gül gibi
Düşünmeksizin mest eder;
Sebep olduğu *santiman*
O *santiman*'lardan değildir ki geçtiği görülür
Bir gül gibi.[1]

Bu tercüme fena değildi! Lakin bey bunu sunulmaya değer bulamadı. Çünkü *poezi*'nin aslını gözünün önünden uzaklaştırdığı gibi tercümesinden hiçbir şey anlayamıyordu. Hele, "Kelime şeyi resmetmeye borçluysa," cümlesinden evvela bu şiiri yazan şair-i Fransevi'nin, ikinci olarak mütercimin kastettiği manayı bulup çıkarmak imkânsızdı.

Ve bir de "gül" denilen bir çiçeğin insanlar gibi düşünme özelliği bulunduğuna dair *Langaj de Flör*'de[2], *Istuvar Naturel*'de[3] bir bahse rastlamadığı gibi Mösyö Piyer'den de şimdiye kadar böyle bir şey işitmediğinden şairin bu sözünde de bir *rezon*[4] bulamıyordu.

Böyle sözleri anlamanın şair olmaya bağlı olduğunu düşünerek kendisinin de bir şair olamadığına bir aralık teessüfler ettiyse de bu *santiman*'ı pek çok devam etmedi:

1. Bu şiir M. Pons de Verduu'ya aittir ve adı geçen kitapta yer almaz. (Y.N.)
2. *Le Langage des Fleurs* (Çiçeklerin Dili) adlı sözlük. (Y.N.)
3. *Histoire Naturelle* (Tabiat Bilgisi) adlı otuz altı ciltlik kitap. (Y.N.)
4. (Fr.) *Raison*: Sebep, mantık. (Y.N.)

"Tu le poet son fu!"[1] diyerek bu mahrumiyetin dahi tesellisini buldu. Lakin aşk mektubuna bir şiir eklemek çok yakışacağından bu arzudan kendisini alamıyordu.

"Ah! Türklerde adam gibi bir şair gelmemiş ki, yalnız Vâsıf[2] isminde birisi *şansonet*'te[3] epeyce meşhur olmuşsa da bunun yazdığı şeylerin de ekseri *komik* nevinden... Sanki Türklerin Molyer'i[4] olacak. "Sokak Süpürgesi"[5] filan gibi *inyobl*[6] lakırdıları da şiire sokmak, hem de bunu bir kadına karşı söylemek ne kadar bayağılık! Dün akşam bizim Mösyö Piyer de kadınlar için epeyce münasebetsiz şeyler söyledi. Lakin *sal a manje*'de çok beklettiğim için canı sıkıldığından söyledi! *Kes köse lamur? Setön tambur. Setön tambur! Mon şer kavalye, anfenjavu kö lö bo seks vo miyö kön lapen!* Amma tuhaftı ha! Başında tüylü şapka, sırtında *rob dö şambr*, iki koltuğunda birer Bordo şişesi... Ah! Darılmayacağını bilsem şu rüyayı kendisine hikâye ederdim. Bizim Keşfi de arabacı olmuştu! Ya benim yağız atın havada uçuşu! O kaplumbağalar da neydi! Fino köpeğinin *Bel Elen*'i *şante*[7] etmesi, hepsinden *drol*! Lel le le lel lel... Lel lele lel lel, lel lele lel lel... Lel lel la!"

1. (Fr.) *Tous les poètes sont fous*: Bütün şairler çılgındır. (Y.N.)

2. Enderunlu Vâsıf (?-1824): Gazel, şarkı ve muhammesleriyle tanınan 19. yüzyıl Divan şairi. Şairin tek eseri, yazma ve basma nüshaları bulunan divanıdır. (Y.N.)

3. (Fr.) *Chansonnette*: Küçük şarkı. (Y.N.)

4. Molière (1622-1673): *Cimri, Tartuffe* gibi eserleriyle tanınan Fransız oyun yazarı. (Y.N.)

5. Enderunlu Vâsıf'ın "Kız dinle nush ü pendimi kavline sadık ol /Gönle rıza-i kaynanayı kul halayık ol / Kim der sana ki bir çamura var bulaşık ol / Ne kesret ile zahide ne pek de açık ol / Olma sokak süpürgesi kadın kadıncık ol" dörtlüğüyle başlayan "Tahmis Ba-Istılahat-ı Zenan Der-Vadi-i Nush u Pend Ez-Dehan-ı Valide" adlı şiiri. (Y.N.)

6. (Fr.) *Ignoble*: İtici, adi. (Y.N.)

7. (Fr.) *Chanter*: Şarkı söylemek. (Y.N.)

8

Bihruz Bey Türklerde adam gibi şair yetişmediğini ve çünkü Türkçede şiir söylenemeyeceğini yine kendisi gibi alafranga beylerden işitmiş, Vâsıf'ın şarkıcılıktaki maharetiniyse çocukluğundan beri evlerine gelen okumuş hanımlardan anlamış, dinlemiş ve hatta şairin, "Olma sokak süpürgesi kadın kadıncık ol" *refren*'ini[1] içeren manzumesini o hanımların ağzından pek çok defalar işiterek bellemiş ve başlangıçta şaka gibi kabul ettiği bu *refren*'i alafrangalık yolundaki fikir ve hissi kurulup ve yerleştikten sonra münasebetsiz görmeye başlamıştı. Aşk mektubuna bir *kuple* de ilave etmek hevesinden ileri gelen düşünmesi esnasında uykusundaki garip şeyleri hatırlayınca bunca *kuple*'yi filanı ve hatta –önce kendi uşağı Mişel ve sonra konağın emektarı İbiş Ağa tarafından defalarca uyarıldığı halde– öğle yemeği vaktinin geciktiğini dahi unutmuştu. Bu esnada kalemi geçici olarak terk etmiş olan sağ eli yeleğinin cebindeki tek kapaklı ve Keler[2] mineli Brege[3] işi saati çekti, beyin dikkatli bakışlarına arz etti. Saat dokuzu çeyrek geçtiğini gösteriyordu. Bey vaktin bu kadar ilerlemiş olduğunu ummadığından saati kulağına tuttu dinledi. Saat "çıt çıt çıt çıt!" diyordu. O zaman Bihruz Bey, "İnsan *örö* olunca vakit nasıl çabuk geçiyor!" dedi. Gerçekten Bihruz Bey pek mesut-

1. (Fr.) *Refrain*: Nakarat. (Y.N.)

2. Keler, sürüngenler sınıfına giren hayvanların ortak adıdır. O dönemde bazı saatlerin dış kaplamaları keler derisinden yapılmaktaydı. (Y.N.)

3. Abraham Louis Breguet (1747-1823): Mekanik saatin babası kabul edilen dünyaca ünlü İsviçreli saat ustası. (Y.N.)

tu. Yine *Bel Elen*'i söylemeye başladı. Artık yemeğin ikisini birleştirmeye, yani vakti geçmiş olan *dejöne*'den[1] vazgeçerek *dine*'yi[2] biraz erkence etmeye karar vererek Mişel'i çağırdı, kararını ona bildirdi. Harem dairesine geçti. Biraz sonra elinde cildi kaba, şirazesi perişan bir kitapla geldi, bildiğimiz masanın üzerine koydu. Kendi de sandalyesine geçti oturdu. Kitabı açtı, yaprakları sık sık çevirerek süzmeye başladı. Bu kitap Vâsıf'ın Mısır'da basılmış *Divan-ı Eşar*'ıydı[3] ki harem dairesinde daima odadan odaya gider, elden ele gezerdi. O sebeple zavallı Divan'ın kara meşinden kabaca ve yaldızsız cildi yıpranmış, şirazesi dağılmış, sayfalarının birçoğu bükülmüş, birçoğunun üzerine kurşunkalemiyle mürekkeple okunur okunmaz, bozuk düzen birçok şarkılar, beyitler yazılmıştı.

Kitabı dadı kalfa bulup beyine arz ettiği zaman bey çehresini buruşturarak, "*Kel vilen livr*!"[4] demiş ve bununla birlikte *kuple* sevdasından bir türlü vazgeçemediğinden divanı *malgre bongre*[5] alıp getirmişti.

Baş tarafından sayfalara birçok göz gezdirdi. Aradığını bulamadığı, gördüğü şeylerin birçoğunu anlamak şöyle dursun hatta okumaya bile gücü yetmediği için sıkılmaya ve ara sıra bıyık altından alaycı bir şekilde gülerek, "Çince mi bunlar? *Kel drol dö langaj*![6]" demeye başladı. Gerçekten şairin kasideleri içinde gözüne ilişip şaşırtan sözlerden:

1. (Fr.) *Déjeuner*: Öğle yemeği. (Y.N.)
2. (Fr.) *Dîner*: Akşam yemeği. (Y.N.)
3. *Divan-ı Gülşen-i Efkâr-ı Vâsıf-ı Enderunî*, Bulak Matbaası, 1257/1841. (Y.N.)
4. (Fr.) *Quel vilain livre*: Ne berbat kitap! (Y.N.)
5. (Fr.) *Mal gré bon gré*: İster istemez. (Y.N.)
6. (Fr.) *Quel drôle de langage*: Ne tuhaf dil. (Y.N.)

Çûb-ı müjeye n'ola dayansa nigeh-i yâr
Bâ za'f-ı savm hasta-i bî-tâb ü tüvândır
Kâfûr gibi ten ile o bâlâ-kad-i nâzik
San kâmet-i şem'-i 'asel-i câmi'-i ândır[1]

beyitlerinin sözleri bilinse bile anlamı anlaşılacak şeylerden midir? Bihruz Bey "çub" kelimesini önce sokak süpürgesi ipucuyla o süpürgeden bir tel olmak üzere tanımak istedi. Müje'nin de meze olacağına hükmetti. Fakat bir çöple rakı mezesine dayanmakta ne zevk olacağını anlayamadı. "Som mermer-som yaldız" denildiği gibi "somhasta" da denildiğini hiç işitmemişti. Bununla birlikte bunu da hoş gördü ve "kâfur"un[2] *kanfr*[3] olacağını kulak dolgunluğuyla anladı. "Ten-nazik-cami" kelimelerini de pek iyi tanıdıysa da *kanfr*'dan "ten" olur mu diye düşündü. Şairin bu fikrine de hayli şaştı kaldı. "Aradığımı galiba burada bulamayacağım," diyerek Divan'ın kasideler kısmını geçti. Tarihler bölümüne gelince ta başta gözüne ilişen "Tarih kâh ... Der-kurb-ı Çamlıca-i sagir"[4] ibaresinden "Çamlıca" kelimesi münasebetiyle *enterese*[5] olmak istedi. Fakat "kâh-der-kurb-sagir" kelimelerini nasılsa tanıyamadığından ibarenin manasını anlayamadı. Anlamaya çare düşünürken paşa peder merhum tarafından mahdum bey için aldırılmış ve fakat mahdum beyin

1. Enderunlu Vâsıf'ın "Ramazan Kasidesi"nden alınan dörtlük günümüz Türkçesine şu şekilde aktarılabilir: "Yârin bakışı, kirpiklerinin çöpüne dayansa ne olur? / Oruçlu haliyle gücü kuvveti tükenmiş bir hasta gibidir. / Kâfur gibi şeffaf teniyle uzun ve nazik boyu / Sanki balmumu gibi güzellikleri bir araya toplamıştır." (Y.N.)

2. Hindistan ve Çin'de yetişen kâfur ağacından yapılan ve tıpta kullanılan şeffaf, kokulu madde. (Y.N.)

3. (Fr.) *Camphre*: Kâfur. (Y.N.)

4. Enderunlu Vâsıf'ın divanında yer alan "Tarih-i kâh-ı Sürur-abad-ı Padişah-ı Adalet-unvan Der-kurb-ı Çamlıca-i Sagir" başlıklı şiir. (Y.N.)

5. (Fr.) *Intéressé*: İlgili. (Y.N.)

tahsili bilahare bütün bütün alafrangaya dökülmesiyle yaldızlı maldızlı, cicili bicili, aynı büyüklükte, aynı tarzda Fransızca çeşitli kitaplarla düzen kazanan ve süslenen meşe ağacından yapılmış, oymalı Avrupa işi kütüphanesi içinde yakışmadığından dolayı birtakımı şunun bunun tarafından aşırılan, diğer birtakımı ise harem dairesinin alt katında dolap altları, yük kıyıları gibi yerlere perişan bir şekilde atılıp bırakılan Türkçe, Arapça, Farsça kitapların arasına karışmış olan *Lügat-i Osmaniye*[1] adındaki Türkçe *diksiyoner*[2] hatırına geldi. Halbuki *Lügat-i Osmaniye*'nin Redhavz isminde bir İngiliz tarafından yazılmış olduğunu iki ay evvel bir gün kalemde kulak misafiri olduğu bir edebiyat sohbeti içinde işitir işitmez bu kitabı güzelce ciltlettirerek yine kütüphanesine kabul etmeyi kararlaştırmıştı. Şimdi o birkaç kelimenin araştırılması ihtiyacına bu hatıra da eklenince bey kalktı, harem dairesine geçti. Dadı kalfayı çağırdı. Birlikte kitabı aramaya başladılar.

Dolap altlarında toz toprak içinde kaldıkları halde Bihruz Bey'in itibar bakışından uzakta kalmış bulunmaktan memnunmuşlar gibi her birisi beyin elinin altına düştükçe kayıp kurtularak yine gizli bir köşeye çekilen çeşitli kitap ve risaleler arasında hele tesadüfen ele geçirdiği *Lügat-i Osmaniye*'yi beyefendi aldığı gibi tekrar *kabine dö travay*'ına[3] geldi. Derhal kitabı açtı. Evvela "kâh" kelimesini aradı. *Par malör*[4] *Lügat-i Osmaniye*'de bu kelime yoktu. O vakit bey bu noksandan dolayı kitabın yazarını kusurlu bulmaya cesaret edemediğinden kelime-

1. Sir James Redhouse'un (1811-1891) hazırladığı, 1865'te Matbaa-i Âmire'de basılan Osmanlı Türkçesi sözlüğü. (Y.N.)

2. (Fr.) *Dictionnaire*: Sözlük. (Y.N.)

3. (Fr.) *Cabinet de travaille*: Çalışma odası. (Y.N.)

4. (Fr.) *Par malheur*: Yazık ki. (Y.N.)

nin Vâsıf şair tarafından *fabrike*[1] edilmiş ve yahut "gâh" olacakken yanlış basılmış olduğunu düşündü.

"Der" kelimesinin "kapı ve bap içinde" demek olduğunu "kurb"un yakın olmak manasına geldiğini anladı. En sonra da "sagir"i aradı. Lügatin yanında "küçük, ufak olan" açıklamasını görünce, "Bravo! Bravo! 'Çamlıca-ı sagir', Küçük Çamlıca, bizim *kartiye* bravo! Demek ki *kartiye*'miz eskiden beri *nobl* bir *kartiye*'ymiş ki şairlerin *deskripsiyon*'larına[2] kadar geçmiş, bravo!" diyerek sevindi. Lel lele lel lel, lel lele lel lel, lel lele lel lel, lel lel la!

9

Ne çare ki kapı içine uzak olmayan Küçük Çamlıca'nın *deskripsiyon*'larını koca şair Çince yazdığından Bihruz Bey bunları anlayamıyordu. Tarihler kısmını da geçmek lazım geldi, geçildi. Gazelllere de biraz göz gezdirildi.

Gazellerin birincisindeki:

Bus-i la'linle çıkar evce neva-yı âşıkân
Ey büt-i hanende macun-ı sada-efza bu ya[3]

beytinin ikinci mısrasını Bihruz Bey okumaya uğraşırken yüzünü pek fena buruşturuyordu.

"Ey büt!

Ne demek olacak sanki, böyle çirkin lakırdıları niçin

1. (Fr.) *Fabriqué*: Üretilmiş, uydurulmuş. (Y.N.)

2. (Fr.) *Description*: Tasvir. (Y.N.)

3. "Dudaklarını öpmekle âşıkların sesi gökyüzüne çıkar / Ey şarkı söyleyen (put gibi) güzel, seda macun gibi böyle uzar." (Y.N.)

poezi'ye sokmalı? Safi Bey'in hakkı var: 'Türkçede *poezi* yoktur. Türklerde şair olamaz,' demiyor muydu? *'İl a rezon*!'[1]" deyip dururken ikinci gazeldeki:

Ben kesen-kes veremem sana cevap ol şuhun
Geldi mi hatt-ı ruhu berbere sor sorma bana[2]

beytinde "berber"i de görünce bütün bütün şevki kaçarak, *"Kel betiz? Kel skandal kö tu sa*!"[3] diye Divan'ın gazeller kısmını da çabuk çabuk geçip şarkılara gelmeden evvel bakışının takıldığı terkib-i bend içindeki:

Nazar et hal-i perişanıma bir kerre benim
Yanıyor nâr-ı firakınla serâpâ bedenim[4]

beytini *pasablöman*[5] kabul edilmeye değer gördü. Ancak bunda da *santiman*'dan eser yoktu. Yine o terkib-i bendin ikinci bendinde sözlerini tanıdık bulduğu için hoşlanarak okuduğu:

Âh u feryad u niyazım eser etmez mi sana
Guşuna girmedi hiç eylediğim ah ü büka[6]

beytinin ikinci mısrasındaki "ah"tan sonra gelen "bü-

1. (Fr.) *Il a raison*: Hakkı var. (Y.N.)

2. "Ben sana kesin cevap veremem, o şuhun yanaklarındaki tüyler çıktı mı çıkmadı mı berbere sor, bana sorma." (Y.N.)

3. (Fr.) *Quelle bêtise, quel scandale que tout ça*: Bütün bunlar ne ahmaklık! Ne rezalet. (Y.N.)

4. "Perişan halime bir kere bak, ayrılık ateşiyle bedenim baştan ayağa yanıyor." (Y.N.)

5. (Fr.) *Passablement*: Oldukça. (Y.N.)

6. "Ahlarım, feryatlarım ve yalvarmalarım seni etkilemez mi? İnleyip ağlamalarım hiç kulağına girmedi." (Y.N.)

ka"nın manasını Redhavz'dan sorup öğrendikten sonra şairin vaktiyle öyle ağlayıp sızlamasının Küçük Çamlıca'nın hangi köşkü için olduğunu merak etti. Çünkü yukarıda geçen "Çamlıca-i sagir"den dolayı bu şiirde bahsolunan köşkün yine Küçük Çamlıca'da olacağını sanmıştı. Fakat şiiri esasen beğenmedi. Bundaysa hakkı vardı. Bir adam sevgilisinin köşkü etrafında dolaşırken tabii olarak hasretle *supir*'ler[1] edebilirse de ta köşkün içindekilere işittirinceye kadar ağlamanın ne münasebeti var?

Kısacası "terkib-i bend"den çoğunlukla bir şey anlaşılamadı. Onu takip eden "Sokak Süpürgesi"yse zaten malum. Bu sayfalar çevrildi, şarkılara gelindi.

Vâsıf'ın şarkıcılıktaki maharetine dair Bihruz Beyce eskiden beri kulak dolgunluğu vardı. Bu kısımda güzel *şanson*'lar bulacağını ümit ederek sayfaları süzmeye başladı. Daha baş taraflarında gördüğü:

"Sana kim derler sual aybolmasın namın nedir?"[2]
"Sana sık sık bakıp zur ile gönlüm mübtela ettim."[3]
"Sirişk-i çeşmimin bak farkı var mı çağlayanlardan."[4]
"Mumlarla arar yanmaya pervane bu nârı"[5]
"Benim sensin gülüm ey gonce-fem söyle senin kimdir?"[6]
"Gülsün sana gülmek yaraşır sen gül efendim"
"Yaz geldi bahar oldu açıl gül gibi sen de"

1. (Fr.) *Soupir*: İç çekiş. (Y.N.)
2. "Sana kim derler, ayıptır sorması, namın nedir?" (Y.N.)
3. "Sana sık sık bakarak kuvvetli bir şekilde gönlümü sana müptela ettim." (Y.N.)
4. "Bak gözyaşımın çağlayanlardan farkı var mı?" (Y.N.)
5. "Pervane (kelebek) yanmak için, böyle bir ateşi mumla arar." (Y.N.)
6. "Ey gonca ağızlı, benim gülüm sensin, söyle senin kimdir?" (Y.N.)

nakaratlarını içeren şarkılarını mümkün mertebe okuyabilip manalarına da yarı buçuk aşina çıkınca, "İşte Türklerin *Beranje*'si![1] İşte şöhretine layık tek şair! Tek bir şarkıcı! *Lö söl poet*![2]" diyerek şairin dingin ruhuna heyecanlar verecek şekilde iltifatlar yağdırmaya başladı. Aşağılara doğru indikçe kısa vezinli, sade ibareli, güllü müllü birçok şarkılar okuyup manalarını da mümkün olduğu kadar anladıkça, "Ah! Ne güzel! Ne hoş! Ne kadar *espritüel*![3] Ne kadar *jantiy*[4]!" diye her birini başka başka beğenir ve bunların içinden hangisini alacağını bilemezdi.

Nihayet Divan'ın içinde en çok beğendiği sekiz şarkının üzerlerine Frenk kalemiyle "*Ön, dö, truva, katr*..."[5] diye numaralar attı. Bu numaraları birer kâğıt parçasına yazdı. Kâğıtları parmakları arasında yuvarladı. Masanın üzerine koydu. Gözlerini kapadı. Kâğıt parçaları içinden bir tanesini aldı açtı. Kura çıka çıka 7 numaraya çıktı. Bu numarayı içeren şarkı da:

Bir siyeh-çerde civandır
Hüsnü mümtaz-ı cihandır
Aşkı gönlümde nihandır
Bunca dem bunca zamandır[6]

şarkısıydı. Halbuki bu şarkıyı Bihruz Bey beğenmek şöyle dursun hatta görmemiş, okumamıştı bile. Binaenaleyh bunda bir yanlışlık olacağını düşündü. Yanlışlığın kayna-

1. Pierre-Jean de Béranger (1780-1857): Fransız şarkı sözü yazarı, şair. (Y.N.)
2. (Fr.) *Le seul poète*: Yegâne şair. (Y.N.)
3. (Fr.) *Spritüel*: İnce manalı, zekice. (Y.N.)
4. (Fr.) *Gentil*: Zarif. (Y.N.)
5. (Fr.) *Un, deux, trois, quatre*: Bir, iki, üç, dört. (Y.N.)
6. "Bir karayağız delikanlıdır. Güzelliği dünyada önde gelenlerdendir. Aşkı bunca zamandır gönlümde gizlidir." (Y.N.)

ğını da meydana çıkardı: Meğer beyefendi Divan'ın o sayfasında bulunan iki şarkıdan birincisini rakamlayacakken aceleyle ikincisini rakamlamışmış. Fakat kura ikincisine çıktığı için bunu birdenbire geri çevirmek istemedi. O zaman şarkıyı dikkatli okudu, manasını anlamaya çalıştı.

Evvela "bir siyeh" kelimelerini "mersiye"[1] vezninde ve bir kelimeden ibaret olmak üzere okumuştu. Bu vezinde okuyuşa göre kelime Fransızcaya benziyorsa da şair Vâsıf'ın Fransızca bildiğini işitmemiş olduğundan yine Türkçe olmalıdır diye *Lügat-i Osmaniye*'de aradıysa da bulamayınca *pur sür*[2] Fransızca olacağına hükmederek *Biyanki*'ye müracaat etti. Orada da öyle bir kelime bulamadı. Fakat kelimenin manası fena bir şey olsa şairin bunu şiirinde kullanmayacağına –hakkında yarım saatten beri oluşturduğu iyi düşüncelere dayanarak– inandı ve kelimeyi öylece kabul etti. İkinci olarak Arapça cim harfiyle "cerde" okuduğu "çerde" kelimesinin manası hakkında tekrar Redhavz hazretlerine başvurdu. Redhavz "cerde" için, "Sarı renk at ki kuladan açıktır," dedi. Bihruz Bey "sarı" sözünü işitince alt tarafındaki "at, kula..." sözlerini dikkate almaksızın, "Besbelli bu şarkı bir genç *blond* için yapılmış," diyerek sarışın hanıma sunulmaya layık ve en uygun şarkının yine bu olacağına ve 7 rakamının diğer bir şarkının üzerine konulacak yerde buna konulmasında ve kurada bu rakamın çıkmasında Venüs'ün[3] nazik parmağı oynamış bulunduğuna katiyen hükmederek ve bu tesadüfü emeline kavuşacağına dair

1. Divan edebiyatında ölen kişinin ardından ağıt tazında yazılmış şiirler. (Y.N.)

2. (Fr.) *Pour sûr*: Şüphesiz. (Y.N.)

3. Roma mitolojisinde aşk, güzellik ve doğurganlık tanrıçası. Yunan mitolojisindeki karşılığı Afrodit'tir. (Y.N.)

bir *bon ogür*[1] sayarak şarkıdan yalnız iki *kuple*'sini diğer bir *parfüme*[2] kâğıda yazdı, aşk mektubuna iliştirdi. Mektubun zarfını kapadı. Üzerini M.B. *inisiyaller*'ini[3] gösterir altın mühürle mühürledi, gelecek cumaya kadar kalmak üzere yazıhanesinin gözüne bıraktı. Bu aralık bir daha saatine baktı. Saat on bire çeyrek[4] olduğunu gösteriyordu.

"Mişel!"

"Mösyö!"

"Arabam!"

"Hazır efendim!"

Evet! Beyefendinin *promenad an vuvatür*'den[5] hiçbir gün geri kalmadığını ve bir kere, "*Ma vuvatür*!"[6] deyip de, "*Ele pret*,"[7] cevabını almazsa canı sıkıldığını Mişel tecrübe ederek bildiğinden arabayı hazırlamasını saat ondan[8] beri *koşe*'ye söylemiş, *koşe* de kır beygirleri koşup arabayı köşkün kapısının önüne getirerek beyefendinin gelişini bekler halde esnemekte bulunmuştu.

Bihruz Bey hemen fesini giydi. Bir Frenk sigarası yakarak dudaklarına kıstırdı. Bastonunu aldı. Aşağıya indi. Arabasına çıktı. Koşumları eline aldı. *Koşe* de yerine geçti oturdu. Gırrrr!

1. (Fr.) *Bon augure*: Uğurlu işaret. (Y.N.)
2. (Fr.) *Parfumé*: Kokulu, parfümlü. (Y.N.)
3. (Fr.) *Initiale*: İsmin ilk harfi. (Y.N.)
4. Alaturka saate göre. Bugünkü saatle yaklaşık 19.30-20.00. (Y.N.)
5. (Fr.) *Promenade en voiture*: Araba gezintisi. (Y.N.)
6. (Fr.) *Ma voiture*: Arabam. (Y.N.)
7. (Fr.) *Elle est prête*: Hazır. (Y.N.)
8. Alaturka saate göre. Bugünkü saatle yaklaşık 19.00. (Y.N.)

10

Bihruz Bey aşk mektubunu istediği gibi yazmaya ve yanına Venüs'ün seçtiği güzellerden güzel, istediğinden daha iyi iki *kuple* de koymaya başardığı için pek bahtiyar, aşırı sevinçliydi.

Cumaya daha beş gün var idiyse de "insan mesut olunca vakit nasıl çabuk geçiyor!" değil mi ya? Pazar, pazartesi, salı, çarşamba günleri çabuk çabuk geçiverdi.

Salı akşamı Mösyö Piyer koltuğunun altında beyaz bir kâğıda muntazaman sarılmış kocaman bir kitapla köşke gelmiş ve o saatte Bihruz Bey'in *klas*[9] odasında bulunduğunu haber aldığından doğruca oraya gitmişti. Odaya girer girmez, "*Bonjur*[10] bey! Nasılsınız? *Amur dö fam*'a dair size güzel bir kitap getirdim," diyerek kitabı yazı masasının üzerine bıraktı.

Bihruz Bey kendisine biraz kırgındır zannettiği *profesör*'ünden bu iltifat ve lütfa mazhar olunca beklenenden fazla sevindi. Hocasının elini eline alıp birçok sıkarak, "*Emabl*'sınız[11] aziz muallim efendi! Âciz öğrencinizin kusurlarını affetmekte cömertsiniz!" dedi. Hemen kitabı aldı. Sargısından çıkardı. Açtı. Ötesine berisine bakarken *Venüz* âlemlerini anlatan bir-iki resim gözüne ilişti. Onları temaşadan elde ettiği aşırı memnuniyeti anlatmak için Mösyö Piyer'e yönelerek elini yakaladı, birçok sıktı.

9. (Fr.) *Classe*: Sınıf, dershane. (Y.N.)
10. (Fr.) *Bonjour*: Günaydın. (Y.N.)
11. (Fr.) *Amiable*: Sevimli. (Y.N.)

"Ah! Ne güzel kitap! Hem de *illüstre*...[1] Resimleri de gayet âlâ... *Keskö se kö sa*?[2] Bakalım adı neymiş? *Lez Avantür de Şövalye dö Foblas*[3]. Kimdir bu *şövalye*? Fransa tarihinde böyle bir şövalye hatırıma gelmiyor."

"Bu şövalye siyasi tarihe dahil değildir, *se tön otr ordr dö şövalöri*...[4] Okuduğunuz vakit ne olduğunu anlarsınız."

Mösyö Piyer geçen defa sofra başında öğrencisini fazla haşlayıp kırarak hareme kaçırdıktan sonra salı akşamı beye *amur dö fam*'a dair bir güzel kitap getirmek için kendi kendine vermiş olduğu sözünden dönmedi. Yalnız bu kitap *Kont dö Bokas* olacakken o gelmedi de yerine *Lez Avantür dü Şövalye dö Foblas* geldi. Bunda da kabahat Mösyö Piyer'in değildi.

Mösyö Piyer cuma akşamı öğrencisiyle geçen konuşmaları eğlence niyetine bir dostuna hikâye edip de kitap hakkındaki niyetini de açtığı zaman o zat buna, "*Kont dö Bokas* münasip değildir. *Lez Avantür de Şövalye dö Foblas* götürürseniz daha iyi olur," diyerek niyetini değiştirmeye sebep olmuştu.

Mösyö Piyer, Bihruz Bey'e kitaba, kâğıda filana dair ne getirirse parasını beyden alırdı. Bu defa getirdiği kitabı güya hediye olmak üzere getirmişse de bunu kırk frank vermek üzere veresiye aldığından bu parayı yine beyden çıkarmak için münasip bir isteme yolu düşünüyordu. Bihruz Bey'in cömertliği ve büyüklüğü Mösyö Piyer'i bu endişeden kurtardı.

1. (Fr.) *Illustré*: Resimli. (Y.N.)

2. (Fr.) *Qu'est-ce que c'est que ça*: Bu da ne? (Y.N.)

3. *Les aventures du chevalier de Faublas* (Şövalye Foblas'ın Maceraları, 1786-1791), Jean-Baptiste Louvet de Couvrai'nın (1760-1797) romanı. (Y.N.)

4. (Fr.) *C'est un autre ordre de chevalerie*: Bu başka çeşit bir şövalyelik tarikatı. (Y.N.)

Beyefendi, "Bu güzel kitabı kaça alabildiniz?" der demez Mösyö Piyer ağzından dışarıya fırlamak için beş dakikadan beri dilinin ta ucunda bekleyen, "Kırk frank!" kelimelerini Bihruz Bey'in kulağının zarına şiddetle çarptırdı.

Halbuki bey bulunduğu sevinç ve neşe dakikası içinde kitabın bedeli olmak üzere, "İki yüz frank!" sözünü de işitseydi yine memnuniyetle verecekti. Bu sebeple, "Kırk frank? Bedava..." dedi. Hemen *jile*'sinin cebinden iki lira çıkardı, Mösyö Piyer'e uzattı. Mösyö Piyer altınları alıp kontrol ederek Osmanlı altını olduğunu anlayınca, "Şimdi bunun üst tarafını nasıl bulmalı?" dedi ve beyefendiden, "Ne ehemmiyeti var, başka vakit verirsiniz..." cevabını alması üzerine altınları *port mone*'sine[1] yerleştirdi. Kırk frankın kırk beş buçuk franga kadar farkını da bu yolda eskiden beri borçlarına eklediği birçok frank farklarının genel toplamına gönderdikten sonra derse başlamadan evvel *Lez Avantür dü Şövalye dö Foblas*'tan beyefendiye birkaç *paj*[2] okuyup lazım gelen yerlerini tatlı tatlı açıklamaya başladı.

İşte bu hadise de Bihruz Bey'in zaten tam olan mutluluğunu iki katına çıkarmıştı.

11

Pazar, pazartesi, salı günleri pek güzel geçmişti. Bu günler Bihruz Bey hayal âleminde bazı özelliklerini Mös-

1. (Fr.) *Porte-monnaie*: Para çantası. (Y.N.)
2. (Fr.) *Page*: Sayfa. (Y.N.)

yö Piyer'den işittiği *Buva dö Buloni*'lerden[1] Hayt Parklardan[2] daha mükemmel bir park oluşturarak o parkın içinde Periveş Hanım'ı bildiğimiz landosuna değil de sandığı elmastan, tekerlekleri gümüşten, zümrüt göğüslü, sedef kanatlı yakut gözlü bir çift kumru koşulmuş bir arabaya artık bir *reyn* gibi değil bir *dees*[3] gibi kurulmuş olduğu halde sabahtan akşama kadar dolaştırır ve kendisi –Keşfi Bey'in aynı *satir*[4] şekil ve kıyafetinde olarak o parkın karanlık köşelerinden ara sıra ortaya çıkıp Periveş Hanım'a doğru öfke ve kıskançlık bakışlarıyla bakmasından huzursuzken bile– o parlak arabanın yanı sıra dolaşır, âşığa ve sevgiliye cilve ve oyunlar yapmayla meşgul olurlardı.

Salı akşamı Mösyö Piyer'in getirdiği kitabın içindeki şevk uyandıran resimlerin temaşasından sonra hayalî gezinti yerinin ötesinde berisinde Venüs âlemine mensup som mermerden birtakım gönül çelen heykeller, bu heykellerin etrafında üçer beşer dolaşır *nenf*'ler[5], suları yeşil havuzlar içinde mercan gagalı, kırmızı gözlü, uzun boyunlu, kardan beyaz nazik kuğularla birlikte yüzen sırma saçlı, mavi gözlü, güneş yüzlü periler de ortaya çıkmıştı.

Bihruz Bey çarşamba günü parkında elmas arabanın gümüş tekerleklerine yapışarak arabayı süsleyen –hani o perilerden güzel– Periveş Hanım'ın güzelliğinden yayılan güzel ışıklara, dudaklarında parlayan hoş gülümse-

1. (Fr.) *Bois de Boulogne*: Paris civarında küçük bir orman, park. (Y.N.)

2. Hyde Park, Londra'daki meşhur park. (Y.N.)

3. (Fr.) *Déesse*: İlahe. (Y.N.)

4. *Satyr*: Yarı insan, yarı keçi görünümünde; her türlü fiziki zevkin peşinde koşan, kaba saba, tehlikeli ve yıkıcı mitolojik varlık. (Y.N.)

5. *Nympha*: Kır ve su perisi. Satirlerin hedefidirler. Mecazen çok güzel kız anlamında kullanılır. (Y.N.)

melere hayran olup duruyordu. Öte taraftan yine bir aralık *satir*'in görünüvermesiyle birtakımı "ıstatü"lerin etrafında üzerine elmas serpilmiş yeşil kadifeden örtüler, yani üzerine çiğ düşmüş çimenler üzerine sırma saçlarını dağıtarak serilmiş, diğer birtakımı zümrüt renkli havuzlarda kuğularla yüzme müsabakasına girişmiş periler *nenf*'ler bir çığlıktır kopardılar. Her biri parkın tenha bir tarafına doğru kaçmaya, nazik kuğular da kanatlarını vurup haykırarak havuzlarda kıyametler koparmaya başladılar. Zavallı Bihruz Bey içinde bulunduğu âşıkçasına dalgınlık âleminden bir dehşet âlemine geçti. "Acaba ne oluyor?" diye sağına soluna bakınıp dururken *satir*'i gördü. *Satir*, Periveş Hanım'a ciğer yakan bakışlar, Bihruz Bey'e de zehirli gülümsemeler gönderiyordu. Beyin bu hale pek fena canı sıkıldı. Bu dakikadaysa beyefendi hakikat âleminin korkunç bir tehlikesinden güçlükle kurtuldu. Çünkü hayalî gezinti yerinde elmas arabanın yanında bulunan beyin fikir ve endişesi olup kendisiyse hakikat âleminde yine bilinen sarı arabasıyla kırları dolaşıyordu. Parkın umulmadık bir yerinden *satir*'in ansızın görünmesiyle perilerin, kuğuların kargaşa çıkardığı dakikalarda Bihruz Bey'in sarı arabası Haydarpaşa'dan Uzunçayır'a doğru giden yolun sağında on metre derinliğinde bir uçurumun hizasına gelmişti.

Bey *satir*'e hiddetinden elindeki koşumları sağına doğru çekerek hayvanları uçuruma sürerken geride bulunan *koşe* hemen beyin yerine sıçrayıp koşumlara sarılarak hayvanların başlarını doğrultmayı başardı. Bey de bu sayede hem uçuruma gitmekten hem de parktan dışarıya çıkarak *satir*'in tacizlerinden kurtuldu.

Çarşamba akşamı Bihruz Bey biraz neşesizdi. Çünkü sarı arabanın geçirdiği tehlike münasebetiyle kendini parktan çıkarmayı başarmışsa da *satir*'i zihninden def etmeye gücü yetmiyordu.

"Acaba küçükhanımın Keşfi'yle gerçekten bir *rölasyon*'u[1] mu var? Öyleyse yazık ona! Lakin bana niçin baktı! *Non*! *Non*! *Espossibl*?[2] Beni bahçeye çağırsın, *lak*'ın kenarında dursun, bana pırlantalar yuvarlasın, benden çiçek alsın göğsüne taksın, o kadar iltifatlar filanlar etsin, sonra da... sonra da Keşfi'nin, 'Haset! Haset!' diye bağırması üzerine... İşte burası fena. Ne kadar bozuldular, ne kadar çabuk landoya girdiler... 'Cuma günü kaçta gelirsiniz?' dedim de cevap bile vermedi. Giderken bir, "*Adiyö*!" demeli değil miydi? Daha, daha... Daha sonrası daha fena: Çarçabuk nereye gittiler bunlar? Aramadığım yer kalmadı. O aralık Keşfi de *file*[3] etti. Demek ki, ne münasebet! Keşfi gibi bayağı bir *garson*[4], *emposibl*![5] Ama bakalım yarın değil öbür gün sözünde duracak mı? Bakalım Keşfi de gelecek mi? Of! Ne kadar başım ağrıyor. Oh! Benim sevgilim! Söyleyiniz bana ki beni sevmiyorsanız bari onu da sevmiyorsunuz ya? Görüyor musunuz ne kadar *sufrans*[6] içindeyim! Bana merhamet ediniz, bana ki sizi *adore*[7] ediyorum, işte huzurunuzda diz çöktüm... Bir kelimecik... Hayır! Beni sevmiyorsunuz... Ah ne kadar semavi bir güzelsiniz, *allon: ön beze*![8] O ne? Şimşek! *Mon diyö*![9] Gökyüzü ne kadar karanlık! Rüzgâr da çıkıyor, bora, bora, *burask*...[10] Yağmur... Vah! Vah! Sonra ne

1. (Fr.) *Relation*: İlişki. (Y.N.)
2. (Fr.) *Non! Non! Est-ce possible*: Hayır! Hayır! Mümkün olabilir mi? (Y.N.)
3. (Fr.) *Filer*: Savuşmak. (Y.N.)
4. (Fr.) *Garçon*: Delikanlı. (Y.N.)
5. (Fr.) *Impossible*: İmkânsız. (Y.N.)
6. (Fr.) *Souffrance*: Acı. (Y.N.)
7. (Fr.) *Adorer*: Tapmak. (Y.N.)
8. (Fr.) *Allons, un baiser!*: Haydi, bir öpücük. (Y.N.)
9. (Fr.) *Mon Dieu*: Tanrım. (Y.N.)
10. (Fr.) *Bourrasque*: Bora, fırtına. (Y.N.)

olacak? Yarın perşembe, öbür gün cuma... Hava böyle kalırsa, ay ay, *kel plüi toransiyel*![1] Yağmur değil tufan bu! Eyvah! Cuma günü göremeyecek miyim? Mektubumu veremeyecek miyim? Of! Başım!"

Bihruz Bey'in bu endişeli düşünceleri, bu acıklı hayalleri *dine*'den sonra gece saat iki buçuk[2] sularında salonun Fenerbahçesi'ne bakan açık bir penceresi önünde cereyan ediyordu. Zavallı beyin *park imajiner*'indeki[3] perilere, kuğulara dehşet salmakla nihayet Bihruz Bey'i bir ürküntüyle oradan üzüntülü bir şekilde çıkmaya mecbur eden *satir*'i beyin zihnine girmeye de yol bularak iki saatten beri zavallıyı huzursuz edip dururken havanın kararması, şimşekler çakması, fırtınanın çıkması, şiddetli yağmur yağışı hasret çeken zavallı âşığı bütün bütün üzüntüye ve ümitsizliğe sevk etmişti.

Bey penceresini kapadı. Yağmurun kesilmesini saatlerce bekledi. Yağmur gittikçe şiddetini artırıyor, fırtına kıyametler koparıyor, şimşekler çakıyor, etrafa yıldırımlar düşüyordu. Bu halde saat altıya[4] geldi. Bey hepsi birbirinden sıkıntılı endişelerden zihnini kurtarıp da odasına gitmeyi hatırına getiremiyordu. Mişel Ağa iki-üç defa salona girmişse de vaktin geciktiğinden dolayı *observasyon*[5] etmeye cesaret edememişti. Halbuki beyefendinin saat altılara kadar –özellikle böyle yürekleri heyecana sevk eden bir fırtına gecesi– içeriye girmemesi valide hanımefendiye, dadı kalfaya başka başka meraklar vermişti. Bey önünden bir türlü ayrılamadığı pencereden tabiat âleminin dehşet veren hal ve manzarasını ıstırapla seyre-

1. (Fr.) *Quelle pluie torentielle*: Ne müthiş yağmur. (Y.N.)
2. Alaturka saate göre. Bugünkü saatle yaklaşık 23.30-00.00. (Y.N.)
3. (Fr.) *Parc imaginaire*: Hayalî park. (Y.N.)
4. Alaturka saate göre. Bugünkü saatle yaklaşık 03.00. (Y.N.)
5. (Fr.) *Observation*: Uyarı. Gözlem, gözleme, müşahede. (Y.N.)

dedururken dadı kalfa başında bir örtüyle salonun kapısı önünde göründü:

"Beyim! Hâlâ oturuyor musun? Hanımefendi de ben de merak ettik, bu ne yağmur beyciğim?"

"Sorma! Bu yağmur değil, *delüj*[1]!"

"Gerçek pek delice yağıyor, ortalığı sel basacak, galiba yakınlarda bir yere de yıldırım düştü."

"Valide yatmadı mı?"

"Hayır! Misafirler vardı, bitişikler, şimdi gittiler..."

"Nasıl gidebildiler?"

"Beklediler, beklediler, yağmurun dineceği yok, gittiler. Hanımefendi çok üzerlerine düştü kalınız diye ama kalmadılar..."

"Saat kaç acaba?"

"Saat yediye[2] geliyor."

"Gerçek, altı buçuğa beş var."

"İçeri girmeyecek misiniz?"

"Sen git mumları yak, ben de geliyorum."

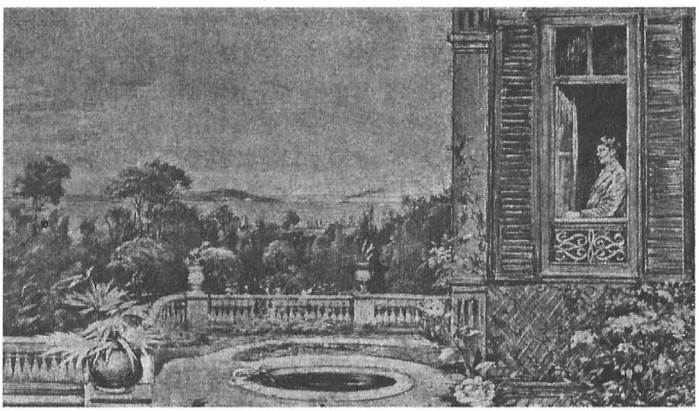
Gerçekten dadı kalfa çekildiği gibi Bihruz Bey de yerinden kalktı, doğruca yatak odasına gitti, soyundu, mumlarını söndürdü, yatağına girdi. Fırtınanın, yağmurun yürek parçalayan bağırışlarını işitmemek için kulaklarından birisini yastığa yapıştırdı, diğerinin üzerine yorganı çektiyse de gürültüyü işitmemek mümkün değildi. Halbuki Bihruz Bey'in akşamdan beri tutturduğu hırçınlık sebebiyle takatten düşen hayalî aşk çocuğunu uyutmak için tabiatın bu üzüntülü feryadı korkunç ve fakat etkili bir ninni hükmünü icra ediyordu. İşte dehşete düşmüş kulağı bu ninniyi dinlediği zaman *satir* gör-

1. (Fr.) *Déluge*: Tufan, şiddetli yağmur. (Y.N.)
2. Alaturka saate göre. Bugünkü saatle yaklaşık 04.00. (Y.N.)

müş gözleri de *veyyöz*'ün[1] fanusu üzerinde görünen açık yüzlü Zühre'yi temaşa ede ede Bihruz Beyefendi uyanıklık âleminin ruhu yoran karmaşasından tamamıyla uzak olan tatlı uyku âlemine geçtikten sonra gölgeli, güzel kokulu ve iki tarafı ağaçlarla kaplı yollardan geçerek bildiğimiz hayalî gezinti yerinden daha mükemmel bir parka dahil oldu.

عبد سودانی

12

Bihruz Bey penceresini açar, Çamlıca'ya doğru bakar. (Resim: Halil Bey)

Bihruz Bey ertesi sabah saat ikiye doğru[2] gözlerini tatlı uykudan açtığı zaman, odanın içerisini ışık içinde görünce aşırı bir heyecan ve sevinç içinde yatağından fırladı, pencerelerin perdelerini kaldırdı, bir pencere açtı,

1. (Fr.) *Veilleuse*: Gece kandili. (Y.N.)
2. Alaturka saate göre. Bugünkü saatle yaklaşık 11.00. (Y.N.)

dışarıya doğru bir baktı. Bakışlarının maruz kaldığı güzel manzara, geceki halin tam zıddıydı. Geceleyin öfkeler, şiddetler içinde ağlayıp feryat eden tabiat adlı nazlı güzel, etrafında henüz kurumamış olan gözyaşlarından dolayı mahcubiyetini gizleyemediği halde güzel güzel tebessüm ediyordu. Birkaç saat evvel ufukları tamamen kaplayan kara bulutlardan gökyüzünün gülümseyen çehresinde bir leke bile yoktu. Ağaçlar, çimenler, dağlar, taşlar yıkanmış, toprakların tozları basılıp yerler –Çamlıca ve civarı kırlarına mahsus– sarılığı almıştı. Ağaçların dalları ve yaprakları üzerinde yığın yığın duran elmas parçaları hafif esen rüzgârın en küçük bir titremesiyle yerlere dökülür; tabiatı nurlar, sevinçler içinde görmekle bu kâinatın sahibinin bu güzel kudretini ululamak amacıyla neşeyle Allah'ın birliğinin nağmelerini söylemeye koyulmuş olan bu mübarek kuşlar, kendilerine sefa sürme yeri saydıkları huzur dolu ağaçların birinden diğerine uçar, elmas saçan dalların birinden diğerine konardı. Dağların yeşil renkleri –üzerlerindeki toz örtüsünün sıyrılmasıyla– bazen daha da koyulaşmış, bazen daha da açıklığa dönmüş, yani gönül açıcı tabii rengini bulmuştu!

Bihruz Bey, tabiatın bu insanı ferahlatan eserlerini yarım saat seyretti. Güneşe baktıkça öpeceği geliyordu. Çünkü kaç günlerdir hasretini çektiği gönle ferahlık veren ay yüzlü sevgiliyi bu güneşin sayesinde görebileceğini düşünüyordu.

"Ne kadar güzel! Ne kadar parlak! Güzel *natür*! Bugün o da aynı benim sevgilim gibi *blond*! Demek ki yarın kendini göreceğim. Evet! Yarın mutlak gelir. Mektubumu takdim ederim. O da elbet güzelce kabul eder, eğer bizim zevzek yine bir *entrig* yapmazsa... Bakalım talih ne gösterir."

Bihruz Bey o sevinçle her zamanki gibi hazırlandı,

tuvalet'ini[1] yaptı, kahvaltısını yedi, dadı kalfayla sevinçli bir şekilde şakalaşmalardan sonra selamlığa[2] çıktı. Odasına girdi, yazıhanesinin gözünü açtı, o gözün içinde saklı bulunan aşk mektubunu eline aldı. İçindeki *kompliman*'ları[3], *santiman*'ları bir daha görmek istediyse de mektup kapanmış, mühürlenmişti. Açmaya kıyamadı. Tekrar göze bıraktı. Lel lele lel lel, lel lele lel lel lel lele lel lel, lel lel la!

"Mösyö Piyer... ne iyi adamdır! Bugün şu hoş hediyeyle beni memnun etmek için dün mahsus darılttı diyeceğim geliyor. Bakalım daha neler var? Bakalım bizim *Brav*[4] *şövalye dö Foblas* daha neler diyor?"

Profesör Piyer'in hediye ettiği resimli kitap Bihruz Bey'in pek kıymetlisi olduğundan parkta bulunmadığı zamanlar bunu okuyarak hayallerini aydınlatırdı. Yine kitabı eline alarak evvela resimlerini –belki ellinci defa olarak– temaşayla ötesinden berisinden okumaya başladı.

Bey bu lezzetli okumaya gereği gibi dalmıştı. Odanın kapısı yavaşçacık vuruldu.

Tık tık!

"*Antre*!"[5]

Kapıya vuran Mişel'di. İçeriye girdi. Elinde bir gümüş tepsi, tepsinin içinde üzeri Fransızca yazılmış bir mektup vardı. Mektubu beye arz etti. Bey mektubu alıp açmaya uğraşırken kucağındaki kitap yere düştü. Mişel hemen eğildi. Kitabı yerden alırken kitap açıldı, en parlak resimlerden biri meydana çıkıverdi. Mişel de bunu

1. Süslenme, hazırlanma. (Y.N.)

2. Eskiden konak, köşk gibi büyük meskenlerde erkek misafirleri kabul etmek için kullanılan bölüm. (Y.N.)

3. (Fr.) *Compliment*: İltifat. (Y.N.)

4. (Fr.) *Brave*: Yiğit, iyi yürekli. (Y.N.)

5. (Fr.) *Entrez*: Girin. (Y.N.)

gördü. O zaman bey, kitabı uşağın elinden almakla beraber zavallıyı haksız olarak, "Hayvan herif! Defol oradan!" diye hem azarladı hem de yanından kovdu.

Gelen mektupsa sarı arabayla bakla kırı hayvanların kararlaştırılmış bedeli olan dört yüz on sekiz ve bunların taşıma masrafı olan kırk dokuz ki toplam dört yüz altmış yedi liradan geriye kalan yüz elli liranın dört ay içinde taksitle ödenmesi şartının gereği olarak birinci taksit zamanının geldiğine daha bir on beş gün varsa da paraya lüzum olduğundan, Bihruz Beyefendi birinci taksidi şimdiden verirlerse bunun memnuniyet sebebi olacağına dairdi ve "Beyoğlu'nda ikamet eden fabrika sahibi komisyoncu Jan Kondoraki" imzasını içeriyordu.

Bihruz Bey bu mektubu okumaktan pek hoşnut kalmadı. Çünkü evvela *Lez Avantür dü Şövalye dö Foblas*'ı tatlı tatlı okurken onu elinden bırakmaya mecbur oldu. İkinci olarak kitabın mahrem resimlerinden bir tanesini o Mişel olacak *embesil*[1] gördü. Üçüncü olarak ilk taksite daha bir aydan fazla zaman vardı. Bey uşağı çağırdı:

"Mişel!"

"Mösyö!"

"Böyle bir kâğıdı bana getirmeye nasıl cesaret ediyorsun? Sen bilmiyor musun ki birinci taksitin gelmesine daha bir ay var? Git söyle cevap yoktur..."

"Başüstüne *ekselans*!"

Zavallı Mişel kapalı bir mektubun içinde ne olduğunu ve özellikle birinci taksitin gelip gelmediğini nereden bilecek ve bilse de beyefendiden emir almaksızın mektup getiren adama cevap vermeye nasıl cesaret edecekti? Bihruz Bey canının birkaç şekilde sıkıntıya düşmesinden

1. (Fr.) *Imbécile*: Aptal, budala. (Y.N.)

buraları hesaplayamamış ve zavallı Mişel'i bir ikinci defa daha haksız yere azarlamıştı.

Mişel'i def ettikten sonra Bihruz Bey bıraktığı kitabı tekrar aldı, okumaya devam etmek istediyse de yapamadı. Kitabı bıraktı, üzgün bir şekilde düşünmeye başladı:

"Lakin taksit zamanı gelince paraları nasıl vereceğiz? Üç gün evvel Mir'e yüz doksan lira verdim, Heral'in hesabına bakmadık. Alber'inki iki yüz otuz lira olmuş. Paris'ten gelecek eşya da gelmedi. Biz bu borçları nasıl ödeyeceğiz? Valide pek fena dargın, yemin etmiş, konağı sattırmayacakmış. Elmasları da birer birer satıp konsolideye[1] çevirdiğini işitiyoruz. Elli yaşında kadın, bilmem daha ne kadar yaşayacak ki bu kadar para canlılık ediyor? Kulekapısı'ndaki mağazadan elime pek az şey geçti. Galata'daki hanın parasından kalan altı yüz lira ancak üç-dört aylık cep harçlığım demektir. *Mon diyö*! Bu borçları ödemeye bir çare bulamazsam ben ne yaparım? *Anfen*[2]. İstanbul'daki eve dört bin lira veriyorlar ya! Bir şey yaparız, artık valide hanım buna karışmasın. O benim babamdan kalan bir şey! Bir dört bin lira daha elime geçerse bin lirasıyla borçları öderim. Üç bin lirayla da konsolide alsam epeyce *entere*[3] getirir. Artık bundan sonra serseriliği de bırakmalı, artık evleneceğim. Evlilere yakışan da *saj*[4] olmaktır. Ümitsiz olacak bir hal yok. Lel lele lel lel... lel lele lel lel... lel lel lele!"

Bihruz Bey ilk olarak kendisini pek müteessir eden bu düşüncelerden de kurtulmanın çaresini buldu. Eldeki nakit parası olan altı yüz lira bitinceye kadar Süleymaniye'deki konağı satmaya karar vermişti. Beyoğlu'ndaki,

1. Hisse senedi. (Y.N.)
2. (Fr.) *Enfin*: Nihayet. (Y.N.)
3. (Fr.) *Intéret*: Kâr, faiz. (Y.N.)
4. (Fr.) *Sage*: Bilge, olgun. (Y.N.)

Galata'daki dükkânları, hanları satan komisyoncu bundan evvel Süleymaniye'deki konağa da dört bin lira kadar veren bir müşteri bulmuştuysa da o zamanlar beyin paraya ihtiyacı olmadığı gibi valide hanımdan da bir derece muhalefet gördüğünden konak satılmamış ve fakat komisyoncunun da bir zamanlar gerek konaktan gerek köşkten hiç çıkmayan ayağı bütün bütün kesilmişti. Fakat yeri bilindiğinden gerektiğinde kendisini buldurmak mümkündü.

Çamlıca Bahçesi münasebetiyle Bihruz Bey'in muhabbeti yazlığına yoğunlaşıp kışlığı nazarından bütün bütün düştüğünden makul olan köşkü satıp konağı elden çıkarmamakken Bihruz Bey bunun aksini duruma daha uygun bulmuştu.

İşte beyefendi birkaç ay sonra düşeceği darlığa karşı konağı satmak tedbirini düşünmekle endişelerini pek çabuk geçirdi. Gönül rahatlığıyla *dejöne*'sini etti, her zamanki gibi mesire mesire dolaşmak için arabasına bindi. Çıktı gitti!

O günün akşamında bahsedilmeye değer fevkalade bir hal olmamıştı. Bey âdeti olduğu üzere saat birde[1] akşam yemeğini yedi. Bir-iki saat salonda vakit geçirdi. Erkence hareme gitti, soyundu yattı. Dokuz saat kadar aralıksız rahatça uyudu.

Sabahleyin gözlerini açtığı gibi pencereye koştu, perdeyi kaldırdı. Hava fevkalade güzeldi. "*Kel bel jurne*!"[2] diyerek seviniyordu. Çünkü bu güzel günün adı cumaydı. Bu sabahki *tuvalet*, her günden uzun sürdü. Yirmi-yirmi beş kadar kolalı Frenk gömleğinden hiçbirisini Bihruz Bey beğenmediği için dadı kalfaya darılıyordu:

1. Alaturka saate göre. Bugünkü saatle yaklaşık 22.00. (Y.N.)
2. (Fr.) *Quelle belle journée*: Ne güzel gün. (Y.N.)

"Bunları Marigo mu ütüledi? Ne kadar da fena!"

"Evet beyim! Marigo ütüledi, hem de pek fena değil."

"Senin için fena değil ama benim için pek fena! Bu *pili*'ler[1] nedir?"

"Neresi kirli ben görmüyorum."

"Kirli demedim a canım *pili* diyorum sana, buruşuk..."

"Pekiyi, söyleyelim de bir daha dikkat etsin..."

"Hem söyle, hem de yine dikkat etmezse *konjediye*[2] olacağını anlat..."

"Gonçe diyen kim? Anlamadım."

"*Kom tü e drol*![3] *Konjediye* diyorum *konjediye*, kovarım demek..."

"Artık ben bilmem..."

"Şu pantolonlara baksana, ne fena *pili*'ler yapmış! Kim devşirdi bunları?"

"Ben devşirdimdi..."

"Boyunbağlarını nereye koydunuz? Yeni gelenleri..."

"Hepsi çekmenin gözünde olacak..."

"Hani ya yeni mendiller?"

"Daha yıkanmadı..."

"Gördün mü ya, öyle şey olur mu? Şimdi ben ne yaparım?"

"A beyim, çekmenin gözünde belki yüz tane mendil var. Bir tanesini beğen, alıver..."

"*Vuy*! *Mezil nö son pa marke*..."[4]

"Niye rezil olsun? Onlar da yeni yeni mendiller..."

"Markalı değil... Markaları yok onların..."

1. (Fr.) *Pli*: Kıvrım, büklüm, kat. (Y.N.)

2. (Fr.) *Congédier*: Kovmak. (Y.N.)

3. (Fr.) *Comme tu es drôle*!: Ne tuhafsın! (Y.N.)

4. (Fr.) *Oui. Mais ils ne sont pas marqués*: Evet. Ama onların markası yok. (Y.N.)

"Markalısı da var, dün ütülenirken gördüm."
"Terziden gelen kostümleri göremiyorum."
"Hepsi burada..."
"İskarpinlerim gelmedi mi?"
"Bilmem, besbelli gelmedi."
"Şu potinleri ver bakayım."

Dadı kalfayla gerçekleşen şu konuşmadan da anlaşılır ki Bihruz Bey bugünkü cuma tuvaletine fevkalade ehemmiyet veriyor ve o yüzden gömlekten, boyunbağından, mendilden, pantolondan, ayakkabıdan kendisine en çok yakışacağı belirlemekte zorluk çekiyordu.

Gömleğin, yeleğin, pantolonun, jaketin, potinin birini giyip birini çıkararak hele tuvalet işine nihayet verebildi. Selamlığa çıktı. Doğru *kabine dö travay*'ına girdi. Yazıhaneden mektubu çıkardı, jaketin cebine güzelce yerleştirdi. Oradan salona geçti. Salondaki çiçekliğin içindeki taze çiçeklerden güzel bir gül seçti. Jaketinin iliğine taktı. Biraz oturdu, biraz gezindi. Her çeyrekte bir kere saatine baka baka nihayet öğle vaktine yetişti. Derhal *dejöne*'yi ısmarladı. Çünkü bu sabah kahvaltıyı atladığından karnı iyice acıkmıştı. Yemekten sonra salonda biraz daha oturdu. Gezindi. Bir aralık yine *kabine dö travay*'a geçti. *Şövalye* kitabını açtı, karıştırdı. Nihayet saatine baktı, saat yedi buçuğu[1] geçiyordu.

"Mişel!"
"Mösyö!"
"*Ma vuvatür*!"
"*Tut alör ekselans*!"[2]

Bir çeyrek sonra bey arabasına bindi. *Koşe* de yerine geçti, gırr!

1. Alaturka saate göre. Bugünkü saatle yaklaşık 16.30-17.00. (Y.N.)
2. (Fr.) *Tout à l'heure, excellence*: Hemen efendim. (Y.N.)

13

Arabanın bu defa gittiği yeri söylemeye gerek yoktur ki hikâyeyi takip edenlerce o yerin Millet Bahçesi' nden başka bir yer olamayacağı bilinen bir şeydir.

Evet! Beyefendi arabasını her zamankinden ziyade bir süratle sürerek Tophanelioğlu'ndan bahçenin alt başına varıp da içinde ve dışında fevkalade bir kalabalığın izdiham olup dolaştığını görünce buraya yetişmekte biraz geç kalmış olduğuna üzülerek kim bilir kaçıncı dönüşünü gerçekleştiren arabaların arasına epeyce zorlanarak karışabildi.

Bu şekilde ağır ağır giderek yukarıki meydancığa ulaşınca sıra halinde dolaşan zincirden arabasını kurtardı, gazinoya yakın bir yere çekti, durdurdu. Kendi derhal arabadan fırladı, doğruca bahçeye girdi. Sürü sürü gezen rengârenk cennet çiçekleri içinde aradığına benzer bir sima göremeyince –hikâyemizin başlangıcında tarif olunduğu şekilde– aşağıki kapıya yakın bir yer seçip oturdu. Bir bira ısmarladı. Sarışın hanımın gelişini sabırsızlıkla beklemeye ve bu şiddetli bekleyiş içinde daima saatine bakıp her beş dakikada bir kere de kapıya doğru gidip gelmeye başladı.

Evet! Bahçeye süslü hanımların, şık madamların mavi gözlüsü, kara kaşlısı, ela gözlüsü, sırma saçlısı, uzun boylusu, kısası, narin yapılısı, şişmanı, kısacası her türlüsü girip çıkıyor fakat Bihruz Bey'in hayalinde yetiştirdiği siyeh-çerdesi bir türlü görünmüyordu. "Siyeh-çerde" görünmediği gibi landosu dahi belirmiyordu.

Uzun olduğu kadar şiddeti artmakta olan bu bekleyiş içinde zavallı Bihruz Bey'in zihni birtakım sıkıntılı

ihtimallerin keşmekeşine düşmüştü ki en üzücüsü Periveş Hanım'ın Keşfi Bey'e başka bir yerde *randevu* vermiş olmasıydı. Zira bahçe seyircileri arasında Keşfi Bey dahi görülemiyordu. Bu dayanılmaz ıstırap içinde saat on buçuğa[1] gelip ümidin bütün bütün kesilmesi dakikaları yaklaşınca bey için için "of"larını artık zapt edemez olmuştu. Bir aralık yine yerinden fırladı, kapıya doğru gitti. Sürekli dolaşan araba zincirini teşkil eden arabaların geçişine içeriden üzüntüyle bakıyordu. Birdenbire bütün vücudu bir titremeye tutuldu. Çehresi önce kızardı, sonra sarardı, daha sonra yemyeşil oldu. Bulunduğu noktadan sol tarafa koşmak istedi. Orası geçit vermez derecede sık bir ormancıktı. Ormancığın azıcık yukarısına gitti. Orası bahçenin kenarına uzanan bir düzlükse de bir-iki madama, birkaç erkek, birkaç da çocuktan oluşan bir aile sandalyeleriyle bir halka teşkil ederek orada oturuyorlardı. Bihruz Bey gözlerini bahçenin dışarısındaki kargaşalığa dikmiş olduğu halde bunların üzerine doğru süratle yürüdüğünü oturan çocuklar görünce korktular. Analarının, babalarının kucaklarına sığındılar. Bihruz Bey hareketini kesinlikle kesintiye uğratmadı. "Pardon!" diyerek oluşmuş halkayı çiğner gibi aralarından geçti, hatta geçerken bir-iki sandalye de devirdi, bahçe duvarının dibine gitti. Biraz durdu, yine geldiği tarafa döndü. Fakat dönerken halkayı bütün bütün bozulmuş, dağılmış buldu. Tekrar kapıya doğruldu. Yine döndü. En sonra yerine gitti, garsonu çağırmak için bastonunun ucuyla bira kadehine hızlı hızlı vururken kadeh devrildi, sonra yere düştü kırıldı. Sonunda garson da yetişti. Bey bira ve kadeh paralarını ayrı ayrı ödedikten sonra pardösüsünü koluna aldı, yine fevkalade bir süratle yukarıki kapıya

1. Alaturka saate göre. Bugünkü saatle yaklaşık 19.30. (Y.N.)

doğru yürümeye başladı. O süratle hem gider hem de, "*Enkonyito*![1] *Enkonyito*! *Diyabl*![2]" diye söylenir, herkesi kendine hayretle baktırırdı. Bu kadar telaş, heyecan ve harekete sebepse beyefendi başlangıçta kapıdan arabaların geçişini seyrederken sevgilinin hayalinin adi bir kira arabası içinde kendisine görünmesiydi.

Gerçekten Periveş Hanım, Çengi Hanım'dan başka Gülşeker Hanım adında diğer bir genç arkadaşıyla beraber bahçe seyrine gelmişler ve Gülşeker Hanım'ın "tuvalet"i böyle bir seyrin gereklerine uygun bulunmadığından arabadan hiç çıkmamak hakkında gösterdiği arzuya bağlı olarak üç hanım bahçeye inmekten sakınıp hemen hemen iki saatten beri durmadan arabaların içinde dönüp dolaşmakta bulunmuşlardı. Bihruz Bey ise sevgilisini bahçenin içinde beklediği kadar açık kapının önünden geçen arabaları da bakışlarından kaçırmıyorduysa da bunların içinde daha önce bahsedilen landoya benzer bir şey göremediğinden ve sarışın hanımın öyle adi bir kira arabasıyla böyle bir seyir yerine gelmeye tenezzül edebileceğine ihtimal veremediğinden beyhude sıkılıp duruyordu.

Tam iki dakikada Bihruz Bey yukarıki kapıdan çıktı. Sevgilinin hayalini taşıyan arabanın rengine, biçimine, arabacının kılığına kıyafetine, hayvanların donuna başka başka dikkat etmişti. Daima dönen araba zinciriyse izdihamın fevkaladeliğinden dolayı pek ağır hareket ediyordu. Beyefendi hedeflediği arabanın gelişini bekleyerek bir kenarda bastonuna dayandı durdu.

Beş dakika geçmedi, sonunda araba köşeyi döndü. Tam beyin bulunduğu noktayla aynı hizaya gelince Bih-

1. (Fr.) *Incognito*: Kıyafet değiştirerek. Kendini tanıtmadan ve gizli adla. (Y.N.)
2. (Fr.) *Diable*: Şeytan. (Y.N.)

ruz Bey jaketinin cebinden bahsedilen aşk mektubunu çıkardı. Arabanın içinde kırılarak tebessümlere başlayan Periveş Hanım'a saygılı bir *reverans*[1] ettikten sonra Fransızca, "Madmazel! Mustarip ve perişan gönlümün konuşan fotoğrafı olan bu mektubu yüce zatınıza sunmama müsaade buyurunuz!" diyerek ve araba yürüdüğü kadar bu da yanı sıra giderek mektubu arz etti.

Bunun üzerine genç hanımların ikisi birden bir kahkahadır kopardılar. Bunların karşılarında oturan Çengi Hanım da, "Hadi, hadi! Çekil oğlum! Ayıptır!" diyordu. Fakat bu dakikada Bihruz Bey'in duman içinde bulunan gözleri hiçbir şey görmediği gibi asabi bir uğultuya tutulan kulakları da hiçbir şey işitemediğinden elindeki mektupla arabayı takipte devam ediyordu. Nihayet Gülşeker Hanım, beyin haline acıdığından dolayı değil o belayı başlarından def etmek için kolunu uzattı, elinden mektubu aldı. Bey de oradan çekildi.

Bihruz Bey bu esnada adeta sersemlemişti. Arabadan ayrıldıktan sonra bıraktığı noktaya geldi durdu. Markalı mendilini çıkardı. Alnından, şakaklarından fışkıran terleri silmeye başladı. Mektup sunmak için arabaya sırnaştığını görenler kendisini birbirlerine gösterip gülüşüyorlardı. Fakat Bihruz Bey'in gözlerini bürüyen duman henüz ortalıktan kalkmadığından o hiçbir şey görmüyordu. Biraz dinlendikten sonra aklı başına gelmeye başladı. O zaman başarısının verdiği neşe rengi yüzüne yansıyarak yüzünde bir gülümseme meydana geldi. Bunun üzerine tekrar bahçeye girdi. Aşağı doğru rahatlamış bir şekilde giderken yolunun üzerinde karşılaştığı, oturma yerlerinde gördüğü mösyölerden, madamlardan biraz göz aşinalığı olanlara *reverans*'lar edip az buçuk ta-

1. (Fr.) *Révérence*: Derin saygıyla eğilme. (Y.N.)

nıştıklarına el vererek, "*Koman sa va*?"[1] deyişi beyefendinin aşırı sevincine delalet edecek hallerindendi.

Bu şekilde iki-üç kere bahçenin içini dolaştı. Kendisi gezindiği sırada verdiği aşk mektubunun içindeki parlak ibarelerden, etkili ve harekete geçirici sözlerden bazılarını zihninden geçiriyor ve mektuba eklediği *kuple*'lerden

Bir siyeh-çerde civandır
Hayli dem hayli zamandır

mısralarını orkestranın ahengine uydurup söylüyordu.

O güzel mektubun, o nazik *kuple*'lerin yüreğinde ne tesir yaptığını Periveş Hanım'ın simasından anlamak üzere bir aralık beyefendi bahçenin yukarıki kapısından çıktı. Doğru arabasına gitti. Yerine oturdu, koşumları eline aldı, bekledi.

Bu esnada vakit on biri[2] geçmiş, sürekli devreden araba zinciri de hayli seyrekleşmişti. Zincir üç defa devrini yaptı. Sevgilinin hayalini taşıyan araba görünmedi. O zaman bey saatine baktı. On bir buçuk olduğunu görünce, "*İle tar*[3], *probablöman*[4] gitmişler, *alon*[5] takip edelim, bu defa *jö latrapöra jesper*[6], beni yolda beklemesi lazım gelir," dedi. Aşağıya doğru arabasını dörtnala sürdü. Tophanelioğlu'nun dört yol ağzına gelince yine şaşırdı. "Takipten ne çıkacak, pazar günü kendisini görecek değil miyim?" diyerek Bağlarbaşı yolunu tuttu. Bağlar-

1. (Fr.) *Comment ça va*?: Nasılsınız? (Y.N.)
2. Alaturka saate göre. Bugünkü saatle yaklaşık 20.00. (Y.N.)
3. (Fr.) *Il est tard*: Geç oldu. (Y.N.)
4. (Fr.) *Probablement*: Muhtemelen. (Y.N.)
5. (Fr.) *Allons*: Haydi. (Y.N.)
6. (Fr.) *Je l'attraperai j'espère*: Umarım yakalayabilirim. (Y.N.)

başı'ndan Nuhkuyusu ve Duvardibi yoluyla Haydarpaşa'ya indi.

Oradan Koşuyolu'yla köşküne geldi. Köşke varınca Mösyö Piyer'in gelip gelmediğini sordu. Mösyö Piyer yarım saat evvel gelmiş, salonda gazete okuyordu. Bey doğru salona girdi:

"*Bon suvar şer profesör*!"[1]

"*Bon suvar mon* beyefendi, inşallah iyisiniz?"

"Mersi! Pek iyiyim, zatıâliniz?"

"Geçen akşam eve biraz geç gittim, hava da rutubetliydi, nezleye uğramışım."

"Zararı yok, bu akşam ders yapmayız. Olmaz mı?"

"Hayır! Benim nezlem derse asla mâni değildir. Her vakitki gibi çalışabiliriz."

"Pekâlâ! Lakin *şer profesör*, getirdiğiniz o güzel kitap adeta bir *trezor*[2]."

"Evet! O kitap *amur dö fam* hikâyeleri içinde bir tanedir."

"Hikâyeler güzel. Ya o resimler!"

"*Apetisan*[3] değil mi?"

"*Eksitan plüto*!"[4]

"Lakin çokluk bakmamalı..."

"Gerçek... Mişel size bir şey söyledi mi?"

"Ne gibi?"

"Zira kitabın resimlerinden bir tanesini *par aksidan*[5] görmüştü de..."

"Hayır! Hiçbir şey demedi."

1. (Fr.) *Bonsoir cher professeur*: İyi akşamlar sevgili profesör. (Y.N.)
2. (Fr.) *Trésor*: Hazine. (Y.N.)
3. (Fr.) *Appétissant*: Arzu uyandırıcı, istek artırıcı. (Y.N.)
4. (Fr.) *Excitant plutôt*: Daha çok tahrik edici. (Y.N.)
5. (Fr.) *Par accident*: Kazara. (Y.N.)

Bunlar bu konuşmadayken salona giren Mişel yemeğin hazır olduğunu haber verdi. Bihruz Bey aziz hocasının koluna girdi. *Sal a manje*'ye götürdü. Sofraya oturdular. Öteden beriden konuşarak yemeği bitirdiler. Tekrar salona geçtiler.

Bihruz Bey'in ders yapmaya bu akşam hiç isteği yoktu. Hatta Mösyö Piyer nezlesi olduğundan bahsettiği zaman beyefendinin, "Bu akşam ders yapmayız," sözünü birdenbire söylemesi de o isteksizlikten dolayıydı.

Salona girilip kahveler içildikten sonra Bihruz Bey oyun masasını ısmarladı, mumları yaktırdı, Mösyö Piyer'e hitaben, "*Nu zalon fer kelkö parti dö tranteön*!"[1] dedi. Karşı karşıya geçtiler, oturdular. Oyuna başladılar.

Oynanan oyun alaturka "otuz bir"di[2] ki davsız[3] olarak her partisi bir çeyrek liraya olmak üzere anlaşmaya varılmıştı.

Mösyö Piyer bu oyunu kış geceleri Bihruz Bey'in konağına toplanan genç beylerden görmüş öğrenmiş ve hatta ara sıra kendisi de beylerin oyununa girişerek hayli kâr elde etmişti. Mösyö Piyer bu akşam da kazanmaya başlayınca Bihruz Bey'i çabuk kaçırmamak için oyunda türlü maskaralıklar eder ve ara sıra Fransızların, "Oyunda talihi yâr olan aşkta şanssız, oyunda talihi yâr olmayan aşkta şanslı olur," meşhur sözünü beyin kulağına ulaştırıp oyunda yenilmeye kışkırtmaktan da uzak durmazdı. Bey de bu lakırdıyı işittikçe –hayali zaten hiçbir dakika gözünün önünden savulmayan– sarışın hanımın talihine oynarken mesela kaba on dörtte yatar, otuzda on dörtte kâğıt çeker, partiyi zorla kaybederdi. Arada dondurmalar

1. (Fr.) *Nous allons faire quelques parties de trente et un*: Birkaç parti otuz bir oyunu oynayalım. (Y.N.)

2. Elli ikilik bir desteyle oynanan bir tür iskambil oyunu. (Y.N.)

3. (Fr.) *Dé*: Oyun zarı. (Y.N.)

da yenilerek, kahveler de içilerek üç saat devam eden oyuna nihayet verildi. Mösyö Piyer beş buçuk lira kârla oyundan kalktığı zamandı ki nezlesini hatırlayabildi ve, "Oh! Ne kadar yoruldum! İzin verirseniz odama gideyim. İstirahate muhtacım," diyerek beyden müsaade istedi. Zaten saat de beşe[1] gelmişti. Birbirlerine, "*Bon suvar,*" dediler, ayrıldılar: Mösyö Piyer yatak odasına gitti, Bihruz Bey de hareme girdi. Birisi beş buçuk lira kazancın şevk veren keyfine, diğeri bir gün sonra gerçekleşecek aşk görüşmesinin hayalî zevkine dalarak uyudular!

1. Alaturka saate göre. Bugünkü saatle yaklaşık 02.00. (Y.N.)

Üçüncü Kısım

1

Bihruz Bey aşk görüşmesi için kendince kararlaştırdığı pazar günü, bir gün evvelkinden daha pek çok itinalarla *tuvalet*'ini yapıp hazırlandıktan, öğle yemeğini de yedikten sonra saat sekize[1] gelmeden arabasına bindi, Tophanelioğlu yoluyla Çamlıca'ya giderken Millet Bahçesi'ne de sevgiyle bir bakış atarak bekleme yerine vardı.

O gün hava kapalı, sıcak orta derecede, yollarsa üç gün evvelki yağmurlardan dolayı tozdan arınmış olduğundan Çamlıca seyri için en müsait günlerden ve fazla olarak pazara da denk geldiği için birtakımı midelerini birer küçük havuz gibi Çamlıca suyuyla doldurup içerisine sardalya balığı salıvermek, diğer takımı da tavla oyunuyla vakit geçirmek, bazıları nargile safasına koyulmak, diğer bazısı da Çamlıca gibi İstanbul'un, Boğaziçi'nin her tarafını bakışları altına almaya ve on iki burcun on üçüncüsü sayılmaya layık olan yüksek bir noktadan yukarıya

1. Alaturka saate göre. Bugünkü saatle yaklaşık 17.00. (Y.N.)

ve aşağıya, sağa ve sola hayretle kendinden geçen bakışlar atmak ve tabiatın bin bir türlü görüntüsünü seyrederek kalbini ve ruhunu ferahlatmak, fikir ve vicdanını rahatlatmak maksatlarıyla sabahtan beri akın akın gelen halk iskemleler, kaba hasırlarla oturulacak yerleri tamamen tutmuş ve bu karmakarışık kalabalığın konuşmalarının ve hareketlerinin karışıklığına ve kahveci çıraklarının, "İki şekerli, bir sade, üç lokum!" yollu haykırmalarına –muhallebici, dondurmacı, leblebici, eğlencelik şamfıstıkçı, şekerci, simitçi gibi– hiçbir mesireden eksik olmayan satıcıların çeşitli seda ve edalarla bağırıp çağırmalarına bir fena keman, bir adi lavta[1], bir soğuk klarnete, bir de porsuk teften ibaret incesazın kaba takımı tarafından –mevcut halkın yüzde doksan dokuz üç çeyreği için bedava olarak– icra olunan kulak tırmalayıcı ahengin eklenmesi ve öte tarafta büyük küçük herkesçe bilinen Çamlıca'nın tatlı suyunun kaynağı yakınlarında çadır açan kebapçının kızgın ateş üzerinde mavi ve yağlı dumanları buram buram çıkıp etrafa yayılan köftesinden, kebabından, ciğer tavasından, piyazlı fasulye salatasından yayılan iştah bırakmayan kokuların tertemiz havayı kaplaması o benzersiz yeri tertipsiz, çirkin, tatsız, liyakatsiz bir şenlik yerine döndürmüştü. Bihruz Bey o gösterişli *ekipaj*'ıyla teşrif edip de Çamlıca'yı bu hal ve manzarada görünce fena *endinye*[2] oldu, ziyadesiyle canı sıkıldı.

Çünkü beyefendi orta set üzerinde büyük çınarın altında tek başına sandalyesine kurulup ayağını da ayağının üzerine atacak da sevgili "siyeh-çerde"sini öyle bekleyecek, siyeh-çerdenin landosu uzaktan göründüğü gibi görüp görmemezliğe gelecek, siyeh-çerde landosundan

1. Mızrapla çalınan, gövdesi uddan küçük, sapı uzun, uda benzer bir çalgı. (Y.N.)

2. (Fr.) *Indigne*: Kızgın, gücenmiş. (Y.N.)

indikten sonra beyin bu tavrına dikkatle, "Acaba beyefendiyi beklettim de darılttım mı?" diye meraklanıp telaşlı telaşlı bayırdan yukarı çıkarken beyin gözüne ilişecek, bey hemen yerinden fırlayıp siyeh-çerdenin yanına gidecek, tekrar tekrar reveranslardan sonra birlikte tepeye kadar çıkacaklar, o zaman siyeh-çerde *korsaj*'ından pembe renkli, zarif, kokulu, ufacık bir zarf içinde bir mektup çıkaracak, Bihruz Bey'e, "Sizin mektubunuz gibi bu da *sufran*[1] bir yüreğin fotoğrafıdır. Zatıâlinizinki *artistik* bir fotoğraf olduğu için güzeldir. Bu onun yanında kabadır, *rötuş*'suzdur[2]. Lakin pek *egzak*'tır[3], pek *fidel*'dir[4]. Onun için sunmaya cesaret ediyorum," deyip mektubu beye verdikten sonra, "Fotoğrafı Paris'te mi, Londra'da mı, Viyana'da mı öğrendiniz?" diyecek. Bihruz Bey de ona cevaben, "Avrupa'ya gitmedim fakat bir-iki hafta sonra Paris'e gitmek istiyorum," deyince siyeh-çerdenin benzi sapsarı kesilerek, vücuduna titremeler gelecek, gözleri yaşararak, "Beni bu hale getirdikten sonra kendiniz Paris'e gitmeyi düşünüyorsunuz. Mademki gidecekmişsiniz, benim gibi bir zavallıyı deliye döndürüp de buralara kadar niçin getirdiniz?" yollu şikâyetlere, sitemlere kalkışacak, Bihruz Bey de, "Birinci *rankontr*'ımızdan beri gözlerime uyku girdiği var mı? Bir dakika sizi düşünmediğim var mı? 'Hayalimin' parkında sizden başka bir dolaşan var mı?" cümlelerini söyledikten sonra, "Paris'e gitmekteki amacım yakında lazım olacak bazı şeyleri kendim beğenip almak..." kelimelerini söylerken siyeh-çerde ikinci defa olarak tekrar sararacak, o zaman beyefendi, "Evet efendim! Sizden kaçmalıyım, sizi o ka-

1. (Fr.) *Souffrant*: Elemli. (Y.N.)
2. (Fr.) *Retouche*: Düzeltme. (Y.N.)
3. (Fr.) *Exact*: Doğru. (Y.N.)
4. (Fr.) *Fidèle*: Sadık. (Y.N.)

darcık bile görmemeliydim, biliyor musunuz ki aşkınız beni harap ediyor? Biliyor musunuz ki ben sizi bir gün görmezsem çıldırıyorum? Mümkünü yok ben burada duramam!" dediği gibi siyeh-çerde *sanglote*[1] ederek ağlamaya başlayacak, bunun üzerine artık beyefendi insafa gelip hemen olduğu noktada sevdiğine kulluğunu gösterecek şekilde dizleri üstüne çökerek iki taraftan, "Oh! Seni nasıl seviyorum! Sen de beni seviyor musun? 'Oh! *Mon adore*!'[2] 'Hayır! Yalan söylüyorsun!' 'Ben yalan söylemeyi bilmem ki... Söyle bana gerçek yolculuk var mı?' '*Non*! *Non*! Bin kere *non*!' 'Aklımı başımdan aldın hain!' 'Ya sen beni ne hale koydun!' 'Ben zavallı ne yaptım?' 'Bir daha ne zaman görüşeceğiz?' 'Ben bilir miyim?'" tarzında artık senlibenli sözler söylenecek, ondan sonra Bihruz Bey evlilik meselesini –Koşuyolu'nda araba sürer gibi– bir hızla meydana sürmekle beraber bu mesele hakkında enikonu lakırdı edip bir *desizyon*[3] almak için siyeh-çerdeden *randevu* isteyecek, siyeh-çerde biraz naz *difikülte*'leri[4] çıkardıktan sonra razı olacak, bu karar üzerine aşağıya inilecek, önce bahçenin içinde bir *tur* atmak, sonra da dışarısında *an vuvatür*[5] bir-iki defa dolaşılıp ayrılınmak üzere arabalara binilecekti.

O kadar kalabalık içinde bunlar nasıl yapılacak?

İşte beyin gelir gelmez gözüne çarpan büyük insan kalabalığına canı bundan dolayı sıkılmıştı. Hiddetin ilk döneminde ters yüzüne gidivermek hatırına geldiyse de *parol*'üne[6] uymamış olacağını düşündü. Çaresiz araba-

1. (Fr.) *Sangloter*: Hıçkırmak. (Y.N.)
2. (Fr.) *Mon adoré*: Sevgilim. (Y.N.)
3. (Fr.) *Décision*: Karar. (Y.N.)
4. (Fr.) *Difficulté*: Zorluk, güçlük. (Y.N.)
5. (Fr.) *En voiture*: Arabayla. (Y.N.)
6. (Fr.) *Parole*: Söz. (Y.N.)

sından indi. Bastonunu aldı, ağır ağır ikinci sete çıktı. Kenarda ayak üzerinde durdu. Zannediyordu ki kahveci koşarak bir sandalye getirecek de beyefendiye arz edecek. Öyle bir koşan olmadı. Biraz daha bekledi, yine kimse gelmedi. O zaman, "Garson!" diye kahvecilere doğru bağırınca seyircilerin alaycılarından bazıları Bihruz Bey'i dalgaya alıp her biri birer ikişer defa kahveciyi çağırmak bahanesiyle tıpkı beyin edasını takliden, "Garson! Garson!" diye bağırdılar!

Beyefendi bekledi, bekledi, bir gelen giden olmayınca tepeye doğru yürüyüp çıkmaya başladı. Fakat bu yürüyüşünde de devam edemedi. Çünkü tepeye çıkıp inen mavi dizlikli, kırmızı kuşaklı, dar pantolonlu, bol donlu, şam hırkalı, gecelik entarili, saltası[1] omzunda, setresi kolunda yüzlerce seyircilerden her adımda bir tanesiyle yüz yüze geldikçe bu halden de sıkılıp, "*Kes kö se kö sa? Eskö lö karnaval e deja arive?*"[2] diyerek geri dönmeye mecbur oldu, gitti tekrar arabasına bindi. Arabayı biraz ileriye yürüttü. Siyeh-çerdeyi orada beklemek üzere hayvanlara *stop*! emrini verdi.

Araba durduğu gibi Bihruz Bey siyeh-çerdesi geldiği zaman ne harekette bulunup konuşmak için de ne tedbir icra etmek lazım geleceği hakkında zihnini tekrar işletmeye başladı. Zihni bu planları yapmakla meşgul olduğu kadar gözleri de yokuşun başından birer ikişer görünen arabalara dikkat ediyordu. Bu şekilde iki saat bekledi.

"*Mon diyö*! Niçin gelmedi acaba? Saat on! Acaba benim saat mi ileri?"

"Andon, saat kaç?"

"Onu geçer *ekselans*."

1. Yakasız, iliksiz, kolları bolca kısa ceket. (Y.N.)

2. (Fr.) *Qu'est-ce-que c'est que ça? Est-ce-que le carnaval est déjà arrivé*: Bu da ne? Karnaval mı başladı? (Y.N.)

"Niye gelmediler bunlar? Ah! *Parol*! *Parol* tutmazlar ki... Ha! Dur geliyor galiba! Hayır değil... Dur bakalım belki şu arabadır... Vah vah! O da değil, keyfini mi bozdu? İzin mi alamadı... Yoksa yanlış mı anladı... Bir araba daha! Hay Allah belasını versin! Boş... Bir daha geliyor. O da boş... Ne halt eder bunlar! Şu gelen kim? Bana pek bakıyor, mektup mu getiriyor? Çok şey! Neye bakıyor bu herif? *Se muva*![1] *Se muva*! Hayır, geçti... Of! Ne kadar da başım ağrıyor! Keşfi... Ah! *Kanay*![2] Tam on gündür de hiçbir yerde rast gelmedim, elbette boş değil, bir *entrig*'i var... Şu gelen herif üstü başı temiz bir uşağa benziyor, bana da pek bakıyor, bir haberci olmalı..."

"Andon?"

"Paşam!"

"Şu gelen herifi tanıyor musun?"

"Evet efendim!"

"Kimdir o?"

"Geçen günkü mektup getirdi... İşte bu!"

"Nasıl mektup?"

"Hani şu... Ay unuttum adı... Yok mu Yani Kondoraki... İşte onun adam."

"Hay Allah belasını versin! İşte bir... değilmiş araba zannettim."

* * *

İşte Bihruz Bey böyle düşüne söylene bir buçuk saat daha bekledi. Saat on bir buçuğa[3] geldi, siyeh-çerde görünmedi. Bir yarım saat evvele kadar kâh yokuştan çıkan bir arabayı sarışın hanımın arabasıdır diye ümitlenir kâh

1. (Fr.) *C'est moi*!: İşte benim! (Y.N.)
2. (Fr.) *Canaille*: Alçak, rezil. (Y.N.)
3. Alaturka saate göre. Bugünkü saatle yaklaşık 20.30. (Y.N.)

aşağıdan yukarıya gelen üstü başı temizce birisi kendisine dikkatlice bakınca yine Periveş Hanım'ın mektubunu taşıyan adam zannıyla, "Aradığınız benim," yollu söz söylemeye hazırlanırdı. Artık aşağıdan yukarıya bir araba da çıkmaz, öyle temiz giyinmiş uşak kıyafetli bir kimse de gelmez oldu. Seyirciler akın akın dönüyorlardı. Mevcut arabalar, hayvanlar aşağıya doğru Bihruz Bey'in önünden geçip gittikçe arpa vaktinin geldiğinden dolayı beyin hayvanları da hırçınlığa başladılar. Siyeh-çerdenin on bir buçuktan sonra da gelmesi ihtimali yoktu. Bey çaresiz dönmeye karar verdi, hayvanları kırbaçladı, şimendifer süratiyle arabasını sürdü, yarım saate varmadı köşke ulaştı.

2

Bihruz Bey köşke geldiği gibi salona çıktı, eldivenlerini çıkarıp bir tarafa attıktan sonra kanepeye geçti oturdu. On gün evvelki cuma akşamı nasıl düşündüyse yine öylece üzüntüyle düşünmeye başladı:

"Niçin gelmedi acaba! Niçin? Ne sebeple? Ah *parol* tutmazlar ki, Türk kadınları ne kadar *biyen edüke*[1] olsalar yine nafile! Hiç olmazsa bir haber göndermeli değil miydi? [Şu sebeple gelemedim. *Pardon*! Bugün çok beklemiş olmalısınız.] Evet! Çok bekledim, on bir buçuğa kadar orada *plante*[2] oldum. 'Affınızı dilerim, filanca gün filanca yerde buluşalım, bu sefer de ben sizi bekleyim de ödeşelim,' diye bir haber göndermek pek *natürel*[3] bir şey! Ah!

1. (Fr.) *Bien éduquée*: İyi eğitilmiş. (Y.N.)
2. (Fr.) *Planter*: Ağaç olmak, dikilip durmak. (Y.N.)
3. (Fr.) *Naturel*: Doğal. (Y.N.)

Bu hanımlarda *polites*[1] yok, *polites*! Benim ne kabahatim var? Ben bir *betiz*[2] yapmadım, mektubu verdiğim zaman *ampresman*'la[3] kabul etti. Hatta memnuniyetinden gülüyordu, yalnız dansöz müdür, çengi midir nedir? Dargın dargın bir şey söyledi, neydi anlayamadım, ya sonra çabucak kaçmalarına ne mana vermeli? Mektubu okumuş olacağından şüphe yok, o mektup okunduktan sonraki muamele de başka türlü olmalıydı. *Katr paj dö kompliman*.[4] Safi *amur*! Safi *santiman*! Yazık, çok yazık ki yerine gitmedi, o kadar yalvardım, hiç görmeseydim daha iyi olurdu! O hınzır Keşfi de nereden rast geldi de benim işimi bozdu. Sebep odur bütün bu şeylere, o olmasaydı kim bilir, *entrig*'ler edip duruyor da benim haberim olmuyor, mutlaka onunla bir *rölasyon*'u olmalıdır, boş yere, 'Haset! Haset!' diye bağırmamıştır elbette, ondan sonra da bu soğukluklar başladı. Bu cuma bahçeye de inmediler, ah! Bari mektubumu almayaydı, *ma povr letr*![5] Ne güzel de yazdımdı. O kadar özendiğim için bir işe yaramadı ya, adam sen de! Ne ehemmiyeti var ki? *El ne pa zanfen la reyn dö bote*![6] Öyle amma ne kadar *elegant*! Ne kadar *spritüel*! Hiç düşünmeyeyim diyorum olmuyor, *se plüfor kö muva*![7] Of! Demek ki seviyorum, evet! Seviyorum, seviyorum vesselam! Yer aynası... Yerelması, ne kadar hoş lakırdılar! *Malörö kö jö sui*![8] Of! *Amur*! *Amur*! *Kes kö se kö lamur? Se tön tambur, se tön*

1. (Fr.) *Politesse*: Nezaket, terbiye. (Y.N.)
2. (Fr.) *Bêtise*: Aptallık. (Y.N.)
3. (Fr.) *Empressement*: İçtenlikle, sabırsızlıkla. (Y.N.)
4. (Fr.) *Quatre pages de compliments*: Dört sayfalık iltifat mektubu. (Y.N.)
5. (Fr.) *Ma pauvre lettre*: Zavallı mektubum. (Y.N.)
6. (Fr.) *Elle n'est pas enfin la reine de beauté*: Güzellik kraliçesi de değil ya! (Y.N.)
7. (Fr.) *C'est plus fort que moi*: Elimde değil, benim için çok zor. (Y.N.)
8. (Fr.) *Malheureux que je suis*: Ne kadar talihsizim! (Y.N.)

tambur! *Tus kil ya dö plü bet*! *Anfen jö lem, jö lem, jö lem*![1] Öyleyse ne yapmalı, aramalı, bulmalı, yalvarmalı, arkasını bırakmamalı..."

* * *

Bihruz Bey düşüncelerinin bazısında isabetli idiyse de ekserisinde değildi. Evvela sarışın hanımın *parol* tutmadığından şikâyet ediyordu. Halbuki beyefendiye kimsenin *parol* verdiği yoktu. İkinci olarak *parol* olmayınca *randevu*'ya gelinmediğinden dolayı haber göndermeye, özür dilemeye filana da gerek yoktu. Üçüncü olarak beyin aşk mektubu kabul olunduysa da belayı def etmek için kabul olundu, hatta bunu almak için uzanan el de sarışın hanımın değil arkadaşı Gülşeker Hanım'ın eliydi. Dördüncü olarak mektup okunmadı, yalnız açıldı bakıldı... Ucundaki çiçeğin zarifliğinden, kâğıdın mis gibi koktuğundan bahsolundu. Beşinci olarak mektup okunamadığı için hanımların ondan sonraki muamelelerine kesinlikle tesiri olmadığı gibi okunabilseydi de yine olmayacaktı. Altıncı olarak mektup pek yerine gitti ki iki parça edilip büküldükten sonra Bağlarbaşı'ndan Bülbülderesi'ne inerken solda kalan metruk kabristana fırlatılmakla taşıdığı garip sırları, aşk ve muhabbet işareti olarak suskunların mahremiyetine emanet edildi. Yedinci olarak Keşfi Bey'in sarışın hanımla bir münasebeti olmak şöyle dursun, hatta evvelki cuma akşamından beri sarışın hanım Keşfi Bey'in hatır ve hayaline bile uğramamıştı.

Lakin –aşk mektubunun güzel yazıldığı halde boşa

1. (Fr.) *Amour! Amour! Qu'est-ce que c'est que l'amour? C'est un tambour... Cest un tambour! Tout-ce qu'il ya de plus bête! Enfin, je l'aime, je l'aime, je l'aime, je l'aime*!: Aşk! Aşk! Aşk nedir ki? Bir tamburdur... Bir tambur! Bundan saçma bir şey olabilir mi? Neticede onu seviyorum, seviyorum, seviyorum, seviyorum... (Y.N.)

gittiği, sarışın hanımdan daha güzelleri bulunsa da halen fikren zarafetinin fevkaladeliği ve nazlı bir güzeli düşünmemeye gücü yetmemek muhabbetten ileri gelir bir halse beyefendinin sarışın hanımı sevdiği, hanımın yer aynası yerelması teşbihlerinin hoşluğu, aşka trampet çaldırmanın münasebetsizliği– noktalarında beyefendinin düşündüğü pek doğruydu.

Gerçekten o aşk mektubu bir *şe dövr dö stil*[1] değil miydi? O liyakatıyla onun yeri güzel kokulu, sımsıkı, sıcacık bir *korse*'nin altında aşkın heyecan veren hisleriyle çırpınıp duran ateşli bir kalbin üzeri olacakken –yarı belinden kırılmış, yazısı silinmiş, durgun ve sessiz, soğuk ve cansız yerlerde yatan– bir mezar taşının göğsü oldu! Ne kadar yazık! O muhabbetnamenin içindeki o güzel sözler, o zarif teşbihler, o parlak ibareler, o nazik hisler hiç olmazsa bir hayali aydınlatıp bir fikri aldatmalı... Hiç olmazsa bir ruhu heyecanlandırıp bir kalbi ağlatmalıydı da fanilik mezarlığına gidecekse bari ondan sonra gitmeliydi!

Gerçekten sarışın hanım güzelliği, kıymeti ve gönül alıcı boyuyla misli az bulunur güzellerdendiyse de ondan daha güzelleri bulunmak da mümkündü. Hatta hayalî gezinti yerindeki yeşil renkli havuzun içinde kuğularla yüzme müsabakasına çıkışan *nenf*'lerden bir tanesinin sarışın hanıma nispeten daha güzel, daha endamlı olduğuna Bihruz Bey elmas arabanın gümüş tekerleği yanında yalvarmakla meşgulken gizlice dikkat etmişti. Lakin sarışın hanımın tavır ve davranışlarında, konuşmasında, tebessümünde olan zarafet ve hoşluk o peri kızında bile yoktu!

Gerçekten siyeh-çerde gelecektir diye Çamlıca'da on bir buçuklara kadar çok bekleyerek *plante* olmak pek

1. (Fr.) *Chef-d'œuvre de style*: Üslup şaheseri. (Y.N.)

ziyade can sıkacak ve kendisinden bütün bütün yüz çevirip bilinmeyen adını bir daha ağzına almayacak ve elmas arabasını bundan böyle hayale uğratmayacak şeylerdendi. Fakat elmas araba beyin hayalî parkından bir dakika olsun dışarı çıkmıyor, siyeh-çerdeyse o arabadan bir saniye olsun aşağı inmiyordu.

Bu sebeplerle kendisini ister istemez Bihruz Bey'e düşündürüyordu. Bir adamın sevdiğini düşünmesi ya düşmanlıktan veya muhabbetten ileri gelir. Bihruz Bey'in siyeh-çerdeye düşmanlığı oluşmamıştı. Öyleyse neden sürekli onu düşünüyordu? Demek ki seviyordu!

Gerçekten bir *lak* için yer aynası teşbihi ne kadar parlak ve o aynaya akseden elmacıklı, kuru, esmer bir yanak için yerelması hitabı ne kadar toparlak düşmüştü! Hele bu yer aynasının Fransızcası olan *glas parter*[1] yahut *miruvar teresti*[2] tabirleriyle teşbihteki kıymet ve zarafet daha iyi takdir olunmuyor muydu? Yalnız yerelmasından meram şalgamın arkadaşı olan ve *burjuva pla*'ları[3] teşkil eden bildiğimiz yamru yumru şey olmak lazım geleceği için bunun –Türkçesi patates olan– *pom dö ter*'le[4] tercümesi münasip görülemediğinden teşbih Frenkleştirilemeyip kalmıştı ama bir kere yer aynasının içine girmiş bulunduğu için bu da başkaca hoşa gitmek liyakatini kazanmıştı!

Gerçekten aşkın *trampete*'yle hiçbir münasebeti olmadığı halde Mösyö Piyer cenapları tarafından, "*Kes kö se lamur? Se tön tambur, se tön tambur!*" denilmiş olması *betiz*'den başka ne olabilir? Hiç olmazsa *lir*[5] diyeydi yine

1. (Fr.) *Glace par terre*: Yerdeki ayna. (Y.N.)
2. (Fr.) *Miroir terrestre*: Dünyanın aynası. (Y.N.)
3. (Fr.) *Plats bourgeois*: Burjuva yemekleri. (Y.N.)
4. (Fr.) *Pomme de terre*: Patates. (Y.N.)
5. Kaynağı mitolojik çağlara dayanan çırpma telli ve kirişli bir tür saz. (Y.N.)

bir şeye benzerdi. Sevdaya –borudur– diyenler varsa da bunlar aşkın kanununu tanımayanlar, aşkın sazını dinlemeyenlerdir!

Tambur ve udun, santur[1] ve kemanın hüzünlü ahenginde ve gönle işlenen nağmelerinde gizlenen aşkın yürek yakıcı feryatlarına aşina olanlar aşkı hiçbir vakitte zurnaya, boruya, özellikle davula, *trampete*'ye benzetemezler. Ama Mösyö Piyer gibi *amur dö fam* düşmanı bunak herifler öyle saçmalıklar söylerlerse de Bihruz Bey de onlara karşı "*bet*!"[2] diye arkasından karşılık verilir!

İşte Bihruz Bey açıklayıp yorumladığımız fikir ve görüşleriyle meşgul ve üzgün olduğu için akşam yemeğini unutmuştu. Bir aralık salona giren Mişel'in, "*Votr ekselans e serv*!"[3] demesi üzerine uykudan uyanır gibi zihnini o sıkıntılardan sıyırıp kurtarmaya çalışarak *sal a manje*'ye gitti. İster istemez sofraya oturdu. Her yemekten birer ikişer lokma alarak ağzını oynatmaya başladı. Dalgın dalgın karşısına bakınıp dururken Mösyö Piyer'in hayalini görüverdi. Bunun üzerine mösyöden *amur dö fam* hakkında evvelki cuma akşamı işittiği sözleri birer birer zihninden geçirerek ihtiyara biraz hak vermek tarafına meyil gösterdi.

Mösyö Piyer dememiş miydi ki: "Kadınlar azap meleklerinin yeryüzünde ortaya çıkmış nazireleridir ki bizi cennet kapısından cehenneme düşürürler!"

İşte Bihruz Bey'in şimdiki hali o sözün hükümlerine uygundu: Zavallı bey içinde bulunduğu üzüntü ve ümitsizliğin cehennem sıcaklığına kendi hayalinde oluşturduğu *park*'tan daha mamur, emellerin neşe dolu gül bahçesinden geçerek düşmüştü. Evet! Siyeh-çerde beyi

1. Kanuna benzeyen, tokmaklarla çalınan bir tür telli çalgı. (Y.N.)
2. (Fr.) *Bête*: Hayvan. (Y.N.)
3. (Fr.) *Votre excellence est servi*: Ekselanslarının yemeği sofraya kondu. (Y.N.)

önce o kadar ümitlerle besledikten sonra böyle ümitsizliğe ve üzüntüye bırakmamalıydı!

"Ah! *Le fam*! *Le fam*![1]"

"*Ekselans*!"

"Sana söylemiyorum be herif! *Kom tü e bet*![2]"

"*Pardon. Ekselans*! Zannettim ki bana söylersiniz..."

Bihruz Bey'in sofra başındaki can yakıcı sevda düşüncesinin neticesi olarak önce sabırsızlıkla yüreğinden boğazına kadar çıkan ve sonra dalgınlıkla ağzından dışarıya fırlayan, "Ah! Kadınlar, kadınlar!" şikâyetinin iniltisini Mişel Ağa kendisine ait azarlayıcı bir söz gibi anladığından açıklamaya kalkışmakla beyi bütün bütün hiddetlendirdi ve *deser*'den[3] vazgeçerek yemek salonunu terk etmesine sebep oldu.

3

Bihruz Bey *sal a manje*'den çıktığı gibi doğruca *kabine dö travay*'ına gitti. Mumlarını yaktı. *Armuvar*'ını[4] açtı. İçinden mektup gibi bükülmüş bir kâğıt çıkardı. Orta yerdeki masanın üzerine koydu. Kendisi de bir sandalyeye geçti. Masanın yanına oturdu. Bükülü kâğıdı açtı. Bunun arasından bir diğer kâğıt daha çıktı. Bunları tam bir dikkatle okumaya başladı.

Bu kâğıtlar, Periveş Hanım'a Gülşeker Hanım'ın eliyle sunulan aşk mektubunun müsveddesi ve ona ilişti-

1. (Fr.) *Les femmes*!: Kadınlar! (Y.N.)
2. (Fr.) *Comme tu es bête*: Ne kadar aptalsın. (Y.N.)
3. (Fr.) *Dessert*: Tatlı. (Y.N.)
4. (Fr.) *Armoir*: Dolap. (Y.N.)

rilmiş bulunan *kuple*'lerin kopyasıydı. Bunları okumaktan maksadıysa içindekilerde siyeh-çerde sevgilinin gücenmesine sebep olacak bir fena lakırdı, bir çirkin ibare, bir manasız kelime olup olmadığını anlamak içindi.

Bihruz Bey önce aşk mektubunu süzerken o âşıkçasına sözleri ziyadesiyle beğenir, o *santimantal* ibarelerden bizzat fevkalade etkilenir ve bunları okumuş olması lazım gelen insaniyetsiz sevgilinin nasıl olup da insafa, yani Çamlıca'ya gelmediğini düşündükçe şaşkınlığa düşerdi.

"Bu sizi görerek, bu sizin güzellikleriniz içinde *natür*'ün en sevimli işlerinden birisini *admire*[1] edecektir ki kendimi kandırdım ki benim fikirlerim cesurca olduğu kadar hatalıymış da. Zira hep benim mağrur safsatalarım karşı konulması imkânsız olan bir güzellikten, bir cazibeden beni koruyamadı. Aşka cesurca karşı koymuştum. Aşk kendi kudret ve kuvvetini gönül aldatan bir şey üzerinde kamaşmış gözlerime karşı tam olarak göstererek beni cezalandırıyor!"

Böyle gönül avlayıcı sözler, böyle sevdayı okşayıcı tabirlerle dopdolu olan bir aşk mektubunun nasıl olup da sarışın hanımın gönlünü aldatmaya yetmediğine Bihruz Bey şaşkınlıkla beraber teessüfler etmekte haklıydı.

"Evet! Küçükhanımefendi! Bir görüşte âşık olunabilir, bütün hayat için tapınılabiliyor, o kadına ki yalnız süratli bir gölge gibi görülmüştür. Bunun ispatı sizsiniz ey güzel varlık!"

Bu kısmı okuduğu zaman zavallı Bihruz Bey o kadar *tuşe*[2] oldu ki hemen ağlayacaktı. Bereket versin bu kısmın içindeki "müennes" kelimesinin manasını ve orada

1. (Fr.) *Admirer*: Hayranlıkla seyretmek. (Y.N.)
2. (Fr.) *Touché*: Etkilendi, duygulandı. (Y.N.)

ne işi olduğunu unuttuğundan bunu anlamak için aşk mektubunun Fransızcasına ve sonra da Biyanki ve Hançerî lügatlerine başvurmak mecburiyet ve meşguliyeti kirpiklerine kadar gelmeyi başaran hüzünlü gözyaşlarını geçici olarak durdurmuştu.

Bu kısımda, "Bütün hayat için tapınılabiliyor o kadına ki" ibaresi Fransızcasındaki "*lon pö tadore pur la vi sel kö*"nün[1] tam tercümesi olduğunu epeyce bir zahmetle anladıktan sonra Bihruz Bey o bölümü tekrar okudu ve ilk okuyuştaki tatlı mahzunluğu bulduysa da gözleri bu defa yaşarmak başarısını göstermedi.

Bu mahzunlukla okumaya devam ediyordu. Aşk mektubunun en çok yürek yakıcı parçalarından, "Aşk! Aşk! Bana bu keskin ateşleri hissettirişin sonradan *meprize*[2] olmuş şiddetli bir *pasyon*'un ümitsizliği içinde terk etmek içinse beni bitirdin!" parçasını okuyunca biraz evvel kaynağına dönmüş olan üzüntü damlalarından birkaç tanesi kirpiklerinin ucundan elindeki kâğıdın üzerine tıp tıp diyerek düştü. Bu damlaların düşüşü Bihruz Bey'in yüreğini daha ziyade *tuşe* ettiğinden zavallı âşık kendini bütün bütün ümitsizlik elemlerine terkle enikonu ağlamak istediyse de âşıklığının en büyük göstergesi olan ağlayabilme yeteneğinden meydana gelen gizli memnuniyeti, o üzüntülü ağlamayı sevinç gözyaşlarına çevirdi. Fakat o da çok devam edemeden kesildi.

Aşk mektubu yukarıdan aşağıya kadar kısım kısım, ifade ifade gözden geçirilerek içinde fena bir söz olmadığı ve aksine her sözün bir başka tesiri, bir başka neşeyi içerdiği anlaşıldıktan sonra müsvedde bir tarafa bırakılarak kontrol sırası *kuple* kopyasına geldi.

1. (Fr.) *On peut adorer pour la vie celle que*: Hayat boyunca tapınılacak kadın. (Y.N.)

2. (Fr.) *Meprisé*: Hor görülmüş. (Y.N.)

Kuple'deki kelimelerden çoğunun manalarını unutmuştu. *Lügat-i Osmaniye*'ye müracaatla bunları tekrar öğrendi. Hepsi de güzel manalara işaret ediyordu. Geçen defa üç noktalı "çerde"dir diye bakmış olduğu "çerde" kelimesinin "sarı" demek olduğunu hatırda pek iyi tutmuş olduğu halde buna bir kere daha baktı. Bu sefer kelimenin lügatte bir noktayla yazılmış olması ve tarifinde "sarı renk" cümlesini "at ki kuladan açıktır" sözlerini takip etmesi dikkatini çekti.

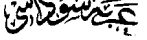
İlk olarak, bu nokta hakkındaki şüphesini halletmek için tekrar Vâsıf Divanı'na müracaat etmek istediyse de Divan yine haremden aldırılmış bulunduğu ve bir nokta için gece vakti oda oda dolaşıp şunu bunu rahatsız etmek uygun olamayacağı için bundan vazgeçerek, "at ki kuladan açıktır"ı düşünmeye ve buna zihninde bir yorum aramaya başladı.

Halbuki bu yorumu bulabilmek, "Bir siyeh-çerde civandır" mısrasındaki "bersiye"[1] kelimesinin manasını bilmeye bağlıydı, bu kelimeyse *Lügat-i Osmaniye*'de yoktu. Fakat "bersiye" Bihruz gibi lügat kitaplarına dahil olmayan bir *nom propre*[2] olmak mısraya "Bersiye adlı kız genç bir *blond*'dur" manası yakıştırabildiğine göre tahmine yakın görünüyordu. Mısraya böyle bir mana vermekse bayağı zorunlu bir durumdu. Çünkü bir *şansonet*'in içinde kula atın ne işi olacak? Vâsıf şair, bir at uşağı değildi ya! Bununla birlikte "bir siyeh"in ne demek olduğunu kalem arkadaşlarından sorup öğrenmek de mümkün değil mi? Kısacası Bihruz Bey gerek aşk mektubunda

1. Metinde yer alan bu kelime, "bir siyeh" olarak da okunabilir. Bununla birlikte yazar, bu bölümde Bihruz Bey'in Fransızca kelimeleri algılayışındaki tuhaflığa dikkat çektiği için "bersiye" olarak okunması gerektiği kanaatindeyiz. (Y.N.)

2. (Fr.) *Nom propre*: Özel isim. (Y.N.)

gerek *kuple*'lerde sarışın hanımı gücendirecek fena bir söz olmadığına inandıktan sonra "bir siyeh-çerde civandır" mısrasını bir kâğıt parçasına yazdı, kâğıdı büktü, *jile*'sinin cebine koydu. O zaman saate bakmak aklına geldi. Saat beşe[1] yaklaşmıştı. Dadı kalfayı yine başında beyaz örtüyle oda kapısının eşiğinde dimdik görmemek için Mişel'i çağırdı. Mumların söndürülmesini ona devrederek kendisi hareme girdi. Soyundu, yatağına yattı. Hayalî gezinti yerinin civar ve kenarında ruhunu gezindire gezindire tatlı bir uykuya daldı.

4

Ertesi sabah Bihruz Bey kaleme gittiği günler giydiği siyah redingotu[2], siyah *jile*'si, siyah boyunbağıyla selamlığa çıktı. *Dejöne*'yi erken edeceğini, arabanın da hemen hazır bulunmasını ihtar ve tembih ettikten sonra *klas* odasına girdi, biraz *gramer*'e baktı. Biraz *istuvar naturel*[3] okudu. Beş-on satır kadar da Volter'in[4] *Siyekl dö Lui Katorz*'undan[5] kopya etti. Bu sabah Bihruz Bey pek *saj*'dı. Fransızca olarak kendi kendine, "Birkaç haftadır vazifelerimi ihmal ettim, bari biraz çalışayım," diyordu.

1. Alaturka saate göre. Bugünkü saatle yaklaşık 02.00. (Y.N.)

2. Bele oturan, arkası yırtmaçlı, etekleri bol ve uzun resmî erkek ceketi. (Y.N.)

3. (Fr.) *Historie naturelle*: Tabiat tarihi. (Y.N.)

4. François Marie Arouet (1694-1778): Voltaire mahlasıyla tanınan Fransız yazar, düşünür. Eserleriyle Fransız İhtilali'ne zemin hazırlayan isimlerden biridir. (Y.N.)

5. Orijinal adı *Le Siècle de Louis Quatorze* (On Dördüncü Louis Asrı, 1751) olan tarih kitabı. (Y.N.)

Dejöne'nin hazır olduğunu haber verdiler. Yemek odasına gitti. Biraz yemek yedi. Bir sigara yaktı. Kahvesini içti. Eldivenlerini giydi. Bastonunu aldı. Aşağıya indi. Arabasına kuruldu, Kadıköyü'ne doğru lüzumu kadar süratle giderek yirmi dakikada iskeleye ulaştı. Arabadan inerken akşamüzeri saat dokuzda[1] orada bulunmasını *koşe*'ye tembih ettikten sonra kendisi vapura girdi, güvertede münasip bir yer buldu oturdu.

"*La Türki*[2], *Kuriye Doryan*[3], *Ceride-i Havadis*[4], *Vakit*[5], *Manzume-i Efkâr*[6]!"

"Gazeteci! Gazeteci! *Done muva ön Kuriye Doryan*![7]"

"*Horisti*!"[8]

"*Kombiyen?*"[9]

"*Ena guros...*"[10]

"*Ön piyastr?*"[11]

"*Malista...*"[12]

1. Alaturka saate göre. Bugünkü saatle yaklaşık 18.00. (Y.N.)

2. *La Turquie*: 1866-1895 yılları arasında Beyoğlu'nda yayımlanan Fransızca gazete. (Y.N.)

3. *Courier d'Orient*: 1861-1882 yılları arasında Beyoğlu'nda yayımlanan Fransızca gazete. (Y.N.)

4. *Ceride-i Havadis*: William Churchill adlı bir İngiliz tarafından 1840 yılında yayımlanmaya başlayan gazete. Türk basın tarihinin ilk yarı resmî gazetesi kabul edilir. (Y.N.)

5. *Vakit*: 1875-1884 yılları arasında Filip Efendi tarafından çıkarılan, Sait Efendi'nin başyazarlığını yaptığı gazete. (Y.N.)

6. *Manzume-i Efkâr*: 1866-1896 ve 1901-1917 yılları arasında Garabet Panosyan tarafından yayımlanan Ermeni harfli Türkçe gazete. (Y.N.)

7. (Fr.) *Donnez-moi un Courier d'Orient*: Bana bir *Courier d'Orient* veriniz. (Y.N.)

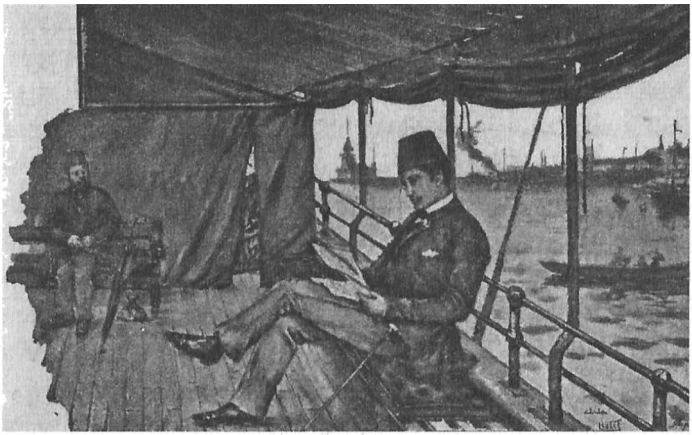
8. (Rum.) Buyurun. (Y.N.)

9. (Fr.) *Combien*: Kaça? (Y.N.)

10. (Rum.) *Ena guros*: Bir kuruş. (Y.N.)

11. (Fr.) *Un piastre?*: Bir kuruş mu? (Y.N.)

12. (Rum.) Evet. (Y.N.)

Bihruz Bey vapurda gazete okuyordu. (Resim: Halil Bey)

Vapurda bulunan bazı genç beyler Bihruz Bey'in tuvaletine, tavırlarına, kıyafetine başka başka dikkat edip dururlarken bir de beyefendinin Fransızca gazete almasından hareketle sahte alafrangalardan olmadığını anladıkları gibi özenir bir bakışla beyi baştan ayağa kadar süzmeye başladılar. Bihruz Bey de o bakışlardan memnun oldu.

Vapur iskeleden ayrılır ayrılmaz beyefendi gazeteyi açtı, baş tarafından tam bir dikkatle okumaya başladıysa da *artikl dö fon*'dan[1] bir şey anlayamıyor fakat anlar gibi davranıyordu. Ondan sonra *kronik*[2] havadise geçti, bunları neyse anlayabildi. Bu sırada vapur Sarayburnu'ndan içeriye giriyordu. Bey ilan sayfasına da şöylece bir baktıktan sonra gazeteyi düzensiz, güya gelişigüzel bir şekilde katladı. Tam bir zarafetle yanına bırakıverdi.

1. (Fr.) *Article de fond*: Başmakale. (Y.N.)
2. (Fr.) *Chronique*: Gündelik haberler. (Y.N.)

Bihruz Bey vapurdan çıkıp Köprü'yü geçince o zamanlar Tramvay Şirketi adına işlettirilmekte olan *fiyakr*[1] arabalarından bir tanesine girdi. Doğruca Babıâli'ye gitti. Sakosunu, bastonunu odacıya teslim ederek kalemden içeriye girdi. Sandalyesine oturdu. Vakit erken olduğundan kâtiplerin çoğu, başkâtip, denetmen henüz gelmemiş ve kalemde bulunanlar beş-altı efendiden, beyden ibaret olup resmen işe başlanmamıştı. Bihruz Bey'in o gün vaktinden evvel kaleme gitmekten amacı ziyadece merak etmeye başladığı "bersiye" kelimesini araştırma işiydi. Onun için Keşfi Bey'in o gün kalemde bulunmasını hiç arzu etmiyordu. Zira kuruntusu Bihruz Bey'e diyordu ki: "Keşfi'nin sarışın hanımla bir münasebeti olması ve o münasebetle senin aşk mektubunun onun eline geçmiş bulunması pek *probabl*'dır[2]. O halde sen 'bersiye'yi Keşfi Bey hazırken ortaya sürecek olursan Keşfi'nin, o *meşan*[3] çocuğun *trahizon*'uyla[4] iş meydana çıkar, kalemde bir alaydır başlar. Onun için o hazırken sakın "bersiye"den kimseye söz açma!"

Bereket versin ki mevcut beylerin, efendilerin içinde Keşfi Bey görülmedi. Bihruz Bey arkadaşlarıyla hoşbeş ettikten sonra yanında bulunan Âtıf Bey'den Keşfi Bey'in ne âlemde bulunduğunu ve kaleme devam edip etmediğini güzelce sordu. Keşfi Bey rahatsız olduğundan hemen bir haftadır kalemde görünmüyordu. Bu haberi alınca sevindi. Zira "bersiye"yi arkadaşlarından sorup öğrenmekte kuruntusu bakımından hiçbir engel kalmadı. Bihruz Bey yanındaki arkadaşıyla öteden beriden biraz

1. (Fr.) *Fiacre*: Kupa, atlı araba. (Y.N.)
2. (Fr.) *Probable*: Mümkün. (Y.N.)
3. (Fr.) *Méchant*: Kötü huylu. (Y.N.)
4. (Fr.) *Trahison*: İhanet. (Y.N.)

konuştuktan sonra, "*Mon şer ami! Kes kö se lö* bersiye?"[1] sorusunu sordu.

Âtıf Bey "bersiye"yi bilemediği için üst tarafında oturan Salih Bey'e sordu. Halbuki "bersiye" Salih Beyce de meçhuldü. Sual üçüncü sırada İrfan Efendi'ye yöneltildi. İrfan Efendi bir hayli düşündü. Bilgi dağarcığını karıştırdı. İçinde öyle bir şey bulamayınca diğer beylerin, efendilerin bilgiçlerine başvurmak gerekti. O zaman kalemde hazır olan yedi beyin, efendinin arasında şu konuşma geçmeye başladı:

"Bu ne biçim kelime Allah'ı seversen?"

"*Nom propr* olmalı, bir şahıs veya bir hayvan veyahut bir memleket veyahut... Veyahut hiçbir şey değil!"

"Ben de öyle dedim ama bilmem ki *diksiyoner biyografik*'te[2] var mıdır?"

"*Diksiyoner biyografik*'te hayvanın işi ne?"

"O öyle bulunmaz, nerede kullanıldığını bilmeli ki..."

"Bir *poezi* içindeymiş, öyle değil mi Bihruz Bey?"

"Öyleyse Fransızca olacak..."

"Türkçe şiirmiş. Bir *şansonet*, bir şarkı..."

"Dur bakalım şu bizim *savan*'a[3] soralım ama o da bu sabah pek meşgul... Naim Efendi! Naim Efendi!"

"Yine ne var?"

"Bersiye'yi merak ettik de... Acaba ne kelime olacak bu?"

"Bersiye! Daha ilk defa işitiyorum bu kelimeyi... Hele Türkçe değil, burasını temin edebilirim."

"Bana kalsa bu yine Fransızcadır."

1. (Fr.) *Mon cher ami! Qu'est-ce que c'est que le bersiye?*: Azizim! Bersiye ne demektir? (Y.N.)

2. (Fr.) *Dictionnaire biographique*: Biyografik sözlük. (Y.N.)

3. (Fr.) *Savant*: Âlim. (Y.N.)

"Odacı kütüphanedeki Fransızca lügatleri getirse de baksak!"

"Gerçek bana da merak verdi."

"Ah! Keşfi Bey, *famö mantör*![1] Burada olsaydı şu kelimenin manası için de güzel bir yalan uydururdu!"

"O hasta değil mi?"

"Adam inanıyor musunuz? Hastalığı da yalancıdır!"

"Yılancık[2] çıkarmış diye işittim."

"Ben demedim mi? Yılancık fethayla[3] okununca yalancık olur!"

"Bihruz Bey 'bersiye'yi hocasından, Mösyö Piyer'den sormamış mı?"

"Hayır! Soracak vakit olmadı."

"Canım bu kelime elbette bir yerde görülmüş olacak."

"Söyledik ya: Bir şiirin içindeymiş."

"Agâh Bey! Sen bir şey demiyorsun?"

"Bana da Fransızca gibi geliyor, hem galiba *persiye*[4] olacak, *persiy*'den[5]."

"*Persiy* maydanoz demek değil mi?"

"Öyle ya, *persiye* de içinde yeşil lekeleri olan şeye denir."

"Öyleyse *rokfor*[6] peyniri... Yahut kirlihanım peyniri[7], onun da lekeleri dışındadır!"

"Daha neler! 'Bersiye' bir şiir içindeymiş deniyor, şiirde *rokfor* peynirinin münasebeti ne?"

1. (Fr.) *Fameux menteur*: Ünlü yalancı. (Y.N.)

2. Mikroptan ileri gelen, deride şişlik ve kızarıklıkla beliren cilt hastalığı. (Y.N.)

3. Arap alfabesinde üstüne konduğu harfi a veya e ile okutan işaret, üstün. (Y.N.)

4. (Fr.) *Persillé*: Maydanozlu. (Y.N.)

5. (Fr.) *Persil*: Maydanoz. (Y.N.)

6. Güney Fransa'nın Roquefort kasabasında üretilmeye başlayan içi küflü, güzel kokulu meşhur peynir cinsi. (Y.N.)

7. Bir tür yumuşak ve yağlı beyaz peynir. (Y.N.)

"Belki bir lokantanın *mönü*'sünde görülmüştür!"

"Değil *mon* şer! Değil, bir *şansonet*'in içinde yazılı, hem de Türkçe *şansonet*..."

"İşte lügatler geldi."

"Önce 'bersiye'yi ara bakalım."

"Zannetmem ki bulunsun."

"Sabret bakalım, na işte *berse*[1] beşik sallamak..."

"Daha uygunu *berso*[2] değil mi?"

"Bana kalsa *bersöz*[3] hepsinden uygun, çoğunlukla alafranga bestelere *bersöz* adı verirler."

"Lügatte 'bersiye' yok mu?"

"O yok..."

"Mademki bir *poezi* içindeymiş, *berje*[4] olmalı, yakışan bu!"

"*Berje* demiyor 'bersiye' diyor, öyle değil mi Bihruz Bey?"

"Evet! Lügate ben de çok baktım, bulamadım."

"Şuna bir de s harfiyle baksanıza..."

"Baktım, ona da baktım, öyle şey yok... *Bert*[5] var: Bir nevi dar *pelerin* diyor!"

"Yine Agâh Bey'in dediğidir, *persiye*'dir."

"Ne olur? *Persiye*'ye de bakınız da meraktan kurtulalım, belki şiire yakışır diğer bir manası daha vardır."

"*Persiye, persiye, persiye*... Na işte: '*Persiye: Adjektif, ki e söme a lentariör pötit taş verdatr, kom lö fromaj dö rokfor*![6]"

"*Bravo* Agâh Bey *bravo*!"

1. (Fr.) *Bercer*: Beşik sallamak. (Y.N.)
2. (Fr.) *Berceau*: Beşik. (Y.N.)
3. (Fr.) *Berceuse*: Ninni. (Y.N.)
4. (Fr.) *Berger*: Çoban. (Y.N.)
5. (Fr.) *Berthe*: Pelerin. (Y.N.)
6. (Fr.) *Persillé: Adjectif. Qui est semé à l'interieur de petites taches verdâtres comme le fromage du Roquefort*: Sıfat. Tıpkı rokfor peyniri gibi yeşilimsi lekeleri bulunan. (Y.N.)

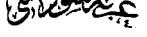
"Lakin ne çıktı bundan?"

"Bihruz Bey'e sormalı, ne çıktığını o bilir."

"*Rokfor*'dan ne çıktığını kim bilmez? Beyaz beyaz ufacık mahluklar çıkar..."

"*Rokfor* peyniri yakışacak şey değil, *sa set emposibl*![1]"

"Canım şu *poezi*'yi görsek de kelimeyi öyle arasak bulsak... Nerede, nasıl kullanılmış bilmiyoruz ki!"

5

Şu konuşmanın gerçekleştiği esnada Bihruz Bey sıkılıp duruyordu. Çünkü *Lügat-i Osmaniye*'ye ikinci müracaatta "çerde"nin tarifinde bir de "kula at" ortaya çıktığı gibi "bersiye" kelimesi de aynen *rokfor* peyniri çıkıverecek olursa sarışın hanıma karşı bir büyük maskaralık etmiş ve sevgilisini bundan dolayı haksız yere darıltmış olacağını düşünerek üzülüyordu. Nihayet konuşmayı sona erdiren, "Canım şu *poezi*'yi görsek de kelimeyi öyle arasak..." sözü üzerine Bihruz Bey yeleğinin cebinden çıkardığı bükülü kâğıt parçasını Âtıf Bey'e sunmaya mecbur oldu. Âtıf Bey kâğıdı eline alarak içinde yazılı olan, "Bir siyeh-çerde civandır" sözlerini okuyup bir şey anlayamayınca yanındakine, yanındaki de daha ötekine sundu. Bu şekilde kâğıt elden ele geçerek –bir önemli meşguliyet içinde etrafa göz gezdirip kulak vermeye vakti olmayan defterci Nâim Efendi'den başka– mevcut beylerin, efendilerin hepsini dolaştı. Kâğıt bu şekilde elden ele devrettiği müddet içinde şu yolda bir konuşma gerçekleşmişti:

1. (Fr.) Ça c'est *impossible*: İmkânı yok. (Y.N.)

"Ben bir şey anlayamadım, şuna siz de bakınız."

"Evet! Bersiye, işitmediğim bir söz... Hüsnü Bey'e gösterelim belki o bilir..."

"Ver bakayım, bunun vezni de yok, şiir miymiş bu?"

"Şiirmiş ya!"

"Amma saçmalık..."

"Saçmalık demek için öncelikle manasını anlamalı değil mi?"

"Pek doğru, manasız saçmalık olur mu ya?"

"Şuna bir de biz baksak..."

"Buyurun!"

"O... Gerçek garip bir şey! 'Çerde' midir, 'çirde' midir, 'çürde' midir nedir o?"

"Çerde yahut 'cerde'yi lügatte ben buldum: Sarı renk... *Blond* manasınaymış, kula at gibi... Asıl bilinemeyen bersiye."

"Bersiye dediğiniz de sakın tembih vezninde 'bersih'olmasın?"

"Öyle olursa bir manası mı var demektir?"

"Ben buldum, ben buldum: 'Beresiye Çerde', hepsi birden Macarca şahıs ismi. 'Civan' o ismi taşıyan şahsın sıfatı, 'dır' da haber edatı."

"Bravo Şükran Bey! Bravo!"

"Bana kalırsa bu kelime 'viresiye' vezninde Fransızca *presiye*[1] olacak ki matbaa amelesi, daha Türkçe basmahane işçisi demektir. 'Çerde' de zerde veya perde vezninde Nemsece[2] şahıs ismidir. Hatta ben o şahsı bilirim: Ruznameci Çörçil'in matbaasında çalışır, iriyarı genç bir Nemseliydi."

"İşte artık buna hiçbir diyecek kalmadı. Öyle değil mi Bihruz Bey? Bunu siz de kabul ettiniz ya?"

1. (Fr.) *Pressier*: Matbaa işçisi. (Y.N.)

2. Nemse (Nemçe), Osmanlılar tarafından Avusturya'ya ve Avusturya halkına verilen isimdir. (Y.N.)

"Hep birden alay etmeye başladınız, öyleyse *poezi* de Mösyö Çörçil'in demek olur?"

"Şiir Mösyö Çörçil'in olmak lazım mıdır? Belki oraya devam eden muharrirlerden birisinindir."

"Yine nedir o, yine nedir o bahisler? Gürültünüzden iki saattir beynimin içi çın çın ötüyor..."

"Hah! İşte *savan* işini bitirdi. Meseleyi hallederse yine o halleder."

Defterci Naim Efendi Arapçayı, Farsçayı iyi bilir, edebiyata musikiye meraklı, çeşitli bilimlere, Fransızcaya ve hatta Almancaya, İtalyancaya da aşina elli beşlik bir zattı ki kalemin gerçekten en bilgilisi ve belki ayaklı kütüphanesi sayılırdı. Tatlı dilli, şakacı, dalkavukluktan uzak, kalender mizaçlı biri olduğundan kalemde hemen bir on beş seneden beri görev yaptığı defterdarlıkten ileriye gidememiş, ileri gitmeyi de doğrusu pek arzu etmemişti. Lisan ve edebiyat bakımından her zorluk için arkadaşları buna müracaat ederler, o da kendisine arz olunan zorlukları âlimce halledip açıklardı. Bundan dolayı kalemce saygı duyulan biriyse de laubali meşrebi arkadaşlarıyla olan muamelelerini ve münasebetlerini yapmacık hareketlerden bütün bütün kurtardığından küçük büyük beyler, efendiler tarafından kendisine *savan* diye hitap olunur ve şaka yapmada belirli bir sınırı aşmaktan kaçınmayan hoppa beylerse bazen *savan*'ı "soğan"a dönüştürmeye cesaret ederlerdi.

Naim Efendi o sabah sayısız defterler içinde iki saatten beri tam bir önemle aramakta olduğu bir kayda ulaşınca ve mevcut beylerin, efendilerin konuşmalarına kulak vermeye meydan bulup da kendisine has laubali tavırla, "Yine nedir o, yine nedir o bahisler?" deyince bahsedilen kâğıt kendisine yetiştirilerek bilgili bakışlarına sunuldu. Naim Efendi kâğıda şöyle bir bakmakla beraber hafif bir sedayla bir şarkı tutturarak parmaklarını

da yazı çekmecesinin üzerinde usul vurur[1] gibi hareket ettirmeye başladı.

Mevcut beyler, efendiler ve bilhassa Bihruz Bey bu hale hayretle bakıp Naim Efendi'nin hafif nağmeler içinde dönüp dolaşan gizli lakırdıları seçmeye çalışırlardı. Naim Efendi nağmeyi kestikten sonra elindeki kâğıda işaretle, "Ah! Bu ne güzel şarkıdır, güfte Vâsıf-ı Enderunî'nin, beste de merhum Dede Efendi'nindir. Vaktiyle pek meşhurdu," diyerek:

Bir siyeh-çerde civandır.
Hüsnü mümtaz-ı cihandır
Aşkı gönlümde nihandır
Bunca dem bunca zamandır

kısmını ezberden ve layıkıyla okuyuverdi.

Bunun üzerine etraftan birtakım suallere, sorgulamalara kalkıştılar:

Âtıf Bey: "Demek ki 'bir' ayrı 'siyeh-çerde' ayrı birer kelime..."

Naim Efendi: "Öyle ya... Bir, *vahid*[2], *yek*[3], *ön*[4], *ayn*[5], *una*[6], *ena*[7], *mek*[8]... 'Siyeh-çerde' de 'siyah' hafifletilmişi olan 'siyeh'le 'çerde'den oluşan sıfat tamlamasıdır."

Hüsnü Bey: "Ne demek? Ne demek?"

Naim Efendi: "Çerde, renk manasına gelir..."

Bihruz Bey: "Sarı renk değil mi?"

1. Parmaklarla ritim tutmak. (Y.N.)
2. (Ar.) Bir. (Y.N.)
3. (Fars.) Bir. (Y.N.)
4. (Fr.) *Un*: Bir. (Y.N.)
5. (Alm.) *Eyn*: Bir. (Y.N.)
6. (İt.) Bir. (Y.N.)
7. (Rum.) Bir. (Y.N.)
8. (Erm.) Bir. (Y.N.)

Naim Efendi: "Eskiden beri bizim bildiğimiz genel anlamdaki renktir. Sonradan sarılığa uğradıysa ondan haberim yok."

Bihruz Bey: "Hem galiba cimle olacak değil mi?"

Mahvî Efendi: "Öyleyse Arapça olur. Farsçada 'cim' yoktur."

Naim Efendi: "Yok niçin olsun? 'Cim' de vardır amma neyse bahis orada değil ya..."

Müzekka Bey: "Canım durunuz da şunun manasını anlayalım!"

Naim Efendi: "Manası esmer yüzlü demek, Türkçede karayağız dedikleri..."

Bihruz Bey: "Yağız mı kula mı?"

Naim Efendi: "Hayır! Öylesi değil, esmer yok mu? Hani ya bizim odacı Memiş gibi, işte 'siyeh-çerde' öyle esmer yüzlü insanlara denir. Yağız at, kula beygir yine başka..."

Bihruz Bey: "Redhavz'ın lügatine bakalım..."

Naim Efendi: "Redhavz böyle şeyleri pek bilmez sanırım..."

Bihruz Bey: "Hiç bilmez olur mu? Ben kendi gözümle gördüm..."

Salih Bey: "Neyi gördünüz?"

Bihruz Bey: "Cerde'yi gördüm, bir noktalı 'cim'le gördüm..."

Âtıf Bey: "Demek 'cim' karnında bir nokta..."

Naim Efendi: "Hayır! Efendim, bu benim pek bildiğim bir kelimedir, 'cim' üç noktalı olacak..."

Bihruz Bey: "Ben size ispat edersem ne dersiniz?"

Naim Efendi: "Redhavz cenapları yanılmışlar derim."

Bihruz Bey: "*Pardon*! Redhavz bilmediği şeyi pek de yazmaz zannederim!"

Hüsnü Bey: "İşte *Lügat-i Osmaniye* burada..."

Bihruz Bey: "Veriniz de göstereyim, işte: 'Çerde, sarı renk at ki kuladan açıktır.' Buyurun efendim..."

Naim Efendi: "Lügati bana verir misiniz?"

Bihruz Bey: "Buyurun!"

Naim Efendi: "Evet! Gerçekten 'cerde' var, bir de 'çerde'ye bakalım..."

Bihruz Bey: "Çerde'ye nereden bakacaksınız?"

Naim Efendi: "Farsça c harfiyle olan kelimeler ayrı bir kısımda bulunur, sabredin de arayalım... Gerçek yok... Fakat bir de 'siyah-siyeh' kelimelerine bakalım belki 'siyeh-çerde'nin kendisini buluruz, na! İşte: siyah-baht, siyah-puş... Al efendim size: 'Siyah-çerde, esmer karayağız olan...' Bihruz Beyefendi! Bakar mısınız?"

Bihruz Bey: "Bakayım, bakayım... Acayip! Ey, şimdi bu ne demek oldu?"

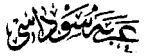
Naim Efendi: "Hangisi?"

Bihruz Bey: "'Bir siyeh-çerde civandır'dan ne anladınız?"

Naim Efendi: "Esmer yüzlü civan demek değil mi?"

Bihruz Bey: "Kim?"

Naim Efendi: "Ne bileyim ben kim olduğunu? Onu Vâsıf merhumdan sormalı..."

6

Bihruz Bey bir kabahat işlemiş, kabahati yüzüne vurulmuş gibi kızarıp bozararak alık alık arkadaşlarının yüzlerine bakmaya, arkadaşları da –bu antika şarkıyı nereden bulup ne için yazdığını ve neden dolayı manasını bu kadar merak ettiğini başka başka sorup– beyefendiyi maskaraya almaya başladılar. Bereket versin bu sırada denetmen efendi ve onun ardından başkâtip bey kalemden içeriye girmeleriyle herkes resmî tavrını takınıp ko-

Galata Köprüsü. (Atatürk Kitaplığı Fotoğraf Arşivi.)

nuşmaya son verilmiş ve o şekilde Bihruz Bey arkadaşlarının alay eder tarzdaki sorgulamalarından kurtulmuştu.

Başkâtip ve denetmen taraflarından efendilere birtakım işler verilmeye başlandığı sırada Bihruz Bey hemen sandalyesinden fırladı, dışarıya çıktı, pardösüsünü, bastonunu almak için dinlenme odasına girerken Keşfi Bey'le burun buruna geldiler. Keşfi Bey'in girişimiyle aralarında şu sözler konuşuldu.

"O *mon şer*! Bir *siekl*[1] oldu ki bir yerde görülmüyorsunuz, nasılsınız bakalım?"

"Epeyce iyiyim, ey siz?"

"Elhamdülillah!"

"Hastaymışsınız diye haber aldım!"

"Hayır! Büyük bir şey değil, söyleyiniz bakalım, sizin *amuret blond*'la[2] nasıl gidiyorsunuz?"

Keşfi Bey bunu söylerken Atıf Bey de oraya gelivermiş, *amuret blond*'u işitmiş olduğundan söze karışarak, "O şimdi karayağız oldu, *blond*'luktan çıktı. İki saattir onun bahsini ediyorduk..." dedi.

1. (Fr.) *Siècle*: Yüzyıl, asır. (Y.N.)
2. (Fr.) *Amourette blonde*: Sarışın gelgeç sevgili. (Y.N.)

Bunun üzerine Bihruz Bey gizli aşk sırrının bütün bütün meydana çıktığını vehmederek öfkesinin şiddetinden kıpkırmızı olduysa da halinden renk vermemeye çalışarak arkadaşlarına birer, "*Bonjur*!" dedi, hemen kapıdan fırladı. Rast getirdiği bir kira arabasına bindi. Köprü'yü de arabayla geçerek Beyoğlu'na çıktı. Şekerlemeci Valöri'nin[1] dükkânı önünde arabayı bıraktı. Dükkâna girdi, alafranga bir kahve ısmarladı. Oturduğu yerde derin derin düşünmeye başladı.

"Karayağız... Hem de sadece kara yahut sadece yağız değil de ikisi birlikte, *kel malör kö sa*![2] Şimdi ne halt etmeli? Nasıl özür bulmalı? Bak şu benim hayvanlığıma! Şüphesiz *faşe*[3] olmuştur, *el a rezon*![4] 'Bir siyeh-çerde', hay Allah cezasını versin! O mübarek *poet* de başka lakırdı bulamamış da bunu mu bulmuş? Ah! Ah! Şimdi ben ne yapayım? *Kom jö süi bet*![5] Mutlak

Beyoğlu, Cadde-i Kebir (İstiklal Caddesi). (Atatürk Kitaplığı Fotoğraf Arşivi.)

1. 1846 yılından itibaren Beyoğlu'nda hizmet veren *Restaurant et Patisserie Vallauri*, dönemin meşhur şekerlemecilerindendir ve sahibi Françesko Vallauri'dir. Beyoğlu'nda 366 numarada hizmet veren ve uluslararası bir üne sahip olan mekân, yıllarca sarayın şekerleme ihtiyacını karşılamıştır. Daha sonra Vallauri'nin yanında çalışan ve damadı olan Lebon, işlettiği Lebon Pastanesi'yle bu geleneği sürdürmüştür. (Y.N.)

2. (Fr.) *Quel malheur que ça*: Bu ne şanssızlık. (Y.N.)

3. (Fr.) *Fâchée*: Kızmış, rahatsız olmuş. (Y.N.)

4. (Fr.) *Elle a raison*: Hakkı var. (Y.N.)

5. (Fr.) *Comme je suis bête*: Ne kadar aptalım. (Y.N.)

bir *eksküz*[1] bulmalı, kabahat benim mi? Ben ne bileyim? 'Çerde' zannettim. Gelmemesinin sebebi buymuş... Şimdi anlaşıldı, 'Karayağız! Ben at mıyım? Beyefendi beni at yapmış, hem yağız at! Nezaketin alafrangası!' demez mi? O çapkınlar da amma eğlendiler! Başka türlü de bunu anlamak mümkün değildi. Redhavz'dan bu kadar münasebetsizlik umulur mu? Beni 'çerde' diye aldattı! *Poezi*! Vay gidi *poezi* vay! Türkçe şiirler işte böyle olur. O güzel tercümeyi vermedim de... Bir gül gibi! Ne kadar *jantiy*! Hah! Buldum, şimdi güzel bir özür buldum... Oh! Hele iyi hatırıma geldi. Hemen köşke gittiğim gibi bir mektup... işte bu iyi hatırıma geldi..."

"Garson! Garson!"

"Mösyö!"

"Anlöve sa! Jö nö prandra pa dü kafe... Kel glas vuz ave?"[2]

"Krem ala vanil[3]*, sitron*[4]*, peş*[5]*..."*

"Aporte muva ün peş!"[6]

"Mösyö vötil manje de früvi?"[7]

"Kel früvi?"[8]

"Vu dömande?"[9]

"Jö dömand dö glas a la peş!"[10]

1. (Fr.) *Excuse*: Mazeret. (Y.N.)

2. (Fr.) *Enlevez ça! Je ne prendrai pas du café... Quelles glaces vous-avez?*: Bunu kaldırın. Kahve içmeyeceğim. Dondurma çeşitleriniz? (Y.N.)

3. (Fr.) *Crème à la vanille*: Vanilyalı kaymak ya da krema. (Y.N.)

4. (Fr.) *Citron*: Limon. (Y.N.)

5. (Fr.) *Pêche*: Şeftali. (Y.N.)

6. (Fr.) *Apportez-moi une pêche*: Bana bir şeftali getirin. (Y.N.)

7. (Fr.) *Monsieur veut-il manger des fruits?*: Beyefendi meyve mi yemek istiyor? (Y.N.)

8. (Fr.) *Quel fruit?*: Ne meyvesi? (Y.N.)

9. (Fr.) *Vous demandez?*: Ne istiyorsunuz? (Y.N.)

10. (Fr.) *Je demande de glace à la pêche*: Şeftali dondurması istiyorum. (Y.N.)

"Dö glas a la peş? Şeftali dondurması..."
"Vuy!"[1]
"Peki! Şimdi..."

Beyefendi garsonun lakırdı anlamazlığına da biraz kızdı. Garsonsa vaktiyle Arnavutköyü Burnu'nda kefal balığı avlamak için kışın zemheri zamanı saçma omzunda saatlerce beklemekten defalarca eli ayağı donmuş ve sonradan bu güç sanatı terkle Beyoğlu'nun gazinolarında, lokantalarında hizmetçilik, uşaklık ederek Fransızca aldığı emirleri anlayıp sorulara da cevap verecek kadar o lisanı öğrenmiş bir tatlısu Frengi[2] olduğu halde *glas ala peş*'ten habersiz bulunuyordu!

Bihruz Bey güç bela garsona anlatabildiği şeftali dondurmasına nail olduysa da öyle lakırdı anlamaz garsonu istihdam eden Valöri şekerlemecisini aşağılama amacıyla dondurmaya el bile sürmeksizin borcunu ödedikten sonra sokağa çıktı. Kunduracı Heral'e, Terzi Mir'e uğradı bir çift potin, bir çift iskarpin, iki takım *kostüm*, beş pantolon, iki *redingot* ısmarladı. Alber Kun'un[3] önünden acele geçerken dükkâncı bunu gördü, arkasından seğirtti. Birçok *nuvote*'ler[4] getirttiğinden bahsederek dükkâna aldı. Yeni mallardan bazı şeyler sunup göstermesiyle beraber hesap görerek biraz para istediyse de beyin yanında o kadar para olmadığından on beş güne kadar yetmişseksen liralık bir *akont*[5] vereceğini belirterek beyefendi bir düzine gömlek, iki düzine çorap ve mendil, sekiz-on

1. (Fr.) *Oui*: Evet. (Y.N.)

2. Frenk, Osmanlıların tarih boyunca Batılılar için kullandığı bir kelimedir. Tatlısu Frengi tabiri ise özellikle Osmanlı'nın son dönemlerinde Beyoğlu'nda yoğunlaşan Levantenler ve onlara özenen kimseler için kullanılmıştır. (Y.N.)

3. Beyoğlu'nda Albert Kun tarafından işletilen ve saraya da hizmet sunan giyim mağazası. (Y.N.)

4. (Fr.) *Nouveautés*: Yeni şeyler. (Y.N.)

5. (Fr.) *Acomte*: Bir borcun bir kısmını ödeme. (Y.N.)

tane kravat, yarım düzine eldiven, bir baston, iki şemsiye beğenip bunların köşke gönderilmesini emirle oradan da çıktı. Sonra Berber İzidor'a[1] gitti. Tıraş oldu. Saçlarını kestirdi. Bu meşguliyetlerle saat dokuzu[2] bulduğundan haberi olmamıştı. Hemen bir araba buldu. Köprü'ye indi, vapura girdi. Kadıköyü'ne vardı. *Ekipaj*'ı zaten iki saatten beri orada kendisini bekliyordu, arabasına kurulduğu gibi –artık Fenerbahçesi'ne veya diğer bir mesireye rağbet göstermeyerek– doğruca köşke gitti. *Kabine dö travay*'ına çıktı. Kâğıt çıkardı. Frenk kalemiyle birçok yazdı çizdi, aşağıdaki müsveddeyi meydana getirdi:

Mil pardon[3] efendim! Yanlışlık olmuş, nasıl olmuş kulunuz dahi bilmem. Kulunuz olduğumu bildiren mektubuma ekleyerek sunduğum *kuple*'ler gayet tuhaf bir maskaralıktı, *kolleg*'lerimden[4] birisinde gördüğüm şeydir. Kopyasını aldığımdan trapezin üstünde bulunduğundan tertemiz zatınız için gayet güzel ve beğeneceğiniz gibi bir *şansonet* yazmıştım o da trapezin üstündeydi. *Par megard*[5] ötekini bunun yerine göndermiş olduğumdan tertemiz zatınızın darılmasına çok hak verdim. İşte şimdi o güzel *poezi* ki kulunuz tercüme ettimdi; sunmaya cesaret ederek kendimi bahtiyar sayarım. *Mil pardon*! Yine kusur kulunuzda ki öyle bir maskaralığı trapezin üstüne koydum. Kulda kusur çok olur affeder efendisi sözü gereğince artık af dilerim.

Çamlıca'da teşrifinizi çok bekledim. O günden beri ne derecelerde mahzun olduğumu tarif edemem. Hem de ne kadar ağladım, bunun üzerinde tertemiz kişiliğinizi temin ede-

1. Santa Maria Kilisesi'nin karşısında konumlanan Berber İzidor, Osmanlı'nın son dönemlerinde Beyoğlu'nda hizmet vermiş ünlü bir berberdir. (Y.N.)
2. Alaturka saate göre. Bugünkü saatle yaklaşık 18.00. (Y.N.).
3. (Fr.) *Mille pardons*: Bin kez özür dilerim. (Y.N.)
4. (Fr.) *Collègue*: İş arkadaşı, meslektaş. (Y.N.)
5. (Fr.) *Par mégarde*: Dalgınlıkla, yanlışlıkla. (Y.N.)

bilirim. "Bir siyeh-çerde civandır" Vâsıf Efendi adlı şairinmiş. Sanki bir *şanson*'muş. Bizim şairlerin işi böyle olur. Bu *şanson*'un *melodi*'sini işittim beğenmedim. Beğenilecek şey değil ki...

Mektubumun cevabını almak bahtiyarlığına bu kulunuzu nail etmenizi istirham ederim. Bu mektubumu gözüm yaşıyla yazdım. Bir *senser*[1] kulunuz olduğum hususunda merhametinize sığınırım. Ayağınızın bastığı tertemiz toprağa yüzüm gözüm sürmek için Çamlıca'ya, Fenerbahçe'ye, her nereye karar verirseniz emrinizi gerçekleştirmeye hazırım. Başınızı ağrıttığımdan korktuğum için bu kadarca yazabildim. Ah! Küçükhanımefendi, halimi tarif edemem. Her şeyden evvel ettiğim *betiz*'den[2] dolayı affınızı istirham edip sözü keserim. Bu hususta merhamet, yine siz bilirsiniz efendim.

Tamamen sizin kulunuz.

* * *

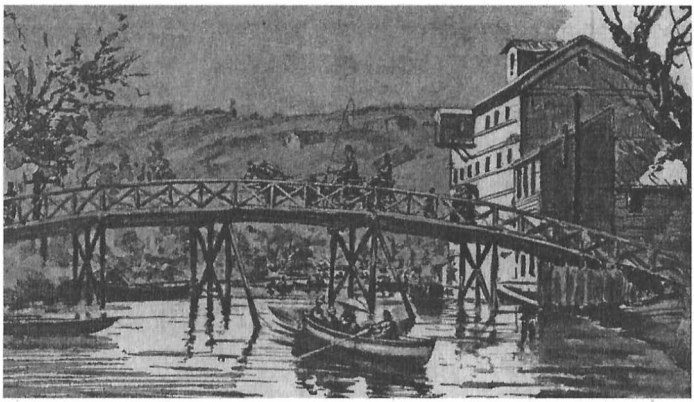
Bihruz Bey bu müsveddeyi bir güzel kâğıda temiz olarak geçirdi. *Sökreter dez aman*'dan tercüme etmiş olduğu bildiğimiz:

Gül adını veririm
O kadına ki benim aklımı bulandırır.
Eğer kelime şeyi resmetmeye borçluysa
O kadının bu dilber ismi almaya hakkı vardır,
Bir gül gibi

dağınık üsluplu şiirini de diğer bir kâğıda güzelce yazdı. Öbürüne iliştirdikten sonra mektubu kapadı. Mühürledi. Yazıhanenin gözüne koydu. Beyin o günü de böylece geçmiş oldu.

1. (Fr.) *Sincère*: Samimi. (Y.N.)
2. (Fr.) *Bêtise*: Budalalık. (Y.N.)

7

Bihruz Bey arabasıyla Göksu'da. (Resim: Halil Bey)

Bihruz Bey bu mektubunu sunabilmek için tam iki ay dolaştı. Bu müddet içinde beyin haftada iki-üç defa uğramadığı mesire bulunmazdı. Bir günde dört-beş mesirede birden bulunabilmek için yağız ve kır beygirleri –cuma ve pazar günleri mutlaka kırlar rast gelmek üzere– nöbetleşe koştuğu gibi günleri de şöyle tertip etmişti: Cuma ve pazar saat yedide köşkten çıkılarak Fenerbahçe, Haydarpaşa, Duvardibi mevkilerinin her birinde yarımşar saat bulunulduktan sonra saat dokuz buçukta Millet Bahçesi'ne gelinip akşama kadar orada eğlenilecek. Cumartesi ve salı yine o saatte köşkten çıkılarak doğruca Göksu'ya gidilerek yarım saat eğlenildikten sonra Küçüksu'ya gelinip dokuza kadar orada beklenilecek ve dönüşte Havuzbaşı'na dahi uğranılıp akşamüzeri Millet Bahçesi'ne yetişilecek. Pazartesi ve perşembe günleri yine her zamanki saatte köşkten çıkılıp Çamlıca'ya ve ar-

dından Millet Bahçesi'ne gidilecek ve saat dokuza kadar orada dinlenilecek ve akşamüzeri Duvardibi'ne ve oradan Haydarpaşa'ya ve ezana yakın bir zamanda Fenerbahçe'ye gidilecek.

Bihruz Bey'in haftanın her gününde görevli gibi böyle mesire mesire dolaşmaktaki amacı görmeyi şiddetle arzu ettiği sarışın hanıma tesadüf etmek ve bu tesadüften amacıysa hazırladığı özür mektubunu sunmaktı. Yazık ki siyeh-çerde hiçbir yerde görülemiyor ve o görülmedikçe beyin onu görmek arzusu şiddetini artırıyordu.

Zavallı mektuba gelince haftalarca cepte taşınmaktan zarfı yıprandıkça yenilenerek her gün sabahtan akşamlara kadar beyin jaketinin yan cebinde hapsedilmiş ve ümitsiz bir halde kalıyordu.

İyi ya, sarışın hanım Bihruz Bey'e gücenmekle âleme de küsmek lazım gelmez ya! Bahçe seyrinden nefret etmekle diğer mesirelerden de rağbetini kesmek icap etmez ya! Demek ki hiçbir yere çıkmamasına başka bir sebep var. Bu sebep nedir acaba? Hasta mıdır? Yoksa yanlışlıkla evlendi mi? Veyahut başka bir diyara mı gitti?

Bihruz Bey merakından beş dakika rahat olamıyordu. Bu iki ayın ilk haftalarında beyefendi kırlarda hem araba sürer hem de hayalî gezinti yerine yalnız başına dalarak elmas arabanın gümüş tekerleği önünde kendisini yerlere atıp ağlar, sızlar, Periveş Hanım'dan aflar dilerdi. Birinci ay ümitsizlikle geçip ikinci ayın ilk haftası içinde dahi siyeh-çerdeye rastlanılmayınca hayalî gezinti yeri sonbaharın kuvvetli eline düşmüş ve bir-iki gün zarfında bir vahşi dikenliğe benzeyerek güzel çimenliği süsleyen nenfler perişan, yeşil havuzlarda yüzen kuğuların, perilerin de her biri bir tarafa kaçıp gözden kayboldular. Bu sebeple ağaçlı yolun kenarında ve ortasında nazlı nazlı gezen elmas arabanın da oraya rağbeti birdenbire kesiliverdi.

Bu esnada bir sabah Bihruz Bey *kabine dö travay*'ın-

da günlük gezintilerinin cetvelini düzenlemekle uğraşıyordu. Mişel Ağa izin aldıktan sonra odaya girerek gümüş tepsi içinde beyefendiye bir mektup sundu. Mektubun zarfı açık yeşil renkti. Bey zarfı görünce yüreği hop etti. Sandı ki bu mektup siyeh-çerdeden hayırlı haberler getirici bir yeşil elbiseli habercidir.

"Neymiş o?"

"Bir mektup *ekselans*!"

"Kimden?"

"Mösyö Kondoraki'den *ekselans*!"

"Hay Allah belasını versin! Bırak şuraya..."

"Cevabını ister, ister ki cenabını görsün..."

Zavallı beyin rahat bırakmayan derdi kendi kendine yetişiyordu. Başına bir de Mösyö Kondoraki çıktı. Bey çaresiz elindeki *itinerer*'i[1] bir tarafa bıraktı. Mektubu açtı, okumaya başladı.

Mektup hem Fransızca hem de fena bir yazıyla yazılmıştı. Bey mektubu beş-altı defa baştan ayağa süzerek uğraşa uğraşa şu anlamı çıkarmayı başardı:

Paraya çok ihtiyacımız olduğundan, borcunuzdan birinci taksitin bize bir iyilik olmak üzere ödenmesini bundan bir buçuk ay evvel rica etmiştik. Ricamızı nezaketinize yakışmayacak bir şekilde reddettiniz. O ihtiyacımız hâlâ devam etmektedir. Şimdiyse taksit zamanı geldiğinden belirli miktarın hemen bugün ödenmesi rica olunur. Şayet bu para bugün verilmeyecek olursa üç gün sonra yapmaya mecbur olacağımız muameleden dolayı mesuliyet size aittir. Zira adam gönderip arabayı da hayvanları da *sekestre*[2] ettirmeye karar vermişizdir.

1. (Fr.) *Itinéraire*: Yol tarifesi. (Y.N.)
2. (Fr.) *Séquestrer*: El koymak. (Y.N.)

Bu anlam, Bihruz Bey'in başını döndürmeye başladı. Düşündükçe beyi hiddet bürüyordu.

"Ne halt eder bu teres? Arabayı, hayvanları zapt edecekmiş. Ne hakkı var? Bu nasıl muamele? Üç gün sonra adamlar gelecek, nasıl adamlar acaba? Belaya bak ki bende de para yok, keşke evvelki müracaatında biraz para vermiş olaydım, ben o zaman bugünü düşünemedim. Ah! Valide ah! Gideyim yalvarayım ama ne yüzle? Kadıncağızın on beş gündür semtine bile uğradığım yok, yarın öbür gün Alber Kun da hesap gönderecek, hayır! Öyle şey olamaz. Ben o pis arabayı, hayvanları o kadar fahiş fiyatla niçin aldım? İki-üç hafta daha beklerse ne olur? Amma insafsız teresmiş ha! Ne haddine, bir şey yapamaz. Ben adama araba, hayvan mı veririm? Gelsin de alsın bakayım, lakin ne rezalet! Hay alçak herif hay! Çare yok gidip görmeli, para bulacağımı söylemeli de beş-on gün daha avutmalı... Tellalı da buldurmalı... Ah, şu konağın hiç lüzumu yok, beyhude harap olup gidiyor. Tellalın dediği gibi bir gün yanıverse ne olacak? Valide benim malıma ne karışıyor? Mutlak satmalı kurtulmalı... Ondan sonra da masrafımı yoluna koymalıyım. Anlıyorum ki böyle sürmeyecek, borçları vermeli, en evvelki iş o..."

"Mişel!"

"Mösyö..."

"Mektubu getiren herife söyle birkaç güne kadar gidip Mösyö Kondoraki'yi göreceğim..."

"Başüstüne *ekselans*!"

Bihruz Bey bu cevapla Mösyö Kondoraki'nin adamını savdırdıktan sonra tekrar gezinti listesini eline aldı. Bir yarım saat uğraştı, istediği düzenlemeyi yaptıktan sonra yemeğe rağbet gösterdi. Fakat iştahını lüzumu kadar bulamadı. Kahve fincanına el bile sürmedi. Sigarasını yaktı, iki nefes çekmeden onu da bıraktı. Yine arabasına bindiği gibi çıktı gitti.

8

O gün günlerden pazardı. "Gezinti listesi" gereğince en evvel uğranılacak yer Fenerbahçe olduğundan Bihruz Bey doğruca oraya giderek Marmara'ya bakan büyük ağaçların altında arabasını durdurdu ve Kalamış yönünden bir landonun görüneceği noktaya, bekleyen bakışlarını yönelterek düşünmeye başladı.

Sarışın hanım Bihruz Bey için iki aydan beridir *ide fiks*[1] olmuştu. Uyanıkken hayatının hiçbir dakikası yoktu ki siyeh-çerde sevgiliyi düşünmeksizin geçsin. Hatta geceleri geç vakit yatağına girdikten sonra bin zahmetle güçsüz ve yorgun olarak ruhunu atabildiği uyku âlemi içinde bile daima sarışın hanımla uğraşırdı. Bu tefekkürler, bu sıkıntılar başlangıçta çocukça bir heves veya maymun iştahlı bir emelden kaynaklanan ehemmiyetsiz düşüncelerden, kuruntulardan olmakla beraber yine zavallının sinirlerini yormaktan uzak değildi. Zavallı genç uğraşa uğraşa hayaline mağlup olduğu sarışın hanımı hiçbir yerde rast getiremedikçe onu yalnızca görmek noktasında toplanan düşünce ve davranışları bir başka ciddi tavır alarak ve her gün araba kullanarak yaptığı uzak seferlerin yorgunlukları ve zorlukları da başkaca yardım ederek beyin sinirleri gereği gibi hastalanıp hassasiyeti artmış ve diğer taraftan iştahsızlık, uykusuzluk ve paraca ara sıra hisseder olduğu darlık gibi durumlarsa ahlakına tesir ederek zavallı genci daimi surette nefsine ait coşkunluklar ve kalp kırıklıkları içine düşürmüş olduğundan o hafif mizaçlı, o lakayt, o rahatına düşkün Bihruz Bey iki ayın için-

1. (Fr.) *Idée fixe*: Sabitfikir. (Y.N.)

de bütün bütün değişip sessiz, düşünceli, duygulu, mahzun, çabuk öfkelenen, kırılgan bir Bihruz Bey olmuştu. Hatta beyin ahlak, tavır ve davranışlarında, yiyip içmesinde, yatıp kalkmasında görünen bu büyük değişiklik dadı kalfanın bile dikkatini çekerek endişelenmesine sebep oldu. Çünkü yirmi senedir hizmetinde ve gece gündüz bir arada bulunmakla dadı kalfa Bihruz Bey'i annesiymiş gibi bir şefkat hissiyle sever ve beyin hastalığında canla başla kendisine bakıp kederli vakitlerinde de hatırını ele almaya, kederini unutturmaya çalışırdı.

Bihruz Bey Fenerbahçe'ye saat sekizde geldiği zaman orada seyirci namına kimseler yoktu. Bey arabasından inmeyerek ve yukarıda açıklandığı gibi Kalamış yönüne bakışlarını yönelterek mahzun mahzun düşünüyordu.

Hoş esen poyrazın yardımıyla denizde birbiri ardınca yuvarlanan ufak ufak dalgaların sahile yakın ve dağılmış kayalara gelip çarpmasından meydana gelen hafif ve kulak okşayan çağıltı, büyük meşe ve dişbudak ağaçlarının dal ve yapraklarının sallanmasından ortaya çıkan ürkütücü uğultu ve hışıltıyla birleşince bir garip ahenk oluşturuyor, bu garip ahenkse uykuya dalmış hisleri uyandırmak, gizli dertleri açığa çıkarmak, sevgilinin yüzünden ayrı kalmış gözleri ağlatmak, aşkta yenilmiş yürekleri inletmek için talip ve heveskâr arıyordu.

Bihruz Bey bu ahengi bir çeyrek saat kadar dinleyince hüzünlü hali derinleşerek yüreği kabarmaya, gözleri yaşarmaya başladı. Bey bu dakikalarda sarışın hanım için, "*Jö lem*! *Jö lem*!"[1] diye bir itirafta bulunmak istemediği halde onunla görüşme arzusu, ondan şiddetle yakınlık görme isteği zavallı gencin ruhunu baskı ve zulmün ateşli pençesi altında eziyordu.

1. (Fr.) *Je l'aime*! *Je l'aime*: Onu seviyorum! Onu seviyorum! (Y.N.)

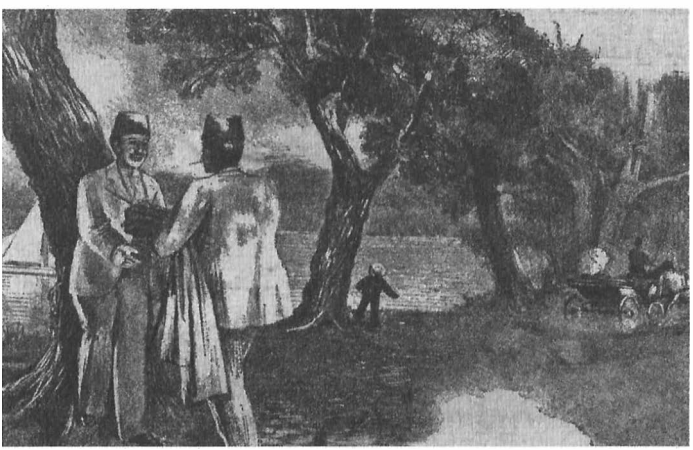
Gölgede kalan yerleri gayet donuk neftî, güneşe maruz parçaları gayet parlak yeşil rengindeki çayırın üzerinde çevrenin tenhalığından faydalanarak başıboş dolaşarak yem arayan bazı ehlileşmiş kuşların birbirini kovalayarak öteye beriye dağılıp koşuşmaları serbest bir bakışın hoşuna gidecek, sakin bir fikri oyalayıp eğlendirecek gezintilerden, asırlık ve yaşlı ulu ağaçların huzur veren sessizliği içinde birbirleriyle dostça selamlaşmaya meyil göstermeleriyse fikri ve gönlü açacak ruhani manzaralardandı. Halbuki Bihruz Bey'in ruh, fikir ve bakışı için bu gezintilerin, bu manzaraların hiçbir lütfu olamadı. Çünkü o üzüntülü ruh düşüncelere dalmaya meyilli, o başıboş bakış ve düşünce uzak ufukların öte taraflarına süzülüp gitmeye talipti.

Bihruz Bey sarışın hanımın gelmesini beklediğini unutarak arabasını çevirdi. Marmara Denizi'ni temaşaya uygun bir vaziyete koyduktan sonra koşumları yanına bıraktı. Sağ dirseğini dizine, çenesini eline dayadı durdu. Hasretli bakışlarının önünde uzanıp giden mavi unsurun keskin güneşe maruz parlak yüzeyi büyük bir ışık denizini gösteriyor ve sahile doğru yuvarlanıp gelen köpüklü ufak dalgalarsa o ışıklı deniz içinde dalıp çıkarak ve oynaşa oynaşa birbirini kovalayarak yüzen beyaz güvercinleri andırıyordu. Bihruz Bey'in bakışı bu gönül alıcı manzarayı da kayıtsızlığın ayakları altına alarak ufka doğru süzüldü gitti. Ümitsizliğe düşmüş ruhunu, hüzünlü fikirlerini de beraber çekti götürdü!

Zavallı genç kendisine hiç de yakışmayan bu hüzünlü vaziyet içinde suskun ve dalgın bulunmaktan ne kadar zevk alıyordu! Ömrü boyunca ilk defaydı ki bu dünya nimetlerini bir kenara atmış, huzurlu âlemi görüyordu. Hüzünlü varlığı halinden memnun bir alçakgönüllülüğe dönüşmüş ve o alçakgönüllülük içinde hayalî sevgilisini cismaniyetten soyutlanmış saf bir nura, ruha dönüştürerek kucaklamıştı. Bu esnada beyin zihni ruhu eriten hüzünlü

bir neşeyle ağzına kadar dolu, gözleri zihni yakan ateşli gözyaşlarıyla yüklüydü. Hatta o sıcak damlalardan üç-dört tanesi parlak potinlerinin üzerine düştüğü halde zavallının haberi bile olmadı. Bey bu suretle dalgınlık âleminin en mahrem olan bir yakınlık meclisinde zevk ve hüzün içkilerini içerken hayvanların önünde dikilip durmakta olan arabacı Andon'un –bulunduğu noktadan soluna doğru yarım adım gelerek– efendisine hitaben, "Keşfi Bey geliyor," demesi Bihruz Bey'i dalmış bulunduğu gönlü ferahlatan zevkli uykudan uyandırdı ve zavallıyı birdenbire sevgilinin gönül süsleyen gelin evinden uzaklaştırdı.

9

Bihruz Bey, Fenerbahçesi'nde Keşfi'ye rast gelir. (Resim: Halil Bey)

Bihruz Bey, Keşfi'yi gördüğü gibi arabadan inerek karşılamaya gittiğinden iki genç selamlaştıktan sonra konuşmaya başladılar:

"*Bonjur* Bihruz Bey!"

"*Bonjur mon ami*!"[1]

"Siz buralara da yetişiyorsunuz maşallah! Şöyle azıcık yürüyerek dolaşsak olmaz mı?"

"Yürüyelim, zati ben de arabada otura otura yoruldum..."

"*Kel nuvel*?"[2]

"*Riyen, eskö vuzet söl*?"[3]

"*Non*! *Jattan dezami*...[4] Akşama buradayız..."

"*Purkuva*!"[5]

"Yemek yiyeceğiz, bu gece *kler dö lün*[6] pek parlak olacak, siz de beraber bulunur musunuz?"

"*Mersi*! *Muva jö nö pö pa reste*."[7]

"Niçin?"

"*Pars kö jö nö süi pa amon ez*..."[8]

"Gerçek! *Vuzave ler detr trist*!"[9]

"*Non*!"

"*Si*! *Si*!"[10] Hem ben görmeyeli ne kadar bozulmuşsunuz..."

"Bilmem, belki..."

"Sizinkini gördüğünüz var mı?"

"Benimki kim oluyor?"

1. (Fr.) *Bonjour mon ami*: Merhaba azizim. (Y.N.)
2. (Fr.) *Quelles nouvelles*?: Ne var ne yok? (Y.N.)
3. (Fr.) *Rien... Est-ce que vous êtes seul*: Hiç... Yalnız mısınız? (Y.N.)
4. (Fr.) *Non... J'attends des amis*: Hayır... Dostlarımı bekliyorum. (Y.N.)
5. (Fr.) *Pourquoi*: Niçin. (Y.N.)
6. (Fr.) *Clair de lune*: Ay ışığı. (Y.N.)
7. (Fr.) *Merci*! *Moi je ne peux pas rester*: Teşekkür ederim. Kalamam. (Y.N.)
8. (Fr.) *Parce que je ne suis pas à mon aise*: Çünkü havamda değilim, keyifsizim. (Y.N.)
9. (Fr.) *Vous avez l'air d'être triste*: Hüzünlü bir haliniz var. (Y.N.)
10. (Fr.) *Si*! *Si*!: Evet! Evet! (Y.N.)

"*La bel blond*?"[1]

"Hayır! O benim değil sizin, size sormalı görüyor musunuz diye..."

"Gerçek, geçenlerde dinlenme odasında Âtıf Bey bir şeyler söyledi de sizi kızdırdıydı. Kara yağız! Yok bilmem ne... Neydi o sözler?"

"Zevzeklik ne olacak? Siz *blond*'dan bahsedince o da öyle söyledi."

"Demek *blond*'u gördüğünüz yok öyle mi?"

"Hayır! Neden böyle sıkı sıkı soruş?"

"Halbuki münasebet pek ilerlemişti..."

"Nereden anladınız?"

"Öyle ya, *jarden*'de o önde siz arkada konuşarak geziyordunuz, münasebet ilerlemeyince bunlar olabilir mi ya?"

"İşte o kadarla kaldı."

"Saklıyorsunuz... Bugünlerde sizi pek *an muvman*[2] görüyorum, köşke ne zaman geldimse bulamadım, 'Bey gezmeye gitti,' cevabını aldım. Bu *kurs*'lar[3] elbette boşuna değil."

"Ne zaman geldiniz? Haberim bile yok!"

"*Lamurfe tubliye tu*!"[4]

"*Kel amur? Jö nö kompran pa sö kö vu dit*!"[5]

"*Vu zave kelk randevu damur isi*?"[6]

"*Maparol donör non*!"[7]

1. (Fr.) *La belle blond*: Sarışın güzel. (Y.N.)

2. (Fr.) *En mouvement*: Hareketli. (Y.N.)

3. (Fr.) *Course*: Koşuşturma. (Y.N.)

4. (Fr.) *L'amour fait oublier tout*: Aşk her şeyi unutturur. (Y.N.)

5. (Fr.) *Quel amour? Je ne comprends pas ce que vous dites*: Hangi aşk? Ne dediğinizi anlamıyorum. (Y.N.)

6. (Fr.) *Vous avez quelque rendez-vous d'amour ici?*: Burada bir aşk randevunuz mu var? (Y.N.)

7. (Fr.) *Ma parole d'honneur, non*: Namusum üzerine yemin ederim ki hayır. (Y.N.)

"Bu saatte burada bulunmanın başka ne manası olur?"

"İşte siz de buradasınız ya, demek ki sizin de bir randevunuz var."

"Benim gelişim ahbap hatırı için, dokuzda gelecekler, gelirler görürsünüz."

"Gelecekler kimler?"

"Tanımazsınız, İstanbul'dan birkaç kişi..."

"Olabilir ya! Ey, *blond*'u siz de mi göremiyorsunuz?"

"Siz varken artık o bize bakmaya tenezzül eder mi?"

"*Seriyözman*[1] söylüyorum ki iki aydır yüzünü bile gördüğüm yok."

"Lakin hiç olmazsa aramaktan geri durmuyorsunuz..."

"Niçin arayacağım, aramak için kendisine bir ilişiğim olmalı... Öyle değil mi?"

"*Vunö mante pa nespa? Vu dit la verite?*"[2]

"*Jö di la verite...*"[3]

"*Tan miyö!*"[4]

"*Purkuva tan miyö?*"[5]

"Neyse artık, bahsi değiştirelim..."

"Değiştirelim ama... Niçin *tan miyö* dediniz..."

"Hem bir ilişiğiniz olmadığını söylüyorsunuz hem de onun bahsinden o kadar *enterese*[6] oluyorsunuz..."

"Allah aşkına söyleyiniz, pek merak verdiniz de onun için..."

"O gitti zavallı!"

1. (Fr.) *Sérieusement*: Ciddi olarak. (Y.N.)

2. (Fr.) *Vous ne mentez pas n'est-ce pas? Vous dites la vérité*: Yalan söylemiyorsunuz değil mi? Doğru mu söylüyorsunuz? (Y.N.)

3. (Fr.) *Je dis la vérité*: Doğru söylüyorum. (Y.N.)

4. (Fr.) *Tant mieux*: Keyfiniz bilir. (Y.N.)

5. (Fr.) *Pourquoi tant mieux*: Bu da neden? (Y.N.)

6. (Fr.) *Interessé*: İlgilenmiş. (Y.N.)

(Telaşla) "Nereye gitti?"

"Geri dönemeyecek bir yere gitti..."

"Ne diyorsun? Anlayamadım ne demek istediğini?"

"*Vu leme*!"[1]

"*Non! Jö di kö non*!"[2]

"*E biyen, el e mort la povr*!"[3]

"Ah! gerçek mi? Hayır! Yalan söylüyorsun... *Es posibl?*[4]"

"*Parskö vu lave vü iyer?*"[5]

"*Non*! İki aydır görmedim diyorum, lakin bu olamaz..."

"Pekâlâ, ben yalan söylüyorum, öyle olsun..."

"*El e mort?*[6] Olmayacak şey, ne zaman, söyle bakayım..."

"Bu kadar telaş edeceğinizi bileydim söylemezdim, *la fot avu*![7] 'Bir ilişiğim yok,' dediniz, ben de söyleyiverdim."

"Gerçek öldü öyle mi? Allah aşkına doğru söyle!"

"Evet! Ne yazık ki öyle!"

"*Povr fiy! Eskel a ete malad?*"[8]

"İşittiğime göre tifoya tutulmuş, bir haftanın içinde gidivermiş zavallı!"

"Neredeydi bunlar?"

"Kızıltoprak'ta bir köşkte kirayla oturuyorlardı, kız kardeşim gitmiş görüşmüştü, çok yazık oldu kızcağıza!"

1. (Fr.) *Vous l'aimez?*: Onu seviyor musunuz? (Y.N.)
2. (Fr.) *Non! Je dis que non!*: Hayır! Hayır dedim. (Y.N.)
3. (Fr.) *Eh bien! Elle est morte la pauvre*: İyi öyleyse! Zavallı öldü. (Y.N.)
4. (Fr.) *Est-ce possible?*: Bunun imkânı var mı? (Y.N.)
5. (Fr.) *Parce que vous l'avez vue hier?*: Çünkü onu dün gördünüz öyle mi? (Y.N.)
6. (Fr.) *Elle est morte?*: Kız öldü mü? (Y.N.)
7. (Fr.) *La faute est à vous*: Kabahat sizde. (Y.N.)
8. (Fr.) Pauvre fille! Est-ce qu'elle a été malade?: Zavallı kız! Hasta mıydı? (Y.N.)

"El ete jön, tre jön nespa?"[1]

"Dizevitan u ventan!"[2]

"Non mariye?"[3]

"San dut!"[4]

"Me! setemposibl! Non! Sa ne pa vre!"[5]

"Belki yanlış haber verdiler..."

"Vu konese la famiy? Ki es kö lö per?"[6]

"Muva jö nö kone pa...[7] Kız kardeşim anlattı ama ben kulak vermedim... Na işte bizim arkadaşlar geldi, pardon *mon ami*... Sonra yine görüşürüz, *örövuvar*!"

"Örövuvar!"

Zavallı Bihruz Bey bu dakikada pek acınacak, hüzünlü bir hal içine düştü. Gözleri kararmış, yüreği şiddetli bir çarpıntıya tutulmuş olduğu halde dolaşıyor, bastığı yeri bilmiyor, gideceği noktayı tayin edemiyordu. Gökler başının üstünde fırıl fırıl dönüyor, yerler ayaklarının altından kaçıyordu. Zavallı birkaç defa denize doğru yürürken kendisini güçle geriye aldı. Birkaç defa fena halde sendeleyip düşecekken nasılsa düşmedi. Sürekli, *"Es possibl? Es possibl?"* diyerek başını kollarını garip bir şekilde hareket ettiriyor, hızlı hızlı giderken birdenbire durup düşünüyordu. Bu şekilde gezinip dururken bir aralık Keşfi Bey'in arkadaşlarıyla beraber kendisine doğru geldiklerini görünce bunlardan ürktü. Hemen geri

1. (Fr.) Elle était jeune, très jeune n'est-ce pas?: Genç, çok gençti değil mi? (Y.N.)

2. (Fr.) *Dix-huit ans ou vingt ans*: On sekiz veya yirmi yaşında. (Y.N.)

3. (Fr.) Non mariée: Bekâr değil mi? (Y.N.)

4. (Fr.) *Sans doute*: Şüphesiz. (Y.N.)

5. (Fr.) *Mais c'est impossible! Non! Ça n'est pas vrai*: Fakat olacak iş değil! Hayır! Bu doğru değil! (Y.N.)

6. (Fr.) *Vous connaissez la famille? Qui est-ce que le père*: Aileyi tanıyor musunuz? Babası kim? (Y.N.)

7. (Fr.) *Moi je ne connais pas*: Ben tanımıyorum. (Y.N.)

döndü. Büyük bir aceleyle arabasına çıktı. Koşumları eline aldı. Hayvanları kırbaçladı. Kalamış'a doğru süratle gitmeye başladı.

"Andon?"

"Paşam!"

"Kızıltoprak'a nereden gitmeli?"

"Biraz ileri gidersi... sağa sapmalı..."

"*Es possibl?*"

"*Vuy ekselans?*"

"Hangi yol daha yakındır?"

"Asıl köye gideceksi bağlar içinde de yol var, kestirme yol..."

"*Es possibl?*"

"Evet pasafendim! Na işte buradan doğruca köye gidiyorsun..."

"*Non! Sa ne pa possibl!*"[1]

"Hangi köşk gideceksi?"

"Kira köşklerini tanıyor musun?"

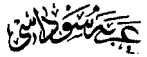
"Hayır pasafendim, bilmez..."

"*Es possibl?*"

Bihruz Bey arabasını birtakım dar, inişli yokuşlu, taşlık çalılık yollardan süratle sürüyor ama nereye gitmek istediğini arabacı bilmediği gibi kendisi de bilmiyordu. Birkaç defa geçit vermez izbelere düştü. Bin zorlukla arabayı geri alırken bir bağın kapısına şiddetle çarptırdı. Yaldızlı "M.R" markasını çizdirdi. Nihayet yine doğru yolu buldu. Artık Haydarpaşa'da, Duvardibi'nde eğlenmek istemeyerek doğruca köşke geldi. Salona çıktı. Kendisini bir kanepeye yorgun bir şekilde atarak üzüntüyle düşünmeye başladı.

1. (Fr.) *Non! Ça n'est pas possible*: Hayır! Bu imkânsız. (Y.N.)

Dördüncü Kısım

1

Yalancı Keşfi Bey siyeh-çerdenin vefatının kara haberini vermekle aziz arkadaşı Bihruz Bey'i kulağından zehirleyip beyninden vuracağını bilmiş olsaydı o belli başlı yalanı, o sırma saçlı, ela gözlü, güneş yüzlü, nazlı, gönül aldatan parlak yalanı sarartıp soldurduktan sonra telleyip pullayıp da ortaya salıverir miydi? Ne çare ki aziz arkadaşının sarışın hanımı gördüğü saatten beri saçlarının sırma tellerine gönül iliştirip de geceli gündüzlü hayalini takip, kavuşmayı temenniyle kararsız ve perişan bir halde olduğunu bilmiyordu. Hatta yine tedbirli davranmak için ki konuşma esnasında Bihruz Bey'in sarışın hanımla bir ilişiği olup olmadığını kendisinden sormuş ve beyin hakikati saklamasından dolayı o musibet tellallığında bulunmaya cesaret etmişti.

Fakat asıl kabahat yine Bihruz Bey'in kendisindeydi: Keşfi'nin, o koca *mantör*'ün[1] yalan söylemeksizin bir da-

1. (Fr.) *Menteur*: Yalancı. (Y.N.)

kika bile duramayacağını, bu sebeple hiçbir lakırdısını gerçeğe dinlememek gerektiğini, yalancılıktaki bilinen şöhretine dayanarak pek iyi bilmesi lazım gelirken kendisine iyice düşünmeden aldanmanın ve akli dengesini kaybedip hareketini şaşıracak derecelerde şiddetli ve hızlı bir üzüntüye kendini bırakmasının manası var mıydı?

Evet! Keşfi Bey –ki emekli devlet adamlarından eski Şam defterdarı Sehabi Efendi'nin son evladı olan oğludur– arkadaşları, dostları arasında yalancılıkla şöhret bulmuş bir çelebidir. Bu şöhretse kendisine hak etmeksizin değil hakkıyla verilmiştir. Zira Keşfi Bey yalanı hem çok söyler hem de söylediği, uydurduğu yalanları güzelce dallandırıp budaklandırır, usta yalan uydurucudur. Zekâsı orta halli, mizacı aşırılığa meyletmekten sakınması yönünden dünyada hiçbir fiil ve emelini merak derecesine vardırmamış olan bu beyin yalan söylemeye bu derecede bağlılığıysa çocukluk ve delikanlılık dönemlerinin hazin bir yadigârıdır.

Keşfi Bey üç-beş yaşlarında meraklı bir çocukken, açığa çıkarmaya başladığı masumane arzuları kabul edilmez veya edilemez olduğu zamanlar çocuğun mahrumiyet bağırtılarını bertaraf etmek için anne ve babası tarafından eğitici şekilde azarlamak yerine yalan söylemek yöntemi seçilir ve çocuk sonradan kandırıldığını anlayıp da bundan dolayı bazı çocukça tuhaf davranışlar göstererek şikâyetlere kalkışınca ya hayretle süslenmiş bir kahkaha veya daha büyük bir heves alıcı yalanla karşılık verilirdi.

Çocuk büyüdükçe zekâsı da büyüdüğü, zekâsı arttıkça hevesleri de yavaş yavaş ciddi bir tavır aldığı halde anne babası ve bunlardan örnek alan diğerleri tarafından çocuğun kandırılarak idaresi tarzındaki zararlı yöntem terk olunmadığından zavallı çocuk her gün türlü türlü, renk renk, ustaca acemice, kaba ince, münasebetli mü-

nasebetsiz yalanlar işite işite kendisi de sınırlı zihninin izin verdiği derecede ve şaka tarzında ufak tefek yalanlar tertibiyle etrafında bulunanları aldatmaktan zevk almaya başlamış ve bu kötü alışkanlık gitgide ahlakında kökleşerek zekâsıyla uyumlu olarak büyüye büyüye diğer eğilimlerine baskın gelmiştir.

Keşfi Bey yalanı kimseye zarar vermek fikriyle söylemez. Fakat söylediği yalanların neticesi bir kimse için zararlı olup olmayacağını da düşünmez. Onun merakı, zevki yalnız yalan söylemekten ibarettir. Onun içindir ki kalem arkadaşlarıyla diğer ahbapları kendisini "kırk yalan veya *mantör* veyahut *farsör*[1] Keşfi Bey" diye anarlar. Buna da Keşfi Bey gücenip darılmaz. Bazılarıysa, "Mademki yalan uydurmakta bu kadar maharetin var, bunu güzel bir şekilde kullanmış olmak için romancı veya hiç olmazsa şair ol!" diye takdir ve şevklendirmede bulunurlar. Bundan da Keşfi Bey memnun olur!

Şu hikâyeyi teşkil eden olay ve durumların gerçekleşme zamanı olan bundan yirmi beş-otuz sene önceleri Avrupa görmüş bazı gençlerden önce incelik sahibi zengin çocukları ve sonraları hal ve vakitleri ikinci derecede bulunan devlet adamı çocuklarının kabiliyetlerine bulaşan alafrangalık illetine yatkınlığı sebebiyle Keşfi Bey de kapılmış ve pederinin mevkisinin ve gücünün izin verdiği ölçüde olmak üzere Frengane süslü gezmek, Fransızca okumak, "*Bonjur*! *Bonsuvar*! *Vuz alle biyen*?"[2] demek için Beyoğlu'nda adam aramak, Türkçe lakırdı ederken araya Fransızca kelimeler katmak, koltuğunun altında roman taşımak, israf ve sefahate, borç etmeye özenmek ve Türkçeyi edebiyatsız kaba bir lisan kabul edip bu lisanın

1. (Fr.) *Farceur*: Muzip. (Y.N.)

2. (Fr.) *Bonjour*! *Bonsoir*! *Vous allez bien*!: Günaydın! İyi akşamlar! İyi misiniz? (Y.N.)

cahili bulunmakla iftihar etmek gibi alafrangalığın o zamanca ve belki hâlâ bile merasim ve gereklerinden sayılan fikir, tavır ve bilgilerde, velhasıl milli işaretlerden mümkün olduğu kadar sıyrılmak hususunda bu da yaşıtları derecesine yetişmişti.

Keşfi Bey yaradılıştan zeki insanlardandı. Fakat çocukluğundan beri tembelliğe alıştırıldığı için tahsil yolunda uğraşmak nefsine en ağır işlerden olduğundan Türkçeyi öğrenemediği, öğrenmek de istemediği gibi bütün alafranga beyler için övünç kaynağı olan Fransızcayı da layıkıyla ele getirememiş ve hele fenlere dair bilgilerden tamamen mahrum kalmıştı.

Zekâsındaki yumuşaklık ve sakinlik, mizacındaki ılımlılık sebebiyle aşırıya kaçan eğilimlerin hemen hepsinden arınmış bulunan Keşfi Bey yalancı âşıklık hususunu da Bihruz Beyler filanlar gibi merak derecesine götürememişti. Kadınlara bakarsa bunu medeniyet gereklerinden saydığı için bakar, arkalarına düşmezdi. Sokakta, seyir yerlerinde yanından geçen veya karşısına çıkan bir kadına laf atarsa veya diğer bir rahatsız edici davranışta bulunursa bunu da zarafet gereklerinden bildiği için yapar fakat musallat olmak istemezdi.

Bihruz Bey, Keşfi Bey'in kadınlara düşkünlük eğilimi hususunda kayıtsızlığını tecrübe etmemişti. Fakat *mantör*'lüğünü *farsör*'lüğünü pek iyi bildiği için ona aldanmaması lazım gelirdi. Halbuki Millet Bahçesi seyrinde Periveş Hanım'ı gördüklerinden beri Keşfi Bey'den işittiği sözlerin doğruluğuna tamamıyla inanmamışsa da yalan olacağına da hükmedemediğinden bunaltıcı şüpheler içinde günlerce, haftalarca huzursuz olmaktan uzak kalamamıştır. Keşfi Bey'inse –Bihruz Bey'in his, fikir ve hareketlerini takip ettiğimiz iki ay süresince– arkadaşlarıyla iki defa gerçekleşen görüşmede ağzından hemen her çıkan lakırdı bütünüyle yalandı.

Birinci görüşmede evvela, "Periveş Hanım'ı tanırım, bizim köyden belki de bizim mahalledendir," dediği yalandı. Yalnız Periveş Hanım iki ay evvel bir gün Kadıköyü'ne geçmişti. Hanım vapurdan çıkarken Keşfi Bey de arkasında bulunduğundan kasıtlı olarak feracesinin eteğine bastı. Kadın arkasına dönüp dargın dargın bakınca Keşfi Bey, "*Pardon*! Efendim, göremedim," dedi. Zaten o hareketten emeli de hanımı kendisine baktırıp ne olursa olsun bir şey söylemekten ibaretti. Fakat hanımın yüzünün şekli Keşfi Bey'in hatırına kazınacak kadar dikkatini çekmemiş olduğundan Çamlıca Bahçesi'nde hanımı tekrar gördüğü zaman tanıyamamıştı.

İkincisi yine o gün Bihruz Bey'den ayrılıp bahçeye girmek için, "Arkadaşlardan birisiyle *randevu*'muz var," demesi de bütün bütün lüzumsuz, hiç faydasız bir yalandı ki burası kendisinin o gün bahçede tek başına bulunmasıyla da kanıtlanmıştı.

Üçüncü olarak Bihruz Bey bahçede Periveş Hanım'ı takip ederken, "Haset! Haset!" diye haykırması da sırf yalan, yani kendi kendisine iftiradan ibaretti. Bihruz Bey'i Periveş Hanım'la değil, gerçekten Venüs yüzlü bir periyle bile el ele birlikte görse yine en küçük bir kıskançlık acılığıyla tadını bozmak Keşfi Bey'in lakayt karakterinin şanından değildir. İkinci görüşmede evvela, "İstanbul'dan birkaç kişi gelecek," demesi yalandı. Şu kadar ki bağından çıkıp yalnızca Fener'e gelirken yol üzerindeki Bastiyano Lokantası'na uğramış ve orada bağ komşularından tesadüf ettiği birkaç gencin Fenerbahçe'de akşam yemeği yemek üzere karar verdiklerini işitmiş olduğundan bunların elbette akşama doğru Fener'de görüneceklerini tahmin ederek o görünüşte gerçek yalanı da öyle ustaca uyduruvermişti.

İkinci olarak, "Bu gece mehtap pek parlak olacak," demesi de gerçeğe aykırıydı. Zira o gün Arabi ayın son

günüydü. Bu sebeple gecesinde dolgun bir ay değil zayıf bir hilal bile görülemeyecekti. Fakat Bihruz Bey aylarını günlerini şaşırdığından arkadaşının bu apaçık yalanına da dikkat edememişti.

Üçüncü olarak Periveş Hanım'ın tifoya tutulup vefat ettiğini, ailesinin Kızıltoprak'ta kirayla bir köşkte bulunduklarını, kendi hemşiresinin köşke gidip hanımla görüştüğünü söylemesi de koca başlı ve elli ayaklı bir yalandı. Ne faydası var ki Bihruz Bey deneyimlere dayanan aklından istifade edebilecek kabiliyette olmadığından arkadaşının hakikat kisvesinden tamamen uzak olan bu ifade ve haberlerini gerektiği derecede hükümsüz tutamadı.

2

Sevda –ki bir insanın yalnız gönlüne değil akıl ve fikrine, cüzi iradesine velhasıl bütün duyularına, manevi yetilerine hâkimdir– daima şüphe ve kuruntular içinde bulunmaktan hoşlandığından kulak ve göz her işittiği, her gördüğü şeyi onun mizacına göre işitip görmeye, akıl yetisi her hükmünü onun arzusuna göre vermeye mecburdur.

Bihruz Bey'i –birkaç zamandan beri düşüncelerinin ve duygularının kazandığı ciddi tavra nazaran– bir karasevdalı kabul ettiğimiz halde yalancı Keşfi Bey'den işittiği kara haberlere inanıverdiğinden dolayı mazur görmemiz gerekir. Özellikle Periveş Hanım'ın iki aydan beridir hiçbir mesirede görülememesinden ibaret olan görünüşteki durum da Keşfi Bey'in haberlerindeki doğruluğu kanıtlamaz mı? Gerçekten Keşfi'nin, o koca *mantör*'ün haberinin yalan olması ihtimali zavallı Bihruz Bey'in ha-

tırından hiç geçmedi değilse de sevda –o vesveseden, heyecandan, ıstıraptan hoşlanan– o tenhalıklara, mahzuniyetlere, o karanlıklara, matemlere meyil gösteren, o derin derin dalgınlıklara, gizli gizli ahlara, sine sine ağlamaklara tutkun olan sevda derhal o ihtimalin önüne geçerek herkesi âciz bırakan bozguncu bir dille:

"İşittiğin doğrudur, inan! İnan ki hal yamandır! Ağla ki tesellisi mümkün olmayan felaket içindesin! Yan, yakıl ki dermanı bulunmayan bir derde uğradın! Ah! *La bel blond*! *El e mort*![1] (Çünkü Bihruz Bey'in sevdası Fransızca da öğrenmişti.) Evet! O sırma saçlı, ela gözlü melek –o güneş yüzlü, ahu bakışlı güzel– o şirin sözlü, o nazlı yürüyüşlü güzel –o cisimleşmiş güzellik– o şahıslaşmış zarafet –o yürüyen ruh– o zavallı genç kız... Ah! ne söyleyeyim? İşte o *şer adore*[2] gitti! Yazık! Yazık! O yeni açmış sarı gül soldu! O on sekiz baharın güzelliği taze fidan kurudu! O güzellik burcunun parlak ayı ebediyen söndü! O güzelliğiyle dünyayı süsleyen nurdan yüz tamamen mezara düştü! Yazık! Yazık!

Ya ben ne olacağım? Ah! Ben de onun gibi can verip gidebilsem, benim için en büyük bir saadet olurdu! Halbuki ben ölemeyeceğim. Ben sürekli can çekişme içinde senelerce mustarip olduktan sonra yarı ölü ve perişan kalacağım!

Bundan böyle benim hüzün ve üzüntü mesirem tenha sahralar, bundan böyle benim karargâhım karanlık ormanlar olacak, bundan böyle gece gündüz yas dadısının kucağında sakin sakin ağlamaktan başka bana yapacak bir şey kalmadı! Ya sen ne olacaksın? Sen de beni o talihsiz başından atıp o ümitsiz ve kederli kalbinden çıkarıncaya

1. (Fr.) *La belle blond*! *Elle est morte*: Sarışın güzel! O öldü! (Y.N.)
2. (Fr.) *Chère adorée*: Aziz sevgili. (Y.N.)

kadar benimle beraber azap çekeceksin! Halbuki ben senin başından kolay kolay atılmayacağım! Halbuki ben senin yüreğinden kolay kolay çıkmayacağım! Her gece sabahlara kadar seni uykusuz bırakacağım. Her gün akşamlara kadar seni tenha ve hüzünlü yerlerde dolaştırıp güçsüz ve yorgun yapacağım. Sana her dakika yetimler gibi ah ettirip seni her saat garipler gibi ağlatacağım!

Ah! Uçtu o ümidin gönül arayan kuşu uçtu! Ah! Söndü o emelin can aydınlatan ışığı söndü! İşte bak ben ağlıyorum, senin gözlerin niçin yaşsız duruyor? Sen de ağla, ağla bakayım! Ha şöyle... Oh! Ağla, ağla!

Zavallı kızcağız tifoya tutuldu deniyor. Yanlış! Veremden gitti. Zalim verem! O bir kurttur ki daima öyle nazik fidanlara ârız olur. Onu da galiba ben davet ettim. Niçin itiraf etmeyeyim? Zavallı kızın iki ay içinde topraklara düşmesine benim de yardımım oldu. Birkaç seneden beri nazenine musallat olmaya başladım: Gündüzün meclisini tenha bulunca büyülercesine yanına sokulur, sırma saçlarına asılır, bir şekilde beynine girmeye yol bularak hayellerini gıcıklardım. Geceleyin nazın seçtiği yatak olduğunu görünce avcı gibi yatağına çıkar, yaklaşarak koynuna girer, kalbinin üzerine yatarak hassas duygularını saatlerce uykusuz bırakırdım. Böyle böyle kendimi kendisine tanıttım, bir dereceye kadar da sevdirdimse de yüreğinde istediğim seçkin yere nail olamamıştım. Bu maksadı ele geçirmek için türlü türlü hileler düşünüp fırsat gözetmekteydim. Çünkü kızcağızın meşrebi pek yüce, mizacı pek zor beğenendi. Gösterdiğim genç beylerin kimisini pek ağır, kimisini pek hafif, kimisini pek kaba, kimisini lüzumundan fazla nazik, kimisini çok şık, kimisini karaktersiz buluyor, kiminin tavrını beğenmiyor, kiminin bakışından hazzetmiyor, kiminin sözünden sohbetinden hoşlanmıyor, hele hiçbirisinin *edükasyon*'unu isteğine uygun görmüyordu. Bunların içinde

Keşfi Bey'i bir dereceye kadar beğendi. Bundan *entrese* olmaya başladı. Lakin Keşfi Bey maymun iştahlı bir çocuk olduğundan kızcağıza bugün fevkalade meyil gösterirse yarın soğuk soğuk bakardı. Bundan dolayı gönlüne iyice yerleşemiyordum. Nihayet seni gösterdim, senin yüzünü, süsünü, tavır ve davranışlarını, özellikle *ekipaj*'ını ve hepsinden çok *edükasyon*'unu beğendi. Sana derhal meyletti. O zaman ben de kendisine daha çok ulaşıp daha çok kabul edilmeye ve iltifat görmeye başladım. Beş-on gün içinde münasebetimiz o kadar ilerledi ki kendisinin sırdaşı, fikirlerinin arkadaşı, dert ortağı hep bendim. Bu gerçekleştikten sonra yavaş yavaş muameleyi değiştirdim: Garip garip efsanelerimle, hazin hazin yönlendirmelerimle, hırçın hırçın heveslerimle ruhunu istediğim gibi sıkmaya, beynini istediğim gibi yormaya, gönlünü istediğim gibi üzmeye muvaffak oldum. O zalim verem de bir taraftan ciğerini yiyip duruyordu. Nihayet zavallıyı öldürdük gitti. Benim fiilimde sen de bana ortaksın. Demek ki ikimiz de suçluyuz! Ya senin o münasebetsizliğin neydi? 'Karayağız!' Hiç öyle bir nazik, öyle bir nazlı güneş kızına, 'Sen siyeh-çerdesin!' denir mi? Vah vah! Yazık sana Bihruz Bey, yazık sana! Artık bu *römor*[1] yalnız sana aittir. Bu kabahati affettirmek için ağlamak, mersiyeler yazmak, yazdırmak, ruhuna dua etmek, mezarına –ah! Mezarını da öğrenemedik– mezarına gidip toprağına yüzünü gözünü sürmek, çiçekler götürmek senin işindir. Ağla bakayım! Ha şöyle, oh! Ağla! Ağla! Bak bana, ben de ağlıyorum!

Evet! O kusuru affettirmelisin. Bundan sonra dünya güzeli olsa bir kadına bakmamalı, bundan sonra cennet bahçesi olsa bir mesireye gitmemeli... Ömrün oldukça o

1. (Fr.) *Remords*: Vicdan azabı, pişmanlık. (Y.N.)

bahtsızın matemini tutmalısın! Hele siyeh-çerde diye gönlünü kırdığın zavallı kızcağızın son nefesini verirken, 'Bihruz! Ah! Bihruz!' dediğini kıyamete kadar unutmamalısın," diyordu.

Yalancılıkta Keşfi Bey'e taşlar çıkaran aşkın alaycı çocuğunun acı tatlı sözlerini dinledikçe zavallı Bihruz Bey acı tatlı bir alay heyecanlı duygularla için için inleyip ağlıyordu.

Kara haberi Keşfi Bey'den aldığı zaman hiç olmazsa ilk ağız olarak, "*Se temposibl! Se temposibl!*"[1] diyebilmişti. Lakin bunu sevdanın lisanından işitince, "*Tus kilya dö plü vire!*"[2] demekten başka ağzından bir söz çıkamıyordu.

"Ah! *Povr fiy! Murir adizvit an! Kom se trist! Kel pert enkonsolabl pur muva!*[3] Ben ağlamayım da kim ağlasın! O *fines*...[4] O *espri*, o güzellik, o gençlik, hepsi mahvoldu! Evet bana büyük bir *sempati*'si olmasaydı ne mecburiyeti vardı ki benim için bahçeye insin... *Lak*'ın yanında dursun, benimle lakırdı etsin, verdiğim çiçeği alsın göğsüne taksın! Zavallı çiçek kim bilir ne oldu? İhtimal ki iki çiçek birbirine sarıldılar da öyle kurudular gittiler! Ağlayım! Ağlayım! Hığ! Hığ! Bari hiç olmazsa siyeh-çerdeyi affettirmiş olaydım! O da olmadı... Bana ne büyük bir *römor*... Ben bu *römor*'u *konsiyans*'ımdan nasıl çıkarabilirim? Mektubu alırken nasıl da mahzun mahzun bakıyordu! O bakışlar, '*Adiyö! adiyö!*' demek değil miydi? Tifo ne münasebet! Verem olmalı, öyle nazik vücutlar hep veremden giderler... Ah! Bundan sonra dünya bana

1. (Fr.) *C'est impossible! C'est impossible*: Bu imkânsız, bu imkânsız! (Y.N.)

2. (Fr.) *Tout ce qu'il y a de plus vrai*: En doğru şey. (Y.N.)

3. (Fr.) *Pauvre fille! Mourir à dix-huit ans! Comme c'est triste! Quelle perte inconsolable pour moi:* Zavallı kız! On sekiz yaşında ölmek! Ne acı! Benim için ne teselli bulunamaz kayıp! (Y.N.)

4. (Fr.) *Finesse*: İncelik, zarafet. (Y.N.)

haram olsun! Bundan sonra hiçbir kadına bakmayım, bundan sonra hiçbir seyre gitmeyim, ölünceye kadar onun için ağlayım! Acaba zavallıyı nereye gömdüler? Bunu haber almalıyım... Mezarını ziyaret edip çiçekler götürmeliyim, o da bir çiçek değil miydi? Çiçek çiçekten memnun olur, mezarının başında ağlamalı, ağlamalı, ağlamalıyım. O kadar ağlamalıyım ki beni affettiğine *konsiyans*'ım kanmalı. Lakin mezarını kimden haber alayım? Ah! Hain Keşfi! Doğru söylemez ki... Zavallı kızcağız! Ağlayım, yine ağlayım ki yüreğimin ateşini ancak ağlamakla teskin edebilirim! Hığ! *Mon diyö*! Mademki benim *şer adore*'mi aldın, beni de öldür, ben bu ayrılığa tahammül edemeyeceğim! Hığ! Hığ! Hığ!"

* * *

Sevdiğinden ayrılan Bihruz Bey'in bu düşünüşleri, bu söylenişleri, bu ağlayışları aralıksız üç saat kadar sürdü. Akşam saat biri[1] bulunca Mişel salona girdi. Yemeğin hazır olduğunu haber verdi. Çenesini bıçak açmayan bir adamın yemeğe iştahı olur mu? Halbuki Bihruz Bey her ne zaman bir sebeple yemek yemeyecek olsa durum derhal hareme aksederdi, onun üzerine dadı kalfa beyini bulur, "Beyim niçin yemek yemedin? Keyifsiz misin? Hanımefendi merak ediyor, ben de merak ettim de geldim, bana söyle, bir şeye mi canın sıkıldı? Yoksa bir kederin mi var? Allah'a emanet! Hasta olma da..." yollu sorgulamalarla beyi huzursuz etmeye kalkışırdı. Bu defaysa öyle suallere cevap hazırlamak gibi bir sıkıntıya düşmek ve özellikle üzüntülü halinden dadı kalfaya renk vermek Bihruz Bey'in işine gelmiyordu. Onun için ister

1. Alaturka saate göre. Bugünkü saatle yaklaşık 22.00. (Y.N.)

istemez *sal a manje*'ye gitti. Sofraya oturdu. Her yemekten tabağına birer parça aldıysa da bazısını tuzsuz, bazısını tatsız, bazısını yağsız, bazısını da pek yağlı diyerek bıraktı. Bu şekilde nihayet yemek derdinden kurtuldu. Tekrar salona gitti. Bir aşağı bir yukarı gezine gezine yine düşünmeye, gizli gizli ah edip gözlerinden katreler düşürmeye başladı. Saat üçü[1] bulunca hareme girdi. Yatak odasına gitti. Her zamanki gibi dadı kalfanın yardımıyla soyundu. Hemen yatağına düştü.

3

Bihruz Bey o geceyi pek rahatsız geçirdi. Yatağın içinde saatlerce bir taraftan bir tarafa döndükten sonra uğraşa uğraşa dalabildiyse de uykusu uykuya benzemez bir kriz haliydi. Bu kriz içinde ara sıra sayıklar, dişlerini gıcırdatır, uyanır, yine dalar, dalarken olduğu yerde sıçrardı. Bunlara sebep de rüyasında Periveş Hanım'ı garip bir şekilde görmesiydi. Hanım kefenini yırtmış, sırma saçlarını iki yanından kara toprağın üzerine dağıtmış olduğu halde kireç gibi bembeyaz kesilen çehresiyle Bihruz Bey'e görünür ve iki solmuş gül yaprağına benzeyen dudaklarını oynattıkça arasından fırlayan, "siyeh-çerde" sözleri zehirli birer ok gibi zavallı gencin kulağından girip yüreğini delik delik ederdi.

Bihruz Bey o bunaltıcı uykudan sabahleyin gözlerini bütün bütün açabildiyse de halsizliği sebebiyle yatağından çıkamadı. Bir saat sonra dadı kalfa oda kapısına geldi,

1. Alaturka saate göre. Bugünkü saatle yaklaşık 00.00. (Y.N.)

sessizce kapıyı aralık etti baktı. Beyefendisinin uyanık olduğu halde çıkmadığını anladı. Telaşlı telaşlı içeriye girdi. Beyi öyle takatsiz, çehresi soluk, gözlerinin etrafı morarmış bir halde görünce şaşırarak hemen suallere başladı:

"Ne oldun beyim? Hasta mısın?"

"Biraz keyfim yok..."

"Bir yerin ağrıyor mu?"

"Başım ağrıyor, gece uyuyamadım da, bir şey değil geçer..."

"Ben anlıyorum beyim. Bugünlerde senin bir kederin var, bizden saklıyorsun, öyle değil mi?"

"Hayır! Hiçbir kederim yok..."

"Öyleyse soğuk mu aldın? Sıcak mı geçti? Ne oldu da keyfini bozdun bakayım?"

"Bilmem, belki soğuk almışımdır..."

"Kahvaltını getireyim mi beyim?"

"İstemem..."

"Hararetin varsa bir limonata yapayım."

"Onu da istemem..."

"Ey, ne istersin söyle de yapalım!"

"*Riyen*! *Jö nö vö riyen*![1] Yalnız bir cam açsan, *jö brül*..."[2]

"Bulantın var galiba, liyen (leğen) getireyim, cam açmak olmaz, belki terlisin, soğuk alırsın..."

"Yok a canım, bulantı filan değil. Yanıyorum da..."

Dadı kalfa istorları[3] kaldırdı. Odadan çıktı. Hanımefendiyi buldu. Beyin keyifsizliğini haber verdi.

Bihruz Bey bir vezir oğlu olmasından dolayı daha süt emen çocukken dadıların ellerine ve biraz sonra uşaklara

1. (Fr.) *Rien*! *Je ne veux rien*: Hiç! Hiçbir şey istemem. (Y.N.)

2. (Fr.) *Je brûle*: Yanıyorum. (Y.N.)

3. (Fr.) *Store*: Bir kanal içinde aşağı yukarı hareket ettirilerek açılıp kapanan, kumaş, ahşap veya plastik levhalardan oluşan perde. (Y.N.)

teslim olunduğundan bu anlarda anne babasını nadiren görürdü. Çocukluktan kurtulduktan sonra mektebe gitmek, çarşı pazarda midillilerle gezmek zamanı geldiği için anasını babasını yine çokluk görmezdi. Çocukluk âleminden gençlik âlemine geçince beyefendi önce araba sevdasına düştü. Ardından alafrangalık hastalığına tutuldu. Sonrasında da bunlara diğer hevesler de karıştı. Peder paşa vefat etmekle başa bir de mirasyedilik çıkınca türlü türlü sefahatler, israflar yol aldı. İşte bey gece gündüz bunlara düşüncelerini sarf etmekten –bir çatının altında bulundukları halde– günde yarım saat olsun validesini görüp görüşmeye vakit bulamaz olmuştu. Yalnız geceleyin yatmaya gider veya sabahleyin haremden çıkarken valide hanımın oturduğu odanın kapısından bakarak –eğer hanımefendi oradaysa– alafranga bir edayla, "*Bon suvar*" veya "*Bon nui*"[1] veyahut "*Bonjur mer*!"[2] deyip zavallı kadından karşılık almaya da lüzum görmeksizin çekilir giderdi. Periveş Hanım meselesi meydana geldikten sonra Bihruz Bey valide hanıma o kadarcık olsun selam sabah etmeyi de unuttu. Oğlunun diğer birçok münasebetsiz ve yakışıksız hallerine eklenen bu muamelesinden dolayı da valide hanımefendi ona epeyce gücenmiş, kırılmıştı. Bu kırgınlık, bu güceniklik halinde bile zavallı kadın oğlunun keyifsizliği haberini alır almaz yerinden fırladı. On saniye içinde Bihruz Bey'in başı ucunda bulundu. Bihruz Bey'in renksizliği kadını ilk bakışta fena dehşetlendirdi. Elini oğlunun alnına götürüp de ateşler gibi yandığını anlayınca derhal hekime adam koşturulmasını emretti. Hekim geledursun bunlar ana oğul şu şekilde konuşmaya başladılar:

1. (Fr.) *Bonne nuit*: İyi geceler. (Y.N.)
2. (Fr.) *Bonjour mère*: Günaydın anne. (Y.N.)

"Ne yaptın Bihruz oğlum? Niçin hastalandın? Terli terli su mu içtin? Dondurma mı yedin? Söyle bana bakayım?"

"Hayır! *Madam*..."

"Yoksa şemsiyesiz çok gezdin de güneş mi çarptı?"

"Bilmem, her vakit geziyorum, bir şey olmuyordu..."

"Biraz canın da sıkılıyormuş, neden sıkılıyorsun evladım?"

"Size kim söyledi sıkılıyorum diye?"

"Valideler evladını görmese de hallerinden haber alırlar, bana kimse bir şey söylemedi, ben kendim anladım, oturuşundan, kalkışından, yemenden içmenden, her halinden öyle anlaşılıyor..."

"Hayır! Hayır! Sıkılmıyorum..."

"Paran var mı bakayım? Ne kadar paran var?"

"Biraz daha var, var ama borcum da var, hele bir tanesi pek edepsizlik ediyor, neyse onu da vereceğim, konak satılsa."

"Konağı satma, babandan kalan malındır, ben karışmak istemem lakin şimdilik ilişme, ileride benden kalacak bir-iki parça şeyle beraber üzerinde bulunsun, ne olur ne olmaz."

"Borçlarımı vermeyeyim mi?"

"Ben senin borçlarını yavaş yavaş öderim, şimdilik de sana bir yüz elli lira vereyim, fakat bugün değil, bir hafta sonra olmaz mı oğulcuğum!"

"*Mersi*! *Mil mersi şer mer*!"[1]

"O ne demek oğlum Türkçesini söyle de anlayım..."

"Teşekkür ederim validem!"

Bu aralık valideyle oğlun bakışları birbirine tesadüf etmişti, bebekleri ansızın büyüyen bu dört gözün etrafı

1. (Fr.) *Merci*! *Mille merci chère mère*: Teşekkür, bin kez teşekkür ederim canım anneme! (Y.N.)

sular içinde kaldı! Bihruz Bey dermanı bulunmayan hayatı tüketen bir derdin ıstırabı tarafından ele geçirilmiş, dönüşü mümkün olmayan ebedî bir ayrılığın güç yetmez ateşiyle yanıp inlemekte olduğu halde ilelebet içinde saklı kalmasını istediği gizli derdini açıklamaya mecbur olmaksızın merhametli bir teselliye zayıf kalbi şiddetle ihtiyaç duyuyordu, dünya yüzünde hiçbir kimseden nail olamayacağı sessizce merhamet gösteren bu teselliyi sevgili annesinin o şefkatli bakışının ışığında buldu. Şefkatli anneyse arzularına kapılmış oğlunun gençlik arzularının yönlendirmesiyle ortaya çıkan her bir kusurunu affedip unuttuktan sonra varını yoğunu da selameti uğrunda feda etmek için oğlundan pişmanlık duygusunu gösteren basit bir tavır veya işaret bekliyordu. İşte bu işareti, gözünün nurunun o memnun bakışında gördü. Onun için ikisinin de gözleri yaşla dolmuştu.

Hekim geldi. Bihruz Bey'i bir iyice muayene etti. Vücudunda belli başlı bir hastalık belirtisi bulamayınca rahatsızlığı şiddetli bir sinirsel heyecan neticesi olmak üzere telakki etti. Bu sebeple hastanın sinirlerini yatıştırarak hararetini kesmek için lüzum gördüğü ilaçları yazdı. Bir-iki gün perhiz ve istirahat tavsiyesiyle çıktı gitti. Hasta o gün yataktan çıkmadı. Gece biraz rahatça uyuyabildi. Ertesi gün vücudundaki hararet yok oldu. Keyfi de bir dereceye kadar düzelerek rengi yerine geldi. Yalnız ara sıra birdenbire gözleri dalıp üç-beş dakika kadar suskun duruyor ve sonra yine aklını başına toplayabiliyordu. Üçüncü gece uykusu daha sakin, sabahleyin uyanışı daha hafif oldu. O gün iştahı da epeyce arttığından her günden iyi yemeğini yedi, ikindiye doğru giyindi. Bastonunu aldı. Yayan olarak dolaşmak üzere köşkten çıktı. Bağlar arasından ağır ağır yürüyerek ve tabiatın şekil, renk ve ses bakımından sunduğu ve açığa çıkardığı güzel ve garip ahengi seyretmek ve dinlemek için her

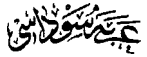
beş-on adımda bir durarak Bulgurlu üzerlerine kadar çıktı. Sonra yine döndü, köşke geldi.

Bihruz Bey sevdanın gönül eğlendiren çocuğunun arzu ve tavsiyesi üzerine tenha yerlerde bulunup gezmekten zevk almaya başlamış ve araba sevdasını artık gönlünden çıkarmıştı. Bu yolda gezişler bir hafta kadar devam etti. Vücutça halsizliği yavaş yavaş geçiyorsa da başındaki ağırlık hafiflemiyordu. Zavallı genç gezintilerinde daima insanlardan uzak yerler arar ve yolunda bir kimseye rastlayınca başını öbür tarafa çevirirdi. Tabiatı seyretmekten bir türlü dalgın bakışlarını ayıramazdı. Allah'ın yarattığı güzelliklerden her neye baksa onda sarışın hanımın hüzünlü bir hayalini yansımış görür, tabiatın yüce ahengini oluşturan seslerden hangisini işitse onda yine sarışın hanımın ıstıraplı bir kelimesini, bir kırgın inleyişini, aşkın gönül avlayan bir nağmesini duyardı. Bundan dolayı daima için için inler, sine sine ağlardı!

Fener'de Keşfi Bey'den ayrılır ayrılmaz uğradığı ilk üzüntüler, kalbine hep birden saldırarak duyu ve yetilerinde heyecanlanmalar ve sarsıntılar olmuştu. Bu üzüntüler kalbinde yerleşince duyu ve yetilerinde heyecan da yerini sakinliğe bıraktı. Kalbinde baştan beri yanan hicran ateşinin inatçı alevleri gencin fikirlerini, hissiyatını kavurmaya kalkıştığından ayrılık acısı çeken zavallı âşık dehşet ve telaş içinde ne yapacağını şaşırmıştı. Ateşin yakan ve şevklendiren alevi sona erince fikir ve hissiyatındaki varlığını mahveden yangın da ılımlılaşmaya başladı.

Bihruz Bey'in sarışın hanıma ait olarak artık yalnız bir emeli kaldı ki o da siyeh-çerde münasebetsizliğinden dolayı yaptığı kusurunu affettirdiğine vicdanınca kanaat edinceye kadar toprağının başında ağlamaya ve duaya devam etmekti. Lakin o cisimleşmiş nurun düştüğü mezarın nerede bulunduğu bilinmiyordu ki o yegâne emelin gerçekleşmesine hemen başlanılsın. Mezarı haber

verecek varsa yine Keşfi Bey'di. Halbuki Bihruz Bey, içinde bulunduğu kırgınlık ve bitkinlik halinde Keşfi Bey'e üzgün yüzünü göstermekten çekiniyordu. Onun için halinde tam bir sakinlik oluşuncaya kadar birkaç gün beklemek gerekiyordu.

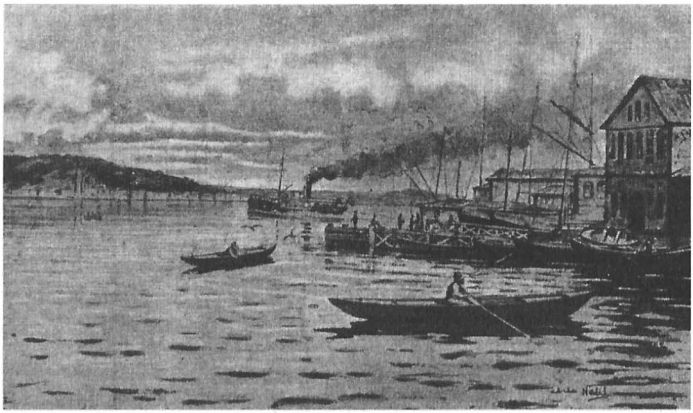

4

Fener karmaşasının on üçüncü salı günü Bihruz Bey kalem kıyafetiyle haremden çıktı. Arabasını ısmarladı. Bir-iki lokma yemek yedikten sonra arabaya bindi. Doğruca Üsküdar'a indi. Çünkü Kadıköy taraflarını görmek istemiyordu.

İskeleye varınca arabadan indi. Vapur kalkmak üzere olduğundan biraz acele etmesi vapur memuru tarafından uyarıldıysa da Bihruz Bey bu uyarıya ehemmiyet vermedi. Tam bekleme bölümünden geçip vapur iskelesine ayağını attığı sırada vapur iskeleden ayrıldı. Bihruz Bey o zaman hareketini hızlandırdı ve iskelenin kenarına vardıysa da vapurla iskelenin arası haylice açılmış bulunduğundan atlamaya imkân olamadı. O halde bey olduğu noktada kalıverdi.

Vapurun içinde bulunanlardan birtakımı ve özellikle kadınlar –vapura yetişemediğine teessüf tarzında– Bihruz Bey'i birbirlerine gösterip gülüşüyorlardı. Bu hanımların içinde bir tanesi de Periveş Hanım'dı. Bihruz Bey'in ümitsiz bakışı bunu görüp de bir şaşkınlık ve hayret içinde tanımaya gücü yetince yüreği öyle bir şiddetle çarpıp başı öyle bir dehşetle dönmeye, gözleri öyle bir halde kararıp vücudu öyle bir derecede titremeye başladı ki olağanüstü bir gayretle kendisini iki adım geriye

Bihruz Bey, iskelede vapura yetişemedi. (Resim: Halil Bey)

almasaydı hiç şüphe yok denize gidiverecekti. Bereket versin bu hal çok sürmedi. Zorlaya zorlaya aklını tekrar başına toplayabildi. Uğraşa uğraşa gözlerini açtı. O gördüğü yüzü bir daha görmek için gözünün olanca kuvvetiyle ileriye baktıysa da vapur gereği gibi uzamış olduğundan o kadar beyaz başlar içinde aradığını ayırt edemedi. Bunun üzerine vapuru durdurmak için kaptana haykıracak oldu. Sesi çıkmadı. Bastonuyla "dur" diye işaretler etti, anlatamadı. O dakikada kendisini vapurdan evvel Köprü'ye ulaştıracak bir vasıta yaratılsaydı bu vasıta için beyefendi bütün varını ve belki ömrü boyunca biriktirdiği parayı verirdi.

"*Mon diyö! Kel vizyon kö sa? Eskö jö reve? Non!*"[1] Ta kendisiydi... Evet! Oydu. Ah! Ne kadar bozulmuş! Ne kadar zayıflamış! Ah! Yalancı Keşfi! *Kanay*, edepsiz! Ne zevk buldu da o yalanı uydurdu! *Laş*[2] köpek! Lakin nasıl

1. (Fr.) *Mon Dieu! Quelle vision que ça? Est-ce que je rêve? Non!*: Tanrım! Bu nasıl hayal? Rüya mı görüyorum? Hayır! (Y.N.)

2. (Fr.) *Lache*: Alçak. (Y.N.)

edeyim de şuna yetişeyim? Ah! Bir balon olsa! Bir balon yok mu?"

Bihruz Bey'in böyle söylenerek telaşlı bir şekilde öteye beriye seyirttiğini gören kayıkçılar etrafını aldılar. Ve, "Beyefendi! Buyrun sizi şu piyadeyle[1] götüreyim, kalafattan[2] yeni çıktı, yirmi dakikada İstanbul'a varırız!", "Gel ağabey! İki çifte[3] gidelim", "Bana iki çeyrek ver, vapur Köprü'ye varmadan seni Sirkeci'ye çıkarayım," yollu çığırtkanlık yapmaya başladılar.

Bihruz Bey, "İstanbul'a vapurdan evvel yetişmek" sözünü işittiği gibi o şaşkınlık halinde bunun olabilme imkânını düşünerek kayıkçıya hitaben, "İki çeyrek değil sana iki lira var ama şu anlaşmayla ki beni dediğin gibi vapurdan evvel yetiştireceksin!" diyerek gösterilen iki çifteye atladı. Kayığa dayandılar, hamlacılar küreklere yapıştı. Kayık vakıa epeyce bir süratle suyun üzerinde fışır fışır kayıp gitmeye başladı.

Bihruz Bey'in kendisi kayığın içindeyse de fikri bin tarafa birden dağılmıştı. Önü sıra daima uzaklaşarak gitmekte olan vapuru gözüyle takip ettiği kadar sabırsızlığından oturduğu yerde çırpınıp duruyordu. Kayık bir hayli gitti. Ne yazık ki Bihruz Bey'in hamlacıları henüz Kız Kulesi hizalarında pala çalmaktalarken[4] vapur Köprü'ye varmış, müşterilerini çıkarmaya başlamıştı.

"Ayol, hamlacı ağa! Vapur Köprü'ye vardı, biz daha Sarayburnu'nu tutamadık..."

"Hey efendim! Sular bozuk, sular bozuk olmasaydı şimdiye dek Sirkeci'ye vardık gittiydi, baksana anafora sel gibi akıyor..."

1. Bir çift kürekli, hafif bir kayık çeşidi. (Y.N.)
2. Deniz araçlarının tamir edilmek üzere çekildiği yer. (Y.N.)
3. Aynı kimse tarafından çekilen, karşılıklı çift kürekleri bulunan kayık. (Y.N.)
4. Uğraşmak; gayret etmek. (Y.N.)

"Sen bana vapurdan evvel varırız demedin mi?"

"O ne kadar olsa vapur, onu ateş yürütüyor, bunu yürüten kol..."

* * *

Kurnaz hamlacıları susturmak mümkün müdür? Bihruz Bey bu faydasız konuşmadan vazgeçerek kürekçilere, "Aman gayret! Aman gayret!" diyor, hamlacılar da –vaat edilen iki lirayı değilse de iki mecidiyeyi olsun hak etmek için– son derece güç harcıyordu. Vapura nispeten on dakikadan ibaret bir gecikmeyle nihayet Sirkeci'ye vardılar. Bey mecidiyeleri bırakarak kayıktan fırladı. Rast getirdiği bir arabaya bindi. Yolları kontrol eden bakışlarından ayırmaksızın Köprü'ye kadar çok hızlı bir şekilde gitti. Bu gidişten meram Periveş Hanım'a tesadüf etmekti. Hanım bu yollarda görülmeyince Köprü'yü geçmek, Beyoğlu'na çıkmak üzere arabacıya emir verdi. Beyoğlu'na çıkıldı. Taksim'e kadar gidildi. Periveş Hanım'dan iz görülmedi. Onun üzerine tekrar İstanbul'a geçilerek Babıâli'ye varıldı.

Bihruz Bey kalemde bulacağını ümit ettiği aziz arkadaşı *mantör* Keşfi Bey'in o münasebetsiz yalanını yüzüne vurmak hevesine düşmüştü. Bu hevesle kalem odasına doğruldu. Önce paltosunu, bastonunu bırakmak için dinlenme odasına girdi.

Keşfi Bey sakosu sırtında, bastonu da elinde olduğu halde ayak üzerinde odacıya şu yolda emirler veriyordu:

"Gazetelerimi vapura bırakırsın, her gün değil a, iki-üç günde bir... Ben kamarota[1] tembih ettim, bizim uşağa teslim edecektir."

"Vapur birkaç tane... Hangisine?"

1. Vapurlarda yolcuların hizmetine bakan görevli. (Y.N.)

"Beş numaralı vapura, daima ona..."

"Kamarotun adı nedir?"

"Kamarotun adını bilmek lazım değil... 'Bunlar Keşfi Bey'in adamına verilecek,' dersin, işte o kadar... Bir de beni soran, görmek isteyen olursa İstanbul'da olmadığımı söylersin..."

"Baş üstüne..."

* * *

Bihruz Bey, Keşfi Bey'in odacıya söylediği sözlerden bir şey anlayamadı. O zaten kendi derdiyle meşgul ve kararsızdı. Keşfi Bey işini bitirip de Bihruz Bey'e dönünce iki arkadaş selamlaşarak konuşmaya başladılar:

"*Bonjur* Bihruz Bey!"

"*Bonjur mon ami*!"

"*Muva jö par, vu save*?[1]

"*Puru*?"[2]

"Önce İzmir'e uğrayacağım, sonra Beyrut'a, oradan da Şam'a kadar gideceğim..."

"Sebep?"

"Pederin bazı işleri var... Arazi işleri, satılacak, ayrılıp da satılacak uzun işler..."

"Gerçek mi söylüyorsunuz? Vah vah! Ne vakit gidiyorsunuz?"

"Yarın gidiyorum, bugün de bir vapur vardı ama yetiştiremedim."

"Acayip! Ey *vuayaj*[3] çok sürecek mi? Vah! vah!"

"İki buçuk ay için izin aldım fakat zannederim işler üç, üç buçuk ay kadar sürecek..."

1. (Fr.) *Moi je pars, vous savez?*: Ben gidiyorum, haberiniz var mı? (Y.N.)
2. (Fr.) *Pour où?*: Nereye? (Y.N.)
3. (Fr.) *Voyage*: Seyahat. (Y.N.)

"Çok şey! Vah vah..."

"Çok şey! Vah vah! Ne demek istiyorsunuz sanki? Niçin çok şey? Niçin vah vah?"

"Hayır, şey... Yarın mı çıkıyorsunuz?"

"Artık zaruri öyle... Ey, *mon ami* bana müsaade ediniz, bir-iki işim var, bari bugün onları bitireyim de yarın bütün bütün *libr*[1] kalayım."

"Acayip! Şey, azıcık durunuz... Bu kadar acele?"

"Bekleyecekler, geç kalırım..."

"Bir beş dakika durursanız kıyamet kopmaz a... Şey... Canım birader, geçen gün niçin beni öyle aldattınız? Size yakıştıramadım..."

"Ne gibi?"

"*Fars*[2] olur amma o derecesi hiçbir vakit layık değildir..."

"Anlamadım?"

"Canım hani ya *la bel blond* için, Fener'de... Hatırınıza gelmiyor mu?"

"Evet! Evet! Ey ne olmuş?"

"*Mort*![3] Demediniz miydi?"

"Evet dedim..."

"Ey, niçin o yalanı uydurdunuz?"

"Hangi yalanı?"

"İşte o yalanı..."

"Sanki ölmemiş mi demek istiyorsunuz?"

"Öyle ya, sapasağlam gezip duruyor..."

"*Empossibl*!"

"Nasıl *empossibl*? Kendi gözümle gördüm!"

"Nerede gördünüz?"

"Vapurda, Üsküdar vapurunda gördüm..."

1. (Fr.) *Libre*: Serbest, özgür (Y.N.)
2. (Fr.) *Farce*: Şaka. (Y.N.)
3. (Fr.) *Morte*: Ölmüş. (Y.N.)

"Mümkün değil, eğer ölülere mezarlardan kalkıp vapurlara binmeye, kefenlerini yırtıp ferace giymeye izin verildiyse başka, yoksa *empossibl*!"

"Kendi gözümle gördüm ayol!"

"Arkasından gittiniz, konuştunuz öyle mi?"

"Hayır! Vapur açılıverdi, ben yetişemedim fakat kadınların içinde oturuyordu, beni gördü, gülümsedi bile..."

"Olamaz şey... Sakın kız kardeşi olmasın? Bir büyük kız kardeşi vardır, biraz benzerler..."

"Kız kardeşi mi?"

"Öyle ya, bir dul kız kardeşi varmış, ben onu da görmüştüm, gördüğünüz mutlak odur, başka türlü olamaz."

"Acayip!"

"Mutlak odur!"

Konuşmanın bu noktasına yetişince Bihruz Bey birdenbire durdu. Çehresi bozuldu. Şaşkın şaşkın arkadaşının yüzüne bakarak düşünmeye başladı.

Gerçekten gördüğü hanım –ki sarışın hanıma benziyordu– biraz daha zayıf, biraz daha renksiz değil miydi? Halbuki sarışın hanımla vapurda gördüğü hanım arasında simaca, renkçe, halce ve özellikle kıyafet ve zarafetçe görülen farkların daha fazla olduğu şimdi hatırlanarak itiraf ediliyordu. Evet! Sarışın hanım genç, pembe yanaklı, açık sarı saçlı olduğu halde benzeri olan hanım yaşlıca, donuk benizli, kumral saçlı değil miydi? Sarışın hanımın yaşmağındaki[1] hotozundaki[2] zarafet, halindeki edasındaki hoşluk benzeri olan hanımda var mıydı? Demek ki bu defa Keşfi Bey pek doğru söylüyordu. Ah, ah ki pek doğru söylüyordu. Eyvah! Eyvah! Ki iki saat evvel ümit perdesinin altına girmekle şekli ve dış görünüşü

1. Yüz örtüsü. (Y.N.)
2. Eskiden kadınların başlarına giydikleri bir tür süslü başlık. (Y.N.)

kaybolan gerçeğin çirkin yüzü, tam bir belirginlikle eski geçerliliğini yine kazanmıştı.

Keşfi Bey, Bihruz Bey'in düşünmeye varmasından faydalanarak, "*Adiyö! Monşer ami...*" dedi. Bihruz Bey de dalgınlık halinde, "*Adiyö! Bon vuayaj*![1]" diyerek arkadaşının elini sıkmaya davranmışken zavallı fani sevgilinin mezarına, ailesinin ikametgâhına filana dair Keşfi Bey'den bazı bilgiler ve açıklamalar alabilmek düşüncesiyle, "Mâni olmazsam biraz sizinle geleyim..." dediyse de Keşfi Bey, "Teşekkür ederim, lakin ben Köprü'ye değil yukarıya gideceğim, birkaç yere de uğrayacağım, geç kaldım, *pardon*!" demekle beraber döndü, hızlı hızlı yürüdü, Bihruz Bey'den kurtuldu. Ardından Bihruz Bey de çıktı. Bastığı yerleri göremeyecek, kulağına giren sözleri anlayamayacak derecede ümitsizlik ve büyük bir üzüntüyle Köprü'ye kadar geldi.

Vapura girdi. Üsküdar'a çıktı. Arabasını oralarda göremeyince bir kira arabasına bindi. Köşküne vardı. Hemen salona çıktı. Kapıyı içeriden sürmeledi, kendini bir kanepeye attı. Hüngür hüngür ağlamaya başladı.

5

Bihruz Bey gözleri yorulup yüreği gücünü yitirinceye kadar ağladı. Ezana yakın bir zamanda salondan çıktı. Bastonunu aldı. Bir haftadan beri kendisine en sevgili gezinti yeri olan bağlar aralarından geçerek Bulgurlu üzerine doğru çıktı.

1. (Fr.) *Bon voyage*!: İyi yolculuklar! (Y.N.)

Akşam karanlığı ortalığa gereği gibi çökmüş, gökyüzünde yıldızlar parlamaya, yol üzerinde bulunan köşklerin, kulübelerin içinde yanan lambaların ışıkları pencerelerden dışarıya vurmaya başlamıştı. Bihruz Bey hâlâ dolaşmaya devam ediyordu. Çünkü öyle bir yaz akşamının sakinlik ve sessizlik içindeki garipliği zavallı hayalî aşk vurgunu yemiş âşığın kalbindeki derin hüzünlere ve zihnini baştan başa bürüyen kara kara hülyalara pek uygun geliyordu.

Heves ve ümidin şenlik evini ansızın yerle bir eden, hayatının yeme içme mekânını birdenbire altüst eden kara haberi on üç gün evvel alarak birçok ıstıraplar, heyecanlar, sızlanmalar, duygulanmalarla gerçekleşmiş olanın dehşetine fikrini alıştırarak mümkün olduğu kadar kendini avutmada başarı kazandıktan sonra fani sevgilinin son karargâhını araştırma noktasında toplanan son arzularını takip ederken rast geldiği bir hayale aldanmakla o acı hakikati evvelki acılığı derecesinde ve belki ondan daha şiddetli bir acılıkla tekrar tatmak ve kendisince tek emel olan araştırmanın sonuca ulaşmasını o sebeple bulamamak Bihruz Bey'in zihnini ve fikrini yeniden perişan eylemişti.

Bu fikir perişanlığının genişleme dairesi büyür büyür ve sonra yine küçüle küçüle hayalî bir nokta derecesini bulurdu. Bu noktaysa fani sevgilinin –her neye bağlı olursa olsun– mezarını öğrenmek maksadından ibaretti.

Bihruz Bey gece iki[1] sularında köşke girdi. Beyin gündüz gittiği yerden bir kira arabasıyla dönmesi, ezan vakti yalnızca çıkıp alışılmışın dışında saat ikilere kadar kalması, kendi arabasının da nerede kalıp ne olduğunun

1. Alaturka saate göre. Bugünkü saatle yaklaşık 23.00. (Y.N.)

bilinmemesi köşk halkınca merakı davet ettiğinden uşaklar aralarında fısıldaşmaya başlamış ve bunlardan bir şey anlamak için dadı kalfa başörtüsüyle dışarıya uğradığı gibi valide hanımefendi de ta mabeyn kapısına kadar gelmişti.

Beyin sağ salim köşke geldiği görülünce dadı kalfa içeriye girdi, valide hanımefendi de rahatlamış bir şekilde odasına çekildi.

O akşam Mösyö Piyer'in gecesi olduğundan Mösyö ezandan sonra gelmiş, salonda gazetelerini okumaya dalmıştı. Bihruz Bey salona girince Mösyö Piyer okumakta olduğu gazeteyi bir tarafa bıraktı ve yerinden kalkarak bir-iki adım Bihruz Bey'e doğru geldi. Muallimle öğrenci birbirlerine el vererek hal ve hatır sormaya kalkıştılar:

"*Bon suvar* Bihruz Bey!"

"*Bon suvar şer Profesör*!"

"Uzunca bir *promenad*'dan geliyorsunuz zannederim."

"Hayır! Şuralarda geziniyordum..."

"İnşallah artık bütün bütün sağlığınıza kavuştunuz ya?"

"Ah! Aziz muallim! Daima rahatsızım, yüreğim rahatsız..."

"Ne var rahatsız olacak? Sizin gibi genç, yakışıklı, zeki, zengin bir zatın kalben rahatsızlığını anlayamam!"

"Sizden bir şey rica edeceğim!"

"Emrediniz, elden gelen bir şeyse yapmaya hazırım!"

"Bana bir *poezi* yazar mısınız?"

"Nasıl bir *poezi*?"

"*Blond* bir kız ki yirmi yaşındaydı. Hastalandı, bir hafta içinde öldü. İşte buna dair bir *poezi* isterim ki okuyum da ağlayım."

"Ne diyorsunuz? Sizden birisini mi kaybettiniz? Akrabadan?"

"Hayır! Bizden değil, akrabadan da değil!"

"Bir dostunuzun kızı?"

"Hayır!"

"Öyleyse?"

"Şey... Ah!"

"Bir nişanlı? Bir sevgili?"

"Öyle bir şey..."

"Hım! *Malörözman*[1] ben şair değilim. Lakin istediğiniz yolda şiirler zaten var: Dö Lamartin'in[2] *Graziyella*'sını[3] okumadınız mı?"

"Hayır! Kitabı siz getirdinizdi ama okumadımdı... O şiir midir? Ben hikâye zannediyordum..."

"Yemekten sonra getiriniz de hikâyenin sonundaki şiiri okuyalım, ne kadar beğenirsiniz fakat ağlamamak şartıyla..."

"Ha gerçek, yemeği de unuttuk..."

Halbuki bu akşam yemeği unutan yalnız Bihruz Bey'di. Mösyö Piyer, araba ücreti yanına kalmak için Kadıköyü'nden köşke kadar yürüyerek geldiği için acıkmış olduğundan yemekten evvel kitap okumaya girişmek istemiyordu.

Sal a manje'ye gidildi. *Büfe*'nin bir kenarına konulmuş *supiyer*'in[4] etrafından kıvrıla kıvrıla tavana doğru çıkmakta olan duman kapıdan girer girmez iştahlı bakışlarına çarpmakla Mösyö Piyer, "Oh! *Kom sa san bon*![5]"

1. (Fr.) *Malheureusement*: Ne yazık ki. (Y.N.)

2. Alphonse de Lamartine (1790-1869): Fransız şair, yazar, politikacı. *Göl*, *Graziella*, *Şairane Düşünceler* adlı kitaplarıyla Romantizm'in önemli temsilcilerinden biri olarak kabul edilir. (Y.N.)

3. Alphonse de Lamartine'in 1849'da yayımladığı aşk konulu novellası. (Y.N.)

4. (Fr.) *Soupière*: Çorba kâsesi. (Y.N.)

5. (Fr.) *Comme ça sent bon*: Ne güzel kokuyor. (Y.N.)

diyerek ve sevinçle ellerini ovuşturarak hemen sofraya yöneldi. Bihruz Bey de ona uydu. Karşı karşıya geçtiler oturdular. Yemeğe başladılar.

Mösyö Piyer nefis sebze çorbasını sekiz saatten beri gıdadan yoksun bulunan midesine yollarken her iki kaşıkta bir, "*Kom se bon*![1] *Setekselan*[2], *seteksgi*[3], *se süperb*![4]" diyordu. Çorbadan sonra bir dolu kadeh Bordo şarabını da içince zavallı ihtiyar tıkanıverdi. Halbuki bu akşam yemekler pek seçkin, pek nefisti. Özetle nemse böreği, yerli kalkan balığı tavası, mayonezli tavuk söğüşü, piliç etiyle güveçte pişmiş taze bamya, bezelyeli kuzu külbastısı, kremalı çikolata geri çevrilir şeylerden değildi. Mösyö Piyer ister istemez bu yemeklerden tabağına alır, hepsinden birer parça yemeye mecbur olurdu. Fakat çorbadan sonra mösyönün dudakları çenesinden fazla oynamaya başladı. O gün okuduğu gazetelerin içeriğinden olmak üzere Fransa'nın askerî düzenlemelerine dair harbiye nazırının yeni projesinden uzun bir bahis tutturdu. Aralıksız söylüyordu.

Bihruz Bey artık bu akşam aziz muallimin bu gevezeliklerini hiç de dinleyecek halde değildi. Ne çare ki yine bir alabandaya uğramak[5] korkusuyla *profesör* cenaplarına, "*Parlon dumur sil vu ple*!"[6] diyemiyordu. Mösyö Piyer lakırdı ederken ara sıra durup beyin yüzüne baktıkça Bihruz Bey de uygunluğunu gözetmeyerek gelişigüzel bir yolda kâh "*vuy*!" ve kâh "*non*!" bazen "*sert*!"[7] ve

1. (Fr.) *Comme c'est bon*: Ne kadar lezzetli. (Y.N.)
2. (Fr.) *C'est excellent*: Harika. (Y.N.)
3. (Fr.) *C'est exquis*: Çok leziz. (Y.N.)
4. (Fr.) *C'est superbe*: Muazzam. (Y.N.)
5. Şiddetle azarlanmak. (Y.N.)
6. (Fr.) *Parlons d'amour sil vous plaît*: Lütfen aşktan bahsedelim. (Y.N.)
7. (Fr.) *Certes*: Tabiatıyla. (Y.N.)

bazı vakit "*Sandut*...[1] *Se vire*...[2] *biyen sür*![3]" gibi sözlerle karşılık veriyordu.

Yemek vakti sona erdi. Meyve zamanı yetişti. Mösyö Piyer hâlâ anlatmaya devam ediyordu. Bu hal ile aziz muallim efendinin *deser*'de bir yarım saat üç çeyrek zaman daha geçireceğini Bihruz Bey anladığından mösyöye hitaben, "*Pardon mon şer profesör*! Ben gideyim de *Graziyella*'yı arayım, lütfen *klas* odasına teşrifinizde okuruz," diyerek ve mösyöden, "Pek âlâ olur..." cevabını alarak sofradan kalktı. *Kabine dö travay*'ına girdi.

Kütüphanesinden *Graziyella*'yı çıkardı. Kitap elinde olarak *klas* odasına gitti. Hemen kitabı açtı, Mösyö Piyer'in bahsettiği *poezi*'yi aradı buldu. Gelinceye kadar kendi kendine biraz okuyup anlamak istedi.

6

"Birinci *rögre*[4], acayip! *Rögre, jö rögret, tü rögret, il rögret*...[5] teessüf ederim, teessüf edersin, teessüf eder... Demek ki ilk yahut birinci teessüf... Güzel, çok güzel! Benim için ne kadar uygun... *Sonor*... *sonor*...[6] ses çıkaran deniz kenarındaki oraya Sorrant Denizi mavi dalgalarını, portakal ağacının altında açar, vardır, ne vardır? İnce yolun kurbunda[7] [der-kurb-ı Çamlıca-i sagir gibi] kokulu

1. (Fr.) *Sans doute*: Şüphesiz. (Y.N.)
2. (Fr.) *C'est vrai*: Doğru, gerçek. (Y.N.)
3. (Fr.) *Bien sûr*: Tabii ki. (Y.N.)
4. (Fr.) *Regret*: Pişmanlık. (Y.N.)
5. (Fr.) *Je regrette, tu regrette, il regrette*: Pişmanım, pişmansın, pişman. (Y.N.)
6. (Fr.) *Sonore*: Ses çıkaran. (Y.N.)
7. Yakınında. (Y.N.)

çit duvarının altında vardır. Ne vardır? Bir adet ufak ve dar, yani ensiz ve yabancının dalgın ayaklarına *endiferan*... yani ilişiksiz bir taş vardır.

Oh! Ne kadar güzel! Ben bu latif *poezi*'yi nasıl olmuş da görmemişim! Çok şey. Ah! Dur bakalım, alt tarafı nedir: Mösyö Piyer de gecikti, okuyalım:

Jirofle...[1] "*Jirofle Jirofla*"yı[2] bilirim fakat Türkçesini bilmem... Biyanki'de olmalı... Frenk menekşesi... Ak veya kırmızı şebboy... İşte o çiçek orada saklar. Ne saklar? Tek bir isim saklar, demetinin altında. Bir tek isim ki hiçbir *eko*[3]: Onu asla tekrar etmedi!

Kom se bo![4] Mösyö Piyer de nerede kaldı? Devam edelim:

Bazı kere bununla beraber geçici durur da otları açarak yaş ve tarihi okur ve gözlerinde birkaç gözyaşlarının *kurir*[5] ettiğini yani koştuğunu (daha doğrusu aktığını olacak) hissederekten der. Ne der? Bu kadın on altı yaşındaydı. Vefat etmek için pek erkendir!

"Ah! On altı yaş, on sekiz, yirmi hepsi bir! *Povr fiy*! Acaba o da benim sevgilim gibi *blond* muydu? Bakalım koca şair daha ne söylüyor:

"Lakin niçin beni sürüklemek o geçmiş *sen*'lere[6] doğru? Bırakalım rüzgârı inlesin. Dalga da çağlasın. Geliniz! Geliniz! Ey benim *trist*[7] efkârım! Ben rüya görmek isterim. Değil ki ağlamak!

1. (Fr.) *Girofle*: Menekşe. (Y.N.)
2. "*Girofle Girofla*": Fransız halk şarkısı. (Y.N.)
3. (Fr.) *Echo*: Yankı. (Y.N.)
4. (Fr.) *Comme c'est beau*!: Ne kadar güzel! (Y.N.)
5. (Fr.) *Courir*: Koşmak. (Y.N.)
6. (Fr.) *Scène*: Sahne. (Y.N.)
7. (Fr.) *Triste*: Hüzünlü. (Y.N.)

Rüya görmek yakışmıyor ama *reve*'yi[1] Türkçede anlatacak başka da bir kelime var mı ya? Bakalım Biyanki'ye o ne söylüyor:

Düş görmek, işte benim dediğim gibi. Uyku âleminde görmek, rüya âleminde görmek, düşümde gördüm ki, (Düşümde. Düşünde) bunu bilemedim. Rüyada şunu gördüm ki, uyku âleminde çiçekler gördüm. Hah! İşte bu! Sayıklamak, sayıklamaya müptela olmak, bu yakışmaz. Aklı perişan olmak, bu da yakışmaz. Zihni dalmak, bu olur, istiğrak-ı zihne müptela olmak, bunu anlayamadım, istiğrak ne demek? Düşünmeye dalmak... Bu hepsinden iyi gibi, fikirlerin değişmesi... Bunu da anlayamadım. Bu hususta hayli zaman derin fikirler yürüttü. Bitti. Şimdi demek olur ki rüya görmek de varsa da zihni dalmak hepsinden iyi. Mösyö Piyer niçin gelmiyor acaba?"

Bihruz Bey yazı masasının üzerinde duran çanı şiddetle çaldı. Kimse gelmedi. Bir daha çaldı. Mişel Ağa göründü.

"Mösyö Piyer niçin gelmiyor?"

"*Sal a manje*'de uykuyor..."

"Uyku mu uyuyor?"

"Uykuyor, uykuyor..."

"Okuyor öyle mi? Gazete mi okuyor?"

"Evet! Gazete uykuyor..."

"Yoksa uyku mu yapıyor?"

"Uyku da yapar..."

Gerçekten Bihruz Bey'in sofrada bıraktığı Mösyö Piyer uzun uzadıya meyvesini yiyip dördüncü kadeh olmak üzere şarabını da içtikten sonra kalkıp *klas* odasına gidecek yerde koynundan bir gazete çıkararak ve bir de sigara yakarak olduğu yerde okumaya koyulmuş, oku-

1. (Fr.) *Rêver*: Rüya görmek, hayal kurmak. (Y.N.)

maya devam ederken tatlı tatlı uyuklamaya başladığından Bihruz Bey'i, dersi, *Lamartin*'i, *Graziyella*'yı, *poezi*'yi filanı hep unutmuştu. Mişel Ağa'nın bozuk dilbilgisinden kaynaklanarak söylediği "uykuyor" kelimesiyse "okumak-uyumak" fiillerini birden ifade eder; yani herkesin başına geldiği şekilde okurken uyumak halini gösterir güzel ve veciz bir sözken Bihruz Bey tarafından nasılsa *römarkabl*[1] görünmedi.

"Git söyle, rica ederim, kendisini bekliyorum."

"*Tre biyen*[2] *ekselans*!"

Üç dakika sonra Mösyö Piyer gazetesi koltuğunun altında olduğu halde gözlerini ovuşturarak *klas* odasına geldi. Gelir gelmez Bihruz Bey kitabı muallim efendiye tutuşturdu. Mösyö Piyer de, "*Vuy*! *Se tün tre bel poezi... Lö Prömiye Rögre... Dö Lamartin...*"[3] diyerek şiiri yüksek sesle ve Sorrant Denizi'nin dalgalarının nağmelerini imrendirecek hoş ve hüzünlü bir ahenkle okumaya başladı.

Bihruz Bey *poezi*'den zaten beyin dolgunluğu olan parçayı muallim efendinin okuma tavrındaki güzel telkin ve tesirin yardımıyla bu defa pek iyi anlamaya ve hissetmeye başlar başlamaz alt tarafında gelecek sözleri beklemeksizin heyecanlı ruhunu –Çamlıca Tepesi gibi bulutlara en yakın yüksek bir noktanın tenha bir köşesinde kırmızı veya beyaz şebboya bedel sarı ve pembe güller açmış fidanlarla çevrili ve mermerden sandukası ve baş ve ayak tarafındaki sütunları som yaldız içinde, fakat yazıları o gül fidanlarının boy atmış ve büyümüş dal ve yaprakları arasında saklı bir kabrin üzerinde– okunmakta olan şiirin ahengine uygun bir dolaşmaya ve

1. (Fr.) *Remarquable*: Dikkat çekici. (Y.N.)

2. (Fr.) *Très bien*: Emredersiniz. (Y.N.)

3. (Fr.) *Oui. C'est une très belle poésie.. Le Premier Regret.. De Lamartine*: Evet. Bu çok güzel bir şiirdir. Lamartine'in "İlk Nedamet"i. (Y.N.)

uçuşa gönderiverdiğinden kendisi olduğu yerde bakışı bir noktaya saplanmış olarak duyularından arınmış, tıpkı bir heykel tarzında sakin ve hareketsiz kalmıştı.

Mösyö Piyer, şiiri baştan ayağa kadar okudu bitirdi. Kitabı masanın kenarına bıraktı. İğrenç bir sesle uzunca esnemeye ve yorulmuş gözlerini ellerinin tersiyle ovuşturmaya başladı. Bihruz Bey hâlâ tavrını bozmuyordu. Fakat okuma ahenginin kesintiye uğramasıyla dolaşma tarzını şaşıran avare ruhunun yine yuvasına dönmesi üzerine duyuları da yerine gelmekle bey gözlerini saplanmış olduğu noktadan ayırarak muallim efendiye çevirdi.

"Bitti mi?"

"Bitti ya! Ben de bittim, bugün çok yoruldum bilir misiniz?"

"Vah vah! İşitemedim, tam olarak dinleyemedim. Neyse..."

"Zatıâlinizin uykunuz gelmedi mi?"

"Ne gezer! Ben uyuyamam, siz gidiniz, rahat ediniz..."

"Öyleyse *bon suvar* bey!"

"*Bon nui mon şer ami*!"

Henüz uyku mahmuru olan Mösyö Piyer sarhoşçasına iki tarafına yalpalayarak çıktı gitti. Bihruz Bey yalnız kalınca *Graziyella*'yı eline alıp baş tarafından süzmeye ve hayalî bakışı da o yüksek tepede gül fidanlarıyla çevrili mezarı görmeye başladı. O zaman kitabı bıraktı. Gözlerini yumdu.

Bir hayli düşündükten sonra kendi kendisine, "Mutlak o mezarı ziyaret etmeliyim, bu şiiri o mezarın başında okuyup ağlamalıyım!" dedi.

Beyin bu niyeti pek kuvvetli bir niyetti. O kadar kuvvetli ki eğer dadı kalfanın bunaltıcı suallerinden çekinmeseydi gecenin karanlığına, filanına bakmayarak he-

men köşkten dışarıya uğrayıp o mezarı aramaya gidecekti. Gidecekti ama nerede bulacaktı? Çünkü mezarı gördüğü gibi tanıyacağında şüphe yoktu ama yolunu bilmiyordu. Bu yolu kendisine gösterebilecek kişilerse Keşfi Bey'le sınırlıydı. Halbuki o yalancı bey de yarın İzmir'e gidiyordu.

Bihruz Bey, Periveş Hanım'ın insanlardan uzakta bulunduğu yeri öğrenmenin çaresi hakkında üzüntülü bir şekilde birçok düşündü. Birçok sıkıldı. Nihayet sabahleyin Kadıköyü'ndeki bağında Keşfi Bey'i görmek kararını verdi. Ve bu karar üzerine Mişel'i çağırdı.

"Mişel!"

"Efendim."

"Yarın on ikide[1] araba isterim, şimdiden Andon'a söyle..."

"*Ekselans*!"

"Anladın mı?"

"*Ekselans*! Andon yoktur burada..."

"Ne cehenneme gitti?"

"Akşamdan gelmedi."

"Nasıl gelmedi? Benden sonra arabayı getirmedi mi?"

"Getirmedi..."

"Niçin getirmedi?"

"Bilmem *ekselans*!"

"Araba gelmedi mi?"

"Gelmedi..."

"Acayip! Şimdi Andon burada değil mi?"

"Burada değil."

"Nerede?"

"Bilmem, biz de çok şaştık."

1. Alaturka saate göre. Bugünkü saatle yaklaşık 08.30-09.00. (Y.N.)

"Araba da gelmedi öyle mi?"

"Evet! Arabayı da getirmedi."

"Bir adam mı çiğnemiş yoksa arabayı bir uçuruma mı düşürmüş?"

"Öyle olmalı..."

"Hiçbir haber de yok mu?"

"Yoktur..."

"Çok şey! Bak şu münasebetsizliğe, gördün mü bir kere? Şimdi ben ne yaparım?"

"Çok fena!"

"Burada, Kısıklı'da yahut Tophanelioğlu'nda temiz araba bulunur değil mi?"

"Şimdi çok geç, saat beş[1] var..."

"Şimdi değil, yarın sabah. Ne *embesil* herifsin sen be!"

"Yarın sabah bulunur."

"Erkenden birisi gitsin, sen kendin gitsen daha iyi olur, bana bir temiz araba bul getir..."

"Tre biyen ekselans!"

"Ama on ikide araba burada bulunacak, anladın mı?"

"Tre biyen ekselans!"

"Mutlak birini çiğnemiş, hapse gitmiştir."

"Öyle olmalı..."

"Ben hareme gidiyorum, mumları söndür!"

"Tre biyen ekselans!"

7

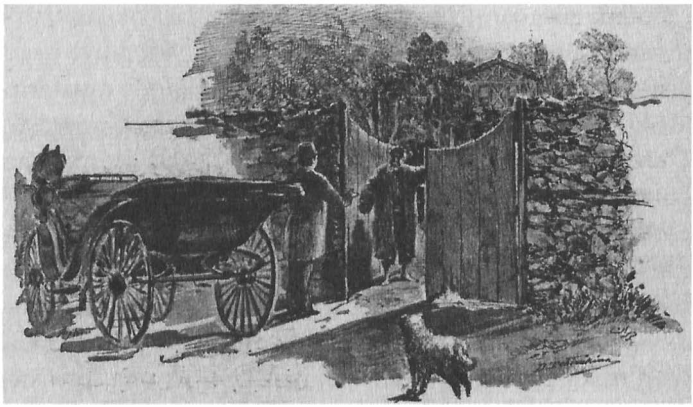
Zavallı Bihruz Bey'in nağmeler söyleyen uyanık fikri, "Bu kız on altı yaşındaydı, ölmek için pek erkendir",

1. Alaturka saate göre. Bugünkü saatle yaklaşık 01.30. (Y.N.)

"Mutlak bir adam çiğnemiş, hapse gitmiştir," nakaratlarını dönüşümlü olarak tekrar ede ede beyefendiyi gece yarısından iki-üç saat sonralara kadar yatağında mustarip ettikten sonra gözlerini kapamaya meydan vermişti. Genç bey altı saat aralıksız uyuyup gözlerini açar açmaz bakışlarını konsolun üzerindeki saatin kadranına yöneltti. Akrep iki rakamının hizasında, yelkovansa bir rakamının üzerindeydi. Bihruz Bey, "Eyvah! Pek geç kaldım, ya bulamazsam?" kelimelerini söyleyerek yatağından fırladı. Alelacele ve itinasızca olarak tuvaletini yaptı giyindi. Bu aralık, "Beyim uyanmış galiba," diyerek oda kapısından içeriye dalan dadı kalfanın, "Bu gece seni bekleyemedim affedersin beyciğim! Nalişger'e tembih ettiydim beyefendi gelince bana haber ver diye, o da uyumuş kalmış. Bir yere mi gideceksin, giyinmişsin. Kahvaltı etmeyecek misin beyim? Andon hâlâ gelmemiş. Acaba ne oldu da gelmedi bu? Araba ısmarlamışsın, iki saatten beridir bekliyormuş," yollu gevezeliklerinin hiçbirisine cevap vermeksizin haremden çıktı. Hemen karşısına çıkan Mişel Ağa'nın, "Araba hazırdır bekliyor," sözüne, "Biliyorum," kısa cevabıyla karşılık vererek bastonunu aldı. Aşağıya indi. Arabaya girerken, "Kadıköyü'ne... Çabuk olmalı!" emrini verdi. Gırrrr!

Yirmi dakika içinde Kadıköyü'ne varıldıktan sonra Bihruz Bey arabacıya, "Şu sokağa gir! Şuradan sap! Şu yoldan git..." diye diye bir bağ kapısının önünde arabayı durdurdu, kendisi hemen arabadan indi, bağ kapısının kocaman demir halkasını şiddetle vurdu, bir daha vurdu. Bir daha vurdu. İçeriden gelen, "Geliyor! Geliyor!" sedalarının ardından kapı açıldı. Kapıyı açan başı yemenili, sırtı hırkalı, kırmızı kuşaklı, abadan poturlu[1], çıplak ayak-

1. Arka kısmı çok bol; şalvar, pantolon gibi belden aşağı giyilen bir tür erkek giyeceği. (Y.N.)

Kapıyı açan başı yemenili adam. (Resim: Halil Bey)

ları kırmızı yemeni[1] içinde, çiçekbozuğu, çakır gözlü, sarı seyrek sakallı, bodur bir adamdı.

Bihruz Bey bu zavallıyı adamdan saymak istemediğinden tiksinerek şu şekilde hitap etti:

"Bir adam yok mu be?"

"Nasıl adam ararsın be?"

"Keşfi Bey'i soracağım..."

"Ey bana sor! Niçin bana sormazsın? Ben adam değil miyim?"

"Başka bir kimse yok mu?"

"Başka kimseyi ne yapacaksın?"

"Sen şuradan birisini çağır hele!"

"Şimdi herkesin işi var... Ne söyleyeceksen bana söyle!"

Bihruz Bey, bu kısa adamla beyhude ağız dalaşı etmektense içeriye girip köşke kadar gidivermenin münasip olacağını düşündüyse de kısa adam –bir kolu kapının bir kanadına, diğeri diğer kanadına yapışmış ol-

1. Bir tür hafif ve kaba ayakkabı. Kalıpla basılıp elle boyanan tülbent. (Y.N.)

duğu halde– gerilip durmakta ve Bihruz Bey'e korkunç korkunç bakmakta olduğu için "şayet göğsümden kakılıveririm" korkusuyla harekete geçemediğinden söyleyeceği, anlayacağı şeyi yine ona söyleyip anlamaya razı oldu:

"Keşfi Bey'i göreceğim..."

"Keşfi Bey'i ne yapacaksın?"

"Göreceğim... Lazım..."

"Keşfi Bey burada yoktur."

"Nerededir? Olduğu yeri söyle..."

"O dün gitti, bu gece de gelmedi..."

"Niçin gelmedi acaba? Sebebini biliyor musun?"

"O dışarı gitti, İzmir'e gitti..."

"Dün mü gitti?"

"Gitti dedik a!"

"Bugün gidecek değil miydi?"

Kısa adam Bihruz Bey'e uzunca baktıktan sonra üzerine kapıyı kapayıverdi.

Beyefendi öfkeyle arabasına döndü. Arabacıya, "Haydi dön! Doğru köşke!" emrini verdi. Araba da süratle yürümeye başladı.

"Hay eşek herif! Ne terbiyesiz herifmiş! Böyle adamlar uşak diye, hizmetkâr diye kullanılır mı! *Tel metr tel vale*![1] Zati beyefendisi nedir ki! Hay yalancı hay... Bugün gideceğini söyledi, dün gitmiş. Belki daha gitmedi oradaydı; hizmetkâr, o dağ ayısı beni savdı. Kim bilir? Belki öyle talimat almıştır. Lakin ne cesaret! Benim gibi bir zata öyle muamele etsin... Çok şey! Bu kadar da hakaret yutulmaz a... Andon hınzırı sebeptir: Kira arabasıyla gelince böyle olur... Vapura da gitmeli mi? Ya orada bulamazsam... Dün

1. (Fr.) *Tel maître tel valet*: Böyle efendinin böyle uşağı olur. (Y.N.)

nasıl gidebilirdi? Vapur yoktu. Bu olmaz şeydir dünyada. Ne yalancı zevzektir bu Keşfi. Çok şey! Herif adeta beni kovdu... Öyle ya... Kapıyı üzerime kapayıverdi, artık buna sükût edilmez, bir özür olsun almalıyım. Kimden özür istemeli? Mutlak birisini çiğnedi, bu herifi hapse tıktılar. Ne kadar münasebetsizlik! On altı yaş ölmek için pek erkendir... Ah! *Malörö kö jö süi*![1] Artık vapura gidemem... Yazık! Hay terbiyesiz dağ adamı! Bu *ensult*[2] doğrusu unutulmaz! Arabacı! Sür be herif! Şu Andon'un yaptığı işi de görüyor musun? *Malör sür malör...*[3] Araba ne oldu acaba? Hayvanlar nerede kaldı? *Vıy*! *El ave sez an se biyento pur murir*![4] Ah! *Povr fiy*!

* * *

Kadıköyü'nden Küçük Çamlıca'ya gelinceye kadar Bihruz Bey'in zihnini meşgul eden işte bu düşüncelerdi. Araba bağın kapısı önünde durunca içeriden Mişel Ağa koşarak geldi. Arabanın kapısını açtı. Bihruz Bey inerken Mişel yavaşça, "Andon geldi," dedi. Beyefendi bir şey demeyerek yürüdü. Köşke girerken Andon elinde bir mektupla beyin karşısına çıktı.

"Nedir o?"

"Bir mektup *ekselans...*"

"Kimden?"

"Mösyö Kondoraki gönderdi."

"Mösyö Kondoraki! Ne münasebet?"

1. (Fr.) *Malheureux que je suis*: Ne kadar bedbahtım! (Y.N.)

2. (Fr.) *Insulte*: Hakaret. (Y.N.)

3. (Fr.) *Malheur sur malheur*: Felaket üstüne felaket. (Y.N.)

4. (Fr.) *Oui! Elle avait seize ans c'est bien tôt pour mourir!*: Evet! On altı yaşındaydı, ölmek için çok erken. (Y.N.)

Bihruz Bey mektubu derhal açtı. Süzerek merdivenden çıktı. Doğru salona girdi. Mösyö Kondoraki'nin mektubu şu ifadeleri içeriyordu:

Ekselans! Bundan evvelki mektubumuza sözlü olarak verdiğiniz cevap gereğince fabrikamda üç gün teşrifinizi beyhude bekledik. O cevabı verdiğiniz günden şimdiye kadar aradan bir yirmi gün geçtiği halde ne istediğimiz para ödendi ne de ödenmemesi hakkında bir sebep beyan edildi. Bu sebeple bugün fabrikamıza tamir için kendiliğinden gelen arabanızı hayvanlarıyla beraber alıkoymaya ne yazık ki mecbur olduk. Bu muamelenin gerçekleşeceğini evvelce yüce zatınıza bildirmiştik. İsteğimizin yerine getirilmesi için böyle bir muameleye başvurma hususundaki mazeretimizin kabul edileceğini ümit ederiz. Bu sebeple üç güne kadar borcunuz olan yüz elli lirayı ödemeniz rica edilir. Bu defa da ricamız kabul olunmadığı halde arabanın ve hayvanların satışıyla gelirlerinden alacağımız para alıkonulup fazla bir şey kalırsa yüce tarafınıza gönderileceğini ve arabayı fabrikamıza kadar getirmekte arabacınız Andon'un hiçbir şekilde kötü niyeti bulunmadığını belirterek özel saygılarımızı tekrar belirtmeye bunu bahane sayarız.

8

Bihruz Bey bu mektubu dört-beş defa okudu. Her okuyuşta hayreti artıyordu. Zira beyin beklediği şey, Andon'un bir adam çiğnemiş ve o yüzden kendisi hapse atılıp arabayla hayvanların da bir tarafta kalmış olmasıydı. Arabanın Üsküdar'dayken Mösyö Kondoraki'nin Feriköyü'ndeki fabrikasına gitmesine bir sebep hatırlayamayıp bir yol dahi düşünemediğinden olayın bu şekilde

gerçekleşmiş olmasına inanmak istemiyordu. Bu yüzden arabacı Andon'u huzuruna çağırarak sorgulamaya ve soruşturmaya mecbur oldu.

"Andon!"

"Efendim!"

"Arabayı ne yaptın?"

"Aman paşam affedersi... benim kabahat değil..."

"Söyle ne yaptın? Nereye götürdün?"

"Cenabını ki bıraktım dün sabah iskelede... Üsküdar'da..."

"Ey sonra?"

"Arabayı geri alırdım, öteden gelirdi bir araba, çarşı araba... Acemi herif, manevra bilmez..."

"Ey?"

"Çarptı bizim araba, dingil na böyle çarpılmış bir tarafta..."

"Ey sonra?"

"Korktum cenabını. Evvelki sefer ki Kızıltoprak gitti, marka bozuldu, nasın ki cenabını bilir..."

"Ey çabuk söyle. Kondoraki'yi nerede buldun?"

"Na orada iskelede feribot var, söylediler bana ki Kabataş gider, hem sonra iki saat yine Üsküdar gelir, gittim fabrika gittim ki yapsınlar tamir çabuk..."

"Ey sonra?"

"Mösyö Kondoraki orada, araba fabrika girdi, atlar ahırda götürdü. Haydi zanım! Haydi kuzum! Çabuk ben gidecek feribot, yapmaz, yapmaz..."

"Ne yapmaz?"

"Tamir yapmaz, be zanım ben gider, tamir istemez, yok olmaz, olmaz, aman zanım, aman kuzum! Bırakınız. Der ben alacak var, yüz elli lira var olmaz..."

"Ey sonra?"

"Ağladım, ağladım ah! Olmaz. Araba vermez, atlar bırakmaz, aksam olur, ben sasırdı."

"Ey sonra?"

"Gitti komisyon, komisyon dedi biz karışmaz, mahkeme git..."

"Acayip! Sonra?"

"Mahkeme gitti, dedi arzuhal getir, arzuhal yok bakmaz..."

"Ey peki, bu mektubu nereden aldın? *Ki ta done sa?*[1]"

"Kondoraki... Ben gitti fabrika bir keret daha... Aman zanım! Aman kuzum! Ben köşke nasın gider? Pasafendi ben nasın görür? Ver canım bana bir mektup, al bu mektup götür... Ben bilirdi ki alacak var? Affedersi... Beni kabahat değil..."

"Ey! Dün gece neye gelmedin?"

"Geç kaldı, aksam oldu, gece oldu, hem korktu cenabını..."

"Peki! Peki! Haydi git!"

Arabacı Andon'un ifadeleri doğru ve eksik ve fazladan arınmıştı. Bildiğimiz gibi bir gün evvel sabahleyin beyefendiyi Üsküdar İskelesi'ne bıraktıktan sonra arabayı geriye alırken öteden bir koşu gelmekte olan bir çarşı arabasına şiddetle çarptırdığından arabanın dingilini çarpıttığı gibi bir yanının da boyasını sıyırtmıştı. Beyden korktuğu için bozuğu derhal yaptırmayı düşündü. Fakat Andon iyi bilirdi ki o işi Üsküdar'da yapacak ne boyacı ne de bir demirci vardı. Üzgün bir şekilde düşünürken araba vapurunun düdüğü kendisini ikaz etti. Zira geçen sene bir gün yine beyin arabasını tamir ettirmek için araba vapuruyla Kabataş'a geçerek bir-iki saatte işini bitirdikten sonra yine o vapurla Kabataş'tan Üsküdar'a geçmişti. Bu tecrübeden istifade etmek istedi. Vapuru inceledi. Vapur Kabataş'a geçmek üzere olup üç saat sonra da Kabataş'tan

1. (Fr.) *Qui t'a donné ça?*: Sana bunu kim verdi? (Y.N.)

Üsküdar'a gelecekti. Hemen arabayı vapura soktu. Kabataş'a çıkar çıkmaz büyük bir hızla Feriköyü'ne vardı. Mösyö Kondoraki'nin fabrikasına gitti. İşbaşıyı buldu. Yapılacak şeyleri söyledi ve fakat beyefendiden izin almaksızın kendiliğinden geldiği için işin gizli tutulmasını ve tamir parasını kendi kesesinden vereceğini de işbaşıya anlattı. Her ne olursa olsun kendisine danışmaksızın fabrikada bir iş yapılmamak üzere Mösyö Kondoraki işbaşıya kesin emirler vermiş olduğundan ona danışmaya lüzum görüldü. Gidildi söylendi. Mösyö Kondoraki, Bihruz Bey'den dört yüz bu kadar liraya karşılık olarak evvelce aldığı liralarla hakkını tamamen aldıktan sonra bir otuz lira da kâr etmişken buna kanaat etmeyerek elindeki bir senet gereğince geriye kalan alacağı olan yüz elli liraya karşılık dahi beyin arabasını, hayvanlarını ele geçirmek için zihninde çare araştırıp dururdu. Bunların kendi ayağına kadar geldiğini haber alınca aşırı memnun oldu. Arabanın fabrikaya, hayvanların ahıra çekilmesini ve arabacı Andon'un da savulmasını işbaşıya emretti. İşbaşı da aldığı emri derhal yapmaya kalkıştı. Zavallı Andon pek çok yalvardı yakardıysa da kâr etmedi. Batakçı Bihruz Bey'in çelebiye yüz elli altın borcu olduğundan bu para gelmedikçe arabanın ve hayvanların gidemeyeceğini söylediler. Herif oradan çıktı. Beyoğlu'na geldi. Altıncı Daire'ye[1] girdi. Çavuşlara hali anlattı. Kondoraki'den şikâyetler etti. Halbuki bu iş dairenin vazifesinin dışındaydı. Mahkemeye müracaat etmesini söylediler. Andon hukuk mahkemesini de araştırdı buldu. Mahkeme dairesinden içeriye girerken ne istediğini, kimi aradığını sordular. Oraya da derdini anlattı. Bir dilekçe yazmak gerektiğini söylediler. Akşam olmuştu. Tekrar gitti. Kondoraki'yi bul-

1. Bugünkü Beyoğlu Belediyesi'nin temeli mahiyetinde 1857 yılında kurulan birim. (Y.N.)

du. Beyefendiden korktuğunu söyledi ve kabahat kendisinde olmadığına dair bari bir mektup verilmesini rica etti. Bu ricası nasılsa kabul olundu. İstediği mektubu verdiler. Mektup yazılıncaya kadar akşam saat bire[1] gelmişti. Andon o geceyi bir hemşehrisinin yanında geçirdi ve ertesi sabah Çamlıca'ya köşke geldi.

Bihruz Bey'e gelince, Andon'dan aldığı açıklamalar ve ayrıntılar üzerine hayreti memnuniyete döndü. O memnuniyetinin belirtileri çehresinde ortaya çıkmaya başladı.

"Yüz elli lira bir eski araba için! Hayvanlar da iyice bozulmadılar mı ya? Şimdi satacak olsan kim alır? Özellikle şimdiden sonra arabanın ne lüzumu var? Gezmeye kim gidecek? Araba kullanmaya kimin hevesi kaldı? Asıl düşündüren şey Kondoraki'nin bunları bir rezaletle köşkten kaldırıp götürmesiydi. Böylesi hiç de hatıra gelmemişti. Ne kadar isabet! Aferin Andon! İşin içinden böyle de çıkılacağını bileydim ben kendim gönderirdim. Lakin memnuniyetimi kimseye anlatmamalıyım... Bakalım araba ve hayvanlar yüz elli lira edecek mi? Hiç zannetmem... Fakat artık ondan ben mesul olamam... Yağızları da valide istemişti. Bir yüz elli lira da bunlar için koparırsam zati yüz elli lira vaat etmedi mi? İki yüz elli lira bana kalır. Oh!"

* * *

Evet! Bihruz Bey arabayla hayvanların başından bu şekilde def olmasından dolayı memnundu. Fakat memnuniyetini Mişel'e ve özellikle arabacı Andon'dan gizlemek ve belki hiddetli görünmek lüzumunu hissediyor-

1. Alaturka saate göre. Bugünkü saatle yaklaşık 21.30. (Y.N.)

du. Ve artık araba yok olunca Andon'un da bir işi kalmadığından, yağız hayvanlara valide hanımın seyisi Abdullah Ağa da bakabileceğinden Andon'a izin verilmek lazım geliyordu. Bu sebeple beyefendi bir kâğıt parçası üzerine Frenkçe birçok rakamlar yazıp çizdikten sonra kitaphanesine giderek *armuvar*'ını açtı. Bir ufak çekmece çıkardı. Onu da açtı. Bu çekmecede beyin liraları duruyordu. O liralardan yirmi tanesini saydı aldı. Çekmeceyi kapadı. *Armuvar*'a koydu, *armuvar*'ı da kilitledi.

Tekrar salona geldi. Mişel'i çağırdı:

"Mişel!"

"*Ekselans*!"

"Al bu on altı lirayı Andon'a ver. Tam dört ay olmadı ama dört aylığını tamam veriyorum. Mademki arabayı Kondoraki'ye teslim etmiş, artık kendisinin de burada bir işi kalmadı... Anlıyor musun?"

"*Tre biyen ekselans*!"

Bihruz Bey arabacı Andon'u def ettikten sonra üzerinden ağır bir yük atmış gibi uzun bir "oh!" çekti. Vücudunda, fikrinde bir hafifleme hissetmeye başladı. Fani sevgilinin dinlendiği yeri bulma meselesi ara sıra zihninin bir köşesinden uğursuz yüzünü göstermeseydi bugünkü hal ve mevkisinden pek aşırı hoşnut kalıp kendi kendisini bahtiyar sayacaktı.

Gerçekten sarı arabanın rengi bazı mertebe solarak eski parlaklığı kalmamış, ötesi berisi lekelenmiş ve fazla olarak beyin isim ve mahlasını arz eden *kuron*'lu[1] markası da çizilmiş olduğundan sevda hikâyelerinin sahibinin gözünden düşmüştü. Hayvanlara gelince, zavallılar o sevda yükünü haftanın üç gününde Fenerbahçe'yle Göksu arasında durup dinlenmeksizin sürekli çekip dolaştırdıklarından dolayı hayli zayıflamış ve artık bu işten istifaya

1. (Fr.) *Couronne*: Taç. (Y.N.)

hazırlanmıştılar. O sebeplerle beyefendi Mösyö Kondoraki'ye senetle borçlu olduğu yüz elli liranın o araba, o hayvanlar için verileceğini düşündükçe canı sıkılıyordu. *Ekipaj*'ın kendi nazarında yüz elli liralık değeri kalmadıktan başka lüzumu da kalmamıştı. Kendisine yegâne gezinti ve seyir sebebi olan güzel varlık öldükten sonra artık mesirelerde kim için dolaşıp kime gösteriş edecekti? Özellikle yaz mevsimi de geçip güz mevsimine giriliyor ve bu mevsime has yağmurların *avan gard*'ları[1] bulunan siyah bulutlar sabahları ufkun kenarında dolaşıyordu. Kış gelmeden İstanbul'a, Süleymaniye'ye taşınılacak. Fena havalar, yağmurlar başladı mı artık bir tarafa çıkılamayacak değil mi? Bu sebeple arabanın hiç lüzumu yoktu. Ne isabet oldu da bunu Mösyö Kondoraki yüz elli lira alacağına karşılık zapt etti!

Lakin ah! Meleğin... o canın sevgilisinin, o vakitsiz solup harap olan sarı gülün mezarı bilinse de başı ucuna gidilip "İlk Teessüf" okunsa, ağlansa, siyeh-çerde münasebetsizliğinden dolayı af dilense! Artık Bihruz Bey'in dünyayla ilgili emeli bundan ibaret! Bu da gerçekleşmesi imkânsız bir emel değil. Ancak Keşfi Bey İzmir'e gidiyor... Kim bilir ne zaman dönecek. O zamana kadar nasıl sabır ve tahammül olunacak? Sabahleyin bağına gidildi. Kendisi bulunmadıktan başka uşağının hakaretine uğranıldı.

"Saat kaç acaba? Beş buçuk...[2] Vapura gitmeye daha vakit var. Elbette vapur dokuzdan[3] evvel hareket etmez. Evet! Artık ne olursa olsun, *direktöman*[4] sorar öğrenirim. O yalancı... O *farsör* de acaba doğru haber verir mi? *Povr fiy*! On altı yaş, on sekiz, yirmi yaş... Ölmek için pek

1. (Fr.) *Avant-garde*: Öncü. (Y.N.)
2. Alaturka saate göre. Bugünkü saatle yaklaşık 14.00. (Y.N.)
3. Alaturka saate göre. Bugünkü saatle yaklaşık 17.30. (Y.N.)
4. (Fr.) *Directement*: Doğruca. (Y.N.)

çabuktur! Lamartin! Koca Lamartin! Sanki benim başıma geleceği bilmiş de bu şiiri, bu *prömiye rögre*'yi yazmış. Bir 'siyeh-çerde'ye benziyor mu hiç? Ah! Nasıl *pardone*[1] ettireceğim kendimi? Vakit geçiyor... Şimdi bir araba... Yarım saatte Üsküdar... Oradan iki çifte bir kayık... Doğru İzmir vapuru... Durmayalım..."

Bihruz Bey, Mişel'i çağırmak üzere çana dokunacakken kapıya "Tık! Tık!" diye vuruldu:

"*Antre*!"[2]

"*Ekselans*! *Dejöne*!"[3]

"Geliyorum. Bahçıvana yahut bağcıya söyle de gitsin bir temiz araba getirsin!"

"*Tre biyen ekselans*!"

9

Beyefendi *sal a manje*'ye gitti. Sabahleyin köşkten Kadıköyü'ne... Kadıköyü'nden köşke kadar yaptığı sefer, onun ardından sarı arabadan ve yüz elli liralık borçtan kurtulduğuna dair memnuniyet verici haberle beyin üzüntüsü azalıp iştahı açılmıştı. Sofraya oturdu. Ara sıra içinden gelen gizli ahları midesinin feryadına mağlup ederek uzun uzadıya yemeğini yedi. Meyveden de uzak duramadı. Bu aralık arabanın hazır olduğunu söylediler. O zaman artık *deser*'i kısa geçerek hemen sofradan kalktı. Bir Frenk sigarası yaktı. Dudaklarına kıstırdı. Bastonunu aldığı gibi merdivenden indi. Bahçeyi geçti. Arabaya bin-

1. (Fr.) *Pardonner*: Affetmek. (Y.N.)
2. (Fr.) *Entrez*: Giriniz. (Y.N.)
3. (Fr.) *Déjeuner*: Öğle yemeği. (Y.N.)

di. Üsküdar'a doğru gitti. Yirmi dakika sürmedi, Üsküdar İskelesi'ne vardı. Arabadan inip kayık iskelesine doğruldu. Bir otuz kadar kayıkçı beyin etrafını kuşatarak malum olan lisan ve hareketleriyle çığırtkanlıklara ve rahatsız etmelere başladılar. Beyefendiyi bir gün evvel vapurla beraber İstanbul'a yetiştirmek için iki çifte kayığına almış olan hamlacı da diğer kayıkçıların içinde idiyse de bu diğerleri gibi beyefendiyi kolundan tutup çekmek, yanına sokulup kulağına mırıldanmak yollu muamelelerden uzak bulunarak yalnız beyefendiye, "Sen yine benim kayığıma geleceksin ya... Hele dur bakalım" manasını ima eder tarzda gülümseyen bakışla bakıyordu. Gerçekten Bihruz Bey otuz kadar kayıkçıdan onu seçerek işaret etti. Hamlacı da gururlu bir şekilde hemen kayığına doğru yürüdü. Arkadaşı da arkasından gitti. Bunlar kayığa girdiler. Sonra beyefendiyi de aldılar, iskeleden açıldılar.

"İzmir vapuruna gideceğim..."

"Pek güzel... Götürelim..."

"Vapurun nerede olduğunu bilir misin?"

"Biz o vapurlara her saat müşteri götürürüz... Hiç bilmeyiz olur mu?"

"Bugün İzmir'e gidecek vapur var ya?"

"Olmaz mı ya? Her hafta İzmir'e vapur var. Daha sabahleyin Kadıköyü'nden birisini götürdük..."

"Kadıköyü'nden mi?"

"Evet!"

"Nasıl adamdı götürdüğünüz?"

"Basbayağı adam, bir efendi, bir..."

"Bıyıklı mı sakallı mı? Genç mi ihtiyar mı?"

"Bıyıklı bir efendi, sakalı da var mı yok mu dikkat etmedim..."

"Adı nedir? Adını biliyor musun?"

"Adını işitmedim... Hoşça bir ad ama... Hatırda kalır mı ya?"

"Keşfi mi? Keşfi Bey mi adı?"

"Öyle bir şey..."

"Aman biraz gayret edin!"

"Korkma daha vapur kalkmaz. O akşama doğru, saat dokuzda gider, şimdi saat daha altıya geldi mi ola?"

"Altı buçuğu geçiyor..."

"Sen merak etme, vaktiyle erişiriz. Yolculuk mu var? Yoksa birisine mi bakacaksın?"

"Birisini göreceğim..."

"Kısmet olursa akşama yine döneceksin öyle mi?"

"Evet döneceğim..."

"Kısmet olursa yine Üsküdar'a mı?"

"Üsküdar'a döneceğim..."

"Demek ki seni bekleyeceğiz..."

"Evet! Bekleyeceksiniz..."

"İşte İzmir vapuru. Salıpazarı'nın önünde yatıyor..."

"Hangisi?"

"Nemse vapuru, dumanı çıkıyor daha! Görüyor musun?"

"Ha gördüm, İzmir vapuru mu o?"

"Öyle ya..."

"Nereden biliyorsun?"

"Sabahleyin müşteri götürdük dedim ya... Bizim işimiz zati o... Biz vapurları hep biliriz..."

"Aman gayret!"

* * *

Salıpazarı önünde yatan, dumanı çıkmakta olan vapur Loyd Kumpanyası'nın[1] *Galate* adlı vapuruydu ki gerçekten o gün İstanbul Limanı'ndan hareketi kararlaş-

1. 1832 yılında kurulan Lloyd Kumpanyası, Osmanlı deniz taşımacılığında önemli bir yere sahip işletmelerden biridir. (Y.N.)

tırılmış olan vapurlardan olduğu için etrafını denk denk ticari eşyayla dolu çeşitli mavnalar[1], yolcu nakleden, yolcu uğurlayıcılarını getirip götüren birçok sandallar, kayıklar çevrelemişti.

Bihruz Bey'in iki çiftesi o kadar kalabalığın içinden güçle yol bularak vapurun dış taraftaki asma merdivene yaklaşabildi. Bihruz Bey merdivenin önünü zapt etmiş olan bir Karaköy sandalına atlayarak merdivene çıktı. Merdivenden birtakımı inip diğer birtakımı çıkmakta olan on-on beş kişiyi aralayarak bir hayli zahmetle vapura girebildi.

Vapurun içindeki izdiham dehşetli bir haldeydi: Bir tarafta ağzı açık duran derin karanlık ambara vinçle yük indirmekte olan gemicilerin gürültüsü patırtısı; bir tarafta ambarın yanındaki en münasip yerleri tutmak için birbirini kakıştırıp birbirinin eşyasını, kilimini, serilmiş hasırını, şiltesini ileri geri çekiştiren güverte yolcularının mücadeleleri ve çekişmeleri, bir yandan yeniden yeniye vapura ulaşan kamara ve güverte yolcularının hücumları, bir yandan da yolcuların yanlarına alacakları sandık sepet gibi eşyayı taşıyanların izdihamı, yine bir taraftan uğurlama için vapura gelip yolcularını arayanların aşağı yukarı gezip koşması, yine bir yandan ücretlerini alamamış kayıkçı ve sandalcıların müşterilerini aramak için telaşlı bir şekilde oradan oraya seğirtmesi vapurda bir kargaşalık, bir uğultu, bir gürültü meydana getiriyordu ki vapur yolculuğunca tecrübesi olmayanların bu hali görüp de şaşırmaması mümkün değildi.

Bihruz Bey merhum paşa pederiyle defalarca deniz seyahatinde bulunması sebebiyle bu yolun, bu âlemin yabancısı olmadığından vapurun içinde tesadüf ettiği iz-

1. Gemilere ve yakın kıyılara yük taşıyan büyük tekne. (Y.N.)

dihamdan dolayı hareketini asla şaşırmayarak doğruca birinci sınıf yolcularına mahsus salona girdi. *Metr dotel*'i[1] buldu. Yolculardan Keşfi Bey adındaki gencin henüz vapura gelip gelmediğini sordu. *Metr dotel* bu hususta bilgisi olmadığını gösterince beyefendi vapurun yazıcısını gördü. Sualini ona da sorduysa da ondan da bir haber alamayınca birinci kaptanı görmek istedi. Birinci kaptanın kamarasında uyumakta olduğunu söylediler. Bunun üzerine aşağı kamaraya indi. Bakındı, hizmet eden garsonlardan sordu. Keşfi Bey'e dair bir belirti ve habere yine ulaşamayınca ta yukarıya çıktı. Hem denizi hem de asma merdivenden çıkıp inenleri gören bir kenarda ayakta durdu. Bu saatlerde Bihruz Bey'in bulunduğu hal, bekleyiş halinin en şiddetlisiydi:

"Nerede kaldı bu zevzek? Niçin gelmiyor acaba? Dün, 'İşlerimi bugünden bitireyim de yarın *libr* kalırım,' demişti. Halbuki nasıl olsa şimdiye kadar gelmeliydi, of! Saat sekiz buçuk, vapur yarım saate kadar kalkacak! Şu madamlar nereye gidiyorlar acaba? Şu ihtiyar Mösyö Piyer'e ne kadar benziyor! O*n dire kö se lö frer*![2] Of, niçin gelmiyor? Şu gelen kayıktaki fesli Keşfi'ye benziyor... Evet! Evet! O! *El ave sezan, se biyen to pur murir*![3] Of! *Sür la plaj sonor u lamer dö Sorrant*...[4] Anlaşılan gelmeyecek... Öyleyse muhakkak dün gitmiştir. Eyvah! Ben kimden öğreneyim? *Ün piyer pötit, etruvat, endiferant*...[5] Yazık! Bir sandal daha geliyor... O da değil... Nafile...

1. (Fr.) *Maître d'hôtel*: Başgarson. (Y.N.)

2. (Fr.) *On dirait que c'est le frère*: Tıpkı kardeşi. (Y.N.)

3. (Fr.) *Elle avait seize ans... C'est bien tôt pour mourir*: On altı yaşındaydı... Ölmek için çok gençti. (Y.N.)

4. (Fr.) *Sur la plage sonore de la mer de Sorrente*: Sorrente denizinde uğultulu sahilde... (Y.N.)

5. (Fr.) *Une pierre petite, étroite, indifférente*: Küçük, ensiz, önemsiz bir taş. (Y.N.)

Saat kaç? Ona çeyrek var... Vapur gidecek galiba. Sakın içerde kalmayım..."

"*Pardon mösyö! Eskö vuzave zabor ön pasaje nome* Keşfi Bey?"[1]

"*Nayn!*"[2]

"*Eskö lö bato par deja?*"[3]

"*Ya, ya...*"[4]

"Demek dün gitmiş..."

Zavallı Bihruz Bey'in hatırına bile uğramıyordu ki İzmir yolculuğu esasen yalan olan Keşfi Bey'in gelişini Bihruz Bey sabırsızlıklarla vapurda beklediği saatlerde Keşfi Bey bağının bir tarafında –bir köşk ve bir kahve ocağıyla bir de kameriyeden ibaret olmak üzere– inşa ettireceği özel dairesinin temelinin kazılmasına nezaret etmekle beraber mimar kalfasının sunduğu resmin düzeltmeleriyle uğraşıyordu!

Zavallı Bihruz Bey'in hayalinden bile geçmiyordu ki içerisinde İzmir'e gidecek bir adamın gelişini saatlerce beklediği vapur İzmir'e değil Trabzon'a, Karadeniz'e gidecek bir vapurdu!

Bihruz Bey beyhude yere saat on buçuğa[5] kadar bekledikten sonra vapurun hemen hareket etmek üzere olduğu bir zamanda –ileriden emir ve işaretini bekleyerek kürek üzerinde bulunan– iki çifteye el salladı. Kendisi merdivenden indi. O vakit kalabalık çekilmişti. Kayığa atladı. Kayıkçılar da kayığı Üsküdar'a doğru süratle yürütmeye başladılar.

1. (Fr.) *Est ce que vous avez à bord un passager nommé Keşfi Bey*: Gemide Keşfi Bey adlı bir yolcunuz var mı? (Y.N.)

2. (Alm.) *Nein*: Hayır. (Y.N.)

3. (Fr.) Est-ce que le bateau part déjà?: Gemi hemen mi kalkıyor? (Y.N.)

4. (Alm.) *Ja*: Evet. (Y.N.)

5. Alaturka saate göre. Bugünkü saatle yaklaşık 19.00. (Y.N.)

"Yolcunu gördün mü?"

"Hayır! Görmedim... *Purkuva il mö tütuva set embesil?*[1]"

"Dün gitmiş olmasın?"

"Dün İzmir'e vapur var mıydı?"

"Vardı ya. Dün Fransız'ın postasıydı, bugün Nemse'nin, yarın da Moskof'un var..."

"Aman geç kaldım! Biraz gayret etseniz..."

"İşte gidiyoruz... Bundan çabuk gidilmez ki... Gelirken gibi değil şimdi akıntı yukarı gidiyoruz."

* * *

"Kim bilir ne zaman gelir? İki ay sonra mı, üç ay sonra mı... Of! Hava da öyle bunaltıcı ki! *Povr adore*! Ah! Ben ne kadar bedbahtmışım! *Sür la plaj sonor u lamer dö Sorrant derul se flo blö opiye dö loranje...*[2]"

* * *

"Aman hamlacı ağa! Arkanızdaki mavnayı görüyor musunuz?"

"Korkma, o bizi geçer..."

"Şu gelen yolcu vapurunu da gözet!"

"O daha uzakta, o buraya gelinceye kadar biz iskeleye varırız..."

"O nereye gidiyor acaba?"

"O Karadeniz'e gidiyor..."

"Bizim gittiğimiz vapur değil mi o?"

1. (Fr.) *Pourquoi il me tutoie cet imbécile?*: Bu aptal benimle niye senlibenli? (Y.N.)

2. (Fr.) *Sur la plage sonore ou la mer de Sorrente deroule ses flots bleus au pied de loranger*: Sorrente denizinin mavi dalgalarını portakal ağacının dibine yaydığı uğultulu sahilde. (Y.N.)

"O şimdiye dek durur mu o gitti bile, onun yolu Marmara..."

"Öyle ya..."

* * *

Yirmi dakika sonra kayık iskeleye yanaştı. Bihruz Bey çıkarken kayığın ambarına bir lira fırlattı. Hamlacı Ağa, "Bereket versin! Safa geldin," dedi. Beyefendi biraz uzayınca iki hamlacı konuşmaya başladılar:

"Bu yalabık[1] efendinin parası çok ama telaşı da çoğa benziyor..."

"Kimi görecekti?"

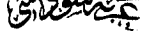
"İzmir'e yolcusu varmış da..."

"O vardığımız vapurda mı?"

"Evet!"

"O vapur İzmir'in değil Trabzon'undu be!"

"Adam nene gerek.. Biz paraları aldık a sen şuna bak! Zati onun da bir işi gücü yok a eğlenceye gidiyor. Gündeliği doğrulttuk. Haydi artık, kayığı limana çekelim..."

10

Bihruz Bey –sabahleyin yatağından çıktığı gibi geceliğiyle açık pencere önünde bir-iki saat kadar düşünceli bir şekilde tabiatı seyretmekle meşgul olmak, itinasızca, gösterişsizce giyinip haremden dışarıya çıktıktan sonra *klas* odasında bir müddet derse çalışmak, öğle yemeğinin

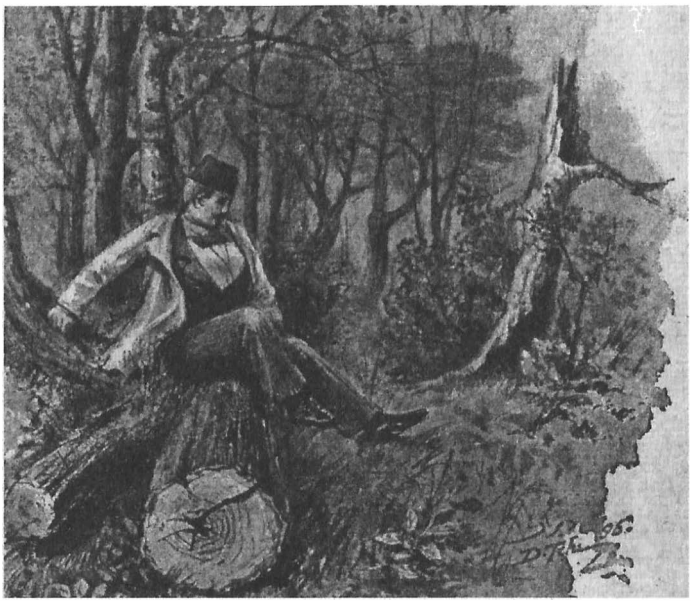
1. İkiyüzlü, dalkavuk. (Y.N.)

ardından biraz uzanıp istirahat etmek, saat ona doğru bastonunu eline ve *Graziyella*'yı koltuğunun altına alarak civar kırlarda akşamın saat yarımlarına birlerine kadar yürüyerek dolaşmak, köşke dönüşünde akşam yemeğini sakince yiyip eğer Mösyö Piyer varsa birlikte bir-iki saat ders çalıştıktan veya afaki sohbetlerden sonra yatak odasına çekilip dalgın bakışlarını yönelttiği yıldızlı gökyüzüne karşı yalnız başına düşünmek ve fakat bu meşguliyetlerin, bu düşüncelerin, bu gezintilerin hiçbirisinde fani sevgilinin hüzünlü hayalini gözünden uzak bulundurmamak şeklinde olmak üzere– yeni bir hayat âlemine girmişti.

Genç bey, yeni hayat âleminin tanyeri ağarmasını seyretmekten zevk alıp duygulanıyor, türlü türlü renkler içindeki güneşin doğuşunu ve batışını seyretmekten memnun oluyordu. Issız mesiresindeki sessiz ormancıkların sakinliği ve vahşeti mizacına pek uygun geliyor, rüzgârın ağaç yapraklarını sallamasından ortaya çıkan iniltiler üzüntülü ruhuna ağlama isteği veriyordu. Yüksek tepelerden Marmara Denizi'ne ve o denizi semayla birleştiren ufka baktıkça sonsuzluk fikri kadar geniş bir başka âleme süzülüp gidiyordu. Kuşların cıvıltısı, suların çağıltısı hasret çeken kulağına başka türlü aksediyor, bulutların hareketi ve sakinliği, yıldızların yılpırdaması arzulu bakışına başka türlü çarpıyor, tabiatın her parıltısından, her hareketinden bir mana çıkarmak istiyordu!

Bihruz Bey'in hatırına artık ne sarı araba uğruyor ne kır beygirler geliyordu. O yeni hayatından memnundu. Düşündüğü şey yalnız fani sevgilinin mezarını öğrenmek, öğrendikten sonra da sık sık onu ziyaret ederek vicdanını rahatlatmaktan ve ayrılık yükünü hafifletmekten ibaretti.

Bihruz Bey bir akşam yalnızca *klas* odasında meşgulken dadı kalfa her zamanki gibi başörtüsü başında olduğu halde beyin yanına gelerek valide hanımefendinin biraz görüşmek istediğini haber vermekle bey kalktı,

Bihruz Bey kırlarda gezer olmuştu. (Resim: Halil Bey)

doğru valide hanımın odasına girdi, hanımın elini öptükten sonra bir sandalyeye oturdu. Ana oğul konuşmaya başladılar:

"Oğlum... Bihruz'um! Ne işle meşguldün?"

"Hiçbir işim yoktu, kendi kendime *lektür*[1] yapıyordum."

"*Lektür* nedir?"

"Okuyordum..."

"Sana bir şey soracağım..."

"Sorabilirsiniz..."

"Arabanı ne yaptın?"

"Hiç, eskidi... Biraz da borcum kalmıştı, borca karşılık verdim..."

1. (Fr.) Lecture: Okuma. (Y.N.)

"Hayvanlar da beraber mi?"

"Evet! Zati araba yüz elli lira etmez ki, borcum o kadardı..."

"Yağızlar duruyor değil mi?"

"Evet! Duruyor..."

"Onları ne yapacaksın?"

"Bir müşteri bulursam satacağım..."

"Bana versen olmaz mı? Benim doru beygirler benim gibi pek ihtiyar olmuş, kupayı zor çekiyorlar."

"Siz bilirsiniz, beğenirseniz alınız..."

"Bedava değil a, parasını vereceğim."

"Parayla da alabilirsiniz, parasız da. *Kom vu vudre*.[1]"

"Acaba ne versem memnun olursun?"

"Geçen yaz onlara yüz yirmi lira verdilerdi de ben vermedimdi. *Me pur vu*...[2]"

"Yüz yirmi lira çok, razı olursan seksen liraya alayım?"

"*Tre biyen*! Ben de verdim..."

Valide hanımefendi –beyaz bir ipek mendil içinde ağzı kırmızı kurdeleyle bağlı– altın çıkınını yastık üzerinden alıp Bihruz Bey'e uzatarak, mahdum bey de kendine uzatılan şeyi önemsemeksizin kabul ederek yine konuşmaya devam olundu:

"Şu paralar geçenlerde vaat ettiğim yüz elli liradır. Hayvanların parasını da konağa taşındıktan sonra vereyim olmaz mı?"

"Konağa mı gideceğiz?"

"Öyle ya! İşte eylül de giriyor, yağmurlar sıklaştı, havalar serinledi. Bunlar da bir tarafa kalsın, önümüz ramazan... Bilirsin ya ben camilere giderim. Burada nasıl olur?"

"Ramazan o kadar yakın mı?"

1. (Fr.) *Comme vous voudrez*: Siz nasıl isterseniz. (Y.N.)
2. (Fr.) *Mais pour vous*: Fakat sizin için. (Y.N.)

"Öyle ya, şunda on gün kaldı."

"Hiç haberim bile yoktu. Lakin buraları da pek güzel, nasıl bırakalım da gidelim? *Oton*[1] burada çok güzel olur!"

"*Oton* ne demek?"

"Sonbahar değil mi ya? İlkbahar: *prentan*...[2] Sonbahar: *oton*..."

"Frenkçe mi bu?"

"Fransızca... Fransızcanın her lakırdısı güzeldir, bizimki gibi kaba değildir."

"Paşa baban hiç beğenmezdi. Neyse o *oton*'u bu defa da benim hatırım için İstanbul'da geçirelim olmaz mı Bihruzcuğum?"

"Ben şimdi *apiye*[3] gezmekten hoşlanıyorum. Burada *promenad* yerleri var. Konağa gidersek bahçede mi gezineyim? Gidecek yalnız bir Beyoğlu, orası da artık bana *trist* gelmeye başladı..."

"Ramazanda Beyazıt, Şehzadebaşı, Direklerarası pek güzel olur. Oralarda gezersin. Hem senin İstanbul'da misafirlerin gelirlerdi... Burası uzak da besbelli onun için gelmiyor..."

"Mutlak gitmeli mi İstanbul'a?"

"Benim hatırım için..."

"Ben Reşkidil'le, dadı kalfayla aralıkta buraya gelebilirim değil mi?"

"Olur. Ne zaman canın isterse kalkar buraya gelir, bir-iki gece kalırsınız..."

"Peki... Demek hemen *demenaje*[4] edeceğiz öyle mi?"

"*Deminaze* ne demek? Niçin bana Türkçe söylemiyorsun?"

1. (Fr.) *Automne*: Sonbahar. (Y.N.)
2. (Fr.) *Printemps*: İlkbahar. (Y.N.)
3. (Fr.) *À pied*: Yaya. (Y.N.)
4. (Fr.) *Déménager*: Taşınmak. (Y.N.)

"*Demenaje*... Sanki göç edeceğiz."

"Öyle ya. Bugün pazar, önümüzdeki perşembeye gidelim... Ben Memiş'e söylettim, iki araba ısmarlayacak... Çok eşya gidecek değil: Yalnız benim, kızların sandıklarımız, sepetlerimiz, biraz da öteberi gidecek o kadar..."

"Öyleyse ben de Mişel'e *ordr*[1] vereyim de benim gidecek eşyamı *ambale*[2] etsin."

"Sen de çok şey götürmezsin zannederim..."

"Çok şey götürmeyeceğim... Birkaç kitap, *biblo* filan..."

"Memnun oldum oğlum. Allah senden razı olsun!"

"*Mersi*! *Şer mer*!"

"Benimle konuşurken Frenkçe karıştırmazsan daha çok hazzederim..."

"Dilim alışmış da, *orövuar* valide!"

"Yine mi? Neyse zarar yok... Gidiyor musun?"

"Evet! Yatma vakti geldi, sabahleyin biraz erken kalkıp da ders yapacağım..."

"Allah rahatlık versin, git yat. Sabahleyin de afiyetle kalkarsın inşallah!"

"*Mersi*!"

Bihruz Bey fani sevgilinin hüzünlü hayalini her saat, her dakika başka bir gönül karıştıran şekil, ruhu besleyen başka bir biçimde kendisine sunan sonbahar manzaralarını Küçük Çamlıca'da terk edip de İstanbul'a taşınmak istemiyordu. Ne çare ki mevsimin yenilenmesi münasebetiyle Terzi Mir'in, Kunduracı Heral'in, Tuhafçı Alber Kun'un hesaplarını birbiri ardı sıra toplam rakamlarını göz önüne getireceği, Süleymaniye'deki konağa bir talip çıkmadığı, yağız hayvanların da def edilmesine çare

1. (Fr.) *Ordre*: Emir. (Y.N.)
2. (Fr.) *Emballer*: Toplamak. (Y.N.)

arandığı bir zamanda yüz elli lirayı karışılıksız ihsan edip seksen lirayı dahi çok geçmeden vermeye söz veren valide hanımefendinin hatırını kırmak münasip olmadığından kışlığa taşınmaya ister istemez razı oldu. Bu yüzden beyefendi dersle ilgili kitaplarıyla Biyanki ve Hançerli sözlüklerini ve Redhavz'un muteber *Lügat-i Osmaniye*'sini ve *Graziyella*'yı kendi bizzat götürmek üzere diğer –isimlerini sevdiği– romanlardan ayırmış olduğu elli beş-altmış kadarını ve özellikle Mösyö Piyer'in kırk frank bir bedelle öğrencisine lütfederek hediye ettiği *illüstre* kitabı ve konsolların, trapezlerin, yazıhanenin, yazı masasının üzerlerinde duran *pres papye*[1], *kup papye*[2] gibi aletlerle tuhafiye ve hediyelik eşya cinsinden ufak tefeğin taşınma sırasında kırılmayacak bozulmayacak şekilde *ambalaj*'ı işini Mişel Ağa'nın yetenekli ve yetkin sorumluluğuna ve çamaşır, elbise türünden konağa gitmesi gereken şeylerin meşin sandıklara yerleştirilmesi hususunu dahi dadı kalfayla Reşkidil'in, Nalişger'in gayretli ellerine havale ederek kendisi perşembe gününe kadar üç gün zarfında Küçük Çamlıca'nın güzel kırlarını dolaşıp veda törenini yerine getirmeye karar verdi.

11

İstanbul'a taşınma Bihruz Bey için manen pek hayırlı oldu. Konaktaki salonu, *klas* odasını, kütüphanesini düzenlemekle birkaç gün sürekli meşgul olması gönül derdini azıcık unutturur gibi olmuştu.

1. (Fr.) *Presse papier*: Uçmaması için kâğıtların üzerine konulan ağırlık. (Y.N.)
2. (Fr.) *Coupe-papier*: Kâğıt bıçağı. (Y.N.)

Taşınmanın üçüncü günüydü. Konağın yazları bekçilik vazifesini de yapan bahçıvanı bahçeye ne kadar güzel baktığının güzel bir işaretini sunarak hem bir aferin almak hem de beş-on kuruş bahşişe konmak ümidiyle mevsime has ayva güllerinden gayet hoş ve zarif bir deste hazırlayarak bir sabahleyin *klas* odasında dersle meşgulken beyefendiye takdim etti ve umduğu şeylerden birincisine nail olamadıysa da ikincisini istediğinin fazlasında ele geçirdi: İki altın bahşiş aldı. Bihruz Bey ise o güzel *buke*'yi[1] salona göndermeyerek kendi eliyle eski madenden bir zarif çiçekliğe, çiçekliği de yazı masasının bir kenarına koydu, karşısına geçti oturdu, düşünmeye başladı. Sonbaharın –veremin hararetinden sararmışken yine taze ve dilber, zamansız bir ölümün gelişini beklerken sevinçle ve gülümseyerek zühre çehreleri andıran– o hüzünlü mahsulünü, o masum, o temiz nazik çiçekleri, o alçakgönüllü, o utangaç nazlı gül goncaları, tabiatın o sarışın hoş kokulu kızlarını bir müddet temaşaya dalıvermekle bütün hasret çeken duyguları uyanarak yüreği hafif hafif yanmaya başladı. Yokluğa giden sevgilisi bütün vücuduyla gözünün önüne geliverdi. Aşk bakışını üzerinden ayıramadığı zarif *buke*'yi teşkil eden sarı güllerden hele bir tanesi Periveş Hanım'a ne kadar benziyordu!

Bu hoş gül demetini fani sevgilinin mezarına götürüp bırakmak pek münasip olacağını Bihruz Bey düşündüyse de ne çare ki o mezarın nerede bulunduğu belirlenememişti!

Bu hasretin yenilenmesi üzerine Bihruz Bey yine *Graziyella*'yı okumak istedi. Konağa geldiği akşam kitabı nereye bıraktığını unutmuştu. Aradı aradı buldu. Lakin *Graziyella*'daki *prömiye rögre*'den artık usanmıştı. Bu

1. (Fr.) *Bouquet*: Demet. (Y.N.)

rögre'nin ikincisi, üçüncüsü ve belki dördüncüsü ve bir de sonuncusu olması gerektiğinden onları tedarik ederek okumak hevesine düştü. *Dejöne*'den sonra eldivenlerini giydi. Bastonunu aldı. Kapıdan çıktı. Yürüyerek Köprü'ye indi. Oradan Galata'ya geçti. Bir araba buldu. Doğruca Tekke'ye, Beyoğlu'na çıktı. Terzi Mir'e, Kunduracı Heral'e, Tuhafçı Alber Kun'a uğrayarak yirmi, otuz, kırk liralık bir hesap ödemesinden sonra Tekke civarındaki Kitapçı Vik'in[1] dükkânına gitti.

"*Bonjur* mösyö!"

"*Bonjur* mösyö! Ne arzu ediyorsunuz?"

"İkinci, üçüncü ve sonuncu Teessüf'ü istiyorum..."

"Müellifi kim mösyö?"

"Müellifi dö Lamartin, meşhur şair..."

"Dö Lamartin'in öyle bir eseri olduğunu bilmiyorum..."

"Evet, olacak..."

"Hatırıma gelmiyor..."

"Ne demek? *Graziyella*'yı okumadınız mı?"

"Gençlikte belki okumuşumdur amma hiç hatırda kalır mı?"

"Siz bana *Graziyella*'yı bulunuz..."

"İşte efendim!"

"Bakınız: *Lö Prömiye Rögre*, elbette bunun ikincisi, üçüncüsü ve bir de sonuncusu olmak lazım gelir..."

"İhtimal... Burada dö Lamartin'in eserlerinin külliyatı var, belki onların içinde aradığınız şeyler de mevcuttur. Fakat ayrıca basılmamıştır."

"Eserlerinin külliyatı mı?"

"Evet efendim!"

1. 1848-1874 yılları arasında Beyoğlu'nda 296 numarada hizmet veren J. J. Wick Kitabevi, Beyoğlu'nun ilk kitapçılarındandır. (Y.N.)

"Göreyim..."

"Buyurunuz, bu yedi cilttir."

"Güzel, kaç kuruş?"

"Yedi cildi altmış dokuz frangadır."

"Pahalı değil, basımı da güzel..."

"Hem de içinde güzel gravürler vardır..."

"Peki, şu dört liranın üst tarafını veriniz."

"Hayır efendim! Dört liranın birisi fazla, ciltlerin parası tam olarak üç lira eder."

"Ha! Hakkınız var... Kitapları sarınız, bağlayınız da Beyoğlu'nda ... numaralı Mösyö Alber Kun'un dükkânına gönderiniz olmaz mı? Oradan bana gönderirler..."

"Pekâlâ..."

Kitapçı Mösyö Vik, Lamartin'in eserleri içinde *dözi-em rögre*[1], *truvaziyem rögre*[2], *derniye rögre*'nin[3] olmadığını pekâlâ bilirdi. Fakat Bihruz Bey'i cahil göstermiş olmak nezaketsizliğinde bulunmamak için o konuda bilgisizlik göstermeyi münasip gördü. Bu sırada şairin külliyatını ortaya sürmesiyse o gün sabahtan beri altmış paralık bile bir alışveriş etmediğinden ehemmiyetlice bir meblağla siftah etmeye nailiyet ümidine bağlıydı. Ümidi gerçekleşti. Çünkü o kitapçı olduğu için düşüncesini, emelini kitaplarını satmak üzere kurmakta mazurdu.

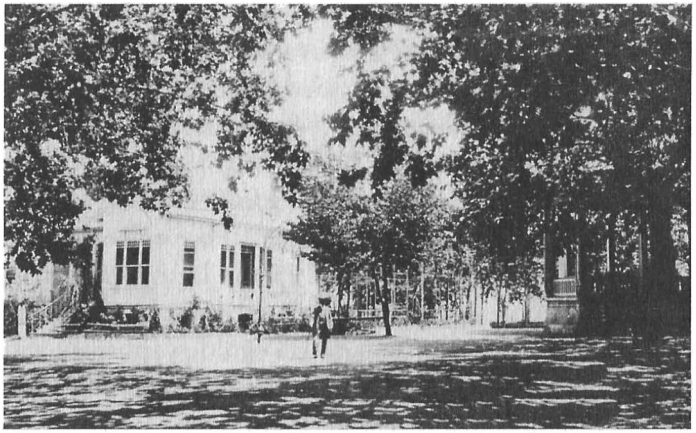
Bihruz Bey oradan çıktıktan sonra tekrar Alber Kun'a uğrayarak gelecek kitapların derhal konağa gönderilmesini tembih etti ve kendi Taksim Bahçesi'ne[4] kadar yayan bir *tur* yapmak üzere yürümeye başladı. Bahçeye

1. (Fr.) *Deuxième regret*: İkinci teessüf. (Y.N.)

2. (Fr.) *Troisième regret*: Üçüncü teessüf. (Y.N.)

3. (Fr.) *Dernier regret*: Sonuncu teessüf. (Y.N.)

4. Beyoğlu halkının gezinti ihtiyacını karşılamak amacıyla 1870 yılında Topçu Kışlası ile Asker Ocağı Caddesi arasında hizmet vermeye başlayan Taksim Bahçesi, İngiliz üslubuna göre M. Derion tarafından düzenlenmiştir. (Y.N.)

Taksim Bahçesi, tarihsiz. (Tahsin İspiroğlu Koleksiyonu, www.saltresearch.org)

ulaşmasına bir yüz adım kadar kalmıştı, öteden tozu dumana katarak bir arabanın gelmekte olduğunu görünce olduğu noktada durdu bekledi. Araba kendi arabası, hayvanlar kendi kır beygirleri, *koşe* de bizzat Andon'du. Bey bunları tanıdı bildi yalnız arabayı kullanmakta olan genç beyi tanıyamadı. Bihruz Bey arabasını ve Andon'u o halde görüp tanıyınca şaşkınlık veren büyük bir hayret içine düştü. Önce olduğu yerde kalakaldı. Sonra döndü arabayı –Taksim Caddesi köşesini dolaşıp da gözden kaybolunca kadar– bakışıyla takip etti. Araba gözden kaybolunca yine yürümeye devamla bahçeye girdi, kendi kendine söylenerek tarhların arasında dolaşmaya başladı:

"*Kes kö se kö sa?*[1] Arabayı, hayvanları diyelim ki o beyefendi Kondoraki'den satın almış. Andon'u nereden bulmuş? O da beraber mi satıldı? Yoksa benzettim mi? Benzetme de değil. Hatta Andon melunu beni gördüğü zaman bıyık altından gülerek başını öteye çevirmedi mi?

1. (Fr.) *Qu'est-ce que c'est que ça?*: Bu nedir? (Y.N.)

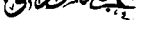
Çok şey! Markaya dikkat edemedim... Acaba benim *inisiyal*'ler duruyor mu? Duruyorsa bana hakaret değil mi? O *maladruva*[1] şık beyefendi de kim oluyor? Ne kadar zıpırcasına araba kullanıyordu! Vay alçak Kondoraki! Vay melun Andon! Demek ki bunlar bizim *ekipaj*'ı kaçırıp zapt etmek için ittifak etmişler! *Anfen*[2] ben *debarase*[3] oldum ya! Araba zati berbat olmuştu... Hayvanlar da öyle. Acaba kaç liraya satıldı bunlar? Neme lazım! Üste benden para istemesinler de... Lakin garip şey! Andon ha! Şimdi anlaşıldı ki, 'Arabanın dingili eğrildi, yaptırmak için Kondoraki'nin fabrikasına götürdüm, falan filan,' demesi bütün yalanmış... Hele ben kurtuldum ya... Gelecek yaz istersem daha iyilerini getirebilirim... Konak sağ olsun!"

Bey bu yolda söylene söylene bahçenin içini üç-beş kere dolaştıktan sonra kapıdan çıktı. Epeyce yorulmuştu. Beyoğlu'nu yayan geçmeyi göze aldıramadığı gibi sarı arabaya tekrar rast gelmeyi de istemediğinden orada müşteri bekleyen kupalardan bir tanesine girdi. Arabacıya, "Dolmabahçe'ye, oradan İstanbul'a, Süleymaniye'ye!" emrini verdi.

Gerçekten Bihruz Bey sarı arabayı, kır hayvanları yanlış görmemiş, Andon'u da benzetmemiş, hepsini doğru görüp tanımıştı. Fabrika sahibi komisyoncu Çelebi Kondoraki, Bihruz Beyefendi'ye Andon'un eliyle gönderdiği mektubunda açıkladığı gibi sarı arabayla bakla kırı beygirleri üç gün fabrikasında beklettikten sonra dördüncü günü –bunları zaten Bihruz Bey'de görüp beğenmiş, satın alınmasına ziyadesiyle heveslenmiş ve bu hususta Kondoraki'nin aracılığına müracaat etmiş olan–

1. (Fr.) *Maladroit*: Beceriksiz. (Y.N.)
2. (Fr.) *Enfin*: Sonuçta. (Y.N.)
3. (Fr.) *Débarrassé*: Sıkıntıdan kurtulmuş. (Y.N.)

yeni türemiş mirasyedilerden Balcızade Nisbeti Bey'e yüz kırk beş liralık bir senetle yüz doksan altı buçuk liraya satmış ve arabacı Andon'un Bihruz Bey'in yanından ayrılarak açıkta kalmasına kendisi sebebiyet verdiğinden bunu da mağdur etmiş olmamak için o mirasyedi beye tavsiye ederek kapılandırmıştı!

12

Bihruz Beyefendi konağa ulaştığı zaman saat yarıma[1] gelmişti. Bey merdivenden çıkarken karşısına gelen Mişel Ağa'ya kitapların gelip gelmediğini sorarak, "Geldi *ekselans*! Salondadır... Mösyö Piyer de orada," cevabını almakla hemen salona girdi.

"*Bon suvar*! *Mon şer profesör*!"

"*Bonsuvar* Bihruz Bey! Nasılsınız?"

"Pek iyiyim, siz?"

"Ben de iyiceyim, lakin sizden şikâyetim var..."

"Ne gibi?"

"Buraya göç edeceğinizi bana haber vermeliydiniz..."

"Geçen defa, salı akşamı söylemiştim zannederim."

"Hayır! Öyle bir söz geçmedi..."

"Unutmuş olmalısınız..."

"Ben unutmam. Öyle bir lakırdı olmadı ki unutayım!"

"Neyse, affedersiniz..."

"Affetmek bir şey değil fakat başıma gelenleri bilseniz..."

"Ne oldu? Başınıza ne geldi?"

1. Alaturka saate göre. Bugünkü saatle yaklaşık 20.00. (Y.N.)

"Cuma akşamı, evet! Cuma akşamı ve gecesi çok rahatsız oldum."

"Vah vah!"

"Evet! Alaturka saat on ikide[1] köşke gittim..."

"Ey!"

"Kapılar kapalı, kimseler yok; vurdum, vurdum, vurdum..."

"Sonra?"

"Bağcı geldi; onlar göç ettiler, burada kimse yok, her yer kapalı, demesin mi?"

"Vah vah!"

"Vah vah! Ama *sa ma kute tre* şer![2]"

"Sonra ne yaptınız?"

"Sonra: Arabayı savmıştım; bağcıya yalvardım, gitti bana bir araba buldu getirdi."

"Ey!"

"Beni Kadıköyü'ne kadar götürmek için arabacı iki mecidiyeden aşağıya razı olmaz, mecburen kabul ettim..."

"Ey Kadıköyü'ne gittiniz öyle mi?"

"Öyle ya... Orada bir dost var, onun evine gittim, onlar da *an famiy*[3] Adalar'a gitmişler."

"Ey? *Se tün avantür sa...*[4]"

"*Viy! Me sa ma kute şer vu save!*"[5]

"Sonra ne yaptınız?"

"Onları da bulamayınca arabacı beni bir otele götürmek istedi, şehirden uzak, Fenaraki tarafında bir otel, cesaret edemedim. İstanbul'a geçmekten başka çarem yoktu, iskeleye indim, o zaman sizin dostunuz Mösyö

1. Alaturka saate göre. Bugünkü saatle yaklaşık 19.00-19.30. (Y.N.)

2. (Fr.) Ça m'*a couté très cher*: Bu bana çok pahalıya mal oldu. (Y.N.)

3. (Fr.) *En famille*: Ailece. (Y.N.)

4. (Fr.) *C'est une aventure ça*: Adeta bir macera! (Y.N.)

5. (Fr.) *Oui. Mais ça m'a coûté cher vous savez?*: Evet, biliyor musunuz bu bana çok pahalıya mal oldu. (Y.N.)

Keşfi'ye rast geldim, selam verdim, beni tanımadı mı ne oldu, selamımı almadan geçti gitti..."

"Keşfi Bey mi?"

"Evet!"

"Hiç olamaz! *Emposibl*!"

"*Purkuva*?"

"O burada değil, o İzmir'e gitti..."

"Demek ki benzetmişim, gece karanlığında besbelli tanıyamamışım..."

"İyi gördünüz mü?"

"İyi gördüm zannediyordum... Fakat mademki..."

"Nerede ve nasıl gördünüz?"

"Bir tütüncü dükkânı önünde, bir şey alıyordu gördüm..."

"Kendisine bir şey dediniz mi?"

"*Bon suvar Mösyö Keşfi*, dedim, hiç cevap vermedi, oradan savuştu gitti..."

"Ne kıyafetteydi?"

"Orasına dikkat etmedim..."

"Yanlış olmalı..."

"Mademki İzmir'deymiş, benzetmişim demek olur... Neyse iskeleye geldim iki çifte kayık aradım, kayık yoktu... Bir sandal bulabildim, bereket versin o da iki çifteydi. Karaköy'e yarım liradan aşağı gitmediler..."

"Neyse, o sandalı olsun bulmuşsunuz ya!"

"Evet! Amma yarım lira! Oradan bir saatte Karaköy'e vardık. Beyoğlu'na çıkmak için araba yok, hayvan yok. Yayan çıkmaya mecbur oldum, çok zahmet çektim; karnım aç, lokantaya girdim, *dine* ettim, oradan Ünyon Fransez Oteli'ne[1] girdim yattım..."

1. Union Française, 1896'da Beyoğlu'nda Meşrutiyet Caddesi üzerinde Alexandre Vallauri tarafından Fransızların toplantılar, balolar düzenlemeleri için yapılmış bir binadır. (Y.N.)

"Çok rahatsız olmuşsunuz, teessüf ederim."

"Ya masraf? Tamam otuz iki frank harcadım..."

"O bir şey değil, onu öderim..."

"*Mersi*!"

"Bugün yeni kitaplar aldım, dö Lamartin'in külliyatı."

"O! Güzel, pek iyi ettiniz.. Görelim bakalım..."

Paketi açıp kitapları sunarak: "Yedi cilt, her birinde üçer dörder parça gayet güzel *gravür* de var..."

"Çok nefis, çok âlâ! Kaça aldınız bu yedi cildi?"

"Altmış dokuz franga aldım..."

"Bedava! Baskısı enfes, kâğıdı enfes, *gravür*'leri enfes! Hele içindekiler, koca *poet*![1] *Se lün de gluvar döla Frans*![2]"

"Beranje ile dö Lamartin'den hangisi daha büyük şairdir?"

"Beranje başka *janr*[3], dö Lamartin başka, aralarında münasebet yok. Öteki buna nazaran güneşin yanında ay gibi kalır! Güneş varken de ay görünmez a... *Nespa*[4] beyefendi?"

"Demek Beranje hiçbir şey, ben öyle bilmezdim..."

"Dedim ya o ay, beriki de güneş!" Ciltlerden birisini karıştırarak: "*La şüt dön anj*...[5] bunu okumalı. Oh! *Kom se bo*![6] *Kom se süblim*![7]"

"*La şüt dön anj*... Bir meleğin düşüşü... Ne güzel! Aman biraz okur musunuz?"

1. (Fr.) *Poète*: Şair. (Y.N.)
2. (Fr.) *C'est l'une des glories de la France*: Fransa'nın yüz aklarından biri. (Y.N.)
3. (Fr.) *Genre*: Tarz, tür. (Y.N.)
4. (Fr.) *N'est-ce pas?*: Değil mi? (Y.N.)
5. (Fr.) *La Chute d'un Ange*: "Bir Meleğin Düşüşü" (1838). Lamartine'in şiiri. (Y.N.)
6. (Fr.) *Comme c'est beau*: Ne kadar güzel! (Y.N.)
7. (Fr.) *Comme c'est sublime*: Ne kadar ulvi! (Y.N.)

"Okuruz ya..."

"*Dine*'den sonra okuyalım... Fakat ikinci, üçüncü *rögre*'leri de okumak istiyorum..."

"Onlar nedir?"

"*Prömiye rögre*'yi bitirdim, belki elli defa okudum, Türkçeye de hemen bütünüyle tercüme ettim; öbürlerini de göreyim, bakayım nasıl şeyler?"

"*Prömiye rögre*'yi bilmiyorum..."

"Canım *Graziyella*'nın sonundaki *poezi*. Çamlıca'da bir gece siz okumadınız mı?"

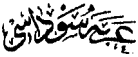
"Ha! Evet, bildim, o *poezi* güzeldir. Şair ona *prömiye rögre* namını vermiş; fakat *döziyem rögre truvaziyem rögre* diye başka bir şiir yazmamış, öyle eseri yoktur..."

"Ben vardır sanıyordum, öyleyse *La şüt dön anj*'ı okuruz..."

Bu aralık Mişel yemek hazır olduğunu haber verdi. Muallim efendiyle öğrencisi *sal a manje*'ye gittiler. Sofraya oturdular. Şuradan buradan konuşarak bir saatte yemeği bitirdiler. Tekrar salona geldiler. Kahveler, ilk sigaralar içildikten sonra Bihruz Bey'in teklif ve ricasıyla mösyö *La şüt dön anj*'ı aldı, yüksek sesle okumaya başladı.

Meşhur Fransız şairi bu eseri insanın ruhaniyetinin başlangıcındaki ve sonundaki belirişleri şairinin tasavvuruna göre tasvir eden ağır mevzulu, güç anlaşılır, birbiri ardına gelen kasidelerden müteşekkil kocaman bir kitap olduğu halde unvanı olan "Bir Meleğin Sukutu" tabirinden çıkardığı manaya göre bu eseri de *Graziyella*'daki manzume gibi – ölmüş genç ve güzel bir kıza dair mersiyeden ibaret bir şey zanneden Bihruz Bey, Mösyö Piyer'in okuyuşunu dikkatlice dinlemiş ve bazı mısraları tekrar ettirmişken yine hiçbir şey anlamaya muvaffak olamayınca hocasına karşı, "Artık bırakınız!" demeye cesaret edemediğinden Mösyö Piyer yorulup da kendi kendine kitabı elinden bırakıncaya kadar dinlemeye karar verdi.

Mösyö Piyer'se çoktandır öyle yüce şiirler okumaya vakit bulamadığından şu fırsattan istifade ederek aşk ve şevkle okumakta devam ediyordu. Bu şekilde eserden bir on sayfa okuyarak biraz dinlenmek, bir de sigara yakmak üzere kitabı bir ara elinden bıraktığı zaman Bihruz Bey'i mışıl mışıl uyur görünce aziz muallim efendi genç beyi o tatlı uykusundan uyandırmaya kıyamadığından kitabı kapadı. Yavaşçacık yerinden kalktı. Potinlerinin burnuna basa basa yürüyerek salondan çıktı. Hemen yatak odasına gitti. O da öğrencisi gibi tatlı bir uyku âlemine dalmak niyetiyle yatağına girdi. Yorganı başına çekti, üç dakika geçmeden horul horul uyumaya başladı. Halbuki aziz muallim efendi daha salonun kapısını bulmadan ayağının sesinden Bihruz Bey uyanmış ve o dışarıya çıkar çıkmaz –şayet tekrar geliverir diye– beriki hareme savuşarak yatak odasına çekilmişti!

13

Çaker Bey, Talip Bey, Sahban Bey, Malik Efendi, Bihruz Bey'in konak komşularından ve teklifsiz görüştüğü gençlerdendir. Bunlar kışları çoğu akşam Bihruz Bey'in konağında toplanırlar, konuşurlar, kâğıt oynarlar, beşlere altılara kadar bir hoşça vakit geçirirler fakat yaz gelince Bihruz Bey Küçük Çamlıca'ya taşındığı gibi diğerlerinden yalnız Malik Efendi kalarak Çaker Bey Beykoz'a, Talip Bey Emirgân'a, Sahban Bey de Sarıyer'e yazlıklarına giderler, o cihetle beş-altı ay kadar birbirlerini ya hiç görmezler veyahut nadiren sokakta, vapurda filanda görebilirlerdi. Bu sene eylülle beraber ramazan-ı şerifin gelişi yazlıkçıları sonbaharın gelişinden evvelce kışlıklarına

dönmeye teşvik ettiğinden Bihruz Bey Küçük Çamlıca'yı terkle konağına geldiği gibi isimlerini söylediğimiz beyler de yazlıklarından kışlıklarına gelmişler ve birbirlerinin varlığından çarçabuk haber almışlardı. Bu yüzden konağa taşınmanın üçüncü akşamı komşu beylerden ikisi, ertesi akşam diğer ikisi Bihruz Bey'i ziyarete gelmiş, üç gün sonra bir akşam bu beylerin dördü birden konakta birleşmişti. O akşam saat dört buçuğa kadar oturuldu. Komşu beylerin hepsi de tam bir şevk ve neşeyle söyler, yalnız Bihruz Bey çokluk söze karışmayarak söyleyenleri dinlemekle yetinirdi. Yaz âlemine, kayık sandal eğlencelerine, kır safasına vesaireye dair olan sohbetlerin sıcaklığına noksan gelince genç beyler otuz bir oynamak istediler. Oyun masası ortaya geldi, beyler masanın başına üşüştüler, kâğıtlar hazırlandı fakat Bihruz Bey, Malik Efendi'yle dışarıdan dışarıya ortak olmak yani onun sermayesine eşit miktarda bir meblağ da kendisi ilave etmek üzere oyundan hariç kalmasını –baş ağrısı bahanesiyle– beylerden rica ettiğinden bunlar oyunla meşgul oldukları kadar Bihruz Bey de kâh bir köşede sigara içerek sakince oturur ve kâh Dö Lamartin'in *La şüt dön anj*'ını karıştırırdı. Bir aralık beyefendi salondan kaybolunca oyuncuların konuşmaları aşağıdaki şekli kazandı:

"Bihruz Bey'e dikkat ediyor musunuz? Hiç eski neşesi kalmamış, siz kâğıt çektiniz miydi?"

"Evet! Evet! Geçen akşam benim dikkatimi çekti, bilmem ne var: Pek çok düşünüyor..."

"Yalnız düşünüyor değil, üzgün de görünüyor. Siz dav[1] mı dediniz, kaç kuruş?"

"Ben öyle üzgünlük filan anlamadım..."

"Dedi ya: Rahatsızmış, başı ağrıyormuş, bu da yattı..."

1. İskambil oyununda ortaya para koyma. (Y.N.)

"Öyleyse biz de bir taraftan rahatsız etmesek... Bir an evvel gitsek..."

"Şu parti bitsin de sonra düşünürüz, siz yandınız, siz yatıyorsunuz öyle mi?"

"Bana kalsa Bihruz Bey'in hiçbir şeyi yok, oyunda bulunmak istemedi, baş ağrısını bahane etti..."

"Oyun mu oynayacağız yoksa... geliyor, geliyor, susunuz."

"Bihruz Bey! Sizin *şans* Malik Efendi'ye fena yaradı, hepimizin paralarını çekiyor..."

"Gerçek mi Malik Efendi?"

"İşte bakınız dört liralık sermayeden şu dört buçuk mecidiyeyle şurada birkaç kuruş da bakır para kaldı..."

"Zarar yok, devam ediniz, lazım gelirse ikişer lira daha koyarız..."

"O benim işim değil... Ey! Beyefendi! Talip Bey size söylüyorum: Biz hiç otuz bir yapamayacak mıyız?"

"Siz de yapın, kâğıtlar meydanda, benim gibi on beşe önce bir dokuzlu sonra da bir altılı çekerseniz paraları alırsınız..."

"Bende o talih nerede? Elime on dört, filiz filiko geliyor da yine bir şey yapamıyorum, her defa kaybediyorum, Mösyö Piyer olmalı ki size galip gelsin..."

* * *

Evet! Komşu beylerin dikkatli bakışlarından gizli kalmadığı şekilde Bihruz Bey'in halinde bir değişiklik vardı. Eski neşesi, eski şakraklığı kalmamıştı. Beş-altı ay evvele kadar koşup gezmekten, konuşmaktan, kumardan, kendi tabirince *sosyete*'den pek hazzeden Bihruz Bey şimdi sakin sakin düşünmekten, yalnızlıktan memnun oluyordu.

Bihruz Bey bir akşam yine yalnızca yemek yedikten

sonra *klas* odasına gitti. Mişel'i çağırdı. Biraz meşguliyeti olduğundan kimse gelecek olursa kendisi için, "Rahatsızdır, haremdedir," denilmesini tembih etti.

Bey kendi kendine kâh düşünmek kâh *prömiye rögre* tercümesini biraz daha düzeltmek ve parlatmak, kâh Lamartin'in külliyatını –içinde kendi haline uygun bir şiire, bir hikâyeye tesadüf etmek emeliyle– karıştırmak ve kâh *La şüt dön anj*'dan birkaç mısra okuyup anlamaya çalışmak suretiyle meşgul olup duruyordu. Kulağına uzaktan uzağa davul sesleri gelmeye başladı. Gerçekten o akşam hilalin görünmesiyle ramazanın gelişi sabit olmuş olduğundan mahalle bekçileri mübarek ayın gelişini yöre âdetine uygun olarak davullarla ilana çıkmıştı.

Bihruz Bey ramazanın geldiğini anlayınca bu ay içinde özellikle on beşinden sonra Kalpakçılarbaşı'nda, Beyazıt Meydanı'nda, Divanyolu'nda, Şehzadebaşı mevkisindeki kalabalık ve gezinti âlemlerini hatırlayarak neşeli olacağı yerde bir mahzunluğa düşüverdi. Çünkü kendisi için o âlemleri temaşadan artık bir haz ve neşe hasıl olamayacağını düşündü. Evet! Sarışın hanım sağ olaydı elbette o da oralarda sıklıkla görülürdü. Halbuki o zavallı kız gençliğine doyamadan öldü gitti. Kim bilir hangi bir tenha kabristanın hangi bir köşesinde o zavallı genç garipçesine yatarken beyefendinin bu kalabalık âlemlerinde dolaşıp gönül eğlendirmesi ne büyük vefasızlık olacağını göz önünde bulundurdu.

İşte Bihruz Bey böyle düşündüğünden dolayı mahzun ve kederli olmuştu. Bu mahzuniyet gittikçe derinleşti, beyi Fener'deki gibi tatlı bir dalgınlığa sevk etti. Bir buçuk iki saat kadar öylece dalıp nihayet aklı başına geldiği zaman kendi kendine diyordu ki:

"İnşallah otuz ramazan oruç tutayım, camilere gideyim, ibadet edeyim, Kalpakçılarbaşı'na gitmeyim, Beya-

zıt Meydanı'ndan geçmeyim, Şehzadebaşı'na çıkmayım, buralara gidersem de kimselere bakmayım!".

* * *

Bihruz Bey o gece sahur vaktine kadar bekledi, davul tekrar çıkınca yemek ısmarladı. Yemekten sonra imsak zamanına kadar oturdu. Sonra hareme gitti. Beyin o şekilde sahur yemeği ısmarlamasından oruç tutmak niyetinde bulunduğunu anlayan dadı kalfa, bey hareme girince hemen koştu geldi, sevine sevine lakırdıya başladı:

"İnşallah yarın oruç var beyim! Öyle mi?"

"Nereden bildin?"

"A! Sahur yemişsin, ben haber almaz mıyım? Pek hazzettim. Hanımefendi de pek sevindi."

"Niyetim hiç bozmayacağım, eksiksiz otuz gün tutacağım..."

"Aferin beyim, Allah kabul etsin. Gördün mü? Ben demez miydim, benim beyim elbette bir gün uslanır diye, lakin namaz da kılmalı, namazsız oruç olmaz. Hanımefendiyi görür müsün?"

"Valide daha oturuyor mu?"

"Namaz kılıyor, şimdi biter, istersen azıcık gör, akşamdan beri sana çok dua etti..."

"Artık yarın sabah görürüm. Şimdi pek uykum var, yatacağım..."

Bihruz Bey sözünden dönmedi. Ramazanın birinci, ikinci, üçüncü günü oruç hali kendisine epeyce meşakkat vermişti. Bir hafta sonra buna alışıverdi ve halinden memnun olmaya başladı. Geceleri çoğunlukla sahura kadar oturur, dersleriyle meşgul olur. Sahur yemeğini yer. Hareme girer yatar. Gündüz saat beşe[1] kadar uyur. Uya-

1. Alaturka saate göre. Bugünkü saatle yaklaşık 12.30. (Y.N.)

nınca –dadı kalfanın teşvikleri de yardım ederek– abdest alır. Giyinir. Saat sekize[1] doğru konaktan çıkar. Bazen Beyazıt Camisi'ne, bazen Ayasofya'ya ve bazı defa da Şehzade Camisi'ne gider. Güzel sesli hafızların etkili Kuran okuyuşlarını, doğru sözlü vaizlerin uyandırıcı vaazlarını dinler. İkindi vakti büyük cemaatle namazını kıldıktan sonra camiden çıkar. Sergileri dolaşır. Yine bir aralık da Beyazıt, Şehzadebaşı kalabalıklarını, gezintilerini şöyle uzaktan temaşa ettikten sonra konağa döner.

Konudan komşudan davetli davetsiz olarak çoğu akşam hazır olan misafirleriyle iftarını eder ve misafirler içinde bir uygun arkadaş bulduğu geceler civardaki Süleymaniye Camisi'ne teravihe dahi giderdi.

14

Ramazanın on ikinci cuma günü Bihruz Bey saat dokuz buçuktan on buçuğa kadar[2] Beyazıt sergisinde gezinip eğlendikten sonra avludan çıktı. Meydanın o cihetini simitçi, çörekçi, hardalcı, pideci gibi esnaf tabla ve küfeleri, fincan tabak ve çanak çömlek satan yaymacıların sergileri, ayak berberlerinin sandalyeleri, mangalları, bildik panoramacının –başında daima mevcut olan yirmi-otuz kadar temaşacısıyla beraber– kocaman sandığı, kundura boyacılarının kutuları, dolmacı, mumcu zenci kadınların tencereleri, sepetleri, hediyelik eşya satan Hinduların, tespihçilerin sundurmaları, kuskusçuların çadırları ve bunlarla alışverişi bulunan, bunların önünde saatlerce du-

1. Alaturka saate göre. Bugünkü saatle yaklaşık 15.30. (Y.N.)
2. Alaturka saate göre. Bugünkü saatle yaklaşık 17.00-18.00. (Y.N.)

Şehzadebaşı. (Atatürk Kitaplığı Kartpostal Koleksiyonu)

rup bakmaktan zevk alan birkaç yüz kadar ayaktakımı normalden ziyade çevrelemiş, camiden ve sergiden çıkacak sahiplerini alıp götürmek üzere gelmelerini bekleyen bir sıraya dizilmiş yüzlerce konak arabalarının o kalabalığa eklenmesi orasını sökülmez geçilmez hale getirmişti.

Bihruz Bey epeyce zorlukla Kökçüler Kapısı tarafına geçerek basmacıların önünden kâğıtçılara doğru ağır ağır yürümeye başladı. Birkaç günden beri sürekli oruçluları taciz etmekte olan lodosun bunaltıcı havası o sabah poyraza dönüşmekle ortalığa hoş bir serinlik yayıldığından ikindiye yakın sokaklara uğrayan erkek kadın nice binlerce halk camileri, meydanları, büyük caddeleri doldurmuş ve konak ve kira arabalarından birçoğu da kucaklarını süsleyen süslü hanımları taşıyarak aşağı yukarı, birbiri ardınca meydanı dolaşmakta bulunmuştu.

Birtakımı gidip birtakımı gelen ve izdihamın sökülmez bir halde olmasından dolayı birkaç adımda bir kere duraklamaya mecbur olan binlerce halkın içinde siyah

çuhadan düz yakalı bir önlü sakoları veya koyu renk kazmirden[1] yakası kadifeli iki önlü paltoları yukarıdan aşağıya kadar ilikli, büyücek tablalıca fesleri iki yandan kulaklarının üst kısımlarını örtmüş, keçi derisi potinleriyle parlak ve sustalı kunduraları çamur lekesinden ve tozdan tamamıyla sıyrılmış ellilik, elli beşlik, altmışlık efendilerin sol ellerinde altın veya ipek kamçılı, nadiren inci ve mercan bazen kehriba[2] ve necef[3], bazen narcıl[4], yüz sürü kuka[5] birer tespih olduğu halde sağ ellerindeki gümüş kakmalı, kabzası kanca şeklinde abanozdan[6] bastonlarına dayanarak eşit adımlarla, tam bir dikkat ve vakarla yürüyüşleri –kolalı Frenk gömleklerinin dimdik yakaları aşağıdan yukarıya doğru kulaklarını yarı yerine kadar saklamış, koyu renk ve püskülü daima yan tarafta bulunur ufarak kalıpsız fesleri kaşlarının üzerine kadar inmiş, siyah redingotlu, dar pantolonlu, parlak potinli, tek gözlüklü, eldivenli şık beylerin ellerinde bazen altın bazen gümüş veya bağa saplı birer baston bulunduğu halde çoğunlukla ikişer ikişer ve kol kola gezerken nerede bir temiz araba veya bir süslü hanım görürlerse gözlerini ona açıp gezinti yönlerini o tarafa çevirmek şeklinde hafiflik göstermekten çekinmeyişleri– ekserisi ipekli parlak kumaşlardan rengârenk şemsiyeleri, feraceleriyle ve gazdan[7] ince ve nazik, allıktan güzel ve şeffaf yaşmaklarıyla

1. Özellikle erkek elbisesi yapımında kullanılan bir çeşit ince ve sık yünlü kumaş. Kaşmire benzediği için bu isimle anılmıştır. (Y.N.)

2. Kehribar, açık sarıdan kızıla kadar çeşitli renklerde çoğunlukla süs eşyası yapımında kullanılan taş. (Y.N.)

3. Necef taşı olarak da bilinen, ender bulunan parlak ve şeffaf bir tür taş. (Y.N.)

4. Narcıl tespihler, tropikal bir bitki olan narcıl ağacının meyvelerinden yapılır. (Y.N.)

5. Kuka tespihler, hindistancevizi ağacının kökünden yapılır. (Y.N.)

6. Sıcak iklimlerde yetişen bir cins ağaç. (Y.N.)

7. Gaz bezi olarak da bilinen Gazze'de dokunan ince bir bez türü. (Y.N.)

öbek öbek kenarları tutmuş olan işveli Havva kızlarının sarkıntı olmak amacıyla uzanan ellerden kurtulmak için bahar ağaçlarının kıyı bucak yerlerinde topluca bulunmaya eğilimli olan hassas çiçekleri andırırcasına âleme kendilerini hem göstermek hem de göstermemek gibi iki zıt davranışı güzelce bir araya getirmek hususundaki gösteri ve oyunları, elleri koltukları yeşil salata soğan ve yağlı ve susamlı simit hevenkleri, ramazan pidesi çıkınlarıyla dolu olduğu halde baklava börek hayali ve kahve tütün hasretiyle sabırsız ve kararsız kalan ve iftar dakikasına yetişmek için saatin saniyelerini adımlarıyla saymak alışkanlığında bulunan boğazına düşkünlerle tiryaki babaların o sökülmez geçilmez izdihamın içinde bunalıp hesaplarını şaşırdıkça lahavle çekerek baş sallayışları dikkate değer temaşalardandı.

Oruç tutanlardan olduğu için ramazan günlerini pek iyi saymakta olan Bihruz Bey mübarek ayın on beşi gelmeden sokakları hıncahınç dolduran bu kalabalığa şaşkınlıkla bakarak ağırbaşlı bir beyefendiye yakışır tavır ve edayla yoluna devam ediyordu.

Meydanı bin zorlukla geçerek Sabuncu Hanı köşesini de dolaşacağı sırada belki yirminci defa olmak üzere yine durmaya mecbur oldu. Zira Vezneciler yönünden gelmekte olan iki sıra arabalar, ilerisi tıkanmış olduğu için orada durmakta ve iki taraftan hücum eden halk birbirlerinin karşıdan karşıya geçmelerine mâni olmaktaydı. Süslü hanımlara açık saçık laf atarak sırnaşmak için böyle müsait zemin ve zamanlar arayan hafif mizaçlı şıklardan ikisi adi bir kira arabasına kurulmuş hafifmeşrep, düzgünlü boyalı iki kadına *kur* etmek yolunda türlü maymunluklar, türlü maskaralıklar ediyorlar, kadınlar da aynı maskaraca davranışlarla şık beylere karşılık vermekten geri kalmıyorlardı. Bihruz Bey bulunduğu noktadan ne ileri ne de geri gidemediği için bu hali ister istemez

görüyorsa da araba biraz ileride bulunduğundan içindeki nazlı güzelleri –ki Periveş Hanım'la Gülşeker Hanım'ın kendileriydi– seçemiyordu. Zavallı Bihruz Bey, son derece çirkinliğini şimdi görebildiği bu halden ziyadesiyle tiksinerek kendi kendine şu yolda söylenmeye başladı:

"*Kom se degutan*![1] Bir kadına böyle de *kur* edilir mi? Aman Yarabbi, ne bayağı insanlar! Ne adi kadınlar! Ben de *kurör*'lük ettim, lakin böyle *iskandalö*[2] hareketlerde bulunmadım. Benim baktığım kadın hâşâ, o kadın değil bir kız, kız da değil bir melekti, yazık! *Povr fiy* şimdi sağ olsaydı o da buralarda bulunurdu ya! Evet! O da çıkardı gezerdi ama nasıl? *Nobl* bir hanıma layık şekilde... Evet! Şimdi o benim *fiyanse*'m[3] olacaktı, belki de oh! Madam Bihruz... Madam Bihruz olacaktı! Yazık! *An sezan... Se biyen to pur murir*![4] Ah! O şimdi soluk kefeniyle kara topraklarda yatıyor, ben geziyorum, niçin mezarının başında ağlamıyorum? O mezar nerede? Of! *Kom se trist*![5] Sevdiğini kaybet de toprağını bilme! *Malörö kö jö süi*![6] Aman şuradan gideyim de şu hali gözüm görmesin!"

Bihruz Bey yüreğini birden istila eden nefret ve hasret hislerinin hareketlendirmesiyle kadından erkekten geçmesine engel olanları itip kakarak kendisini gerçekten oradan kurtardı ve artık ruhunu yeniden kaptırmış olduğu hasretli düşünceler içinde hiçbir tarafa bakmayarak doğruca konağa gitti, iftar vaktine daha yarım saatten ziyade vardı. Bey salona çıktı. Orada valide hanımın

1. (Fr.) *Comme c'est dégoûtant*: Ne kadar iğrenç. (Y.N.)
2. (Fr.) *Scandeleux*: Kepazece. (Y.N.)
3. (Fr.) *Fiancée*: Nişanlı. (Y.N.)
4. (Fr.) *Seize ans c'est bien tôt pour mourir*: On altı yaş ölmek için çok erkendir. (Y.N.)
5. (Fr.) *Comme c'est triste*: Ne kadar üzücü. (Y.N.)
6. (Fr.) *Malheureux que je suis*: Ne kadar bedbahtım! (Y.N.)

davetiyle iftar için gelmiş akrabadan birkaç kimse oturuyordu. Bey bunlara birer selam verdikten sonra geri döndü. Çünkü Bihruz Bey kendi kendine düşünmek için yalnız bulunmak istiyordu. *Kabine dö travay*'ına gitti. Halbuki orada da Mösyö Piyer bulunuyordu. Bey artık sevgili muallimin kaçamadıysa da ona bile soğucak muameleden önce kendini alamadı.

"*Bonjur Mösyö Piyer*!"

"*Bonjur* beyefendi! *Koman sa va*?"

"Pek iyi değilim, siz nasılsınız?"

"Ben oldukça iyiyim... Size bir kitap getirdim, biraz eskice amma, benim kitapların arasında elime geçti de..."

"Teşekkür ederim, nasıl kitap o?"

"*Manon Lesko*[1], fevkalade güzel yazılmış eserlerdendir, bunu okumadınız zannederim."

"Hayır, görmedim..."

"*Amur dö fam* ama bu bir *amur aşarne*[2], *Pol e Virjini*, *La Dam O Kamelya* filan gibi değil, *trezenteresan*...[3]"

"Aman okusak..."

"Siz kendi kendinize okursunuz, bakınız ne kadar garip, ne kadar azgın, bunlarla beraber ne kadar fedakâr, ne kadar hazin neticeli bir aşk!"

"Rica ederim siz başlayın da, sonra da ben kendi kendime okurum..."

"*Tre biyen*! Fakat vakit var mı? Şimdi *dine*'ye gidecek değil miyiz?"

"Daha yarım saat var, başlayın siz..."

"Öyleyse beş-on sayfa okuyabiliriz..."

Konağa taşındıktan ve özellikle ramazanın gelişin-

1. *Manon Lescaut*, Abbé Prévost'un (1697-1763) 1731'de yayımladığı aşk temalı romanı. (Y.N.)

2. (Fr.) *Amour acherné*: İhtiraslı aşk. (Y.N.)

3. (Fr.) *Très intéressant*: Çok dikkat çekici. (Y.N.)

den beri Bihruz Bey'in hareket ve davranışlarına sinen durgunluk ve *amur dö fam* bahislerine gösterdiği isteksizlik Mösyö Piyer'in dikkatini çekiyordu. Gerçi genç bey dersleriyle evvelkinden ziyade meşgul oluyorsa da bu gidişle beyin bu derslerden de usanıvermesi ihtimalinin uzak olmadığını ve o halde kendisinin yumuşak yüzlü dostu olan yüz otuz altı frank elli santimden sonsuza kadar ayrılması gerekeceğini düşünmek Mösyö Piyer'i bayağı üzüp duruyordu. Özellikle beyin *ekipaj*'ı ne sebeple aradan kalktığını Mişel Ağa'dan gizlice sorup öğrendikten sonra Mösyö Piyer daha ziyade üzülmeye ve kendisini hocalık mevkisinde tutmak için beye başka türlü yaranmak çaresini düşünmeye başladı. Bu çareyse ara sıra bazı arzu uyandıran romanlar bulup getirmekle genç beyin her neden dolayıysa bezginliğe kapılan zevk ve eğlence düşkünlüğünü canlandırarak ve ders geceleri *amur dö fam* hakkında tatlı bahisler açarak beyi yakınlığa mecbur etmekti. Fakat aziz şakirdin kuvve-i maliyesi şüphe götürür ve endişe verir bir haldeyken dışarıdan parayla kitap alıp getirmek münasip değildi. Bu yüzden Mösyö Piyer bazı arkadaşlarında da bulabileceği o türlü kitapları ödünç olarak alıp öğrencisine getirmeyi düşünüyordu. Mösyö Piyer'in hanesinde bir köhne sandığı vardı ki çoğunlukla politikaya dair birçok küçük kitap ve lüzumsuz evrak ve mektuplarla doluydu. Mösyö bir akşam bir kâğıt aramak için sandığı açtı. İçindeki şeyleri karıştırırken eline şirazesi dağılmış, kapağı yırtılmış bir kitap geçti. Kitabı kontrol edince *Manon Lesko* hikâyesi olduğunu görerek aldı, bir tarafa koydu ve cuma günü konağa gelirken kitabı da sakosunun cebine yerleştirmeyi unutmadı! İşte o parça parça, sayfaları bükülmüş yırtılmış, ele alınmaz derecede kirlenmiş kitabın konağa getirilmesindeki sebep ve niyet buydu. Burası anlaşılınca beyefendinin o kitap için, "Aman okusak!" diyerek açığa

vurduğu arzuyu Mösyö Piyer'in ne büyük bir memnuniyet hissi ve başarma sevinciyle telakki etmiş olacağını açıklamaya gerek yoktur.

Evet! Mösyö Piyer kitabı eline alarak büyük bir istekle sesli bir şekilde okumaya, Bihruz Bey de can kulağıyla dinlemeye başladılar. Ne faydası var ki romandan on beş sayfa okunamadan top atıldı. Emektar Memiş Ağa kapıdan görünerek azarlayan bir tavırla, "Misafirler oruç açacaklar, sofra başında bekliyorlar!" dedi.

Çaresiz yemek odasına gidildi. Bihruz Bey *şer profesör*'ünün getirdiği bu yeni romanı merak etmeye başladığından zihnini oraya vermişti. Bu sebeple sofrada kimseye bir iltifat etmiyor, iftarcılar da beyin ısrarlı sessizliğine karşı ağız açmaya cesaret edemediklerinden odada ara sıra kaşık ve çatalların tabaklara yanlışlıkla dokunmasından kaynaklanan hafif ve cüretsiz bir tıkırtıyla Mişel Ağa'nın öteye beriye hareket ettikçe potinlerinden çıkan ihtiyatlı gıcırtıdan başka ses işitilmiyordu. Neyse yemek yenildi. Salona geçildi. Bihruz Bey birinci kahve ve sigaralar içilinceye kadar salonda bulunmaya güç tahammül etti. Nihayet misafirlere karşı, "Affedersiniz, muallim efendiyle ders yapacağız, siz keyfinize bakınız..." diyerek ve Mösyö Piyer'e de bir işaretle meramını anlatarak ikisi birlikte salondan çıktılar, ders odasına gittiler. Oraya gider gitmez Bihruz Bey *Manon Lesko*'yu Mösyö Piyer'in eline tutuşturdu:

"Lütfen okumaya devam eder misiniz?"

"Tre volontiye![1] Bu hikâye bana da yeniden merak verdi. Gençliğimde beş-altı kere okumuştum, kitabın eskiliğinden de anlaşılıyor ya, ne kadar okusam bıkmıyorum. Bunlar..."

1. (Fr.) *Très volontiers*: Memnuniyetle. (Y.N.)

"Rica ederim, o bahisleri sonra ederiz. Romanı bu akşam bitirsek diyorum."

"Bilmem. Bitirebilir miyiz?"

"Hele siz okuyun, saat yediye[1] kadar tabii oturacağız..."

Mösyö Piyer yalnız arada bir sigara yakıp Mişel Ağa'nın getirdiği şerbet ve kahveyi de içerek bir-iki nefes almaya fırsat bulmak suretiyle beş saat kadar aralıksız okumaya devamla romanın yarısından fazlasını okudu, öğrencisine dinletti. Fakat zavallı ihtiyarın gücü kuvveti tükendi.

Bir taraftan sahur vaktinin gelişini ilan için sokaktan doğru gelen davul sesleri en vazifesiz kulaklara da kendisini işittirecek tarzda gürültüler kopardığı gibi diğer taraftan emektar Memiş Ağa'nın yine kapıdan görünerek soğuk bir sedayla, "Misafir sofraya inecekler, yemekler soğuyor..." diye mırıldanması müsamahaya meydan vermediğinden ve özellikle Mösyö Piyer'in, "*Nuzallon manje nespa? Oh! Je fen! Jö vöfer ön bon supe!*"[2] diye –yemekten ziyade tutulduğu azaptan kurtulmaya yönelik olarak– açığa çıkardığı arzuya karşı Bihruz Bey bir şey diyemediğinden *sal a manje*'ye gidildi. İftardan daha sakin, daha hazin bir şekilde yemekler yenildi, sofradan kalkıldı.

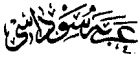
O zaman Mösyö Piyer hemen Bihruz Bey'in yanına giderek, "*E biyen mon şer* bey! Bu akşam da ders yapamadık, siz de yoruldunuz ben de. Yarın sabah siz geç çıkarsanız benim biraz erken gitmekliğim lazım..." dedi. Bundan maksadı artık yatak odasına çekilmek için beyden müsaade istemekti. Bihruz Bey'se romanı o gece tama-

1. Alaturka saate göre. Bugünkü saatle yaklaşık 02.30. (Y.N.)

2. (Fr.) *Nous allons manger n'est-ce past? J'ai faim. Je vais faire un bon souper.* Yemek yiyeceğiz değil mi? Acıktım. Güzel bir akşam yemeği yemek istiyorum. (Y.N.)

mıyla dinlemek emelinde bulunduğundan Mösyö Piyer'i tekrar *kabine dö travay*'a götürmek üzere davrandığı sırada ihtiyar derhal cebinden saatini çıkarıp bakarak, "O! Saat sekize[1] gelmiş, benim için pek geç. Yarın sabah Galata'da bir zatla buluşacağız. *Pardon à mardi*![2]" dedi, beyin elinden kurtuldu.

Bey romanı mutlak bu gece bitirmek istiyordu, onun için *kabine dö travay*'a yalnızca gitti. Kitabı kaptığı gibi hareme girdi. Yatak odasına çıktı. Soyundu. Oda kapısını sürmeledi. *Şezlong*'un üzerine uzandı. Mösyö Piyer'in bıraktığı yerden romanı okumaya başladı.

15

Bihruz Bey romanın alt taraflarını okudukça merakı artıyor, merakı arttıkça okuma isteği ziyadeleşiyordu. Hikâyenin kahramanı olan genç âşığın sevgilisi Manon'la Amerika'da Nuvel Orleyan'a[3] ulaşmalarından sonraki maceraları, âşık ve sevgilinin umulmadık bir badireden daha kurtulmak için vahşilerin karargâhına doğru firar ederken kumluk bir sahranın oportasında yorgunluktan ve açlıktan güçsüz düşen zavallı sevgilinin gerçekleşen vefatı, zavallı âşığın sevgilisini defnettiği çukurun üzerinde yaralı ve yorgun olduğu halde bir gün bir gece yatıp kaldıktan sonra yakalanıp Nuvel Orleyan'da hapis ve Manon'un naaşının da şehre naklolunuşu, sonunda üzgün âşığın Fransa'ya dönmesi pek tabii ve etkili şekilde

1. Alaturka saate göre. Bugünkü saatle yaklaşık 03.30. (Y.N.)
2. (Fr.) *Pardon, à Mardi*: Özür dilerim, salıya görüşürüz. (Y.N.)
3. New Orleans. (Y.N.)

yazılmış olduğundan ve Bihruz Bey'in yine ansızın canlanan hayalleri o olaylar ve onların doğurduğu hissiyatla kendi şahsi durumu arasında bir derece mevcut olan benzerliği uygunluk derecesinde göstermeye başladığından kitabı bitirmedikçe elinden bırakmamış, o yüzden sabahın saat dördüne kadar olduğu yerde uyanık kalmış, okuma sırasında –kendi kendine sönünceye kadar yanan– mumların isi odayı doldurmuştu. Bey kitabı kapayıp bir hayli müddet düşüncelere daldıktan sonra yerinden fırladı, bir pencere açtı. Odanın içindeki duman pencereden baca dumanı gibi çıkıyordu. Bey ayak üzerinde duramayacak kadar yorgun olduğundan odanın havasını süratle yenileyerek hemen yatağına düşmek için kapıyı açtı. Dadı kalfaysa sofada bulunuyordu. Kapı açılınca hemen geldi, odaya girdi. Beyin yatağı bozulmamış, odayı duman içinde görünce meraklandığından beyinin yüzüne dikkatle baktı. Beyin birer siyah halka içine girmiş ve küçülüp çukura kaçmış fersiz gözleri, uykusuzluktan manevi heyecandan asli rengi kaçmış siması, dermansızlıktan tir tir titreyen dizleri, halinde bir büyük perişanlık gösteriyordu. Dadı kalfa sevgili beyinin bu perişan ve yorgun halini üzüntülü bir şekilde temaşadan sonra şu şekilde söylenmeye başladı:

"Vah vah! Bu koca papaz ne zaman gelse benim beyimde böyle bir hal görülüyor! Hınzır herif, böyle de ders okutulur mu? Zavallı beyciğim sabahlara kadar gözlerini kırpmamış! O pis kitap için mi böyle harap ettin kendini? Buna hanımefendi de razı değil. Ben de razı değilim, Allah da razı değildir. Bari gir yatağına da biraz rahat et! Vah vah! Bugün oruç da tutulmaz! Biraz uyu da bakayım sana çorba ısmarlayım. Hadi sen yat, ben pencereyi filanı kaparım. Hay hain herif! Ne oluyorsun ayol bu kadar çok ders verecek? Sanki bir gecede hepsini okuyup öğrenecek."

Bihruz Bey dadı kalfanın bu sözlerini dinlemeyerek kendisini yatağa fırlattı. Dadı kalfaysa pencereyi kapayıp sigara tablasını şamdanı filanı kaldırmakla meşgul olduğu kadar hâlâ şu yolda mırıldanıp duruyordu:

"Vallahi bu derecesi günahtır! El âlemin evladını okutacaksan adam gibi okut. Bu kadar zora koyacak ne var? Hele gelsin de bir söylediğimi bırakmayım, Frenkçe öğretecek de sanki ne olacak..."

Dadı kalfa, Mösyö Piyer'in tahammülünden fazla ders verip nazlı beyini sıktığına inandığı için bu kadarcık söyleniyordu. Aziz muallim efendinin öğrencisine öyle hevesleri harekete geçiren, şehvetli şeylere yönlendiren hikâyeler getirip okuttuğunu ve bunu da şahsi menfaatini temin için yaptığını bilseydi acaba daha neler söylemeyecekti?

Bihruz Bey yatağına girdikten sonra uyumaya pek çok uğraştıysa da mümkün olamadı. Romandaki acıklı olayları zihninden ve bunların kendi halinde oluşturduğu hasreti gönlünden çıkaramıyordu. Uykuya dalacak olsa gözlerinin önüne derhal iki mezar geliyordu ki birisi ıssız bir çölün ortasında kabarmış bir topraktan ibaretken üzerine genç bir insan kapanmış ağlıyordu. Diğeri iki sıra servilikle gidilir bir kabristanın bir kenarında sandukalı, sütunlu yaldızlar içinde gösterişli bir mezar olduğu halde bunun yanından bir kuş bile geçmiyordu. Bihruz Bey hayalî âleminde gördüğü bu yaldızlı mezarın kime ait olduğunu da bildiği için kendi kendini paylayıp azarlamaktan geri durmuyordu.

Bu hal içinde dört-beş saat uğraştı. Nihayet heyecanlı ve fakat uzun bir uykuya daldı. On bir buçuğa[1] doğru dadı kalfanın odaya girip seslenmesi üzerine gözlerini açtı. O birkaç saatlik uykuyla sinirleri biraz düzel-

1. Alaturka saate göre. Bugünkü saatle yaklaşık 17.00. (Y.N.)

miş, midesi gıda aramaya başlamıştı. Dadı kalfanın hazırlattığı çorba ile kebabı iştahlıca yedi. Kahvesini, sigarasını da içti. Tekrar yattı. Arada bir uyanarak yine dalmak suretiyle o gece sekiz-dokuz saat uyuduktan sonra sabahleyin yatağından çıktı. Bir pencere açtı. Önüne geceliğiyle oturdu. Düşünmeye başladı.

Beyin düşündüğü şey, fani sevgilinin ebedî karargâhını öğrenmeye bir çare aramaktı. Düşüne düşüne bu çarenin var olmadığını anlayınca hiç olmazsa sevgilisinin gezip dolaştığı yerlerde ve kısacası Çamlıca Bahçesi'nde kendi kendine gezinip ağlayıp bir teselli bulmaya çalışmak üzere dadı kalfayla konaktan daha bir-iki hizmetkâr alarak Küçük Çamlıca'daki köşke beş-on gün için gitmek suretini zihninde kararlaştırdı ve bu kararını dadı kalfaya açtığı zaman ondan da –fakat iki gün sonra için– olumlu cevap aldı. Bihruz Bey bu karar üzerine kalben biraz müsterih olarak o gün saat ona[1] kadar yatak odasında kaldıktan sonra dadı kalfanın, "Beyim! İyisin maşallah! Giyinip de azıcık hava almaya çıksan olmaz mı? Hava güzel, sokaklar adam almıyor, gezer eğlenirsin, hadi beyim hazırlan!" yollu teşviki üzerine giyindi. Bastonunu aldı. Konaktan çıktı. Direklerarası'na doğru ağır ağır yürümeye başladı.

O gün artık Direklerarası'nın kalabalığı harikuladeydi. Gelici ve gidici olmak üzere ikişer sıra arabalardan oluşan çifte hareketli zincirin bir ucu Şehzade Karakolu'na, diğer ucu Beyazıt Meydanı'na uzuyordu. Mevkinin çaycılar tarafını erkekler Cami-i Şerif tarafınıysa kadınlar tutmuş, karşıdan karşıya geçmek mümkün olamadığı gibi bulunulan noktadan ileriye gitmek de zordu. Bihruz Bey'in Süleymaniye'den Vezneciler'e geldiği yol kendisini kadınların güzergâhına ulaştırdı. Bey yolun öbür tarafına geçmek isteyip başarılı olamayacağını anlayınca kenardan

1. Alaturka saate göre. Bugünkü saatle yaklaşık 17.30. (Y.N.)

Münif Fehim'in çizgileriyle Direklerarası. (*Yedigün*, No. 182, 2 Eylül 1936, s. 7)

Direklerarası'na gitmek üzere uğraşa uğraşa biraz ilerleyebildiyse de oradan öteye gidemedi. O noktada ilişip kalmış olan birkaç efendinin yanına sığınarak kalabalık savuluncaya kadar durmaya mecburen karar verdi. Önündeki rengârenk şemsiye alayının birtakımı aşağıya, birtakımı yukarıya doğru dalgalana dalgalana gidiyordu.

Bey düştüğü çıkmaz yol üzerinde hayret bakışlarını üzerine çeken yaşmakların coşkun denizini ister istemez temaşaya dalmıştı. Önünden gelip geçen hanımlara dalgın dalgın bakıp dururken yüreği birdenbire şiddetle oynamaya başladı.

Zavallı gencin yüzünün rengi uçuverdi. Yanından aşağıya doğru giden iki hanımın kırmızı şemsiyelisini fani sevgiliye benzetmişti. Hanımın kalınca yaşmağı altındaki çehresine dikkatli baktığı zaman Üsküdar vapurunda uzaktan gördüğü hanım yani fani sevgilinin kız kardeşi olduğunu anladı. Artık iki aydan beridir merak

ettiği mezarın mevkisini öğrenmek için ele geçen bu fırsatı kaçırmamak lazım olduğunu düşündü. Bu yüzden kırmızı şemsiyeyi takibe karar vererek harekete geçti. Kırmızı şemsiye durdukça bu da durdu. O ilerledikçe bu da ilerledi. Nihayet hanımlar Şehzade Karakolu'nun köşesinden sağa saptılar. Bey de saptı. O sokak her ne kadar berileri kadar kalabalık değilse de bütün bütün tenha olmadığından bey şemsiyeye pek yaklaşmak istemiyordu. Kırmızı şemsiye bir hayli gittikten sonra sağda bir sokağa saptı. Bu sokak da gelenden geçenden uzak değildi. Hanımlar önde, Bihruz Bey arkada biraz daha gidildi. Yine sola sapıldı. Burası tenhaydı. Beyin de artık daha ziyade beklemeye tahammülü kalmamıştı. Hızlı hızlı gitti. Kırmızı şemsiyenin yanına vardı. Kırmızı şemsiyeyse takip olunduğundan haberdar olmadığından beyin ayağının sesini alınca döndü, kendisine baktı. Bu dakikada Bihruz Bey artık kırmızı şemsiyeli hanımın yüzüne bakmıyordu. Gözleri yerde olduğu halde meramını arz etmeye başladı, hanımı da karşılık vermeye mecbur etti:

"Ah! *Pardon* efendim! *Mil pardon*!"

"Niçin? Ne var *pardon* diyecek?"

"Ah! Nasıl söyleyim? Dilim varmıyor, lakin mecburiyet, ah! İki aydır ne kadar *sufrans*[1] içinde olduğumu bilseniz bana merhamet ederdiniz..."

"Ne istiyorsunuz? Adamlar geliyor, çabuk söyleyiniz..."

"Ah! Nasıl söyleyim? Kız kardeşinizin... Of! Söyleyemiyorum... Ah! Mezarını neredeyse bana söylemenizi rica ederim, affedersiniz, lakin emin olunuz ki kız kardeşiniz... Ah! Bir *anj*[2] gibi *şast*[3] olarak gitmiştir..."

1. (Fr.) *Souffrance*: Istırap. (Y.N.)
2. (Fr.) *Ange*: Melek. (Y.N.)
3. (Fr.) *Chaste*: Namuslu. (Y.N.)

"Ne söylüyorsunuz anlamıyorum ki..."

"Ah! O zavallı meleği görmüş sevmiştim, benim bahtsızlığım... Aman affedersiniz!"

"Ne istiyorsunuz diyorum size?"

"Kız kardeşinizin mezarını öğrenmek isterim..."

"Benim kız kardeşimin mezarını?"

"Evet! *Pardon*, kusurumu affedin, ne yapayım, yüce şahsınızı temin ederim ki..."

"Siz kız kardeşimi nerede gördünüz?"

"Çamlıca Bahçesi'nde gördüm... Lakin sizi temin ederim ki... ah! Kız kardeşiniz bir *anj*'dı..."

"Konuştunuz, görüştünüz müydü?"

"Evet! Lakin *ma parol donör*[1] namus dairesinde konuştuk. Ah! *Kom se trist*! *Mil pardon* efendim, ne söylediğimi, ne söyleyeceğimi de bilmiyorum. Evet! Topu bir defa konuştuk!"

"Bahçede konuştunuz öyle mi?"

"Evet! Efendim bahçede, ah!"

"Havuz başında olacak..."

"Evet! Evet! Ah! Siz neden biliyorsunuz?"

"Siz ona bir çiçek verdiniz galiba..."

"Ah! Evet! Bir çiçek, *ma povr flör*!"

"O da size teşekkürler etti, çiçeği aldı göğsüne iliştirdi, öyle mi?"

"Ah! Öyle oldu..."

"Azıcık geri kalın, şu adamlar geçsin..."

"Peki efendim..."

...

...

...

1. (Fr.) *Ma parole d'honneur*: Onurum üzerine. (Y.N.)

"Ey sonra? Başka bir defa kendisine bir mektup da verdiniz miydi?"

"Ah! *Pardon* efendim, mektup başka bir şey değildi, *mariyaj*'ımız[1] için bir teklifti..."

"Kız kardeşimi beğendiniz, sevdiniz miydi?"

"Ah! Bilmezsiniz, tasavvur edemezsiniz ne kadar sevmiştim..."

"Vefat ettiğini nereden duydunuz?"

"İki ay, tamam iki ay gezdim, aradım, bir yerlerde görmek mümkün olmadı. Birdenbire kayboluşuna bir mana veremiyordum. Korkuyordum, kimseye soramıyordum. Nihayet o *malör*'ü[2] haber aldım. Ah! *Kom je sufer*![3]"

"Besbelli çok sevdiğiniz için öldürdünüz..."

"Ah! Ben mi öldürdüm? Onun için ben her dakika ölmeye hazırdım, o gideceğine keşki ben gideydim... Hâlâ bana hayat haram oldu, gözüm dünyayı görmüyor. *Povr anj*![4]"

"Şimdi görseniz kız kardeşimi elbette tanırsınız değil mi?"

"A! Ne demek efendim, ne demek? Hiç tanımaz mıyım?"

"Hele yüzüme bir iyi bakınız, sakın kız kardeşim sandığınız ben olmayım?"

"Ah! Ne kadar benziyorsunuz!"

"Beyefendi! Beni anam bir tane doğurmuş, ne kız kardeşim var ne de biraderim..."

"Ah! Gerçek mi söylüyorsunuz? *Emposibl*!"

"Bahçede kız kardeşimle beraber gördüğünüz hanım da bu hanım değil miydi?"

1. (Fr.) *Mariage*: Evlilik. (Y.N.)
2. (Fr.) *Malheur*: Felaket. (Y.N.)
3. (Fr.) *Comme j'ai souffert*: Ne kadar acı çektim. (Y.N.)
4. (Fr.) *Pauvre ange*: Zavallı melek. (Y.N.)

Periveş Hanım'ın önü sıra giden Çengi Hanım bu aralık arkasına dönüp bakarak ve alay eder tarzda bir tebessüm ederek, "Küçükbey ihtiyar olmadan benim gibi bunamış galiba!" dedi. Bihruz Bey de Çengi Hanım'ın Çamlıca buluşması gününden kulağında kalan sesini pek iyi tanıdı. Onun üzerine hanımların yanında mahcubiyetini hafifletecek bir mazeret aradı ve tekrar söze başladı:

"Ah! *Pardon*! *Mil pardon*! Kabahat benim değil... Keşfi Bey söyledi, işte işte o beni aldattı."

"Zarar yok! Bari bundan sonra sevdiklerinizi çabuk çabuk mezara göndermeyin."

"Ah! *Pardon*! Fakat niçin landonuzla gezmeyip de böyle yayan geziyorsunuz?"

"Nasıl lando?"

"Hani sizi bahçede ilk gördüğüm günkü güzel *ekipaj*'ınız, süslü arabanızla gezmeli değil misiniz?"

"Ha! O araba bizim değildi, biz onu kirayla tutmuştuk..."

"Vah vah!"

"Ey! Sizin bildiğimiz sarı fayton ne oldu?"

"Onu alacaklı zapt etti, şey... Mösyö Kondoraki'ye bıraktım..."

"Yazık!"

* * *

Bihruz Bey bir müddetten beri sarhoşça ve tutkunca nakış ve renklerini seyrettiği, hüzünlerin zevkine daldığı yüce hayal âleminin bahar bahçesinden gerçeğin kuru zeminine ansızın düştü. Bir dakika evvele kadar baktığı yerleri kuşatan hüzünlü seherler, renkli günbatışları, yıldızlı semalar, çiçekli çimenler bir anda dağılıp mahvoluverdi! Bir dakika evvele kadar etrafında çığlıklar atan kuşların gönül alıcı nağmeleri derin bir sükûta ve sakinli-

ğe dönüşüverdi! Bir dakika evvele kadar nefes nefes ruhunu kokulandıran baharın sevda dağıtan esintileri bir anda geçip bitiverdi! Kısacası bir dakika evvele kadar ruh ve fikrini ağlatan, inleten ve perişan eden hüzünlü hatıralar, tatlı heyecanlar bir anda yok oldu! Bir an içinde gönlünü hayret ve nefret ve hasretin hepsine benzer fakat hiçbiri değil tarifi ve tahlili mümkün olmayan garip bir his istila etti. Bu garip his içinde hayatından acı tatlı hiçbir zevk alamaz oldu. Varlığını bilemiyordu. Nerede bulunduğunu, ne yaptığını, ne yapacağını düşünmeye gücünü yetiremeyerek vücudunu hareket ettiriyordu.

Bilinçsizce takip etmekte olduğu gerçeğin beğenilmez şekline bir aralık bakışının ilişmesiyle ruhunda büyük bir nefret hissi duydu. Fakat kırmızı şemsiyeden uzaklaşmaya gücü yetmiyordu. Hatta önleri sıra giden Çengi Hanım'ın, "Artık elverir, peşimizi bırak! Hadi oğlum işine git..." yollu aşağılayıcı azarlamasını da işitemeyerek arzusunun tersine hanımları takipte devam ediyordu. O sırada biraz ilerideki bir sokağın köşesinden görünen gösterişli bir landonun kendilerine doğru süratle gelişi zavallı Bihruz Bey'i bulunduğu zor durumdan kurtardı. Bey o zaman aklını başına alarak kırmızı şemsiyeye hitaben, "Aman! Bir lando geliyor, *pardon*!" dedi, geldiği tarafa döndü, koşa koşa gitmeye başladı. Periveş Hanım ile Çengi Hanım'a gelince Bihruz Bey'in işin başlangıcındaki ve sonundaki tuhaf hallerinden bahsederek ve kahkahalarla gülüşerek ağır ağır yollarına devam ettiler!

Son

akis: yansıma
alelade: alışılmış, olağan, bayağı
arzuhalci: dilekçe yazarak geçimini sağlayan kimse
bahtiyar: mutlu
bedbaht: mutsuz
bertaraf etmek: ortadan kaldırmak
biçare: çaresiz
bilahare: sonradan
civan: genç, güzel
çehre: yüz
ferace: kadınların dışarıda giydikleri mantoya benzer elbise
haset: çekememe, kıskançlık
hazin: hüzünlü
hazzetmek: hoşlanmak, zevk almak
hevenk: bağ, demet
ifrat ve tefrit: birbirinin zıddı olan aşırılıklar
ihsan etmek: vermek, bağışlamak
ihtar: uyarı
illet: hastalık
ittifak etmek: birleşmek, anlaşmak
kalem: devlet dairesi
katiyen: kesinlikle
kisve: elbise, görünüş
latife: şaka, espri
liyakat: layık olma durumu
lügat: sözlük
maharet: yetenek, beceri
mahdum: erkek evlat, oğul
mahzuniyet: hüzünlenme
mazur: mazeretli, özürlü
mecnun: deli
meram: amaç
meşakkat: zorluk, sıkıntı

metruk: terk edilmiş
meyil: eğilim
meyletmek: yönelmek
muharrir: yazar
muteber: itibarlı
muzır: zararlı
müsvedde: taslak
nail olmak: ulaşmak
nazire: benzer
nefsani: nefisle ilgili
neftî: koyu yeşille kahverengi arasındaki renk
nev': tür
nüfuz etmek: etkilemek, işlemek
potin: ayakkabı
refakat: eşlik etme
sako: ceket
seda: ses
sefahat: zevk ve eğlence hayatı
sima: yüz
sürmelemek: sürgülemek, kilitlemek
şiraze: kitap kaplarının iki ucuna konulan ve sayfaların dağılmasını önleyen ibrişim şerit
tasavvur: tasarlama
tecahül-i arifane: bilip de bilmezlikten gelme
teessüf etmek: üzülmek
telakki etmek: algılamak, karşılamak, anlamak
tenezzül: alçakgönüllülük, kibirsizlik
teşbih: benzetme
ucube: gariplik
vesselam: işte o kadar, son söz bu
yadigâr: bir kimseyi veya olayı hatırlatmak üzere verilen veya onlardan kalan şey
yaşmak: yüz örtüsü
zarafet: incelik
ziyade: çok

"Pek az Türk romanı *Araba Sevdası* kadar adına bağlıdır.
Kitap, bir modanın ve muayyen iktisadi şartlar etrafında hemen bir lahzada teşekkül etmiş köksüz bir kalabalığın romanıdır."

Ahmet Hamdi Tanpınar

Tanzimat edebiyatının birinci döneminde temelleri atılan modern edebiyatımızın duvarlarını örmeye başlayan isimlerden biri de Recaizade Mahmut Ekrem'dir. Gençleri yazmaya, yazdıklarını yayımlatmaya teşvik ederek bir neslin önünü açan üstat Recaizade'nin *Araba Sevdası* romanı, Türkçede roman türünün başarılı ilk örneklerinden biri olarak kabul edilir.

Edebiyatımızda sıkça işlenen mirasyedi, züppe tiplerin öncülerinden olan Bihruz Bey'in hayatı, düşünceleri ve aşkı, *Araba Sevdası*'nda yer yer komedileştirilerek anlatılırken okura o dönemi ve ülkenin Batılılaşma macerasını enine boyuna düşünme imkânı sunar.

1896'da *Servet-i Fünûn*'da tefrika edilen bu büyük romanı, orijinalinde yer alan resimler, döneme dair diğer fotoğraflar ve dipnotlarla zenginleştirilmiş bir baskıyla, günümüz Türkçesine uyarlayarak sunuyoruz.

#edebiyatımızınmirası #tanzimatedebiyatı #züppelik #çamlıca #beyoğlu #konakhayatı #aşkacısı

Kapaktaki fotoğraf: Ahmet Ulu arşivi

ISBN: 978-975-07-4080-0

can

20 TL

canyayinlari.com | f | | canyayinlari

roman

9 789750 740800